

Voorwoord

“The most important thing in the Olympic Games is not to win but to take part. Just as the most important thing in life is not the triumph but the struggle.”

(Pierre de Coubertin).

Het schrijven van een scriptie is uiteraard geen sinecure. Hoe pak je zoiets aan?

Eerst en vooral moet een onderwerp worden gezocht dat niet alleen jezelf interesseert, maar ook vanuit sociologisch oogpunt iets interessants te bieden heeft. Aangezien minderheidsgroepen in de sport me wel boeiden, ging ik bij Prof. Vincke te rade. We koppelden onze interessegebieden, en kwamen tot het volgende onderwerp: ‘de al dan niet niet integrerende werking van Gay Games voor holebi’s’.

Dan start het echter pas: waar literatuur beginnen zoeken, hoe structuur opbouwen, welke onderzoeksmethode hanteren, waar respondenten vinden? Ook daar was mijn promotor, Prof. Vincke, er altijd met goede raad, waarvoor mijn oprechte dank!

Ook voor mijn omgeving was het niet altijd gemakkelijk. Als ik weer eens in een doodlopend straatje was terechtgekomen, herinnerde Xav me er altijd aan dat rechtsomkeer maken en opnieuw vooruit lopen in dat geval het eenvoudigst was. Hij leerde me te relativieren: mijn kleine thesisprobleempjes waren niets in vergelijking met die van de grote boze wereld... Ook voor lay-out tips en ontspanningsmomentjes stond hij altijd klaar. Vandaar dat ik hem hier zeker en vast een speciaal woordje van dank ben verschuldigd.

Mijn broer en mama verdienen hier eveneens een plaatsje. Fré dank ik voor zijn ‘engelengeduld’ als ik weer eens de computer nodig had, mijn mama voor de emotionele en financiële steun doorheen al mijn studiejaren.

Tenslotte dank ik de mensen van de EGLSF voor het opsturen van de nodige documenten, en natuurlijk ook mijn respondenten want zonder hen was dit onderzoek niet mogelijk. In het bijzonder Jan en Koen, die me niet alleen uitnodigden om een kijkje te komen nemen op de EuroGames in München, maar er ook voor zorgden dat ik de nodige mensen kon contacteren.

Door twee jaar bezig te zijn rond ‘sport en holebi’s’, kreeg ik een andere kijk op het onderwerp. Niet negatiever of positiever, gewoon anders... Genuanceerder en meer begripvol.

Charlotte Van Tuyckom
19/05/2005

Inhoudstafel

Inleiding.....	1
Deel 1: Theoretische achtergrond.....	4
1 De holebi-beweging.....	4
1.1 Het begrip 'holebi'.....	4
1.2 'Dé' holebi-beweging?.....	5
1.3 Social Movements Theory toegespitst op de holebi-beweging.....	6
1.3.1 Het Klassieke Model (micro).....	7
1.3.2 Rationele Keuze Model (micro).....	8
1.3.3 Resource Mobilisation Theory (meso).....	9
1.3.4 Nieuwe Sociale Bewegingen (micro + macro).....	10
1.3.5 Political Opportunity Structure (macro).....	11
1.3.6 Political Process Model (macro + meso + micro).....	11
1.4 Geschiedenis van de holebi-beweging.....	12
1.4.1 Effect van de Tweede Wereldoorlog op de homoseksuele identiteit en gemeenschap.....	13
1.4.2 Ontwikkeling van de homofiele beweging in de jaren '50 en '60.....	13
1.4.3 Effecten van de Stonewall-rellen van 1969.....	14
1.4.4 Impact van aids op de holebi-beweging.....	16
1.4.5 De hedendaagse holebi-beweging.....	17
1.5 Samengevat.....	19
2 Holebi's en sport: vreemde combinatie?.....	20
2.1 Inleiding.....	20
2.2 Radicale versus liberale visie.....	21
2.3 Onderzoek omtrent holebi's en sport.....	23
2.3.1 Brian Pronger.....	24
2.3.2 Gert Hekma.....	24
2.3.3 Birgit Palzkill.....	25
2.3.4 Susan Cahn.....	25
2.4 Olympische Spelen voor holebi's?!?.....	25
2.4.1 Gay Games.....	25
2.4.2 EuroGames.....	28
2.5 Samengevat.....	29
3 Theoretische analyse van sport.....	30
3.1 Functionalisme: sport als inspiratie.....	30
3.2 Conflicttheorie: sport als opium.....	31
3.3 Sociaal-kritische theorie.....	32
3.3.1 Maatschappelijke betekenis van sport.....	33
3.3.2 Dubbelkarakter van de sport.....	34
3.3.3 Gramsci: Hegemoniale machtsrelaties en ideologie.....	35
3.3.3.1 Sportfeminisme en "compulsory heterosexuality".....	38
3.3.3.2 "Hegemonische mannelijkheid" (Connell).....	40

3.4 Samengevat.....	43
4 Sociale integratie	44
4.1 Definitie van sociale integratie.....	44
4.2 Argumenten voor integratie.....	45
4.3 Algemene dimensies van integratie.....	46
4.3.1 Structurele (institutionele) dimensie.....	47
4.3.2 Sociaal-culturele dimensie.....	48
4.3.3 Sociaal-affectieve dimensie.....	48
4.4 Samengevat.....	49
Deel 2: Methodologische bespreking.....	50
1 Onderzoeksmethode.....	50
1.1 Dataverzameling.....	50
1.2 Data-analyse.....	51
1.2.1 Coderen.....	52
1.2.2 Uiteindelijke dataverwerking.....	53
2 Kritiek op kwalitatief onderzoek	54
2.1 Objectiviteit.....	54
2.2 Validiteit.....	55
2.3 Betrouwbaarheid.....	55
Deel 3: Analyse van de kwalitatieve data.....	56
1 Veldnotities.....	56
2 Integratiemodel a.d.h.v. interviews met respondenten.....	58
2.1 Structurele integratie.....	58
2.1.1 Continuüm van structurele integratie.....	58
2.1.2 Sportparticipatie van holebi's	62
2.1.2.1 Algemeen.....	62
2.1.2.2 Sportparticipatie respondenten.....	64
2.1.2.3 Sporten holebi's en hetero's anders?.....	65
2.1.2.4 Invloed Gay Games op sportparticipatie holebi's.....	68
2.1.3 Discriminatie / homofobie.....	69
2.1.3.1 Algemeen.....	69
2.1.3.2 Visie respondenten.....	71
2.1.4 Samengevat.....	74
2.2 Sociaal-culturele integratie.....	74
2.2.1 Dominante normbeelden	74
2.2.1.1 Algemeen.....	74
2.2.1.2 Visie respondenten.....	75
2.2.2 Stereotypen	76
2.2.2.1 Algemeen.....	76
2.2.2.2 Stereotypen bij respondenten.....	77

2.2.2.3 Type deelnemers Gay Games.....	78
2.2.3 “Culture of silence”	79
2.2.3.1 Algemeen.....	79
2.2.3.2 Invloed van zichtbaarheid op bespreekbaarheid	82
2.2.4 De media als “publiek oog”.....	85
2.2.4.1 Algemeen.....	85
2.2.4.2 Visie respondenten.....	86
2.2.5 Belang van rolmodellen.....	89
2.2.5.1 Algemeen.....	89
2.2.5.2 Visie respondenten.....	90
2.2.6 Samengevat.....	91
2.3 Sociaal-affectieve integratie.....	92
2.3.1 Cohesiefunctie van sport.....	92
2.3.1.1 Algemeen.....	92
2.3.1.2 Echte vriendschappen op Gay Games?.....	92
2.3.1.3 Ook met hetero’s?.....	94
2.3.2 “Empowerment”	97
2.3.2.1 Algemeen.....	97
2.3.2.2 Visie respondenten.....	97
2.3.3 Identieke sociale identiteiten.....	99
2.3.3.1 Algemeen.....	99
2.3.3.2 Gevoel van verbondenheid?.....	100
2.3.4 Samengevat.....	101
3 Opkomst en succes van ‘aparte’ holebi-sport.....	103
3.1 Resultaat van dwang en drang / push- en pullfactoren.....	103
3.1.1 Waarom apart?.....	103
3.1.2 Visie respondenten.....	105
3.2 Springplank of struikelblok tot emancipatie?.....	110
3.2.1 Visie hetero’s.....	111
3.2.2 Visie holebi’s.....	113
3.2.2.1 Algemeen.....	113
3.2.2.2 Integratie in de samenleving en de sport door Gay Games?.....	114
3.2.2.3 Pas integratie bij gemengd sporten?.....	117
3.2.2.4 Betekenis Gay Games voor minder tolerante landen.....	118
3.2.2.5 Gay Games zelfde betekenis V.S. / Europa?.....	120
3.3 Slechts een fase?.....	124
3.3.1 Segregatie vooraleer integratie?.....	126
3.3.2 Gay Games: voorbijgaand emancipatieproces?.....	128
3.4 Samengevat.....	132
Algemene conclusie.....	134
Literatuurlijst.....	139
Bijlagen.....	146

1 Chronologisch overzicht Gay Games	146
2 Chronologisch overzicht EuroGames.....	147
3 Topiclijst deelnemers.....	148
4 Topiclijst niet-deelnemers.....	149
5 Linken tussen free nodes.....	150
6 Modellen NVivo.....	151

Inleiding

De idee om atleten uit uiteenlopende sportieve disciplines samen te brengen, gaat terug tot de 8^e eeuw voor Christus, toen de Grieken voor het eerst Olympische Spelen organiseerden. In die tijd waren de Spelen enkel voor mannen toegankelijk, en gezien het warme klimaat en het feit dat de oude Grieken allesbehalve last hadden van preutsheid, werd naakt aan sport gedaan. Daarvoor bestaan verschillende 'historische' verklaringen. Eén ervan is dat ooit een loopwedstrijd plaatsvond waarbij Akanthos, een deelnemer, tijdens de inspanning zijn lendendoek verloor. Hij wilde echter niet verliezen, liep naakt door en won de wedstrijd. Vanaf dan deden alle Grieken naakt aan sport (Schaffer & Smith, 2000).

Dit verhaaltje kan dan misschien wel de fantasie prikkelen, toch was en is uitkomen voor homoseksualiteit in de sport nog geen sinecure, zeker niet op topniveau. Ook Olympisch tienkamper en dokter Tom Waddell ondervond dit, wat hem een aanzet gaf om in 1982 voor het eerst 'Games' voor holebi's te organiseren, de zogenaamde 'Gay Games'. Gelijke rechten voor holebi's was zijn ideaal, en sport kon daar zeker een bijdrage toe leveren.

Op de Amsterdamse Gay Games in 1998 bijvoorbeeld schreven 14715 atleten zich in voor 25 sporten en kwamen 200 000 bezoekers uit de ganse wereld de sporters aanmoedigen. 2450 medailles werden uitgereikt waarvan 4 gouden, 5 zilveren en 8 bronzen naar de Belgische delegatie gingen, die daarmee in de toptien eindigde. Karen D'Hont uit Lovendegem behaalde goud in het mountainbiken. Een gouden medaille in het tennis was voor Berthe Van Proeyen (website Gay Games, 2003). Twee nobele onbekenden, waar niemand ooit van heeft gehoord. Niet zo wat betreft de lesbische zwemkampioene Pascale Verbauwen en de homoseksuele schaatser Geert Blanchart. In tegenstelling tot heel wat andere homoseksuele sporters namen zij niet alleen deel aan de Gay Games, maar komen ze ook in de 'reguliere' competitie voor hun seksuele geaardheid uit. Helaas blijven, vooral in de topsport, nog heel wat holebi's in de kast. Voorbeelden als de Franse tennisster Mauresmo of de Amerikaanse Olympisch medaillewinnaar Greg Louganis, komen bij ons weinig voor. En nochtans moeten ook bij ons bijvoorbeeld homoseksuele voetballers spelen in eerste klasse, maar ze zwijgen (Vlaeminck, 2002). Pascale Verbauwen legt zelf uit waarom: "Stel je voor dat een voetballer zegt dat hij homo is. Die kan geen veld meer betreden of hij wordt verrot gescholden. Ik ben zelf Anderlecht-supporter en als je hoort wat ze langs het veld durven roepen, kan ik goed begrijpen dat voetballers zoiets zouden stilhouden uit zelfbescherming." (Vlaeminck, 2002, p. 28).

Niet alleen die holebi-sporten zijn een groot succes. Ook holebi-sportclubs, vanaf de jaren '90 bij ons opgekomen, zijn een ware trend (De Vos, 2000). Alleen al bij "Active Company" in Antwerpen zijn meer dan 300 sporters aangesloten.¹

Een vraag die bij dit alles vaak wordt gesteld, en ook in deze scriptie centraal staat, is of dergelijke Gay Games of holebi-sportclubs, segregatie niet in de hand werken in plaats van bij te dragen tot de emancipatie en integratie van holebi's. Zorgen sportevenementen als de Gay Games voor meer tolerantie en acceptatie van holebi's? Met andere woorden: waarom moeten holebi's nu per se zo'n

¹ "Active Company", ontstaan in 1995, staat voor actieve sport en ontspanning voor holebi's en hun vrienden. Wekelijks organiseren ze acht verschillende activiteiten voor meer dan driehonderd leden. Daarmee is ze, naast "Brussels Gay Sports" één van de grootste holebi-sportclubs in België (website Active Company, 2005).

'aparte' sportclubs en Olympische Spelen hebben, wat is de betekenis van dat roze eiland in de oceaan van de 'reguliere' sport?

Concreet bestaat deze scriptie uit drie grote delen.

Deel één betreft de theoretische achtergrond, nodig om de Gay Games in zijn geheel te vatten en de al dan niet integrerende werking ervan na te gaan. 'Aparte' holebi-sport ontstond uiteraard niet zomaar uit het niets, maar ontwikkelde zich binnen de ruimere holebi-beweging. Vandaar dat we het nodig achten er in *hoofdstuk 1* enige aandacht aan te besteden. De begrippen holebi en holebi-beweging worden nader verklaard, verschillende theorieën om sociale bewegingen te analyseren worden toegepast op de holebi-beweging, en een chronologisch overzicht wordt geschetst.

Hoofdstuk 2 behandelt de 'combinatie' holebi's en sport. Deze twee passen namelijk niet altijd zo vanzelfsprekend samen. We bespreken de tegenstelling tussen radicalen en liberalen, en gaan wat dieper in op enkele belangrijke studies omtrent dit onderwerp. Uiteraard is ook een bespreking van het 'hoe, wat, waar, wanneer en waarom' van Gay Games hierbij onontbeerlijk.

In *hoofdstuk 3* worden verschillende referentiekaders geschetst van waaruit sport kan worden bestudeerd. Zelf opteren we voor een sociaal-kritisch uitgangspunt. Sport is hierbij zowel deel van de ruimere samenleving, als een middel om die samenleving te veranderen. Een ideaal vertrekpunt dus voor onze centrale vraag, nl. of 'aparte' holebi-sport hoegenaamd iets bijdraagt aan de emancipatie en integratie van de 'andersgeaarde mens' in de samenleving en de sportwereld. Concreet staan we stil bij twee vormen van hegemonie in de sport: 'compulsory heterosexuality' en 'hegemonische mannelijkheid', beide mede oorzaak van het feit dat holebi's zich in de 'reguliere' sport niet altijd even thuis voelen.

'Sociale integratie' is echter geen eenduidig begrip, en dat behandelen we in *hoofdstuk 4*. Concreet gaan we dieper in op de definitie, de pro- en contra-argumenten die kunnen worden uitgesproken en de verschillende dimensies van sociale integratie. Daarbij inspireren we ons op het integratiemodel ontwikkeld door Elling & De Knop (1998), waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen een structurele, sociaal-culturele en sociaal-affectieve dimensie.

Dit integratiemodel vormt eveneens het uitgangspunt voor de face-to-face interviews met de 18 respondenten. Daarvan zijn negen lid van de Antwerpse holebi-sportclub "Active Company" en fervente aanhangers van 'aparte' sportevenementen. De overige negen zijn noch lid van een holebi-sportclub, noch hebben ze ooit deelgenomen aan Gay Games of EuroGames.

Om ons onderzoeksproces zo transparant mogelijk te maken, hechten we in **deel twee** aandacht aan de onderzoeksmethode en leveren we tevens enkele punten van kritiek op kwalitatief onderzoek.

In **deel drie** tenslotte komen we tot een analyse van onze kwalitatieve data. Een citytrip naar de EuroGames te München afgelopen zomer leverde enkele 'veldnotities' op die ik in *hoofdstuk 1* ook met de lezer wil delen.

In *hoofdstuk 2* vervolgens spitsen we bovengenoemd integratiemodel toe op het domein van de holebi-sport. Dit niet alleen theoretisch, maar ook a.d.h.v. de afgenomen interviews.

Wat de structurele dimensie betreft, maken we een onderscheid tussen diverse vormen van structurele integratie, gaan we dieper in op de sportparticipatie van holebi's en op de eventuele negatieve ervaringen van discriminatie en homofobie. De sociaal-culturele dimensie omvat de dominante normbeelden en stereotypen in de sport, de 'cultuur van het zwijgen' en de invloed van media en rolmodellen daarop. Bij de sociaal-affectieve dimensie tenslotte bespreken we de cohesiefunctie van sport, het individuele gevoel van 'empowerment' en het belang van identieke sociale identiteiten.

Hoofdstuk 3 betreft een meer algemene analyse van 'aparte' holebi-sport. In de eerste paragraaf beantwoorden we de vraag waarom holebi's nu eigenlijk 'apart' aan sport gaan doen. Daarbij hebben we aandacht voor zowel de positieve 'push'- als de negatieve 'pull'-factoren. De vraag of Gay Games nu moeten worden opgevat als springplank of als struikelblok tot integratie staat centraal in de tweede paragraaf. Zorgen Gay Games voor de integratie van holebi's in de samenleving en de sport, of kan dat pas door 'gemengd' te sporten? Ook vragen we ons af of Gay Games dezelfde betekenis hebben voor minder tolerante landen en of een verschil bestaat tussen Amerikaanse en Europese deelnemers. In de derde paragraaf tenslotte staan we stil bij de vraag of segregatie noodzakelijk is vooraleer van integratie sprake kan zijn en of Gay Games al dan niet als een voorbijgaand emancipatieproces moeten worden gepercipieerd.

Eindigen doen we uiteraard met een algemene conclusie.

Deel 1: Theoretische achtergrond

1 De holebi-beweging

'Aparte' holebi-sport en de Gay Games in het bijzonder zijn niet zomaar ontstaan en moeten uiteraard worden gesitueerd binnen de ruimere ontwikkeling en geschiedenis van de holebi-beweging. Maar vooraleer we daartoe komen, staan we in de *eerste* paragraaf even stil bij het begrip 'holebi' en vragen we ons in de *tweede* paragraaf af of het wel correct is te spreken van dé holebi-beweging. In de *derde* paragraaf passen we diverse theorieën, geformuleerd om sociale bewegingen te analyseren, toe op de holebi-beweging. De *vierde* paragraaf tenslotte geeft een overzicht van de geschiedenis van de holebi-beweging. Een korte samenvatting van dit hoofdstuk is in de *vijfde* paragraaf terug te vinden.

1.1 Het begrip 'holebi'

"What do I call you? Is it just gay? Or lesbians and gays? Or gay men and gay women? Or is it lesbians and gay men?" (Kennedy, in: Engel, 2001, p. xii).

'Holebi' is een relatief nieuw woord en wordt totnogtoe enkel in Vlaanderen als verzamelnaam voor de groep homo's, lesbiennes en biseksuelen gehanteerd (Baert & Cockx, 2002). In deze scriptie breiden we het woord 'holebi' niet alleen uit naar andere contreien, we maken ook geen expliciet onderscheid tussen homo's en lesbiennes enerzijds en biseksuelen anderzijds. Over het algemeen zullen we het begrip 'holebi's' hanteren (in plaats van 'seksuele minderheden' en andere exotische termen). Waar nodig maken we uiteraard nadrukkelijk onderscheid tussen homo's en lesbiennes.

Wat het begrip 'homoseksualiteit' betreft bestaan heel wat verschillende definities, waar we in het kader van deze scriptie niet dieper op ingaan.²

Sporen van homoseksualiteit zijn in vrijwel alle oude culturen terug te vinden. Verhalen over homoseksueel verlangen en liefde komen zowel in Romeinse, Egyptische, Chinese als Arabische beschavingen voor (Jeukens, Devuyt & Vanoutryve, 1996).

Het woord 'homoseksualiteit' dook echter pas voor het eerst op in 1869, wat een tijdperk inluidde waarbij wetenschappers homoseksualiteit trachtten te verklaren. Pas in 1973 schrapte de American Psychiatric Association homoseksualiteit van de lijst met psychische ziektebeelden. De Wereldgezondheidsorganisatie deed dit pas in 1990 (Jeukens, Devuyt & Vanoutryve, 1996).

Hoeveel holebi's momenteel in Vlaanderen leven is moeilijk te zeggen. Niet alle holebi's komen namelijk openlijk uit voor hun seksuele geaardheid (cfr. *infra*), waardoor cijfers uit enquêtes niet altijd even betrouwbaar zijn. Vincke & Stevens (1999) beschouwen drie à zeven procent als een realistische

² Voor een overzicht: cfr. Dewaele, 2003.

schatting. Tien à twintig procent van de bevolking heeft volgens de Holebifederatie (2001) rechtstreeks te maken met homoseksualiteit. Daar merk je echter niet veel van, omdat holebi's, in tegenstelling tot vele andere minderheidsgroepen, een onzichtbare minderheid zijn. Ook in de sport overheerst de 'culture of silence' nog steeds, maar daar komen we nog in detail op terug.

1.2 'Dé' holebi-beweging?

Het begrip 'holebi-beweging' is eigenlijk niet correct om de hedendaagse sociale beweging van holebi's te omschrijven (Engel, 2001). 'Dé' holebi-beweging, als éénduidig fenomeen, bestaat immers niet (Vincke, in: Dewaele, 2003). Het is eerder een verzameling van kleinere bewegingen die verschillen qua ideologie en die ofwel politieke ofwel culturele doeleinden hebben (Dewaele, 2003). Plummer (1999) definieert het als: *"A broadly based overlapping cluster of arenas of collective activity lodged in social worlds in which change is accomplished: some of it is overtly political, and some of it is economic (the Pink Economy), but much of it is cultural."* (p. 137).

Aangezien de holebi-beweging altijd in sterke mate wordt beïnvloed door lokale, nationale of regionale politieke en sociale structuren, zou de term 'beweging' in zijn enkelvoud eigenlijk moeten worden verworpen (Adam, Duyvendak & Krouwel, 1999). Maar hoewel de positie van een sociale beweging (zoals de holebi-beweging) onder meer afhankelijk is van het land waarin het zich bevindt (Kriesie, Koomans, Duyvendak & Giugnil, 1995), toch zijn er gemeenschappelijke elementen tussen de verschillende nationale bewegingen en is een internationaal gevoel van verbondenheid aanwezig tussen holebi's (Dewaele, 2003). Adam, Duyvendak & Krouwel (1999) zien het als 'één volk', waarbij holebi's een aanval op hun 'familieleden' beschouwen als een aanval op zichzelf.

Met bovenstaande beperkingen in het achterhoofd, leent het onderwerp van deze scriptie zich er toch eerder toe de *verbondenheid* tussen holebi's te benadrukken in plaats van de *verscheidenheid*. Zodoende hebben we het in het verdere verloop toch over 'de' holebi-beweging.

Kriesie et al. (1995) definiëren de holebi-beweging als een identiteitsgerichte, subculturele beweging. Ze is in eerste instantie gericht op collectieve identiteiten die hun oorsprong vinden binnen de groep en daar ook worden gereproduceerd. Als gevolg van hun identiteitsgerichte acties is de band tussen de leden en de holebi-beweging sterk. Het gevolg is dat mobilisatie, als het optreedt, indrukwekkend kan zijn (Kriesie et al., 1995). Denk daarbij bijvoorbeeld aan de talrijke 'Gay Prides' en de organisatie van Gay Games.

Dewaele (2003) besluit dat we met betrekking tot de holebi-beweging(en) kunnen spreken van een *"diversiteit van identiteitsgerichte subculturele groeperingen die elk een nationale eigenheid hebben en een concreet te realiseren politiek project. Bewegingen lijken op elkaar wat betreft hun culturele uitingsvormen en wat betreft het gevoel van verbondenheid tussen de leden."* (p. 67).

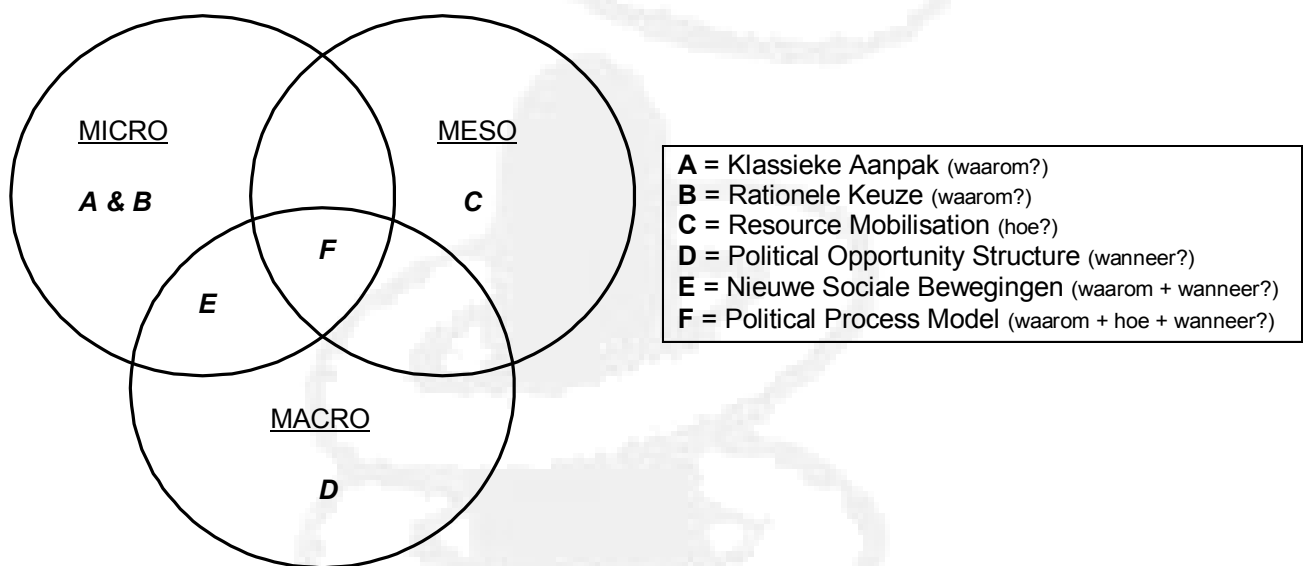
1.3 Social Movements Theory toegespitst op de holebi-beweging

Theorie biedt een conceptueel kader waardoor een geheel van gebeurtenissen kan worden gesitueerd. Om een zelfde fenomeen (zoals de holebi-beweging) te duiden bestaan echter verschillende theorieën. Sommige daarvan zijn compatibel met elkaar, andere niet. Belangrijk te onthouden is dat *“no one theory is able to elucidate all aspects of these events.”* (Engel, 2001, p. 11). Historische interpretatie is bijgevolg altijd afhankelijk van het gebruikte kader.

Ook de holebi-beweging kan, gezien het zowel een sociaal-psychologisch, politiek, sociologisch als historisch fenomeen is, op verschillende theoretische niveaus worden geanalyseerd. Hierbij volgen we Engel (2001) die drie grote niveaus onderscheidt: het micro-, het meso- en het macroniveau. Op het *microniveau* onderscheiden we het Klassieke Model en het Rationele Keuze Model. Beide trachten te ontdekken waarom individuen deelnemen aan sociale bewegingen. De theorie van de Resource Mobilisation op het *mesoniveau* toont aan op welke manier individuen deelnemen. Op het *macroniveau* bevindt zich de Political Opportunity Structure die de nadruk legt op het moment van deelname als verklaring voor het hoe en het waarom. De aanpak van de Nieuwe Sociale Bewegingen situeert zich zowel op *micro- als macroniveau*. Daarbij wordt het wanneer en het waarom van deelname bestudeerd in een neo-Marxistisch kader, waarbij de nadruk verschuift van economisch klassenbewustzijn naar collectieve identiteitsvorming. Een coherent geheel van *macro-, micro- en meso-niveau* tenslotte vinden we terug in Engels' Political Proces Model. Dit geeft een antwoord op zowel het waarom, het wanneer en het hoe van de vorming van en deelname aan een sociale beweging. Daarbij heeft de ene onderzoeksvraag geen voorrang op de andere, waardoor het volgens Engel (2001) een rijker analyse-instrument is dan voorgaande theorieën.

Een visuele voorstelling van dit alles is terug te vinden in onderstaand schema.

Schema 1: Overzicht Social Movements Theory

Bron: Engel (2001, p. 12)

1.3.1 Het Klassieke Model (micro)

Volgens Durkheim wordt de moderne samenleving gekenmerkt door een organische solidariteit waarbij elk individu een aparte rol vervult binnen de arbeidsverdeling en op die manier bijdraagt tot het efficiënt functioneren van een samenleving. Deze visie vormt de basis van het moderne pluralistische perspectief op de staat en sociale relaties. Het ziet de samenleving als bestaande uit onafhankelijke politieke actoren, verbonden met elkaar door een set van gemeenschappelijke waarden (Alford & Friedland, 1992). Ook het Klassieke Model gaat uit van deze pluralistische visie en ziet een sociale beweging als de weerspiegeling van het falen van bestaande politieke instituties. De politiek van de beweging is daarbij tegengesteld aan de conventionele politiek (McAdam, 1997).

Binnen het Klassieke Model zijn verschillende varianten met een gelijkaardig causaal kader te onderscheiden. Allen gaan ze ervan uit dat structurele verandering zorgt voor psychologische disruptie, wat op zijn beurt een impetus geeft aan de sociale beweging (McAdam, 1997).

Zo houdt de *Mass Society Theory* in dat sociale bewegingen resulteren uit een tekort aan structuur. Individuen die zich niet kunnen integreren in het bestaande sociopolitieke leven hebben last van vervreemding en gaan, om die spanningen te temperen, deelnemen aan vormen van collectief gedrag (Kornhauser, 1997).

De *Status Inconsistency Theory* stelt dat cognitieve dissonantie het gevolg is van een discrepantie tussen de gepercipieerde en de actuele status van een individu. Deelnemen aan een sociale beweging zorgt daarbij voor dissonantie-reductie, wat de stress doet verdwijnen (McAdam, 1997).

De *Relative Deprivation* en *Rising Expectation* theorieën worden door Huntington beschreven in diens *Political order in changing societies* uit 1968. Daarin stelt hij dat het modernisatieproces wel leidt tot een toename van politiek bewustzijn en participatie, maar niet tot een corresponderende groei in het niveau van politieke organisatie. Modernisatie zorgt dus wel voor participatie, maar vestigt geen instituties die nodig zijn voor consensus bij het volk (Huntington, 1968). Ook hier resulteert dit in deelname aan sociale bewegingen.

In elk van die varianten staat het psychologische van het individu centraal. Een sociale beweging is dus iets therapeutisch, het dient een psychologische nood. Een politieke agenda (als die al bestaat), is slechts secundair (McAdam, 1997).

Zoals elke theorie, heeft ook het Klassieke Model een aantal minpunten. *Eerst* en vooral worden sociale bewegingen voorgesteld in een politiek vacuüm. De geschiedenis toonde echter aan dat sociale bewegingen ontstaan als antwoord op zowel omgevings- als individuele factoren. Deze ruimere context vinden we hier niet terug (McAdam, 1997).

Ten *tweede* houdt het Klassieke Model in dat sociale bewegingen de uitdrukking zijn van ontevreden individuen, van een groepsfenomeen. Nergens echter wordt een verklaring gegeven voor de band tussen die individuele wanorde en het collectieve gedrag (McAdam, 1997).

En *tenslotte* is er geen aandacht voor de historische impact van sociale bewegingen. Door de 'coming out' van holebi's enkel als iets therapeutisch te zien, wordt de kern van de holebi-beweging over het hoofd gezien. Zo zagen de 'gay-liberationists' de holebi-beweging als "*a profoundly political act that could offer enormous benefits to the individual. To come out of the 'closet' quintessentially expressed the fusion of the personal and the political that the radicalism of the late 1960's exalted.*" (D'Emilio, 1983, p. 235).

1.3.2 Rationele Keuze Model (micro)

In *The logic of collective action* uit 1965 geeft Olsen een economische interpretatie van collectief gedrag. Volgens hem handelt een collectieve organisatie altijd om een gemeenschappelijk objectief: een publiek goed te bereiken. Eens dat publiek goed voor één individu beschikbaar is, is het echter voor iedereen beschikbaar. Daarin schuilt het 'free-rider' probleem (Engel, 2001). Dat stelt dat "*when the number of participants is large, the typical participant will know that his own efforts will probably not make much difference to the outcome, and that he will be affected by the meeting's decision no matter how much or how little effort he puts onto studying the issue.*" (Olsen, in: Engel, 2001, p. 172).

De theorie van Olsen reflecteert de historische realiteit echter niet. Andere theorieën, die de deelname van individuen aan sociale bewegingen uitleggen, moeten bijgevolg onder de loep worden genomen. Dergelijke theorie vinden we terug bij Chong (in: Engel, 2001) die stelt dat collectief handelen zorgt voor tal van 'incentives', zowel materieel, sociologisch als psychologisch. Mensen nemen deel aan collectief gedrag omdat familieleden of vrienden deelnemen (het 'bandwagon-effect'³), of omdat het bijvoorbeeld leidt tot een stijging van het zelfvertrouwen.

Deze argumenten bevinden zich, net als bij het Klassieke Model, op het *microniveau*, namelijk bij individuele motivaties voor samenwerking.

1.3.3 *Resource Mobilisation Theory (meso)*

Doordat voorgaande theorieën niet langer volstonden om de sociale bewegingen van de jaren '60 en '70 te verklaren, ontwikkelde zich de Resource Mobilisation Theory. Deze theorie verlaat het problematische pluralistische perspectief en legt de nadruk op een elite-conceptie van de democratische institutionele relaties. Macht en toegang tot de macht is niet eerlijk verdeeld over alle rationele actoren, en in handen van slechts een beperkt aantal groepen. Collectieve actie is het enige mechanisme waardoor ook machteloze individuen een stem krijgen om het politieke systeem te beïnvloeden (McAdam, 1997).

Met Resource Mobilisation Theory is de oorzaak van sociale bewegingen verschoven van een fundamenteel individueel en psychologisch dilemma naar de politieke structuur zelf. Een sociale beweging wordt daarbij eerder gezien als een uitbreiding van, dan een antithese van de institutionele politiek (Jenkins, 1983). De Resource Mobilisation Theory baseert zich op de kosten-batenanalyse van de Rationele Keuze Theorie. Participatie wordt hier echter niet door economische factoren gedetermineerd, maar door zaken als groepssolidariteit en waardenexpressie (Engel, 2001). Toegepast op de holebi-beweging zou de Resource Mobilisation Theory, om de massale mobilisatie van de jaren '70 te verklaren, zich voornamelijk concentreren op het netwerk van homofiele organisaties van de jaren '50 en '60. Zonder dat nationale netwerk, gevestigd door diverse homofiele groepen, zou de holebi-beweging nooit hebben bestaan (D'Emilio, 1983).

Dit alles situeert zich op het *mesoniveau*, waarbij de reden van participatie of de invloed van de ruimere politieke structurele omgeving op de ontwikkeling van de beweging onbestudeerd blijft. Ook wordt weinig uitleg verschaft omtrent de individuele betrokkenheid en toewijding tot het collectieve gedrag (Engel, 2001).

De Resource Mobilisation Theory laat veel van de eigenschappen van sociale bewegingen links liggen, waardoor een ander theoretisch kader noodzakelijk is om de ontwikkeling van het collectieve handelen te verklaren (Engel, 2001).

³ Een definitie van het bandwagon effect volgens de wikipedia-encyclopedie is "the observation that people often do (or believe) things because many other people do (or believe) the same".

1.3.4 Nieuwe Sociale Bewegingen (micro + macro)

Door de vele tegenstellingen tussen Amerikaanse structuralisten en traditioneel-Marxisten raakte de theorie omtrent sociale bewegingen in de jaren '70 en '80 in een impasse. Structuralisten leggen de nadruk op het individu, maar schenken geen aandacht aan de traditioneel Marxistische noties van solidariteit, collectieve identiteit of klassenbewustzijn (Melucci, 1980). In plaats van het individu als analyse-eenheid te nemen, zien traditioneel-Marxisten sociale bewegingen als het resultaat van het politiek-economische systeem. Het individu is daarbij slechts een passieve ontvanger van de omgeving, een resultante van de socio-economische omstandigheden. Dergelijke Marxistische interpretatie onderschat echter de macht van de organisatie, mobilisatie en leiderschap. Het ultieme doel van collectief handelen volgens hen is het veroveren van de staat (Melucci, 1980).

Een oplossing uit die impasse vinden we bij de theorie van de Nieuwe Sociale Bewegingen. Traditioneel-Marxistische noties van collectief handelen worden daarbij aangevuld met de collectieve identiteit van de actor (Engel, 2001).

De holebi-beweging wordt, door haar nadruk op identiteit, vaak gezien als prototype van dergelijke Nieuwe Sociale Bewegingen (Kriesie et al., 1995).

De theorie van de Nieuwe Sociale Bewegingen is echter geen coherent kader. Ze bestaat uit diverse theorieën die allen uitgaan van een link tussen de structurele eigenschappen van de postindustriële samenleving (met de ontwikkeling van diverse postmaterialistische waarden) en de problemen met betrekking tot identiteit (Johnston, Larana & Gusfield, 1997).

De politieke en socio-economische omgeving van de jaren '70 en '80 is niet meer te vergelijken met die van de jaren '60, waardoor ook de sociale bewegingen uit beide periodes fundamenteel verschillen. De focus komt nu op politieke zaken of levenskwaliteit te liggen. Inglehart (1990) stelt dat *"whereas previous generations were relatively willing to make tradeoffs that sacrificed individual autonomy for the sake of economic and physical security, the publics of advanced industrial society are increasingly likely to take this kind of security for granted and to accord a high priority to self-expression both in their work and in political life."* (p. 11). Bij de Nieuwe Sociale Bewegingen is dus geen sprake meer van economisch determinisme; de doeleinden zijn namelijk niet langer economisch maar eerder gebaseerd op politiek of identiteit (zoals de holebi-beweging).

Hier is dus sprake van een link tussen het *micro- en het macroniveau*. Enerzijds tracht de theorie van de Nieuwe Sociale Bewegingen te verklaren waarom individuen participeren in sociale bewegingen; en anderzijds stellen ze dat binnen de geavanceerde industriële samenleving bepaalde identiteiten worden gevormd (Buechler, 1993).

Ook hier kunnen echter een aantal beperkingen worden geformuleerd. Eerst en vooral is het, zoals reeds aangehaald, geen eenheidstheorie (zoals bijvoorbeeld de Resource Mobilisation Theory) maar een geheel van theorieën met een aantal gemeenschappelijke kenmerken (zoals de rol van postmaterialistische waarden en de constructie van collectieve identiteiten). Ook onderschatten de

Nieuwe Sociale Bewegingen de politieke oorsprong van de sociale bewegingen door te focussen op de a-politieke objectieven. Nieuwe Sociale Bewegingen concentreren zich op de vorming van een subcultuur (verbonden met de vorming van een collectieve identiteit), waarbij de staat geen doelwit meer is en politieke oriëntaties geen rol meer spelen. De Nieuwe Sociale Bewegingen behouden tevens een aantal theoretische problemen van de Klassieke Aanpak. De nadruk ligt op het ontstaan van een sociale beweging, maar hoe slaagt de beweging erin zichzelf in stand te houden? En hoe past ze zich aan de veranderende socio-economische en politieke omgeving aan? Door deze vragen te negeren, kunnen de diverse sociale bewegingen niet met elkaar worden vergeleken. De Nieuwe Sociale Bewegingen gaan immers niet na wat de interactie is tussen de sociale bewegingen enerzijds en de bestaande politieke instituties anderzijds (Engel, 2001).

1.3.5 *Political Opportunity Structure (macro)*

Dit model verschilt van bovenstaande, doordat het een vergelijkende aanpak mogelijk maakt. De Nieuwe Sociale Bewegingen bijvoorbeeld, kunnen niet verklaren waarom gelijkaardige sociale bewegingen verschillende resultaten boeken (Kitschelt, 1986). De Resource Mobilisation Theory concentreert zich voornamelijk op de interne variabelen van een sociale beweging, zoals het lidmaatschap, de doeleinden en de interne organisatie. Een oplossing hiervoor vinden we bij de Political Opportunity Structure die nagaat hoe de opkomst en methodologie van een sociale beweging is verbonden met externe institutionele belemmeringen, eigen aan het politieke systeem. Zo tracht het bijvoorbeeld te begrijpen hoe een bepaalde politieke partij of verkiezingsstelsel een invloed heeft op een sociale beweging (Kitschelt, 1986). Volgens Tarrow (1999) moet *"the theory of collective action be extended from individual to collective decision making; from simple microeconomic models to social and historically embedded choices; and from single movements to the dynamics of the political struggle."* (p. 10).

Teveel nadruk ligt hierbij op het macro-niveau, waardoor ook deze theorie volgens Engel (2001) onvoldoende is om sociale bewegingen in zijn geheel te verklaren. Zijn Political Process Model, met aandacht voor zowel *micro*-, *meso*- als *macro*-factoren, biedt een oplossing.

1.3.6 *Political Process Model (macro + meso + micro)*

Het doel bij de studie van sociale bewegingen ligt volgens Engel (2001) niet in de ontwikkeling van een totaliserende theorie die elke potentiële variabele kan verklaren. Wel is een model nodig dat een antwoord kan bieden op een aantal fundamentele kwesties, zijnde: waarom (*micro*), hoe (*meso*) en wanneer (*macro*) participeren individuen. *"A theory which can address the interrelated nature of each of these questions without necessarily privileging one above the others will provide the most comprehensive understanding of social movements and the communities that they foster."* (Engel, 2001, p. 15). Zijn Political Process Model beantwoordt hieraan.

Het Political Process Model is te complex om in het kader van deze scriptie in detail te bespreken.⁴ Belangrijker echter zijn de antwoorden die het biedt op de tekortkomingen van bovenstaande theorieën. Eerst en vooral zorgt het Political Process Model voor theoretische flexibiliteit doordat de drie analytische sferen (micro-meso-macro) overlappen. Ook combineert het zowel aspecten van de Amerikaanse als van de Marxistische traditie in één coherente theorie. Ten derde legt het de individuele participatie uit aan de hand van het concept van collectieve identiteitsvorming. Ook verlaat het de psychologische bias van het Klassieke Model en herstelt het, door te focussen op de interactie tussen de sociale beweging en de staat, de politieke aard van de sociale bewegingen. Ten vijfde zorgen nationale tradities en sociale precondities dan wel voor verscheidene ontwikkelingspaden van sociale bewegingen (Adam, 1995), toch laat het Political Process Model een vergelijkende studie van gelijkaardige sociale bewegingen in verschillende landen toe. Dit door zowel nadruk te leggen op de rol van politieke instituties, de methodologie als de doeleinden van de sociale beweging (Engel, 2001).

Om een historische analyse van de holebi-beweging te maken aan de hand van het 'Political Process Model', moet een ganse reeks vragen worden gesteld. Namelijk: welke opportuniteit zorgde ervoor dat een sociale beweging werd overwogen? Welke types organisaties bestonden om die opportuniteit met beide handen te grijpen? Wanneer beseften de leden van deze afgescheurde minderheid dat ze macht hadden? Welke verenigingen hadden een invloed op de holebi-beweging? Welk antwoord kreeg de holebi-beweging van de regering en van de overige burgers? Hoe is de holebi-beweging sinds haar ontstaan geëvolueerd? Welke factoren hebben deze verandering beïnvloed (Engel, 2001)? Dit en andere vragen hopen we te beantwoorden in onderstaande geschiedenis van de holebi-beweging vanaf de Tweede Wereldoorlog tot haar huidige vorm.

1.4 Geschiedenis van de holebi-beweging

De geschiedenis van de holebi-beweging wordt meestal vanuit Amerikaanse hoek belicht. Het is dan ook de Amerikaanse versie van de holebi-beweging die model staat voor heel wat holebi's over de ganse wereld. Uiteraard mogen we de fout niet maken alle 'sexual cultures' te homogeniseren, toch kan volgens Pronger (2000) alles wat wordt gezegd over de Verenigde Staten min of meer worden toegepast op andere kapitalistische landen, zoals België. Denk hierbij aan de regenboogvlag, de 'gay parades', de woordenschat, etc. die allen van de Amerikaanse beweging werden overgenomen. Altman (1982) spreekt zelfs van een 'Amerikanisering van homoseksualiteit'. *"By and large Europeans seem more at ease with the possibility of homosexuality than are Americans, which might seem to reduce the need for homosexual self-assertion of the sort that is common in the United States. Yet there is no doubt that if we can speak of the homosexualization of America, we can also speak of the Americanization of the gay world elsewhere."* (p. 217).

⁴ Voor een uitgebreide analyse: cfr. Engel (2001).

De Vlaamse holebi-beweging is nog te weinig bestudeerd om er uitgebreide informatie over te vinden. Ook is in de loop der jaren heel wat bronnenmateriaal verloren gegaan. Volgens Hellinck (2002) is echter beterschap op komst. Dit dankzij de oprichting van het homo-lesbisch archief (waardoor meer aandacht is gekomen voor het holebi-erfgoed) en de toenemende belangstelling bij studenten.

In onderstaand overzicht hebben we gepoogd de geschiedenis van de Amerikaanse holebi-beweging (vanaf de Tweede Wereldoorlog) zo veel mogelijk aan te vullen met informatie omtrent de Vlaamse holebi-beweging.

1.4.1 *Effect van de Tweede Wereldoorlog op de homoseksuele identiteit en gemeenschap*

De sociale condities van de Tweede Wereldoorlog, namelijk een sekse-gesegregeerde samenleving (waarbij mannen samen tijd doorbrachten op het slagveld en vrouwen op het werk), zorgde voor een opportuniteit waardoor holebi's in contact konden komen met elkaar. D'Emilio (1983) ziet de Tweede Wereldoorlog als een *"nationwide coming out experience."* (p. 24). Of de Tweede Wereldoorlog voor een toename van het aantal holebi's zorgde, kan echter noch worden ontkend noch bevestigd. Wel kan worden gesteld dat *"the war created a sexual situation where individuals with homosexual feelings or tendencies could more readily explore them without the absolute fear of exposure."* (Engel, 2001, p. 23).

Na de oorlog werden de vooroorlogse heteroseksuele geslachtsrollen opnieuw in het leven geroepen: de man verving de vrouw als werkkraft en de vrouw hernam haar rol als huisvrouw. Hoe dan ook, de oorlog had ervoor gezorgd dat holebi's elkaar ontdekten en netwerken opstartten die niet zo gemakkelijk neer te slagen waren. De naoorlogse periode werd dan ook gekenmerkt door enkele vroege vormen van holebi-georiënteerde organisaties. Vooral de bars fungeerden als een *"community-building institution."* (Engel, 2001, p. 25). Maar ondanks de geboekte vooruitgang in de holebi-subcultuur, toch ervoeren alle individuen die niet in het heteronormatieve patroon van het naoorlogse leven pasten, diverse vormen van onderdrukking. Dit zowel vanuit kerkelijke, juridische als medische hoek (Engel, 2001).

1.4.2 *Ontwikkeling van de homofiele beweging in de jaren '50 en '60*

Na de Tweede Wereldoorlog nam de holebi-emanipatiebeweging dus een nieuwe start. Voor heel wat holebi's in Europa waren de jaren '50 een periode van repressie. Homoseksualiteit bleef in heel veel landen illegaal en ook de media droeg bij aan de karikatuur van de homoseksueel als een immorele crimineel. Heel wat holebi's leidden in die periode dan ook een dubbelleven en konden mekaar enkel ontmoeten in de ondergrondse subcultuur (Kriesie et al., 1995).

Gedurende de tweede helft van de jaren '60 kreeg de holebi-beweging in heel wat Europese landen een nieuwe impuls. De houding t.a.v. homoseksualiteit begon stilaan te veranderen, niet zozeer door de impact van het holebi-activisme maar eerder als gevolg van een meer gemoedelijk moreel klimaat in de West-Europese welvaartsstaten. De vroegere Puriteinse waarden brokkelden door de groeiende economische expansie en welvaart immers alsmaar af. Het familieleven veranderde en de middelen voor

geboortecentrale namen toe, waardoor affectie en plezier opnieuw centraal kwam te staan bij seks (Kriesie et al., 1995).

Na de Tweede Wereldoorlog was de Amerikaanse holebi-beweging onderverdeeld in twee grote ideologieën. Aan de ene kant had je diegene die wilden assimileren (*de gematigde vleugel*), aan de andere kant had je de militanten (*de militante vleugel*). Die laatste vertrekken vanuit het Marxisme en stellen dat holebi's in een vals bewustzijn leven, verdedigd door de heteroseksuele meerderheid die homoseksualiteit zag als een individuele afwijking (D'Emilio, 1983). Het promoten van een homoseksuele cultuur of massabeweging moet volgens de militanten ingaan tegen dat duale idee van de 'heteroseksuele bourgeoisie' enerzijds en het 'homoseksuele proletariaat' anderzijds.

Aan de andere kant zijn er diegene die willen assimileren. Homoseksualiteit wordt hierbij vooral als een individueel probleem gezien. Zodoende besteedde men weinig aandacht aan de collectieve organisatie van holebi's om politieke actie te bekomen, en was geen agenda aanwezig om de groepsidentiteit te promoten. Door minder druk te leggen op het belang van seksuele verschillen en door het zoeken van aanvaarding door de meerderheidscultuur moesten holebi's worden geïntegreerd in de heteroseksuele samenleving (Engel, 2001).

In België was geen enkele openlijk discriminerende bepaling t.a.v. holebi's in het strafwetboek te bespeuren: homoseksualiteit was noch verboden, noch was hieraan een leeftijdsgrens gekoppeld. Uiteraard was België geen holebi-paradijs, maar een strafrechtelijke stimulans om te komen tot een eigen holebi-organisatie was er (in tegenstelling tot tal van andere Europese landen) dus niet meteen (Hellinck, 2002).

Een eerste impuls voor een Belgische holebi-beweging kwam er pas in het begin van de jaren '50, en dan nog uit het buitenland. Onze noorderburen, met de gloednieuwe Universele Verklaring van de Rechten van de Mens als uitgangspunt, richtten in 1946 een Cultuur- en Ontspanningscentrum (C.O.C.) op waar gelijkgestemden elkaar in een veilige, waardige en ondersteunende omgeving konden ontmoeten. In andere Europese landen volgden eveneens heel wat aanmoedigingen om holebi-groepen op te richten. Ook in België besepte men dat een slechte wettelijke situatie t.a.v. homoseksualiteit een bedreiging kon zijn voor andere landen waar de situatie beter was. Zo kwam eind 1953 een vrouw, onder het pseudoniem Suzan Daniel, aan de basis te liggen van de eerste homo- en lesbiennegroep, het Centre Culturel Belge (C.C.B.). *"Ik zag in Amsterdam dat hetero's ons kwamen verdedigen, professoren die zegden dat we mensen waren gelijk een ander. In een tijd dat je eigenlijk nog een pestlijder was, deed dat goed."* (Daniel, in: Hellinck, 2002, p. 4). Het C.O.C. was echter vooral toegespitst op het individuele onthaal en het groepsleven dat veilig binnenskamers verliep. Doordat de nadruk vooral op ontspanning lag, bleef ze onopgemerkt door de buitenwereld. Veel belangrijker echter is naar de maatschappij toe werken, want het was (en is) precies daar dat holebi's aanvaard moe(s)ten worden. Het C.O.C. slaagde daar niet in, wat in 1970 leidde tot de ontbinding van de vereniging (Hellinck, 2002).

1.4.3 Effecten van de Stonewall-rellen van 1969

De wortels van wat we de dag van vandaag als holebi-beweging definiëren, liggen in het begin van de jaren '70 en nog preciezer: op zaterdag 28 juni 1969 om twintig na één 's nachts, tijdens de Stonewall-rellen. *"The Stonewall Riots became the principal heroic symbol of the foundation of modern lesbian and gay existence."* (Munt, 1998, p. 14). Op deze dag hielden politieofficiers van Manhattan een inval in een bekende homobar, de Stonewall Inn in de Christopher Street in Greenwich Village (Cruikshank, in: Engel, 2001). De inval zelf was niet zo bizar, dat gebeurde immers wel vaker. Wel was de reactie erop buitengewoon: tweeduizend holebi's vochten terug tegen de vierhonderd politieofficiers (D'Emilio, 1983). Waarom is deze gebeurtenis nu zo cruciaal? Het toont de opkomst van een groep die voorheen slechts een machteloze, gehoorzame en onzichtbare minderheid was (Engel, 2001). Voor het eerst vochten holebi's terug en lieten ze de aanhoudende pesterijen door de politie niet zomaar over zich heen gaan. *"We are going to be who we are"* werd voortaan hun leuze. Na de rellen ontstonden dan ook heel wat organisaties die holebi's hielpen zich te organiseren in een zichtbare politieke kracht (Engel, 2001). Uiteraard is dit té eenvoudig voorgesteld, *"isolated men and women do not create, almost overnight, a mass movement premised upon a shared group identity."* (D'Emilio, 1983, p. 2). De Stonewall-rellen zorgden echter wel voor een revolutie in het denken over homoseksualiteit. Het gaf een aanzet tot collectief bewustzijn en een sociale beweging met holebi-rechten als doel (Hargreaves, 2000).

De, reeds geschetste, tegenstelling tussen de militante en de meer gematigde vleugel binnen de holebi-beweging kan mooi worden geïllustreerd aan de hand van de slogans die te lezen waren op het raam van de Stonewall-Inn. De militante, radicale holebi's hadden het over *"they invaded our rights, there is all college boys and girls around here, legalize gay bars, support gay power."* (Duberman, 1993, p. 202). De gematigden hanteerden een meer conformistische tactiek: *"We homosexuals plead with our people to please help maintain peaceful and quiet conduct on the streets of the village"* (Duberman, 1993, p. 207).

Ook aan onze kant van de Atlantische Oceaan betekenden de Stonewall-rellen het definitieve startpunt voor holebi-bewegingen en vormden zich, geïnspireerd door het Amerikaanse voorbeeld maar wortelend in eigen traditie, radicalere holebi-organisaties die de vernietiging van de heteronorm vooropstelden (Hellinck, 2002). Al gauw volgden interne conflicten over de prioriteit van culturele activiteiten versus politiek activisme en lobbyen, en over de te volgen politieke strategie (integratie of separatie). Ondanks dit alles werd, mede door het ontstaan van de International Gay Association in 1978, Europese samenwerking gestimuleerd en kregen ook de jaarlijkse holebi-parades stilaan vorm (Kriesie et al., 1995). In de jaren '80 evolueerde homoseksualiteit, samen met de expansie van de holebi-gemeenschap en de commerciële, op plezier gerichte subcultuur, meer en meer naar een publieke en politieke zaak. De idee kreeg vorm dat niet homoseksualiteit zelf, maar de attitude van de samenleving ertegenover, het probleem was (Kriesie et al., 1995).

Ook in de Vlaamse publieke opinie evolueerde homoseksualiteit geleidelijk van een ziekte naar een ongelukkige toestand waarvoor medelijden diende opgebracht. Zelfaanvaarding en integratie kwamen centraal te staan. Tevens groeide het besef dat samenwerking noodzakelijk was om de maatschappelijke positie van holebi's te verbeteren. Door bundeling van krachten en meer coördinatie zou immers meer

kunnen worden verwezenlijkt. Zo werden een aantal werkgroepen opgericht die onder meer dienden in te staan voor de sensibilisatie van het onderwijs, de media, de psycho-medische sector, de socioculturele sector, de kerkelijke sector, de bedrijfssector, leger-politie-gerecht, en de politiek / wetgeving. Dit alles leidde tot het ontstaan van de FWH (Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit) in 1977. *“Het is met een immense vreugde dat we u dit willen aankondigen. We geloven sterk dat hiermee de homofiele emancipatiebeweging in Vlaanderen eindelijk volwassen is geworden.”* (Hellinck, 2002, p. 16). De structurele uitbouw van de FWH ging echter gepaard met een toename van de interne stellingen: tussen mannen en vrouwen, gelovigen en vrijzinnigen, vrijwilligers en professionelen, etc. Tegelijk werd ze ook door meer radicale holebi-groepen gecontesteerd (Hellinck, 2002).

Lange tijd probeerde men die tegenstellingen binnen de FWH met de mantel der liefde te bedekken. Voor de ene ging het allemaal niet ver genoeg en voor de andere was het al een stap te ver. De FWH werd een heksenketel: groepen uit verschillende strekkingen stapten uit de koepel, persoonlijke tegenstellingen werden met een ideologisch sausje overgoten en mensen werden in verschillende categorieën opgedeeld. De vriendsfeer verdween, het vertrouwen was zoek en een chaotische en gespannen periode volgde. Heel wat holebi's kropen opnieuw 'in de kast' en daarnaast drong ook aids, aanvankelijk voorgesteld als de 'homopest', de beweging in het defensief (Hellinck, 2002).

1.4.4 Impact van aids op de holebi-beweging

In 1981 rapporteerde *The New York Times* dat vijf homoseksuelen een zeldzame kanker hadden opgelopen. In de twintig jaar daaropvolgend stierven meer dan 300 000 Amerikanen (waaronder voornamelijk homoseksuelen) aan een ziekte, geïdentificeerd als het Acquired Immune Deficiency Syndrome (aids) (Vaid, 1995).

Aids heeft een belangrijke impact gehad op de holebi-beweging. De aids-beweging had weliswaar ander eisen, toch had het een invloed op de tactiek van de holebi-beweging (Engel, 2001). Ook de zichtbaarheid van homoseksuelen vergrootte. Vaid (1995) stelt dat *“perversely put, we won visibility for gay and lesbian lives because we died in record numbers.”* (p. 81). Homoseksualiteit werd het onderwerp van een publiek debat, seksualiteit verwierf een politieke connotatie en alle pogingen om de expressie ervan te verbieden maakte het alleen nog zichtbaarder (Engel, 2001).

Al snel namen ook de West-Europese media de berichtgeving over. De Vlaamse holebi-beweging voelde zich daarbij in het defensief gedrongen, waardoor de FWH al in 1983 een persconferentie organiseerde om te waarschuwen tegen de sensationele impact van bepaalde artikels omtrent aids. Onverantwoorde veralgemeningen werkten immers misverstanden in de hand en herbevestigden vooroordelen. De vrees was dan ook enorm groot dat de maatschappelijke vijandigheid t.a.v. holebi's opnieuw zou toenemen. Omdat de overheid nauwelijks iets ondernam, startte de holebi-beweging aanvankelijk zelf met voorlichtingscampagnes voor de eigen doelgroep. Geleidelijk aan trokken verschillende holebi's zich echter terug uit de holebi-beweging om zich ten volle te engageren in de aidsorganisaties. De kloof tussen de zich professionaliserende aidsbeweging en de uit het dal kruipende holebi-beweging was groot. Maar naarmate het belang van holebi-emancipatie voor de aidspreventie duidelijk werd, groeide het

bewustzijn dat ze elkaar in zekere zin nodig hadden. Aids was dan misschien geen homoziekte, overduidelijk wel een homozaak. Aids en aidspreventie hebben uiteindelijk mee gezorgd voor een grotere bespreekbaarheid en zichtbaarheid van homoseksualiteit in Vlaanderen (Hellinck, 2002).

1.4.5 De hedendaagse holebi-beweging

Doorheen de jaren '90 werd de Amerikaanse holebi-beweging zowel in de politieke als in de populaire cultuur zichtbaar. Zoals Pronger (2000) het poëtisch omschrijft: *"The love that formerly dared not speak its name, has become 'the love that won't keep its mouth shut'."* (p. 223). De beweging krijgt er zelfs een nieuwe identiteit, die van de 'queer', wat allerhande interne verdelingen wil overkomen. *"Being queer means leading a different sort of life. It's not about the mainstream, profit margins, patriotism, patriarchy or being assimilated. It's not about executive director, privilege and elitism. It's about being on the margins, defining ourselves; it's about gender-fuck and secrets, what's beneath the belt and deep inside the heart; it's about the night. Being queer is 'grass roots' because we know that everyone of us, every body, every cunt, every heart and ass and dick is a world of pleasure waiting to be explored. Everyone of us is a world of infinite possibility."* (Blasius & Phelan, 1997, p. 774). 'Queer' zijn houdt dus in: deel uitmaken van een groep individuen, allen gekenmerkt door hun seksuele minderheidsstatus. Zichzelf definiëren als 'queer' is volgens Engel (2001) net zoals de Stonewall-generatie zichzelf als 'gay' benoemde, een uitdrukking van zowel een individuele als een collectieve identiteit.

Die grotere zichtbaarheid van de holebi-beweging promoot niet alleen een grotere tolerantie t.a.v. homoseksualiteit, het wordt (wat deze scriptie bewijst) zelfs een gelegitimeerd onderzoeksitem (Engel, 2001). Er is echter ook een keerzijde aan de medaille. Doorgaans wordt de holebi namelijk als blank en lid van de middenklasse voorgesteld, waardoor diegene die niet aan dit beeld conformeren, als zeldzaamheden worden gezien. Dat beeld van de blanke middenklasse homoseksueel is volgens Engel (2001) het niveau van zichtbaarheid dat de heteronormatieve, patriarchale samenleving nog net kan aanvaarden zonder zich bedreigd te voelen.

Ook in Vlaanderen kwam de zichtbaarheid van holebi's centraal te staan. Zo werd in 1990 de eerste Roze Zaterdag georganiseerd. Ondanks veel belangrijk en verdienstelijk werk stond de holebi-beweging in 1990 echter nog erg zwak en woog het thema homoseksualiteit nog niet echt door op de politieke agenda. Het nieuwe decennium zorgde echter voor de ommekeer. Zowel de holebi-beweging zelf als de maatschappelijke positie van holebi's veranderde ingrijpend, aan een tempo daarenboven dat men helemaal niet verwachtte. Ook intern kende de beweging opnieuw een groeiende eenheid (Hellinck, 2002). Zo herdoopte de FWH zich ter gelegenheid van haar 25^e verjaardag in de 'Holebifederatie', de koepel van de Vlaamse en Brusselse holebi-verenigingen. Ook de Holebifederatie blijft nadruk leggen op informatie en sensibilisering: tegen de heteronormaliteit, om ze de ganse maatschappij een beetje te 'homofiliseren', zodat binnenkort iedereen altijd en overal gewoon voor zijn of haar seksuele voorkeur kan uitkomen (Hellinck, 2002).

“Same-sex experiences have become increasingly fashioned through the interconnectedness of the world...The gay and lesbian movements house identities, politics, cultures, markets, intellectual programs which nowadays simply know no national boundaries. Homosexualities have become globalized.”

(Plummer, in: Nardi, 1998, p. 568).

De verspreiding van het concept 'holebi-identiteit', de organisatie van evenementen (zoals de Gay Games), de wereldwijde media over de holebi-cultuur, en de verschijning van talrijke georganiseerde bewegingen (zoals ILGA⁵) die strijden voor legale en sociale veranderingen, illustreren allen die globalisatie van homoseksualiteit (Nardi, 1998). Zoals reeds gezegd vertaalt dit alles zich niet noodzakelijk in één beweging, één identiteit, één politiek (Dalton & Kuechler, 1990), toch kunnen we stilaan spreken van een meer globale holebi-identiteit en -beweging. Adam (1995) stelt dat *“a complex set of socio-economic factors and political possibilities created the crucible in which homosexuality became organized into gay and lesbian subcultures in Western countries.”* (p. 92). Uiteraard blijven altijd structurele condities bestaan die zorgen voor lokale variaties en weerstand tegen die globalisatie (Nardi, 1998).

Toch waarschuwt onder andere Plummer (in: Nardi, 1998) ervoor dat de evolutie van homoseksualiteit in de blanke, Westerse culturen niet als een soort blauwdruk mag worden gezien die andere landen en culturen automatisch zullen volgen. Massamedia alleen is niet voldoende om een dergelijke globale identiteit, holebi-cultuur en sociale beweging te produceren (Nardi, 1998). In dit opzicht onderscheidt Miller (1992) vier noodzakelijke precondities voor het ontwikkelen van een moderne holebi-identiteit en -gemeenschap en het evolueren naar een sociopolitieke beweging. *“A modicum of personal freedom and social tolerance; a level of economic development that offered some degree of independence and social mobility; a relatively high status for women; and a decline of the power of the family and religious institutions in defining and determining every aspect of an individual's life.”* (p. 360).

Lange tijd was het ideaal van de holebi-beweging zichzelf overbodig te maken. Men veronderstelde dat, eens de wetgeving holebi's als gelijkwaardig zou erkennen en betere informatie omtrent homoseksualiteit zou worden verspreid, de samenleving vanzelf toleranter zou worden. Homoseksualiteit als 'probleem' zou verdwijnen en daarbij ook 'aparte' holebi-verenigingen en -evenementen. Discriminatie op grond van seksuele voorkeur is inderdaad verboden⁶, holebi's zijn aanwezig in kunst, literatuur, showbizz en zelfs de regering. Anderzijds mag echter ook het succes van allerlei holebi-evenementen (zoals de Gay Games), -sportclubs, -toneelverenigingen, -fuiven, etc. niet over het hoofd worden gezien. Blijkbaar zijn die 'aparte' initiatieven nog steeds nodig en weet de publieke opinie niet goed wat te doen met die 'opkomst uit de schaduw'. *“On one level, our movement has been a staggering, if controversial success; yet on another level, gay and lesbian people remain profoundly stigmatized, struggling against the same crises –in health, violence, discrimination, and social services –that have plagued us for decades.”* (Vaid, 1995, p. 3). De realiteit is dus één van schijntolerantie: het wordt getolereerd, zolang het op een afstand blijft (Holebifederatie, 2001).

⁵ De International Lesbian & Gay Association (ILGA) is de erkende wereldorganisatie van holebi-verenigingen. Ze speelt een heel belangrijke rol in de strijd tegen discriminatie en wisselt ervaringen uit via conferenties.

⁶ De antidiscriminatiewet van 12 december 2002 verbiedt discriminatie op basis van seksuele geaardheid.

1.5 Samengevat

De Gay Games moeten binnen de ruimere ontwikkeling van de holebi-beweging worden gesitueerd. Die laatste kan volgens Engel (2001) op drie niveaus worden geanalyseerd: het macro-, meso- en microniveau. Hijzelf komt, door een combinatie van de drie, tot de volgens hem best toepasbare theorie, het 'Political Process Model'. Aan de hand van dit model trachtten we te komen tot een historische analyse van de holebi-beweging. Wat België betreft, was een eerste impuls er begin jaren '50. De Stonewall-rellen in 1969 zorgde er echter voor dat de holebi-beweging volledig op gang kwam. Ondanks heel wat interne strubbelingen en de impact van aids, organiseerde de FWH in 1990 voor de eerste maal Roze Zaterdag. Ondertussen onderging de FWH een naamsverandering, maar ook de Holebifederatie blijft vandaag de dag actiever dan ooit.

2 Holebi's en sport: vreemde combinatie?

Na bovenstaande uitweiding over de holebi-beweging, staat in dit deel de 'combinatie' sport en holebi's centraal. In de *eerste* paragraaf staan we stil bij het beeld dat tot op de dag van vandaag overheerst in onze samenleving, namelijk dat homoseksualiteit en sport niet samen gaan. De opkomst van 'aparte' holebi-sport is daar een rechtstreeks gevolg van. Niet alle holebi's delen daaromtrent echter dezelfde visie. Het onderscheid tussen de radicale en liberale visie wordt bijgevolg in de *tweede* paragraaf behandeld. In de *derde* paragraaf wordt wat dieper ingegaan op een aantal belangrijke studies omtrent homoseksualiteit en sport. Achtereenvolgens bespreken we het werk van Pronger, Hekma, Palzkill en Cahn.

De al dan niet integrerende en emanciperende werking van de Gay Games staat in deze scriptie dan wel centraal, maar wat zijn die Gay Games nu precies? Waar en door wie zijn ze ontstaan, welke doelen stellen ze voorop, op welke schaal vinden ze plaats, etc. Dit en andere vragen worden beantwoord in de *vierde* paragraaf. Hierbij wordt eveneens aandacht geschonken aan het 'Europese broertje' ervan, de EuroGames. Enkel hier maken we daar een expliciet onderscheid tussen. De verschillen tussen beide 'holebi-spelen' zijn echter ondergeschikt aan hun gemeenschappelijke kenmerken, waardoor we het verder altijd zullen hebben over Gay Games (als koepelwoord voor zowel Gay Games als EuroGames). Heel wat zaken die in deze vierde paragraaf worden aangehaald, zullen in het verloop van deze scriptie verder worden uitgediept.

2.1 Inleiding

"The gay experience of athletics is a lived metaphor for the more general experience of being gay in a straight world, the experience of being an outsider on the inside, of being a stranger in one's own home." (Pronger, 1990, p. 1).

Niet alleen is de holebi-beweging veel geëvolueerd, ook in de sport is al heel wat gebeurd. Waar sport vroeger een vijandige omgeving was voor holebi's, is het volgens Pronger (2000) in sommige opzichten een hemel geworden. Twintig jaar geleden was het bijvoorbeeld amper in te beelden dat iemand deelnam aan sport als uitdrukking van holebi-trots, zoals bij de Gay Games het geval is. Bekende atleten komen (stilaan) uit de kast, breken de stilte en eisen een plaats op voor holebi's in de 'reguliere'sport'⁷ (Ingram, Bouthilette & Retter, 1997). Sport onderging met andere woorden een transformatie van systematische onderdrukking naar *"vehicle for liberating lesbian and gay expression."* (Pronger, 2000, p. 224).

Maar... de relatie tussen homoseksualiteit en sport is niet altijd zo rooskleurig!

⁷ Met regulier wordt bedoeld: waar technisch iedereen, ongeacht ras, etniciteit, geslacht of seksuele voorkeur welkom is. In realiteit betekent dit echter meestal dat de norm wordt gedefinieerd door blanke middenklasse, heteroseksuele mannen (cfr. *infra*).

Uiteraard heeft seksualiteit geen invloed op de kracht bij tennis, op de snelheid van lopen, op de hoogte van springen, etc. Maar sport heeft in onze cultuur meer dan enkel een sportieve betekenis. En ook seksualiteit blijft niet beperkt tot het plezier van *"flesh meeting flesh."* (Pronger, 1990, p. 3). Zowel seksualiteit als sport halen hun betekenis uit de culturele mythes omtrent seksualiteit en gender. *"Because homosexuality and athletics express contradictory attitudes to masculinity, violation and compliance respectively, their coexistence in one person is a paradox, the stuff of irony."* (Pronger, 1990, p. 3).

In de cultuur van de sport bestaat nog steeds de tendens om vrouwen en homoseksuelen uit te sluiten, of zoals de homoloog Pronger (1990) het stelt: *"Homosexuality and sports seemed like opposites to me."* (p. 3) Wanneer holebi's de competitiesport niet mijden, worden ze nogal eens geconfronteerd met discriminatie omdat ze niet aan de mannelijke (of vrouwelijke) normen voldoen (cfr. *infra*). Homo's gaan vaak door voor slappelingen en mietjes. *"As gay men they shouldn't be athletes and as athletes they shouldn't be gay."* (Pronger, 1990, p. 260). Maar ook vrouwen die goed presteren in de sport hebben het soms hard te verduren en tellen voor sommige mannen niet meer mee als 'echte' vrouw (Hekma, 1994).

Uiteraard is de ervaring van vrouwen in onze cultuur niet te vergelijken met die van mannen, en dat wordt in de holebi-literatuur soms over het hoofd gezien. *"Past research on homosexuality reflects the implicit assumption that lesbian behavior is the mirror-image of male homosexuality. Yet the act of having sex with a member of one's own sex may be culturally defined in rather divergent ways for men and women."* (Blackwood, in: Pronger, 1990, p. xi). Ook in de sport zijn de ervaringen van homo's en lesbiennes niet te vergelijken: vrouwelijke atleten worden vaak verondersteld lesbisch te zijn, terwijl mannelijke atleten zelden als homo worden aanzien. Niet vreemd dus dat holebi-sportevenementen als de Gay Games zo'n succes hebben en holebi-sportclubs als paddestoelen uit de grond schieten: *"They find little hospitable meaning in the orthodox, straight world and find comfort in the shared worldviews of other gay ghetto men."* (Pronger, 1990, p. 260).

2.2 Radicale versus liberale visie

Hoewel 'reguliere' sportverenigingen nog steeds worden gekenmerkt door homofobie en seksisme, toch betekende de ontwikkeling van uitgebreide holebi-sportactiviteiten de afgelopen twintig jaar een enorme vooruitgang voor holebi's. Ook hier deelt echter niet iedereen dezelfde visie: de ene willen sport als lichamelijke culturele activiteit onveranderd zien, alleen meer inclusief voor gemarginaliseerde seksuele identiteiten. Anderen echter willen de fundamenten van de sport onderuit halen. Een discrepantie dus tussen de liberale visie van inclusie in de 'reguliere' sport enerzijds en de radicale uitdaging van de exclusief heteroseksistische definities van sport anderzijds (Price & Parker, 2003). De holebi-sport boekte vooral vooruitgang in de eerste betekenis.

Zoals reeds gezegd waren die spanningen tussen conservatieven en radicalen er reeds bij het begin van de moderne holebi-bevrijdingsbeweging (Adam, 1995). Sinds de Tweede Wereldoorlog al eiste de linkse *radicale* fractie van de holebi-beweging een totale transformatie van de samenleving, zowel economisch, cultureel als seksueel. De gematigde *liberale* en conservatieve elementen van de holebi-beweging lijken tevreden met de fundamentele van de samenleving maar streven naar een einde van holebi-discriminatie en meer participatie in de 'reguliere' samenleving (Pronger, 2000).

Liberale holebi-sportorganisaties poogden de sociale organisatie van sport te veranderen, zodat die meer inclusief werd voor holebi's. Sommigen wilden sport daarbij als puur vriendschappelijk structureren en de competitiedrang verminderen. Anderen ontwikkelden een holebi-alternatief naast de 'reguliere' sport. Hoe dan ook: de inclusie van sport werd benadrukt, ongeacht leeftijd, validiteit, gender, ras, klasse of seksuele oriëntatie. Waar het om draaide was het verwijderen van de barrières die holebi's ervan weerhouden deel te nemen aan traditionele competitieve sportvormen. Holebi-sportcultuur (met als hoogtepunt de Gay Games) kan bijgevolg dus worden gezien als model van een liberale, inclusieve holebi-politiek (Pronger, 2000).

Holebi's zijn hetzelfde als hetero's. *"We shop, we eat, we have families, we play sports, the only real difference between us and everyone else is that we have sex with people of the same gender."* (Pronger, 2000, p. 232). Holebi's zijn 'normale' menselijke wezens, en het feit dat holebi's op dezelfde manier sporten als hetero's is het grootste bewijs van die 'normaliteit'. Zo benadrukken de Gay Games de menselijkheid die de deelnemers gemeenschappelijk hebben met andere mensen. Homoseksualiteit is helemaal geen uitdaging voor de status-quo, precies omdat het er zo mooi in past (Pronger, 2000). Een liberale politieke agenda bestaat er dus niet in de fundamentele socioculturele structuren uit te dagen, wel holebi's de opportuniteit geven zich te conformeren aan die structuren. Zo meent Pronger dat de holebi-sport in zijn geheel *"has been more about dominant socio-cultural systems (including sports) appeasing, co-opting, indeed diffusing the transformative possibilities of the sexual margins than it has been about increasing human freedom."* (Pronger, 2000, p.225).

Vanuit een *radicaal* perspectief echter wordt holebi-sport gezien als de gentrificatie van heteroseksualiteit: *"it straightens our homosexuality, making it more palatable to, indeed more like conservative taste."* (Pronger, 2000, p. 241).

Radicalen streven naar een bevrijding van homoseksualiteit, wat een einde moet maken aan alle exclusieve en restrictieve vormen van seksualiteit. De meest recente versie van die radicale politieke agenda is te vinden bij de postmoderne 'queer-theoretici' (Pronger, 2000). Centraal daarbij staan niet langer collectieve rechten en een gezamenlijke identiteit, maar een politiek van carnaval en parodie (Stein & Plummer, in: Hargreaves, 2000). 'Verlangen' moet volgens hen worden bevrijd van alle restricties die de collectieve menselijke creativiteit belemmeren (Pronger, 2000).

Onder andere Bourdieu (2001) pleit voor een uitdaging van de algemeen geaccepteerde heteroseksuele mannelijke dominantie. *"The objective of every movement committed to symbolic subversion is to perform a labour of symbolic destruction and construction aimed at imposing new categories of*

perception and appreciation, so as to construct a group or, more radically, to destroy the very principle of division through which the stigmatizing group and the stigmatized group are produced." (p. 213).

Ook Wellard (2002) wil op zoek gaan naar 'alternatieve' spelvormen, niet gebaseerd op winnen en verliezen, op het domineren van je tegenstander. Pas als die vormen populair worden, kan volgens hem het gevestigde kader worden uitgedaagd.

Nochtans stelt ook de liberale agenda van de Gay Games dat *"You don't win by beating someone else. We defined winning as doing your very best. That way, everyone is a winner."* (Waddell, in: Messner, 1994, p. 126). Volgens Wellard (2002) wordt dit echter nog teveel geplaatst binnen het kader waar 'personal best' pas betekenis krijgt bij vergelijking met anderen en waarbij het uiteindelijk nog steeds draait om exclusieve mannelijke praktijken.

Ook de tennisclub die Wellard (2002) bestudeert, levert een alternatieve omgeving voor holebi-sporters, doch blijft gebaseerd op traditioneel gevestigde sportcodes. Wedstrijden blijven competitief en spelers blijven ingedeeld in categorieën op basis van eigen kunnen. Kortom: de tennisclub is niet meer dan een holebi-versie van een 'reguliere' heteroseksuele sportclub.

Een liberaal beleid stond ook bij de rugbyclub uit de etnografische studie van Price & Parker (2003) voorop. Ze richtte zich op de dominante heteroseksuele sportnormen, waardoor ze de 'reguliere' rugbycultuur volgde. Meer dan een veilige omgeving waar iedereen die zich uitgesloten voelde van de heteroseksistische 'reguliere' sportcultuur was de club niet. Ze *"actually serves to reinforce heterosexist definitions of sport through its 'political' (in)actions both on and off the field."* (Price & Parker, 2003, p. 122).

Ook andere holebi-sportclubs profileren zich vaak als 'niet politiek' en distantiëren zich van andere holebi-organisaties. *"In gay sports, being gay is infused into an everyday activity rather than isolated as it is in gay politics, coming out groups, or other forms of gay activism."* (Pronger, 1990, p. 236). Toch kunnen holebi-sportclubs enkele neveneffecten teweeg brengen, zoals het uit de taboesfeer halen van de sportende holebi (Elling & De Knop, 1998), en is ook de ideologische impact van holebi-sport op andere politieke arena's niet te onderschatten (Pronger, 1990). *"Gay liberationists have seized upon athletics as an ideological instrument of gay politics, the fruit of the gay sensibility of change."* (p. 251).

2.3 Onderzoek omtrent holebi's en sport

Pas de laatste jaren wordt enige aandacht besteed aan de relatie tussen sport en homoseksualiteit. Nochtans blijkt steeds duidelijker dat er specifieke relaties bestaan tussen seksuele voorkeuren en sportbeoefening. Die hebben, net als bij andere minderheidsgroepen, vooral te maken met de heersende normen en waarden in de sport, met een cultuur waar heteroseksualiteit een belangrijke plaats inneemt (Elling & De Knop, 1998).

De literatuur die over dit onderwerp bestaat is ofwel journalistiek van aard, met aandacht voor 'human interest': het verhaal van de individuele sport(st)er uit de (semi)top. Ofwel heeft ze betrekking op de situatie in het buitenland. Zo is met betrekking tot 'homo's en sport' vooral het werk van Pronger (1990) in de Verenigde Staten en Hekma (1994) in Nederland belangrijk. Vermeldenswaardige studies omtrent

'lesbiennes en sport' zijn onder andere die van Palzkill (1990) in Duitsland en Cahn (1994) in de Verenigde Staten.

Uiteraard hebben ook andere studies 'holebi's en sport' als uitgangspunt (o.a. De Vos, 2000; Griffin, 1998; Lenskyj, 1986; Messner, 1992). Niet alleen wegens plaatsgebrek selecteerde ik enkel bovenstaande werken, ook in andere studies worden ze als standaardwerken beschouwd (Stöpler & Schuyf, 1997).

2.3.1 Brian Pronger

De meest extensieve analyse van homo's in de sport is Brian Prongers *The arena of masculinity. Sports, homosexuality, and the meaning of sex* uit 1990. Pronger (1990) geeft een fenomenologische interpretatie van de ervaringen van homoseksuele mannen in de sport, "a culture that I think most everyone would agree is immensely sexist and patriarchal." (p. xi). Gelijktijdig met de homofobische sfeer, heerst volgens hem ook een sterke 'homo-erotische' omgang in de sport. Voetballers bijvoorbeeld, worden verondersteld 'mannelijk' te zijn, waardoor ze het zich kunnen permitteren 'onmannelijk' gedrag (zoals omhelzen) te vertonen. Wanneer echter bekend zou raken dat een speler homo is, zou dergelijk gedrag een homo-erotische lading krijgen. Dit definieert Pronger (1990) als de "ironic gay sensibility." (p. 111). Homoseksuele sporters zijn zich bewust van die sociale constructies van homo- en heteroseksualiteit, waardoor ze afwisselend een homoseksuele identiteit en een mannelijk, heteroseksueel imago aannemen. "Sports, as a masculine genre, presents some men with an archetypal mythic form for homoerotic desire: the sexy, muscular, masculine athlete. That desire is paradoxical, being at once a reverence for and a violation of masculinity." (Pronger, 1990, p. 9).

2.3.2 Gert Hekma

Ook in Nederland werd onderzoek gevoerd naar de positie van homoseksuele sporters. Gert Hekma (1994) stelt zich in *Als ze maar niet provoceren*⁸ de volgende vragen: In welke mate komt discriminatie wegens homoseksualiteit voor in de georganiseerde sportwereld in Nederland? Welke vormen neemt homodiscriminatie aan? En welke gevolgen heeft homodiscriminatie voor de sportbeoefening van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen? Net als bij Pronger (1990) worden ook hier individuele ervaringen van holebi-sporters als uitgangspunt genomen. Aan de hand van interviews stelde Hekma vast dat de meeste homo's lid worden van een holebi-sportvereniging voor de gezelligheid en de mogelijkheid contacten op te doen. Daarnaast heeft sporten in een holebi-sportvereniging een belangrijke identiteitsversterkende werking, mede omdat de meeste homo's slechte herinneringen aan sport in hun jeugd jaren overhouden. Ook concludeert Hekma (1994) dat discriminatie van holebi's nog steeds voorkomt in de 'reguliere' sport, maar deels een verborgen karakter draagt. De meeste respondenten uit zijn onderzoek zwegen namelijk over hun seksuele voorkeur binnen hun sportvereniging. En "omdat

⁸ Ook in artikelvorm verschenen: Hekma, G. (1998). As long as they don't make an issue of it... Gay men and lesbians in organized sports in the Netherlands. *Journal of Homosexuality*, 35 (1), 1-23.

homo's er zelf het zwijgen toe doen, kunnen hetero's volhouden dat er geen problemen rond homoseksualiteit bestaan en dat er niet wordt gediscrimineerd.” (p. 23).

2.3.3 Birgit Palzkill

In 1990 verscheen in Duitsland het boek van Birgit Palzkill *Zwischen Turnschuh und Stöckelschuh* (tussen gymschoen en naaldhak), met als ondertitel *Die Entwicklung lesbischer Identität im Sport*. Het kreeg heel wat aandacht, onder meer omdat Palzkill beweerde dat een groot deel van de (top)sportsters lesbisch is. In haar boek benadrukt ze het grote belang van sport voor een positieve identiteitsontwikkeling van de lesbische vrouw. Ook wijst ze op het voortdurend doodzwijgen van het lesbisch-zijn in de sport. Als basis voor discriminatie van lesbische vrouwen in de sport ziet Palzkill niet zozeer het lesbisch-zijn als dusdanig, maar conflicten in de man / vrouw rol, versterkt door het sterke mannelijke karakter van de sport. Ze zegt daarover het volgende: *“Topsport biedt vrouwen de mogelijkheid uit te stijgen boven de traditionele beperkingen van de vrouwenrol. Maar het mannelijk domein sport onderwerpt vrouwen aan de andere kant eenzijdig aan ‘mannelijke’ waarden en normen, waarin ze zich als vrouw en seksueel wezen niet herkennen, ja daar zelfs niet in denkbaar zijn. De prijs die ze moeten betalen voor deelname aan deze sportcultuur is dat ze hun geslachtelijkheid moeten ontkennen en zichzelf als geslachteloos moeten definiëren.”* (Palzkill, in: Stöpler & Schuyf, 1997, p. 9). In het lesbisch zijn ziet Palzkill (1990) dus een oplossing om aan die gespletenheid te ontkomen.

2.3.4 Susan Cahn

Het conflict tussen mannelijkheid en vrouwelijkheid staat ook centraal in de Amerikaanse studie van Susan Cahn (1994) *Coming on strong. Gender and sexuality in twentieth-century women's sport*. Ook zij zag sport als middel om zich te onttrekken aan de traditionele vrouwelijke rolpatronen, en dus als middel tot zelfverwezenlijking. Tot in de jaren '60 heerste namelijk de vrees in de samenleving om de traditionele geslachtsrollen te verliezen. En aangezien de eigenschappen die men aan lesbische vrouwen toeschreef (mannelijk, etc.) samenvielen met diegene die men aan sportende vrouwen toeschreef, ontstond al snel een offensief dat de vrouwensport in de Verenigde Staten 'vrouwelijker' moest maken. Zo gaven trainers bijvoorbeeld kleding- en make-up adviezen. Lesbische relaties waren zeker taboe en betekenden vaak het einde van de sportcarrière (Stöpler & Schuyf, 1997).

2.4 Olympische Spelen voor holebi's?!?

2.4.1 Gay Games

Ook al had Tom Waddell als decatleet en deelnemer aan de Olympische Spelen van 1968 grote successen geboekt, toch had hij er moeite mee. Het knaagde namelijk aan hem dat hij nooit voor zijn ware geaardheid kon uitkomen. Waddell was homoseksueel en eind jaren '70 werden holebi's nog als paria's beschouwd (Krol, 30 juli 1998). Hij wilde holebi's ook binnen de sportwereld zien emanciperen en

droomde van een sportomgeving zonder vooroordelen. Een plek waar het seksisme, racisme, heteroseksisme en nationalisme van de traditionele Olympische Spelen kon worden overbrugd (Krane & Waldron, 2000).

Meerdere sportieve holebi's uit San Fransisco deelden die droom en in 1982 organiseerde Waddell samen met andere toegewijde sportmensen de allereerste 'Gay Games'. Ze noemden zichzelf de San Fransisco Arts & Athletics, wat later veranderde in de Federation of Gay Games. Die definieert zichzelf als *"the international body for Gay Games and is composed of individual and organizational members around the world. The purpose of the Federation is to foster and augment the self respect, dignity and pride of gay men and lesbians throughout the world and to engender the respect and understanding of the non-gay world."* (FGG, 2003, p. 3). Als doelen stellen ze het volgende voorop: *"to break down stereotypes around the notion of gays and lesbians in sports. To build bridges between the mainstream (heterosexual) and LGBT⁹ sports community. To foster the creation, both locally and internationally, of a context and a movement in which an increasing number of inclusive sports activities would be available for gays and lesbians."* (FGG, 2003, p. 3).

Niet alleen sport staat er centraal, ook vindt altijd een cultureel evenement plaats bestaande uit conferenties, films, concerten, etc.. Volgens Krane & Waldron (2000) is dat culturele festival van uiterst belang omdat op die manier de waarden en interesses van holebi's naar het ruimere publiek worden gericht.

Oorspronkelijk zouden de Gay Games 'Gay Olympic Games' worden genoemd, maar het woord 'Olympic' mocht niet worden gebruikt. Achteraf zei Waddell daarover het volgende: *"We were using it initially to describe our games, but let's look at the Olympics. The Olympics are racist, the Olympics are exclusive, they're nationalistic, they pit one group of people against another, and are only for the best athletes. That doesn't describe our Games."* (Waddell, in: Pronger, 1990, p. 252).

Die eerste Gay Games in San Fransisco werden een groot succes: 1350 atleten uit 12 verschillende landen namen deel aan 17 verschillende sporten (website Gay Games, 2003). De toespraak van Tom Waddell tijdens de openingsceremonie ging als volgt:

"Welcome to a dream that is now reality. Welcome to a celebration of freedom. These Gay Games, the first of their kind, are offered to gay and enlightened people from all over the world. They are a departure for other events of this scope and magnitude in that the underlying philosophy is one of self-fulfilment and a spirit of friendship. This is a first; it is our beginning, and as such, we expect these games to set a solid precedent for future games that are exemplary for wholesome and healthy athletics, devoid of the notion that beating someone is the sole criterion for winning. Participation makes us all winners." (Uncle Donald's Castro Street, in: Krane & Waldron, 2000, p. 149).

Doordat de Gay Games van elke deelnemer een winnaar willen maken, worden veel van de waarden uit de traditionele sportwereld verafschuwd. Uiteraard worden wel medailles uitgereikt en records gevestigd, toch verzekert de FGG (2003) dat *"Gay Games continue to exist according to the founding principles of*

⁹ LGBT staat voor 'lesbian, gay, bisexual and transgendered people'.

participation, inclusion and personal best. And as such, all activities conducted under its auspices are inclusive in nature, with no individuals excluded from participation on the basis of sexual orientation, gender, race, religion, nationality, ethnic origin, political belief(s), athletic / artistic, physical challenge or HIV status. Gay Games provide participants with the opportunity to express themselves openly, in a safe and accepting environment. The experience of participating in Gay Games has proven to be the highlight of a lifetime for many. By allowing individual participants the opportunity to celebrate the diversity and scope of the gay and lesbian community, stereotypes are challenged and barriers are broken down both within the gay community and between our community and the non-gay world. The Federation continues to spread the core message that 'Games can change the world'." (p. 3).

Met een ideologie van 'sport voor allen' centraal, zijn uiteraard ook hetero's welkom. Deze vorm van omgekeerde integratie (cfr. *infra*) vindt echter niet zozeer plaats op het niveau van deelname¹⁰, maar eerder op dat van de organisatie. Vele sporttakken worden namelijk georganiseerd in samenwerking met 'reguliere' sportbonden of verenigingen. Eén van de geïnterviewde vrouwen uit de studie van Stöpler & Schuyf (1997) argumenteert dat, doordat hetero's op die manier worden gedwongen hen te assimileren aan de 'gemarginaliseerde' holebi-cultuur, nieuwe perspectieven voor integratie kunnen ontstaan. *"It is clearly fulfilling a need, to create a place where lesbians can be themselves... I like it when heterosexual women are willing to play on a lesbian team. That they fit in with the norms, codes and culture of being lesbians. I think that is a good development. I also agree with the fact that the Gay Games are open for heterosexuals. Just turn it around for once. The goal that one should try to accomplish is that the gay norm will be seen as normal and not as problematic. That's why the Games should be open to everybody."*

Waitt (2003) gaat niet akkoord met die filosofie van 'eenheid en inclusie'. Heel wat holebi's worden volgens hem belemmerd van deelname door de hoge reis- en deelnamekosten waardoor participanten vooral blanke (Noord-Amerikaanse en West-Europese) atleten uit de middenklasse zijn. Ook door enkele van de respondenten wordt dit probleem aangekaart (cfr. *infra*).

Young (in: Elling & De Knop, 1998) meent echter dat de Gay Games wel degelijk een impact uitoefenen op holebi's uit landen waar het minder is geaccepteerd. Een dergelijk sportevenement maakt sportbeoefening en cultuurbeleving mogelijk in een 'eigen' sfeer zonder grote angst voor herkenning en/of discriminatie.

Volgens Waitt (2003) breken de Gay Games met de notie van vaststaande seksualiteiten, met de binaire verdeling tussen hetero- en homoseksualiteit. Door te veronderstellen dat de sportwereld een heteroseksuele plek is, worden andere seksualiteiten verzwegen en zijn holebi's onzichtbaar in het gangbare, dominante denken over sport. Die mythe van *"compulsory heterosexuality"* (cfr. *infra*), kenmerkend voor de 'reguliere' sport, wordt door de Gay Games dus ondermijnd (Waitt, 2003). *"The Gay Games are a place where gay men and lesbians can be comfortable; they can be themselves, they don't have to pass as straight."* (Pronger, 1990, p. 256). Deelnemers moeten dus niet voldoen aan het stereotype beeld van de traditionele mannelijke atleet of 'vrouwelijke' vrouw. Joe Clark (in: Krane &

¹⁰ Minder dan 5 % van de deelnemers zijn hetero (website Gay Games, 2003).

Waldron, 2000) stelt het zelfs nog extremer: men wordt verwacht helemaal niet te voldoen aan die heteroseksistische stereotypen. *“Complaints that the Games exist to show straight people that fags aren’t all sissies are entirely irrelevant; many Gay Games boys are sissies even when decked out in the butchest jockgear.”* (p. 155).

Dit klinkt allemaal mooi en vooruitstrevend, maar volgens Waitt (2003) blijft het orthodoxe begrip van competitieve sport gewoon bestaan. Ondanks het feit dat de nadruk ligt op je ‘personal best’, zijn het toch altijd de grotere, de sterkere en de vlugste die in de prijzen vallen. Gay Games kunnen bijgevolg zowel een weerstand zijn als een bevestiging van de bestaande hegemonie in de sport.

Ook aids liet zijn stempel na op de Gay Games. De stichter, Tom Waddell, stierf in 1987 namelijk aan deze ziekte. Zijn dood had een diepe impact op de Amerikaanse holebi-gemeenschap, die de droom van Waddell (een inclusief sportevenement) kost wat kost levend zou houden (Krane & Waldron, 2000). *“Tom was an international hero to thousands and thousands of gay men and women. Gay Games I gave us the most significant gay or lesbian experience of our lives. Tom taught us not to fear being gay.”* (Waddell & Schaap, 1996, p. 228). Stilaan gaven niet alleen meer homoseksuele sporters, zoals Greg Louganis, maar ook bekende hetero’s als Earvin ‘Magic’ Johnson toe dat ze positief hadden getest voor het HIV-virus (Dworkin & Wachs, 2000).

Het probleem met aids is niet alleen dat het een dodelijk syndroom is, het is ook een springplank naar homofobie. En dat is precies wat de Gay Games trachten tegen te gaan. Sport wordt altijd geassocieerd met gezondheid en ook de Gay Games zorgen ervoor dat het beeld van het *“pathological homosexual monster”* alle betekenis verliest (Pronger, 1990, p. 257). *“These Games are very important to us, not just because they bring us all together, but because here we show the world who we really are. We’re intelligent people, we’re attractive people, we’re caring people, we’re healthy people, and we’re proud of who we are.”* (Brown, in: Pronger, 1990, p. 257, eigen onderlijning).

Relatief kleinschalig begonnen, namen aan de laatste Gay Games in Sydney reeds 13000 sporters deel aan 31 verschillende sporttakken.¹¹ Ook het aantal toeschouwers neemt alsmaar toe, en records worden door internationale sportfederaties erkend. Kortom: de Gay Games groeiden uit tot een evenement van ‘wereldklasse’ (website Gay Games, 2003).

2.4.2 EuroGames

De EuroGames zijn het Europese ‘kleine’ broertje van de Gay Games. Net als de Gay Games omvatten ook de *‘European Gay and Lesbian Multi-sports Championships’* zowel een sportieve als een culturele component. De EGLSF (European Gay and Lesbian Sport Federation), ontstaan in Den Haag in 1989, is er licentiehouders van. EGLSF is een overkoepelende organisatie van holebi-sportclubs in Europa die in 2003 ongeveer 100 ledengroepen uit 14 verschillende Europese landen onder zich had en daarbij zo’n 40 000 holebi-atleten in Europa vertegenwoordigt (Baks & Malecek, 2004).

¹¹ Voor een chronologisch overzicht van Gay Games en EuroGames: cfr. bijlage 1 en 2.

De doelen van de EGLSF komen overeen met die van de Federation of Gay Games. Eerst en vooral willen de EuroGames discriminatie t.a.v. holebi's in de sport bestrijden. Ook de integratie en emancipatie van holebi's in de sport wordt gepromoot en wordt gezorgd voor een uitwisseling van visies, netwerken en samenwerking tussen verschillende nationale en internationale sportorganisaties en -associaties, met als objectief het integreren van holebi's in hun sportactiviteiten.

Ook de dag van vandaag leeft het initiële idee van de EuroGames voort, nl. holebi's van over gans Europa de mogelijkheid bieden samen te sporten. En ook hier: *"Everybody is welcome irrespective of their origin, sexual orientation, religious or political alignment."* (Persmededeling Eurogames, 2004).

De EuroGames steken minderheden niet in een hokje, maar maken ze zichtbaar en streven daarbij naar tolerantie en acceptatie van holebi's in de sport. *"Goal of the EuroGames is a Europe without discrimination and intolerance in sports. Sport ought to be an instrument for fair play, tolerance and integration. Therefore it is important to have a good visibility of gay and lesbian athletes."* (EGLSF, 2003, p.6). Een uitstekend voorbeeld hierbij is voetbal: in elke voetbalclub speelt de dag van vandaag wel een kleurling. Met homoseksualiteit daarentegen is het heel wat minder positief gesteld. De EuroGames willen daarbij niet enkel worden bestempeld als een tornooi voor gelijkgestemde zielen, maar willen aantonen dat holebi's wel degelijk bestaan in de sport en dat ze sporten zoals een hetero-atleet. *"In this way the games do not just stand for exciting competitions and getting together in a friendly spirit, but are also an urgent plea for more tolerance in sports."* (Van de Ven, in: Persmededeling EuroGames, 2004).

2.5 Samengevat

Hoewel sport en seksuele geaardheid in se niets met elkaar te zien hebben, komt dit onderwerp in de wetenschappelijke literatuur toch steeds meer ter sprake. Holebi's ruilen de 'reguliere' sport immers steeds vaker voor sportbeoefening in een 'aparte' holebi-club. Daarbij wordt een radicale visie doorgaans achterwege gelaten en een liberale visie van inclusie vooropgesteld. Ook op de Gay Games en EuroGames is dit het geval. De droom van stichter Tom Waddell was een sportomgeving zonder vooroordelen en discriminatie. Met participatie, inclusie en 'personal best' centraal, stellen de Gay Games als doel dan ook de integratie van de 'andersgeaarde mens' in de samenleving, en meer specifiek in de sport, voorop. De vraag die in deze scriptie centraal staat is of Gay Games dat doel ook effectief verwezenlijken?

3 Theoretische analyse van sport

Moet sport als positief en emanciperend worden gezien, of eerder als negatief en discriminerend? Net als Coakley (1990) onderscheiden we drie grote referentiekaders van waaruit de relatie tussen sport en de samenleving kan worden bestudeerd: het functionalisme, de conflicttheorie en de sociaal-kritische theorie. De *eerste* paragraaf betreft het *structureel functionalisme*, waarbij de nadruk ligt op de positieve functies van sport in de samenleving. Sport wordt hierbij als een inspiratie gezien omdat het bijdraagt tot een efficiënte werking van de samenleving. In de *tweede* paragraaf behandelen we de *conflicttheorie* die de aandacht vestigt op de negatieve gevolgen van sport. Omdat het mensen doet wegstaren van echte problemen definieert het sport als een opium.

Terwijl beleidsteksten meestal uitgaan van een functionalistische visie op sport (cfr. 4.3.1), staat in deze scriptie (en in de *derde* paragraaf) de *sociaal-kritische theorie* centraal. Sport is daarbij zowel deel van de ruimere samenleving als een mechanisme om die samenleving te veranderen (Coakley, 1990). Op dat dubbelkarakter van de sport gaan we dieper in bij 4.3.2. Sociaal-kritische theoretici analyseren sport als *“a set of masculinizing cultural practices that at once reflects and feeds multiple systems of domination within the gender order.”* (Sabo, Gray & Moore, 2000, p. 129). Daarbij bouwen ze voort op het 'hegemonie-concept' van de peetvader van de sociaal-kritische theorie: Antonio Gramsci (1971) (cfr. 4.3.3). Dat concept is ook uiterst toepasbaar op de holebi-sport. Na een inleiding tot het sportfeminisme gaan we in 4.3.3.1 dan ook dieper in op de hegemonie van de 'compulsory heterosexuality'. In 4.3.3.2 tenslotte staat de 'hegemonische mannelijkheid' van Connell (1995) centraal.

3.1 Functionalisme: sport als inspiratie

Sportsociologen veronderstellen vaak dat de samenleving het best wordt bestudeerd aan de hand van systeemmodellen. De samenleving zien ze daarbij als *“a system of organically interrelated parts with a tendency towards equilibrium, adapting to the needs of a changing environment and founded on a value consensus.”* (Rowe, 2004, p. 99).

In de sociologie is deze zienswijze beter gekend als het 'functionalisme'. Functionalisten die een bepaald sociaal systeem, zoals sport, willen beschrijven gaan in de eerste plaats aandacht schenken aan de bijdrage die de delen van het systeem leveren aan de gehele werking. Daarbij onderscheiden ze vier 'systeemnoden' (Coakley, 1990). De onderzoeksvragen van functionalistische sportsociologen gaan dan ook over de vraag hoe sport kan bijdragen tot elk van die vier basisnoden van het sociaal systeem. *Eerst* en vooral moeten bepaalde methoden bestaan waardoor mensen uit het systeem de basiswaarden en regels, die ze verondersteld worden na te leven, aanleren (*spanningshandhaving*).

Sportsociologen vragen zich daarbij o.a. af hoe de basiswaarden en -normen van de samenleving door middel van sport worden aangeleerd (Coakley, 1990).

Ten *tweede* moet het systeem ook een aantal sociale mechanismen bevatten om mensen samen te brengen en een netwerk van sociale relaties te vestigen. Die mechanismen zorgen voor de cohesie, solidariteit en sociale integratie, nodig om het systeem vlot en efficiënt te laten verlopen (*sociale*

integratie). Hier kan de vraag worden gesteld hoe sport de sociale relaties versterkt die nodig zijn om groepen mensen op een constructieve manier te laten samenwerken (Coakley, 1990).

Ten *derde* moeten mensen leren welke doelen belangrijk zijn in hun leven (*doelverwezenlijking*). Ook sport kan die doelen justifiëren en bevestigen (Coakley, 1990).

Tenslotte moet een sociaal systeem mechanismen bevatten waardoor veranderingen in de externe sociale en fysieke omgeving aangepakt kunnen worden zonder dat de consensus en solidariteit waarop de sociale orde rust, wordt verbroken (*aanpassing*). Hier kan de vraag worden gesteld hoe sportdeelname mensen voorbereidt om te gaan met de uitdagingen, gesteld door veranderingen in de fysieke en sociale omgeving (Coakley, 1990).

Toch heeft het functionalisme een aantal zwakheden.

Een eerste probleem is dat functionalisten teveel nadruk leggen op de positieve effecten van sport en veronderstellen dat elk deel bijdraagt tot de werking van dat systeem. Disfunctionele delen van het systeem zijn reeds verwijderd of verdwijnen omwille van hun nutteloosheid. Op die manier worden de negatieve gevolgen van sport genegeerd. Een tweede grote probleem is dat de theorie de noden van individuen en groepen gelijk stelt aan die van de samenleving als geheel. Zodoende is iets dat voor de ene groep positief is, het ook voor de andere, en wordt het bestaan van conflicten tussen diverse groepen genegeerd. Ten derde wordt geen aandacht besteed aan het feit dat sport in de samenleving het resultaat is van mensen die interageren met elkaar. De historische processen en economische condities waaruit sport ontstaan is, worden hierbij over het hoofd gezien (Coakley, 1990).

3.2 Conflicttheorie: sport als opium

Het theoretisch kader dat aandacht heeft voor de dilemma's, contradicties en spanningen in de samenleving, is dat van de conflicttheorie. Gebaseerd op de ideeën van Karl Marx, veronderstelt het dat de relatie tussen sport en de samenleving wordt gevormd door de structuur van het kapitalisme. Doordat de arbeider in een industriële, kapitalistische samenleving vervreemd is van zijn arbeid, wordt gezocht naar activiteiten die wel genoeg voldoening geven. Sport is daarbij dus een ontsnappingsmiddel, een soort opium die het volk zoet houdt. Een conflicttheoretische analyse van de relatie tussen sport en samenleving schenkt veel aandacht aan de manier waarop sport wordt gebruikt door mensen die de macht bezitten met als doel het behoud van de status-quo (Coakley, 1990).

Net als bij het functionalisme ziet Coakley (1990) ook in de conflicttheorie een aantal zwakheden.

Een eerste probleem is dat conflicttheoretici zich enkel bezighouden met het kapitalisme als verklaring voor de relatie tussen sport en samenleving. Sport kan dus pas een andere vorm aannemen wanneer de ganse samenleving verandert. Ten tweede wordt teveel nadruk gelegd op het feit dat sport wordt gecontroleerd door diegene die de macht bezitten in kapitalistische samenlevingen. Ook schenken conflicttheoretici geen aandacht aan het feit dat sportdeelname, ook in kapitalistische samenlevingen, een persoonlijk creatieve, expressieve en bevrijdende ervaring kan zijn. En ten vierde ondersteunen onderzoeksbevindingen de stelling dat sport een opium is, niet. Het zijn namelijk voornamelijk diegene

die economisch succesvol zijn (en dus het minst nood hebben aan een ontsnappingsmiddel), die het meest betrokken zijn in sport (Coakley, 1990).

Een dergelijk deterministisch kader laat geen ruimte voor "*seeing people as anything but passive objects who are duped into meeting the 'needs' of capital.*" (Messner, in: Coakley, 1990, p. 43).

3.3 Sociaal-kritische theorie

Sociaal-kritische theorie omvat heel wat stromingen, waaronder het Marxisme, socialisme, feminisme, culturele studies, etc. De populariteit ervan wordt echter belemmerd door het feit dat het moeilijk te begrijpen en te gebruiken is. Toch kunnen de grootste problemen van zowel het functionalisme (dat historische en economische krachten negeert) als van de conflicttheorie (die ze deterministisch behandelt) ermee worden overkomen. Sociaal-kritische stromingen veronderstellen dat die krachten cruciaal zijn, maar benadrukken dat de invloed ervan wordt ervaren door mensen in hun dagelijkse leven. De samenleving bestaat hierbij zowel uit gedeelde waarden als uit conflicten, waardoor de relatie tussen sport en de samenleving niet 'voor eens en voor altijd' vaststaat. Want wanneer historische condities en economische krachten veranderen, wanneer nieuwe ontwikkelingen zich voordoen op vlak van media, opleiding, regering, etc., wanneer nieuwe ideeën omtrent mannelijkheid en vrouwelijkheid opduiken, verandert ook die relatie. Zodoende is de structuur en organisatie van sport afhankelijk van de tijdperiode en de groep (Coakley, 1990).

Sport is hier dus geen 'inspiratie', noch zomaar een 'opium'. Daarentegen is sport het resultaat van een constante strijd tussen groepen mensen die hun leven op een bevredigende manier willen beleven, een proces dat nooit ten einde is. De relatie tussen sport en de samenleving blijft iets dynamisch, gezien het in diverse tijdperiodes bestaat, voor diverse redenen en diverse groepen.

Het uitgangspunt van de sociaal-kritische stromingen is het willen veranderen van de bestaande ongelijke machtsverhoudingen tussen mensen (naar sekse, huidskleur, seksuele oriëntatie, etc.) Dit doen ze door de historiciteit, contextualiteit en ideologische lading van de 'grote' verhalen en theorieën bloot te leggen (Fraser & Nicholson, in: Elling, 2002). Zo worden de 'als natuurlijk orde' gepresenteerde hiërarchische tegenstellingen geanalyseerd als sociale constructies en machtsrelaties, die in een specifieke historisch-culturele context gestalte hebben gekregen (Elling, 2002).

Alle sociale praktijken (zoals sport) en sociale relaties (zoals seksuele oriëntatie) moeten zodoende in hun relationaliteit en contextualiteit worden gezien. Ook de diverse integratievormen en in- en uitsluitingsprocessen in de sport (cfr. *hfdst. 4*) zijn ingebed binnen ideologische betekeniskaders en hegemoniale machtsverhoudingen (Elling, 2002).

Uiteraard heeft ook de sociaal-kritische theorie zijn beperkingen.

Ten eerste belichten de verschillende versies van de sociaal-kritische theorie bij hun analyse van de samenleving andere facetten. Meer onderzoek moet worden gevoerd om die verwarring te vermijden en een coherente theorie te vormen. Een tweede probleem is dat de kritische theorie niet duidelijk maakt op welk moment sport precies bijdraagt tot de status-quo, en wanneer het een kracht wordt die verandering

benadrukt (Crichter, in: Coakley, 1990). Een derde probleem is dat, ondanks het feit dat de sociaal-kritische theorie de nadruk legt op definities en betekenissen die mensen in hun dagelijkse leven aan de samenleving geven, er volgens Messner (in: Coakley, 1990) zelden concreet aandacht wordt besteed aan die ervaringen van mensen in hun alledaagse leven.

Coakley (1990) concludeert dat de sociaal-kritische theorie wel rekening houdt met de beperkingen van het functionalisme en de conflicttheorie, maar dat ze er nog lang niet in geslaagd is een consistent en duidelijk verstaanbaar referentiekader te vormen. Desalniettemin staat ze in deze scriptie toch centraal en wordt ze hieronder verder uitgewerkt.

3.3.1 *Maatschappelijke betekenis van sport*

In de afgelopen decennia heeft sport zich in een hoog tempo ontwikkeld tot een breed maatschappelijk verschijnsel. Ook de dag van vandaag blijft sport een belangrijke positie innemen in onze huidige Westerse maatschappij. Sport is daarbij meer dan alleen een miljoenenindustrie en wordt doorgaans niet alleen voor de jeugd, maar voor iedereen, ongeacht leeftijd, sekse, sociale klasse, opleiding, etnische achtergrond, geloofsovertuiging, fysieke ingesteldheid, seksuele voorkeur etc., als een zinvolle vorm van vrijetijdsbesteding gezien. Deze 'sport-voor-allen' gedachte, waarbij meer belang wordt gehecht aan participatie dan aan prestatie, is in de jaren zeventig van de vorige eeuw in heel wat Europese landen ontwikkeld en gestimuleerd. Bij dit beleid gaat het, behalve om het tegengaan van uitsluiting binnen de traditionele prestatiegerichte sport, ook om het pluriformiseren van het sportaanbod zodat een levenslange sportcarrière voor iedereen mogelijk wordt. Het is vanuit die humanistische visie dat het individuele belang van sport in de vorm van ontspanning, plezier en recreatie steeds meer aandacht kreeg. Veranderingen in de bevolkingssamenstelling, in waarden en normenoriëntaties en het sportbeleid vonden dus ook hun reflectie in de sterke differentiatie en pluriformisering van de sportpraktijk (Elling, 2002).

Sport wordt in toenemende mate vanuit een functionalistische visie gezien: als 'instrument', als geëigend middel ter realisatie van maatschappelijk gewenste doeleinden. Naast de positieve effecten van sport op het individuele welzijn (plezier en persoonlijke voldoening, gezondheid en de ontwikkeling van persoonlijke normen en waarden), zijn voor de samenleving ook nog heel wat andere effecten te onderscheiden. Zo kan sport dienen om mensen samen te brengen, om de identificatie binnen teams en tussen atleten te bevorderen, en kan het bijdragen tot de sociale cohesie van een team, sociale groep, stad of land. Projecten om sportbetrokkenheid te stimuleren worden dan ook vaak gelegitimeerd vanuit de visie dat sport een uitstekend instrument is voor de socialisatie van de jeugd en de sociale integratie van diverse minderheidsgroepen (Elling & De Knop, 1998). Deze functionalistische visie is terug te vinden in heel wat studies en rapporten (o.a. De Knop & Walgraeve, 1992; Kearney-rapport, 1992; Van Bottenburg & Schuyt, 1996;). Zo stelt bijvoorbeeld het Kearney-rapport (1992): *"Een kenmerk van sport is haar lage toegangdrempel: ongeacht sociale of culturele achtergrond, huidskleur of maatschappelijke positie is er voor iedereen ruimte om lid te worden van een sportvereniging of sportclub. Sport biedt een 'laagdremelige' mogelijkheid tot participatie en integratie in een groep."* (p. 15). Ook de Europese Raad

van Nice (in: Vincke & Cloes, 2004) definieert sport als *“een menselijke activiteit die gebaseerd is op essentiële educatieve en culturele sociale waarden. Het is een factor van integratie, van deelname aan het sociale leven, van tolerantie, van aanvaarding van de verschillen en van naleving van de regels.”* (p. 14) Sportactiviteit kan op die manier worden gezien als verzamelplaats voor heterogene bevolkingsgroepen met het oog op integratie in een nieuwe groep. Ook kan via sport het isolement en de eenzaamheid van sommige personen worden bestreden (Vincke & Cloes, 2004).

Maar... sport mag niet worden beschouwd als dé universele en onfeilbare oplossing (Raad van Europa, in: Vincke & Cloes, 2004). De sociale functie ervan voor het algemeen belang wordt immers getroffen door een aantal fenomenen (waaronder ook homofobie in de sport) die de ethiek en de oorspronkelijke principes op de helling zetten (SCAD Plus, in: Vincke & Cloes, 2004).

3.3.2 *Dubbelkarakter van de sport*

Nadruk op de sociaal-integrerende waarden van sport en populistische slogans zoals 'sport verbreedert', benadrukken, zoals gezegd, vooral de functionalistische en symbolische waarde van sport. Een dergelijke visie is echter te eenzijdig en gaat voorbij aan het feit dat sport nooit geheel op zichzelf staat, maar steeds vorm krijgt binnen hegemoniale machtsverhoudingen en betekenisrelaties (o.a. Elling, 2002; Hargreaves, 1986; Knoppers & Elling, 2001; Tamboer & Steenbergen, 2000). Met betrekking tot de relatie tussen sport en sociale integratie kan dan ook een tweeledig beeld worden gegeven. Enerzijds worden relatief eenduidige socialiserende invloeden genoemd waardoor sport kan bijdragen aan maatschappelijke participatie. Zo kan de sociale omgang met mensen met zeer diverse achtergronden bijdragen aan een toleranter houding, aan veranderende beeldvorming en 'gemengde' vriendschappen. Anderzijds worden al die potentiële integrerende functies van de sport gerelativeerd: ze zijn niet uniek voor de sport en bovendien draagt sport vanuit haar 'eigen' karakter en haar sociaal-culturele inbedding evenzeer bij aan segregatie tussen verschillende groepen (Elling & De Knop, 1998).

Sport is dus geen eiland in, maar een wezenlijk onderdeel van onze samenleving. Ontwikkelingen in de ruimere samenleving hebben dan ook een grote invloed op de manier waarop mensen sport kunnen of willen bedrijven. Sport is volledig ingebed in de waarden, normen en gewoonten die gelden in de samenleving (Elling & De Knop, 1998). Zo definieert Elling (2002) sport als *“een, in een specifieke historische context en vanuit bepaalde machtsrelaties, geconstrueerde sociale praktijk, die onder andere bijdraagt aan de versterking van hegemoniale waardenoriëntaties en machtsposities.”* (p. 59). Steenbergen (2001) gaat er in zijn theorie van het 'dubbelkarakter van sport' van uit dat sport bepaalde intrinsieke betekenissen kent (zoals spel, presteren, etc.), die echter steeds zijn ingebed in (en geconstrueerd worden door) de samenleving als geheel. *“Sport wordt steeds en tegelijkertijd gekenmerkt door een zekere 'Eigenweltlichkeit' – die overigens zelf niet a-historisch moet worden opgevat -, alsmede door haar inbedding in sociaal-maatschappelijke en andersoortige verbanden.”* (p. 30).

Hoewel de eigenheid en de sociale inbedding -het dubbelkarakter- van de sport steeds vaker als uitgangspunt wordt genomen in beleidsteksten, en zowel integrerende als 'segregerende' effecten worden onderkend, blijft de nadruk vaak liggen op sport als ultiem integratie-instrument. Ook schijnbaar neutrale takken van sport dragen echter een historisch en cultureel verleden, met eigen normen, waarden en beeldvorming over 'lichamelijkheid' en 'prestatie' die niet los kunnen worden gezien van sociale variabelen als leeftijd, geslacht, etniciteit, validiteit en seksuele voorkeur (Dewar, in: Elling & De Knop, 1998). Heel wat organisatiestructuren en -culturen in de sport zijn gebaseerd op dezelfde dominante ideologieën als in de ruimere samenleving (mannelijk, blank, valide, heteroseksueel), zodoende moeten ook de emanciperende mogelijkheden van sport altijd met een kritische bril worden bekeken (Coakley, 1990).

3.3.3 Gramsci: Hegemoniale machtsrelaties en ideologie

Macht moet worden opgevat als een diffuus en dynamisch proces waarbij ongelijke verhoudingen continu worden geconstrueerd en uitgedaagd. Het feit dat de meerderheid van de bevolking de bestaande orde accepteert, wordt door de groepen met de meeste macht uitgelegd als een bewijs van de rechtvaardigheid en neutraliteit van bestaande posities (Elling, 2002). Sociaal-kritische theoretici echter verklaren die stille aanvaarding van macht vanuit het Gramsciaanse concept 'hegemonie': "*Hegemonic power makes people act as if it were natural, normal or simply a consensus. No commands, requests or even suggestions are necessary.*" (Van Dijk, in: Elling, 2002, p. 25).

Personen en groepen die zich in de hegemoniale machtsposities bevinden hebben heel wat invloed op de ideologische betekenissen die worden toegekend aan sociale praktijken, relaties en processen (Van Dijk, in: Elling, 2002). *Ideologie* verwijst daarbij naar de gedeelde opvattingen die bepaalde groepen mensen hebben over sociale relaties en maatschappelijke problemen waarbij diegene van de meest machtige groepen in de samenleving uiteraard dominant zijn. En precies die dominante ideologie komt tot uiting in het heersende discours, dat onder andere naar voren treedt via de politiek, de massamedia en sociale interacties (Elling, 2002).

Het uitdragen van een bepaalde ideologie kan dus zowel een poging zijn om macht te verkrijgen, als een belangrijke bron voor het behoud van de macht. Dit gebeurt onder andere doordat de dominante groepen 'valse' representaties geven van sociale verhoudingen (Hargreaves, 1986). "*Ideology, whose specific function is to misrepresent social relations and so to legitimize the established power structure, is reproduced at the economic and political levels as well as at the cultural level.*" (p. 7).

Braekman et al. (in: Elling, 2002) omschrijven twee manieren waarop het promoten van een populaire positieve ideologie over sport (bijvoorbeeld als plek waar iedereen gelijke kansen heeft en daarom een goed instrument maakt tot sociale integratie) 'misleidend' kan zijn. Ten eerste door het verzwijgen of bagatelliseren van processen van discriminatie en uitbuiting, of ze als 'extrinsieke' kenmerken van sport te karakteriseren die min of meer toevallig voorkomen. Ten tweede verbergt de promotie van een eenzijdig positieve sportideologie m.b.t. de integratie van minderheden de relatieve eigenheid en marginaliteit van sport. De integratie van minderheden kan bijvoorbeeld worden gezien als symbolisch voor de openheid

en tolerantie in de gehele samenleving. De vraag is echter of, hoe en voor wie deelname aan sport bijdraagt aan een bredere maatschappelijke integratie. Aangezien de meeste sporters, trainers en bestuursleden 'gevangen' zitten binnen de dominante ideologie, hebben ze vaak het idee van het bestaan van vrije meningsuiting en gelijke kansen voor o.a. holebi's (Elling, 2002).

Hegemonie betekent niet dat machtsrelaties louter worden behouden d.m.v. brute kracht of economische dominantie, wel worden ze constant geconstrueerd door de "*common consent*." (Rowe, 2004, p. 103). In sommige omstandigheden kan zelfs disruptie ontstaan binnen de hegemonische groep. "*When the great masses have become detached from their traditional ideologies, and no longer believe what they used to believe...a problem caused by the "crisis of authority" of the old generation in power, and by the mechanical impediment that has been imposed on those who could exercise hegemony, which prevents them from carrying out their mission.*" (Gramsci, in: Rowe, 2004, p. 103).

De hegemonie van de heersende klasse wordt door Gramsci dus niet gezien als een onvermijdbare conditie maar als iets dat constant evolueert. Weliswaar heeft de heersende groep heel wat voordelen om sociale waarden op te dringen en instituties te controleren, toch moet ze ook aandacht schenken (en soms zelfs toegeven) aan de weerstand van het publiek (Rowe, 2004). Bestaande grenzen worden immers continu ter discussie gesteld door individuele burgers en/of actiegroepen waardoor het menselijke handelen dus niet volledig is gedetermineerd. Zoals we hebben gezegd legt ook de sociaal-kritische sportsociologie die hegemoniale machtsrelaties niet alleen bloot, ze gaat er tevens van uit dat sport als sociale praktijk individuen een gevoel van vrijheid en mogelijkheden tot expressie en emancipatie kan bieden.

Doordat Gramsci heel wat aandacht schonk aan de 'ideologische superstructuur' (cultuur) in plaats van aan de 'basis' (economie) had (en heeft) het concept van hegemonie een grote impact op de cultuursociologie. Clarke & Critcher (1985) stellen dat "*the concept of hegemony condenses, or crystallizes, a number of major themes about the processes of cultural domination and conflict.*" (p. 228) Dit doordat het concept hegemonie de nationale cultuur niet zomaar als één geheel ziet, maar als bestaande uit tal van aparte en conflicterende subculturen, en door te benadrukken dat de articulatie van al die culturele elementen niet zo'n makkelijke taak is. Ook vormen van populaire cultuur, zoals sport, ontstaan binnen een dergelijk Gramsciaans kader als belangrijke strijdvelden waarbij sociale waarden en relaties worden gevormd, voorgesteld, en uitgedaagd (Rowe, 2004). Want "*as sport has become more important as a component of the national culture, it has hence become more important to hegemony.*" (Hargreaves, 1986, p. 9).

Ondanks het feit dat Gramsci allesbehalve interesse had voor sport, is zijn 'hegemonie'-concept dus toch toegepast op de rol van sport binnen de samenleving (o.a. Clarke & Critcher, 1985; Gruneau, 1983; Hargreaves, 1982; Hargreaves, 1986).

Met name op twee, vaak geciteerde, werken omtrent 'sport en hegemonie' gaan we hieronder wat dieper in. Een eerste is dat van Gruneau uit 1983, een tweede dat van Hargreaves uit 1986.

Richard Gruneau (1983) volgt in *Class, sports, and social development* een Gramsciaanse logica in die zin dat hij sport ziet als “*an area of social life that provides a sense of continuity and enjoyment for many members of the Canadian working class*”, en dat de “*dominant moment in ‘modern’ sport*” ervoor zorgt dat die klasse inzicht gaat krijgen in zijn eigen dominantie. Maar “*the failure to acknowledge and understand the discontinuous nature of an emergent dominant form whose structures are in no way controlled by the underclass, and whose acceptance represents a paradoxical cultural insertion into the hegemony of capitalist life.*” (Gruneau, 1983, p. 147). Ook in andere studies uit deze periode (o.a. Hargreaves, 1982) staat de dominantie en weerstand in sport centraal, waarbij hegemonie als belangrijk (maar daarom niet onkritisch aanvaard) concept wordt gezien. Dergelijke studies gaan de dag van vandaag vaak op in het opkomende veld van de Cultural Studies.

Een ander veel geciteerd werk, gebaseerd op Gramsci, is dat van John Hargreaves (1986): *Sport, power and culture*. In zijn analyse van de ontwikkeling van sport in Groot-Brittannië stelt Hargreaves (1986) dat “*sport was significantly implicated in the process whereby the growing economic and political power of the bourgeoisie in nineteenth-century Britain was eventually transformed into that class’s hegemony in the later part of the century.*” (p. 6). Sport wordt hierbij als belangrijk aspect van klasse-machtsrelaties gezien, waarbij cultureel leiderschap macht vervangt als middel om controle uit te oefenen over de “*subaltern and subordinate groups*” in de context van een algemene hervorming van de werkende klasse. Ook een sociale en culturele praktijk als sport kan bijdragen aan de uitoefening en versterking van die hegemoniale (kapitalistische) macht. De hegemonie van de dominante klasse over de werkende klasse is volgens Hargreaves (1986) dus gelegd in de late 19e en vroege 20e eeuw in Groot-Brittannië waarbij sport “*aimed at integrating working-class people by engrossing their free time.*” (Hargreaves, 1986, p. 77). Ook in onze hedendaagse populaire cultuur is, zoals reeds aangehaald, het belang van sport (en sociale integratie) toegenomen, en levert het daarmee ook een bijdrage aan hegemoniale machtsrelaties, zoals o.a. klasse, leeftijd, etniciteit en seksuele voorkeur.

Vaak echter wordt de impact van Gramsci op de sociaal wetenschappelijke studie van sport overdreven. Maar hoe dan ook “*his concept of hegemony in particular helped sports theorists out of the disabling analytical trap of positing absolute, top down social domination against equally unfeasible notions of free play and autonomous people’s culture.*” (Rowe, 2004, p. 108). Hoewel Gramsci dus nooit letterlijk iets over sport heeft geschreven, blijft hij volgens Rowe (2004) toch een kerntheoreticus in het sportdebat. Velen bekritisieren het Gramscianisme echter voor zijn klassereductionisme, -determinisme en functionalistische visie (zoals de integratiefunctie bij Hargreaves). Daardoor is het de laatste jaren wat in verval geraakt, en uiteraard is ook het domein van de sport daar niet gespaard van gebleven. Zo stelt bijvoorbeeld Tony Bennett (1998) dat “*we need to go ‘beyond hegemony’ because of the ‘real limitations to the work that can be done from within the Gramscian tradition.*” (p. 9).

Toch zijn twee vormen van hegemonie specifiek van toepassing op de holebi-sport (Andersen, 2002). Eerst en vooral de notie van “*heteroseksuele hegemonie*” (waarbij heteroseksualiteit als correct wordt beschouwd en homoseksualiteit wordt gestigmatiseerd). En ten tweede Connells (1995) “*hegemonische*

mannelijkheid", waarbij één vorm van mannelijkheid (namelijk de heteroseksuele) zijn dominantie behoudt door alle andere te onderdrukken. Ook de moderne sport draagt volgens Connell (1995) bij aan de constructie en 'reproductie' van die hegemonische mannelijkheid.

3.3.3.1 Sportfeminisme en "compulsory heterosexuality"

Net als de sociaal-kritische theorie is ook het sportfeminisme (dat er deel van uitmaakt) geen eenduidige, coherente theorie. Wel bestaan heel wat 'manifestaties' met een gemeenschappelijk doel: *"to expose, challenge and eliminate gender-based dominant policies and practices."* (Hargreaves, 2004, p. 187). Doorgaans gaat het daarbij om eisen aangaande antidiscriminatie t.a.v. vrouwen, maar recentelijk gaat het ook over de productie van hegemonische en onderworpen mannelijkheden.

De opkomst van het *liberale* sportfeminisme in de jaren '70 kan worden gelinkt aan de liberaal-democratische ideologieën die streven naar gelijkheid van kansen tussen mannen en vrouwen. Het *radicale* sportfeminisme daarentegen benadrukt de beperkingen van die gelijke kansen-programma's, en legt de oorzaak van de vrouwelijke onderdrukking bij het patriarchale karakter en de centraliteit van seksualiteit in de sport. *Marxistische* feministen hechten daarbij aandacht aan de klassenverschillen en de kapitalistische structuren die ervoor zorgen dat vrouwen niet (of minder) aan sport gaan doen. Ook het *cultureel* feminisme is een invloedrijke ontwikkeling binnen het sportfeminisme. Het concept van hegemonie bevestigt hierbij dat vrouwen actieve wezens zijn die streven naar betere opportuniteiten in de sport; dat mannelijke en ander vormen van dominantie niet compleet zijn; en dat vrijheid en beperking dialectisch verbonden zijn met elkaar. Ook *lesbische* feministen, met hun nadruk op verschil en identiteit, zijn in het Westen altijd sterk aanwezig geweest binnen het sportfeminisme (vaak als radicale feministen). *Postmoderne* feministen tenslotte hechten belang aan de banden tussen klasse, gender en etnische verschillen enerzijds en het lichaam, seksualiteit en identiteit anderzijds. Zo is gender voor Butler (1993) net als seksualiteit *"not 'naturally' ascribed, but a changing social construct, concretely expressed, but also fluid and changing through public performance."* (p. 2).

Bovenstaande inleiding toont ons al vlug hoe complex het academische discours van het sportfeminisme is en hoe moeilijk het is een duidelijke grens te trekken tussen de diverse varianten.

Volgens Hargreaves (2004) is meer onderzoek nodig om de realiteit, de levende sociale ervaring van onderdrukte groepen, van ongelijkheid en discriminatie in de sport, te begrijpen. En *"this is not an argument to throw away all narrative methods, but to remind ourselves that stories can be used as an aid for change, stories can persuade others of beliefs and notions of value, they can act as arguments, and they can influence public opinion. But to nurture such a potential we should also link personal, individual, 'different' accounts to wider social circumstances."* (Hargreaves, 2004, p. 199). Om die individuele ervaringen beter te begrijpen, moet de relatie worden onderzocht tussen het private en het publieke (sociale, politieke, economische, globale), MAAR *"sport feminism is manifestly muddled, complex, and full of contradictions, but certainly not dead! The quest is to nurture sustainable forms of sport feminism which can tackle the needs of our times."* (p. 199).

Hoezeer de diverse vormen van sportfeminisme ook met elkaar zijn verbonden, m.b.t. het begrip "compulsory heterosexuality" zijn vooral de bijdragen van lesbische feministen van belang.

Met "compulsory heterosexuality" of heteroseksisme wordt bedoeld: *"A set of social practices, ideas and behaviours which act to reinforce the belief that heterosexual relations are the only truly 'natural' or 'normal' sexuality and that all other types of sexuality are consequently deviant, sick or 'unnatural'."* (McDowell & Sharp, in: Baks & Maleck, 2004, p. 4). Heteroseksisme zit doordrongen in diverse sociale instituties zoals de familie, school en culturele vormen zoals de media. Kortom: het blijft het dominante perspectief in onze patriarchale cultuur en zorgt ervoor dat mensen geloven dat de uitdrukking van heteroseksualiteit de enige correcte en natuurlijke is, en dat alle andere vormen van seksualiteit immoreel, ongezond of inferieur zijn (Andersen, 2002). Ook wat sport betreft is dit het geval. Zo stelt Clarke (1998) dat zowel de organisatie, de instituties als de structuren van sport gebaseerd zijn op het principe van *"compulsory heterosexuality"* (p. 147), dat heteroseksuele relaties naturaliseert en normaliseert. Daarbij wordt homoseksualiteit geconstrueerd en gedefinieerd als een gestigmatiseerde, abnormale en marginale identiteit die sociaal bedreigend is. Dus net zoals bij andere dualismen vormt dit seksuele discours een hiërarchische orde waarbij het ene (heteroseksualiteit) privileges vertoont t.o.v. het andere (homoseksualiteit). Homofobie ziet Clarke (1998) daarbij als deel van *"a heterosexist system of power relations that serves to construct the heterosexual as a privileged historical identity category."* (p. 147).

Lenskyj (1991) heeft het over *"heterosexual hegemony"* (p. 298) om de ideologische controle over seksualiteit te beschrijven, en ook zij stelt dat homofobie bijdraagt tot het behoud van de seksistische en heteroseksistische status-quo.

Heteroseksisme en homofobie zijn op een heel specifieke manier verbonden met elkaar. Sabo (in: Clarke, 1998) stelt: *"Homophobia serves as a vehicle for social control by making conformity to traditional sex roles desirable and non conformity something to be feared and disdained."* (p. 149). Het is *"critical to see heterosexism and homophobia as dynamics that are defined by wider patriarchal interests and that work to consolidate heterosexist male privilege."* (Theberge & Birrell, in: Clarke, 1998, p. 150). Beide zorgen ervoor dat holebi's eveneens in de sport worden gemarginaliseerd. Ook sport moet dus worden geïnterpreteerd binnen die sfeer van (mannelijke) heteroseksualiteit.

Door te sporten leren jongens immers man worden, door agressief spel worden ze gedwongen een identiteit te creëren die voldoet aan dé definitie van mannelijkheid. Door deel te nemen aan de 'correcte' sport, op de 'correcte' manier, kan mannelijkheid worden uitgeoefend. Homoseksuele mannen die zich niet met deze heteroseksuele regels identificeren, krijgen te maken met een homofob discours, fysiek geweld, etc. Het gevolg is dat ze hun homo-identiteit gaan verzwijgen (cfr. *infra*) om de mannelijke heteroseksuele hegemonie te behouden, waardoor de aanvaarding van homoseksualiteit uiteraard wordt tegengegaan (Baks & Maleck, 2004).

3.3.3.2 “Hegemonische mannelijkheid” (Connell)

Visie op lichamelijkheid

Elling (2002) maakt onderscheid tussen een *materieel-biologische* en een *sociaal-culturele* visie op lichamelijkheid. In het kader van deze scriptie ligt de nadruk op de tweede visie. Het gaat hier namelijk niet zozeer om het materiële lichaam als dusdanig, maar eerder om de sociale (handelings)betekenissen van het lichaam in een specifieke context. Die betekenissen kunnen verschillende normatieve, ideologische ladingen hebben.

Zo zijn ook de verschillen in lichaamsbeelden tussen heteroseksuelen en homoseksuelen geen betekenisverschillen zonder meer, maar kunnen ze alleen worden begrepen vanuit hun specifieke (geconstrueerde) identiteiten en posities binnen de samenleving. Individuen ‘doen aan’ mannelijkheid en vrouwelijkheid, aan heteroseksualiteit en homoseksualiteit volgens een cultureel script dat de normatieve conventies van de samenleving volgt (Butler, 1993). De materiële lichamelijkheid krijgt daarbij mee vorm door de verschillende betekenissen die eraan worden gegeven. Lorber (in: Elling, 2002) geeft aan dat lichamen fysiologisch wel verschillen, maar door normatieve sociale praktijken worden getransformeerd met als doel ze in sociaal geconstrueerde categorieën te plaatsen. Beelden van het eigen lichaam of dat van een ander worden altijd vergeleken met een bepaalde hegemoniale vorm, nl. die van ‘jonge, blanke, heteroseksuele, valide, mannelijke mensen’ (Elling, 2002).

Ook het concept ‘gender’ komt hier op de proppen. Een essentialistische visie gaat uit van een universele vorm van ‘mannelijkheid’ en ‘vrouwelijkheid’. Vanaf de jaren '70 echter werd ‘sex’ gebruikt om iemands biologische categorie te duiden en ‘gender’ om de betekenissen te beschrijven die toegekend worden aan het ‘mannelijk’ of ‘vrouwelijk’ zijn. Gender is een sociale constructie: mannen leren man te zijn, vrouwen leren vrouw te zijn. Door de sekserol-socialisatie leert en internaliseert men de rol die past bij je gender. Ook sport speelt een belangrijke rol in dat socialisatieproces (Knoppers & Elling, 2001).

De competitieve sportsetting is een sociale praktijk waarbinnen in- en uitsluiting plaatsvindt door sociaal-normatieve constructies van mannelijke en vrouwelijke lichamelijkheid. Zoals we reeds hebben benadrukt bevindt sport zich namelijk niet in een sociaal vacuüm, maar in een ingewikkeld systeem van maatschappelijke relaties waarbij macht en ideologie een grote rol spelen. De ideologie van de traditionele Westerse wedstrijdsport was lange tijd gerelateerd aan jonge, blanke, heteroseksuele gezonde mannenlichamen. Andere lichamen, zoals die van vrouwen en homo's, werden symbolisch uitgesloten van deelname. De sport als geheel is meer inclusief geworden, nog steeds echter mogen bepaalde lichamen niet volledig deelnemen aan, en meebeslissen over diverse sporten en evenementen (Elling, 2002). Ook gaat men in de discussie rond normalisering van homoseksualiteit in de sport nog steeds verstoppertje spelen. Het bestuur verschuilt zich achter de sponsor, de sponsor achter het publiek, etc. Zo werd bijvoorbeeld het sponsorcontract van een hoogspringer ingetrokken toen bleek dat hij aan de Gay Games zou deelnemen (Stöpler & Schuyf, 1997).

Diegene die participeren aan sport, nemen doorgaans dus een exclusieve vorm van mannelijkheid aan die voldoet aan het traditionele orthodoxe begrip van heteroseksuele mannelijkheid (Wellard, 2002). Precies dat begrip noemt Connell (1995) “*hegemonische mannelijkheid*”.

Connells 'Masculinities'

In zijn boek 'Masculinities' verwerpt Connell (1995) de notie van een monolithische mannelijkheid en positioneert de homoseksueel als een inferieure vorm in een geheel van masculiniteiten *"that constitute the main patterns of masculinity in the current Western gender order."* (p. 77). Hegemonische mannelijkheid wordt daarbij niet als een stabiele structuur of identiteit gezien, maar als *"the configuration of gender practice which embodies the currently accepted answer to the problem of the legitimacy of patriarchy, which guarantees (or is taken to guarantee) the dominant position of men and the subordination of women."* (Connell, 1995, p. 77). Ook hier is hegemonische mannelijkheid een dynamische sociale relationele vorm, *"not a fixed character type, always and everywhere the same. It is, rather, the masculinity that occupies the hegemonic position in a given pattern of gender relations, a position always contestable."* (Connell, 1995, p. 76). De sociale positie van een individu is dus gedetermineerd door zijn posities binnen de veelvuldige en gefragmenteerde hiërarchieën en dualiteiten (Dworkin & Wachs, 2000). Heteroseksuele mannelijke lichamen worden daarbij als fysiek superieur gezien t.o.v. vrouwelijke en homoseksuele lichamen. *"Gayness, in patriarchal ideology, is the repository of whatever is symbolically expelled from hegemonic masculinity."* (Connell, 1995, p. 78). Het gaat daarbij om meer dan alleen culturele stigmatisatie van homoseksualiteit of 'gay identity'. De alledaagse negatieve ervaringen van homo's gaan van politieke en culturele uitsluiting, cultureel geweld, legaal geweld, straatgeweld, economische discriminatie, tot persoonlijke boycots. Zo vertelt iemand aan Connell (1995) *"You know, I didn't totally realize what it was to be gay. I mean it's a bastard of a life."* (p. 78).

Verschillende vormen van mannelijkheid en vrouwelijkheid bestaan; slechts één ervan echter, 'hegemonische mannelijkheid', is de meest wenselijke. Gezien de context- en tijdgebondenheid, is een enge definitie ervan niet mogelijk. Kimmel (in: Young & White, 2000) stelt dat *"definitions of masculinity are constantly changing. Masculinity does not bubble up into behavioural codes from our genetic makeup, nor does it float in a current of the collective unconscious, waiting to be actualised by any particular man and, simultaneously, all men. Masculinity is socially constructed, changing (1) from one culture to another, (2) within any one culture over time, (3) over the course of any individual man's life, and (4) between and among different groups of men depending on class, race, ethnicity, and sexuality."* (p. 110). Toch worden de idealen geassocieerd met hegemonische mannelijkheid meer en meer globaliseerd. Zo blijkt uit de studie van Knoppers & Elling (2001) dat mannelijke atleten niet alleen in de Amerikaanse media als onafhankelijk, gespierd, competitief en technisch sterk worden voorgesteld, maar dat ook bij ons diezelfde media-representaties terug zijn te vinden.

'Hegemonische vrouwelijkheid' bestaat niet volgens Connell. Toch ziet hij lesbische vrouwen als een soort 'gemarginaliseerde vrouwelijkheid'. De dominante vorm van mannelijkheid bepaalt welke aspecten van vrouwelijkheid wensbaar geacht worden op een bepaald moment in een bepaalde tijdsperiode, en lesbische vrouwen behoren daar (nog) niet toe (Connell, 1995).

Aangezien hegemonische mannelijkheid een ideologisch construct is, zullen veel mannen niet voldoen aan de typische eigenschappen ervan, zoals fysieke stoerheid of emotioneel stoïcisme. Toch halen ze er volgens Connell (1995) voordeel uit en dragen ze op die manier bij aan de reproductie van die

hegemonische mannelijkheid. *"The number of men rigorously practicing the hegemonic pattern in its entirety may be quite small. Yet the majority of men benefit from its hegemony, because they benefit from the patriarchal dividend, the advantage men in general gain from the overall subordination of women."* (p. 79).

Sport en hegemonische mannelijkheid

"Perhaps no single institution in American culture has influenced our sense of masculinity more than sport." (Trujillo, in: Schaffer & Smith, 2000, p. 8).

Rond de eeuwwisseling ontstond het beeld van het mannelijke atletische lichaam als kenmerk van macht en morele superioriteit. Aan het einde van de 20^e eeuw veranderde, onder invloed van de toenemende urbanisatie en industrialisatie, echter heel wat in het economische leven. Dit zorgde voor een uitdaging van de traditionele gender-ideologieën en de positie van de hegemonische mannelijkheid, en werd nog versneld door de creatie van witteboordenjobs, een groeiende middenklasse, en een grotere aanvaarding van vrouwen op de arbeidsmarkt. De toename van de competitieve teamsporten in de Verenigde Staten kan in dit licht worden gezien als een middel voor de blanke, middenklasse, heteroseksuele man om zijn fysieke en morele superioriteit over vrouwen en sociaal minderwaardige (lees: homoseksuele) mannen te bevestigen. Individuen die deelnemen aan hegemonische sporten worden als helden aanzien en hun lichamen zijn het symbool van macht en mannelijkheid. Samen met die macht veronderstelt men niet enkel fysieke, maar ook morele superioriteit (Dworkin & Wachs, 2000).

Het dominante discours in de sport duidt specifieke grenzen aan omtrent wat aanvaardbaar is en wat niet. Op die manier wordt ook bepaald wie macht heeft in een specifieke sportcontext (Clarke, 1998). Krüger (in Price & Parker, 2003) herhaalt dat het hegemonische systeem ervoor zorgt dat alternatieve, hiërarchische identiteiten worden gecreëerd, onderworpen aan de hegemonische mannelijkheid. Sport draagt dus bij tot het priviligeren van mannelijke heteroseksuele lichamen, wat zowel kan leiden tot seksueel agressieve kleedkamerpraat als tot geweld tegen vrouwen en andere mannen (Messner & Sabo, 1994).

"The athletic world of power, speed, and pain is an expression of the masculine ideals of our culture." (Pronger, 1990, p. 3). Heel wat homo's vermijden de sport omwille van die mannelijke betekenis. Als ze dan toch aan sport doen hebben ze in het heteromilieu vaak een gevoel van vervreemding. *"And the irony of being both athletic and homosexual hangs over them, an incomprehensible cloud."* (Pronger, 1990, p. 4). Ook zijn er sommigen die sport beoefenen precies omwille van dat traditionele mannelijke beeld. Sport dient hierbij als schuilplaats, als bewijs van hun mannelijkheid. Maar algemeen is sport voor homo's toch een plek van vervreemding. *"It is an orthodox masculine world that emphasizes the unusual relationship homosexuals have with our culture in general."* (Pronger, 1990, p. 39).

Niet alleen participeren homo's minder aan sport, ook krijgen ze er te maken met heel wat discriminatie (cfr. *infra*). Volgens Pronger (1990) en Messner (1992) ontstaat homofobie in de sport als vorm van weerstand tegen de intrusie van een homo-subcultuur en als manier om de normatieve orthodoxe mannelijkheid te behouden. *"The extent of homophobia in the sports world is staggering. Boys (in*

sports) learn early that to be gay, to be suspected of being gay, or even to be unable to prove one's heterosexual status is not acceptable." (Messner, 1992, p. 34).

De dag van vandaag maakt zowel het Europese als het Amerikaanse publiek vooral kennis met sport via de massamedia, die een belangrijke rol heeft in de sociale constructie van hegemonische mannelijkheid (Connell, 1995; Elling, 2002; Hargreaves, 1986). De media zorgt er namelijk voor dat de waarden consistent zijn met de culturele hegemonie die als 'common sense' wordt aanzien (Jhally, in: Dworkin & Wachs, 2000).

Initiatieven als de Gay Games kunnen de bestaande normen van hegemonische mannelijkheid uitdagen, maar ze tegelijk ook versterken (Elling & De Knop, 1998). Zo stelt bijvoorbeeld Segal (in: Wellard, 2002) dat de holebi-beweging het beeld van de dominante mannelijkheid als een machtige identiteit eerder bevestigt dan uitdaagt. Veel homoseksuele mannen nemen namelijk een 'super-macho-stijl' aan, gebaseerd op het traditionele beeld van de heteroseksuele man.

Ook heel wat respondenten uit de studie van Waitt (2003) zagen de Gay Games eerder als bevestiging van de holebi-stereotypen, namelijk die van de "*clean-cut, gym-sculpted muscular physiques of the 'gym-queen'.*" (p. 180). Ze verwerpen de idee dat een op sport gebaseerd gemeenschapsevenement kan bijdragen tot de bevrijding van holebi's in een heteropatriarchale samenleving. Holebi-sportlichamen zijn volgens hen eerder een poging om de masculiniteit, gedefinieerd door het patriarchale systeem, te bevestigen (Waitt, 2003).

3.4 Samengevat

De sociaal-kritische theorie, uitgaande van een dynamische relatie tussen sport en de samenleving, overkomt de grootste problemen van het structureel-functionalisme en de conflicttheorie. Het dubbelkarakter van de sport staat er centraal: sport staat immers nooit op zichzelf, maar krijgt steeds vorm binnen hegemoniale machtsverhoudingen en betekenisrelaties. De oorsprong van het hegemonieconcept, dat ervoor zorgt dat de meerderheid van de bevolking de bestaande orde zomaar accepteert, ligt bij Antonio Gramsci.

Concreet zijn twee vormen van hegemonie van toepassing op het domein van de holebi-sport. 'Heteroseksuele hegemonie' veronderstelt dat (ook in de sport) heteroseksualiteit de enige correcte is en alle andere vormen van seksualiteit immoreel en inferieur zijn. Bij Connell's concept van 'hegemonische mannelijkheid' zijn heteroseksuele mannelijke lichamen fysiek en moreel superieur t.o.v. vrouwelijke en homoseksuele lichamen.

4 Sociale integratie

Leveren de Gay Games nu een bijdrage aan de sociale integratie van holebi's? Vooraleer we deze onderzoeksvraag kunnen beantwoorden, moet eerst worden stilgestaan bij de definitie van het concept 'sociale integratie'. Dit gebeurt dan ook in de *eerste* paragraaf. De *tweede* paragraaf behandelt de diverse argumenten die voor of tegen integratie worden uitgesproken. In de *derde* paragraaf tenslotte gaan we dieper in op het integratiemodel, geformuleerd door Elling & De Knop (1998). Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen drie dimensies van integratie: de structurele, de sociaal-culturele en de sociaal-affectieve dimensie.

4.1 Definitie van sociale integratie

We zagen reeds dat functionalisten sport als uitstekend middel tot 'sociale integratie' zien. Maar wat betekent het eigenlijk? De dag van vandaag worden verschillende betekenissen aan 'sociale integratie' gegeven, wat op zijn beurt resulteert in evenveel opvattingen over de al dan niet integrerende betekenissen en functies van sport. Enerzijds kan sociale integratie worden opgevat als deelname aan verschillende domeinen in de samenleving. Anderzijds gaat het om het aangaan van sociale relaties of om bepaalde waarden zoals wederzijds respect en tolerantie (Elling & De Knop, 1998).

Integratie (afkomstig van het Latijnse werkwoord *integrare*) als algemeen begrip verwijst naar het samengaan van verschillende entiteiten tot een meer homogeen geheel. Van maatschappelijke of sociale integratie spreekt men wanneer dit wordt toegepast op personen of culturen (Engbersen & Gabriëls, 1995; Tamboer & Steenbergen, 2000; Vanreusel & Bulcaen, 1992). Een definitie van sociale integratie is bijgevolg: *"het samengroeien van verschillende groepen en/of personen in een maatschappij, institutie of organisatie."* (Elling & De Knop, 1998, p. 15). Tielman (in: Stöpler & Schuyf, 1997) verstaat onder integratie *"het zodanig veranderen van maatschappelijke structuren zodat de eigen identiteit beter tot ontplooiing kan komen."* (p. 30). De maatschappelijke verhoudingen moeten wijzigen zodat de minderheidsgroep op voet van gelijkwaardigheid zichzelf kan zijn en niet volledig in de meerderheid opgaat. Integratie is daarbij uiteraard niet gelijk te stellen aan aanpassing, wel moet het gaan om *"une dynamique de transformation mutuelle."* (Oriol, in: Marcellini, Lefèvre, De Léséleuc & Bui-Xuan, 2000, p. 252). Twee elementen staan in een diachronisch proces en door middel van interactie definiëren ze iets nieuws. In die zin definiëren Marcellini et al. (2000) sociale integratie als *"le processus diachronique au cours duquel deux groupes sociaux se rencontrent et se modifient l'un à l'autre pour donner naissance à un groupe 'neuf' par le biais d'ajustements réciproques."* (p. 252).

Processen van in- en uitsluiting, van integratie en differentiatie vormen echter altijd twee kanten van dezelfde medaille. (Gewenste) structuren en processen als cohesie en integratie verwijzen altijd naar (minder gewenste) structuren en processen van sociale fragmentatie en segregatie. Termen als sociale integratie en sociale uitsluiting zijn dan ook een soort paraplu-begrippen die betrekking hebben op

verschillende niveaus van de menselijke interactie en die tegelijk verwijzen naar aspecten van zowel in- als uitsluiting (Elling, 2002). Zodoende kan ook de sportwereld worden opgevat als een soort arena, waarbij continu vormen en processen van in- en uitsluiting plaatsvinden en waarbij sociale groepen zowel naast als tegenover mekaar worden gepositioneerd (De Ruyter, in: Elling, 2002).

4.2 Argumenten voor integratie

Afhankelijk van hoe je sociale integratie percipieert, kunnen bepaalde vormen ervan meer of minder gewenst zijn en kunnen verschillende argumenten worden geformuleerd voor of tegen bepaalde vormen van integratie en uitsluiting (Elling & De Knop, 1998). In navolging van Engbersen & Gabriëls (1995) maken Elling & De Knop (1998) onderscheid tussen functionele, morele en expressieve argumenten.

Bij *functionele argumenten* gaat het om een efficiënte afstemming en coördinatie van het handelen (Elling & De Knop, 1998). *Sportintrinsieke* functionele argumenten worden gehanteerd wanneer de sportprestatie op zich het meest belangrijke is voor het individu of het sportteam. Vanuit dergelijke argumenten zou een 'reguliere' vereniging moeten openstaan voor iedereen, ongeacht de seksuele voorkeur (De Vos, 2000). *Sportextrinsieke* functionele argumenten, zoals de visie dat sport goed is voor de gezondheid of voor het opbouwen van sociale contacten, worden dan weer gebruikt om de oprichting van 'eigen' holebi-sportverenigingen en -evenementen te verdedigen of te stimuleren (De Vos, 2000). *Morele argumenten* verwijzen naar het overeenkomen van een rechtvaardig normenstelsel, waardoor de integriteit van individuen gewaarborgd blijft. Individuen met verschillende sportieve mogelijkheden en sociale achtergronden hebben gelijke rechten op algemeen menselijke waarden, waaronder ook sportdeelname. Sportstimulering en het streven naar toegankelijkheid en evenredige vertegenwoordiging van holebi's wordt eerder vanuit morele en ethische uitgangspunten beargumenteerd in plaats van functionele (Elling & De Knop, 1998).

Expressieve argumenten verwijzen naar de erkenning van en mogelijkheden tot ontwikkeling en ervaring van een individuele en/of collectieve identiteit. Individuen hebben het recht zich te verenigen op basis van gedeelde interesses of identiteiten (zoals seksuele voorkeur). Het vormen van 'eigen' holebi-teams en -verenigingen wordt vooral door expressieve argumenten gelegitimeerd (zoals 'het zich thuis voelen') (Elling & De Knop, 1998). Dergelijke clubs zijn immers niet op sportspecifieke vaardigheden gebaseerd, maar gerelateerd aan een 'homoseksuele' sociale identiteit.

Bovenstaande argumenten hangen nauw samen met elkaar, zijn aan de ene kant complementair, maar staan aan de andere kant soms ook op gespannen voet met elkaar (Engbersen & Gabriëls, 1995).

Uiteraard kan integratie van holebi's in de sport worden gelegitimeerd vanuit functionele argumenten. De pluriformisering van de maatschappij enerzijds, en de sociaal-maatschappelijke inbedding van sport anderzijds (cfr. *supra*), vragen echter ook om sociale integratie gebaseerd op morele en expressieve gronden. Wanneer een integratiebeleid eenzijdig gebaseerd is op 'functionele' overwegingen (meer leden, betere prestaties), wordt in feite een soort assimilatiebeleid gevoerd. Wat integratie binnen de

'reguliere' sport betreft, moet echter ook aandacht worden geschonken aan beeldvorming, acceptatie van verschil en pluriformiteit (Elling & De Knop, 1998).

4.3 Algemene dimensies van integratie

In hun studie *Naar eigen wensen en mogelijkheden* uit 1998¹² gaan Elling & De Knop uit van een meerdimensionaal kader om processen van sociale integratie in de sport (op een sociaal-kritische wijze) te analyseren. Zowel sport als sociale integratie zijn complexe processen met als gevolg dat de stelling 'sport integreert' even leeg is als stellen dat 'sport discrimineert'. Sociale integratie is een multidimensionaal proces, continu gerelateerd aan processen van sociale differentiatie, segregatie en discriminatie. Een meerdimensionale analyse is hier dus zeker op zijn plaats.

Eerst en vooral maken Elling & De Knop (1998) onderscheid tussen sociale integratie *in* en *door* de sport. *Enerzijds* kan de sportpraktijk mogelijkheden bieden om zich in een breder maatschappelijk verband te integreren (= integratie *door* de sport). Zoals reeds gezien, wordt vaak een directe relatie verondersteld tussen verschillende integratievormen in de sport en maatschappelijke socialisatie en integratie. Vanuit die optiek wordt sport dus gezien als instrument tot maatschappelijke integratie van diverse sociale minderheidsgroepen. *Anderzijds* kan sport worden gezien als een relatief zelfstandige maatschappelijke sector waarbinnen uiteenlopende vormen van sociale integratie plaatsvinden (= integratie *in* de sport) (Elling & De Knop, 1998).

Ook wat 'aparte' holebi-sportclubs of -evenementen (zoals de Gay Games) betreft, stellen Elling & De Knop (1998) dat ze zowel een bijdrage kunnen leveren tot integratie (dan wel segregatie en uitsluiting) binnen de sportwereld als binnen de ruimere samenleving. Beide dimensies zijn dan ook onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Een tweede onderscheid maken Elling & De Knop (1998) tussen de diverse niveaus waarop sociale integratie kan plaatsvinden. Deze niveaus worden aangeduid met de termen *structureel* (met als sleutelwoorden 'participatie' en 'toegankelijkheid'), *sociaal-cultureel* (waarbij het gaat om 'beeldvorming', 'acceptatie' en 'respect') en *sociaal-affectief* (waarbij 'sociale contacten' en 'vriendschapsrelaties' centraal staan) (Tamboer & Steenbergen, 2000). De verschillen tussen de drie dimensies zijn louter analytisch. In de realiteit zijn ze verbonden met elkaar, net zoals ook sport en de samenleving onscheidbaar zijn (Elling & De Knop, 1998).

Een schematische voorstelling van het onderscheid tussen integratie *in* en *door* de sport enerzijds en de verschillende niveaus van integratie anderzijds (structurele, sociaal-culturele en sociaal-affectieve) is op de volgende pagina terug te vinden.

¹² Deze studie werd in 2000 ook door de Koning Boudewijnstichting uitgebracht onder de titel: "Gelijkheid van kansen en sport". In het verloop van deze scriptie verwijzen we echter altijd naar de versie uit 1998.

Schema 2: Dimensies van sociale integratie in de sportpraktijk en in de samenleving door sportbeoefening

	structureel (participatie)	sociaal-cultureel (acceptatie)	sociaal-affectief (vriendschap)
in sport (sportpraktijk)	bvb. competitief organisatorisch omgekeerd direct'	aanpassing tolerantie respect gelijke kansen pluriformiteit	sociale contacten vriendschappen (in 'eigen' kring / gemengd)
door sport (overige sociale sferen)	(on)betaald werk sociale mobiliteit huisvesting	doorbreking van vooroordelen zichtbaarheid tolerantie emancipatie	sociale contacten vriendschap partner / huwelijk (in 'eigen' kring / gemengd)

Bron: De Knop & Elling (2000, p. 15)

Elling & De Knop (1998) maken in hun studie onderscheid tussen verscheidene minderheidsgroepen, meer bepaald allochtonen, gehandicapten, ouderen en homoseksuelen. Dit schema moet dan ook in het licht van die vier groepen worden gezien.¹³ In deze scriptie passen we dit integratiekader uiteraard enkel toe op holebi's. Maar vooraleer we daartoe komen, geven we eerst een meer algemene beschrijving van de drie dimensies.

4.3.1 Structurele (institutionele) dimensie

Bij deze dimensie gaat het om het adequaat functioneren in de samenleving op grond van participatie aan verschillende maatschappelijke domeinen, waaronder uiteraard ook de sport. Gelijke kansen en mogelijkheden, zowel op functionele als morele argumenten gesteund, staan hierbij centraal. Zo moet bijvoorbeeld de selectie van een nationaal team vanuit functionele argumenten gebaseerd zijn op sportspecifieke vaardigheden en kenmerken, zonder daarbij rekening te houden met iemands seksuele voorkeur. Ook gaat het hierbij om morele argumenten, namelijk recht op gelijke behandeling en het tegengaan van discriminatie en uitsluiting. Zodoende kunnen we structurele participatie in de sport opvatten in termen van *participatie* en *toegankelijkheid* (De Knop & Elling, 1998).

¹³ Zo moet bijvoorbeeld huisvesting (als gevolg van structurele integratie) eerder bij allochtonen worden gesitueerd dan bij holebi's.

4.3.2 Sociaal-culturele dimensie

Bij het proces van sociaal-culturele integratie gaat het vooral om de afstemming en uitwisseling van beelden, waarden en normen. Volgens Gowricharn (in: Elling & De Knop, 1998) moet bij integratie niet alleen worden gekeken naar de deelname, ook de 'culturele normbeelden' die verschillende groepen hanteren mogen niet uit het oog worden verloren. Daarbij gaat het zowel om overeenkomsten als verschillen in dominante beelden. In de sport zijn echter, net als in vele andere sectoren, vooral gegevens over (non-)participatie bekend, en is veel minder geweten over de culturele processen van in- en uitsluiting. Belangrijk zijn echter ook de positieve en negatieve ervaringen van meerderheids- en minderheidsgroepen wat betreft sfeer en sociale omgang (zoals grapjes, discriminatie, etc.). Kortom: sport heeft diverse sociaal-culturele imago's en omgangsnormen die een invloed hebben op de toegankelijkheid van sommige sociale groepen, zoals holebi's (Elling, 2002). Ook binnen de sport is steeds meer aandacht voor de vraag hoe met die pluriformiteit van waarden en culturele normbeelden moet worden omgegaan vanuit de georganiseerde sport. Daarbij worden voornamelijk expressieve en morele argumenten gehanteerd, die wel eens in strijd kunnen zijn met de functionele. Morele argumenten stellen de bestaande mannelijke, heteroseksuele hegemonie in vraag (Coakley, 1990). Vanuit expressief oogpunt brengt sport mensen met verschillende sociale identiteiten samen, waardoor een uitwisseling van waarden en normen wordt gestimuleerd (Elling, De Knop & Knoppers, 2001b). Sociaal-culturele integratie kan dus worden opgevat in termen van *beeldvorming*, *acceptatie* en *respect* (Elling & De Knop, 1998).

4.3.3 Sociaal-affectieve dimensie

Afhankelijk van het niveau van structurele integratie, geeft deelname aan sport de mogelijkheid nieuwe vrienden te maken. Die sociale relaties kunnen zowel heterogeen van aard zijn (contacten tussen holebi's en hetero's), maar zullen voornamelijk in 'eigen' kring vorm krijgen (enkel holebi-contacten) (Duyvendak, Krouwel, Boonstra & Kraaijkamp, 1998). Sportclubs organiseren tal van sociale evenementen (bbq's, feestjes, etc.) om de informele interactie en het gevoel van affilatie te versterken. Ook kan het proces van betrokken raken in sport met individuen die eenzelfde sociale identiteit delen of bevestigen, het niveau van structurele integratie beïnvloeden (Adams & Blieszner, in: Elling, De Knop & Knoppers, 2001). Centraal bij deze sociaal-affectieve dimensie van integratie staan dus *sociale contacten* en *viandschapsrelaties*.

Uiteraard hangen mogelijkheden tot sociaal-affectieve integratie nauw samen met de mate van participatie en acceptatie (de heersende waarden en normen). De vorming van die sociale netwerken en de onderlinge omgang is geen louter persoonlijke aangelegenheid, maar wordt ten dele gestructureerd door hegemoniale machtsrelaties en sociale posities (Allan, in: Elling, 2002).

Kortom: structurele, culturele en affectieve vormen van processen van in- en uitsluiting zijn nauw aan elkaar gerelateerd en de relatie ertussen is, net als bij de argumenten, niet altijd lineair en éénduidig.

Zo betekent structurele integratie in de sport (holebi's en hetero's die samen sporten) bijvoorbeeld niet automatisch sociaal-affectieve integratie ('gemengde' vriendschap). Evenmin als ook sporten in 'eigen' vereniging niet automatisch tot vriendschappen hoeft te leiden (Elling & De Knop, 1998).

4.4 Samengevat

Sociale integratie mag niet zomaar gelijk worden gesteld aan assimilatie. Wel moeten maatschappelijke verhoudingen wijzigen zodat de minderheidsgroep (hier dus holebi's) op voet van gelijkwaardigheid zichzelf kan zijn zonder volledig in de meerderheid op te gaan. Voor of tegen vormen van sociale integratie (en bijgevolg ook uitsluiting) kunnen zowel functionele, morele als expressieve argumenten worden geformuleerd.

Sociale integratie kan op diverse niveaus plaatsvinden, waarbij Elling & De Knop (1998) een onderscheid maken tussen structurele, sociaal-culturele en sociaal-affectieve integratie. Ook bij de interviews met de respondenten nemen we dit integratiemodel als uitgangspunt.

Deel 2: Methodologische bespreking

Kwalitatief sociologisch onderzoek zal volgens Declercq (2002c) pas serieus worden genomen *“wanneer het onderzoeksproces, de dataverzameling, de dataverwerking en de data-analyse transparant worden gemaakt.”* (p. 11). Vandaar dat we er ook in deze scriptie wat gedetailleerder op ingaan. Het eerste hoofdstuk betreft de onderzoeksmethode, namelijk op welke manier de kwalitatieve data is verzameld en geanalyseerd. En aangezien kwalitatief onderzoek aan heel wat kritiek is onderworpen, besteden we in het tweede hoofdstuk aandacht aan de objectiviteit, validiteit en betrouwbaarheid ervan.

1 Onderzoeksmethode

1.1 Dataverzameling

Deze zomer ging ik zelf een kijkje nemen op de EuroGames in München. Daar schreef ik niet alleen wat gedachten neer, ook maakte ik er kennis met enkele personen van de Antwerpse holebi-sportclub “Active Company” die hun medewerking wilden verlenen aan een interview. Jan, mijn ‘sleutelinformant’, zorgde ervoor dat mijn mail (om die medewerking effectief te vragen) bij de juiste personen terecht kwam. Zo liet ik hen zelf de keuze hun telefoonnummer (om verdere afspraken te maken) al dan niet door te geven. Velen zaten echter midden in een drukke periode en wilden / konden niet meewerken. Toch kon ik in de loop van februari en maart negen leden van “Active Company” (die ooit deelnamen aan Gay Games of EuroGames) tot een interview verleiden. Die vonden allen plaats in het Antwerpse, ofwel in de sporthal (vlak voor de training), ofwel bij de respondenten thuis. Het is evenwel *“cruciaal dat de onderzoeker verschillende, liefst onafhankelijke ingangen in het veld kiest. Zo verhindert hij dat hij blijft steken in de zienswijze van slechts een deel van het onderzochte veld.”* (Billiet & Waeye, 2001, p. 318). Zo kunnen de meningen van leden van “Active Company” verschillen van die van holebi's die geen lid zijn van een specifieke holebi-sportclub (en ook nog nooit aan Gay Games hebben deelgenomen). De negen niet-deelnemers die ik vervolgens interviewde bestonden uit kennissen en mensen die hadden gereageerd op mijn berichtje op het ‘gay-forum’. De interviews vonden telkens plaats bij de respondenten thuis (in het Brugse of het Gentse), en werden meteen erna volledig uitgeschreven. Zo kwam ik op een totaal van 18 respondenten, 9 deelnemers en 9 niet-deelnemers. De gemiddelde leeftijd in beide groepen is 38 jaar en gemiddeld duurden de interviews 49 minuten. Een meer gedetailleerd profiel van de respondenten (wiens namen wegens privacy-redenen fictief zijn) is in de tabel op de volgende pagina terug te vinden.

Schema 3: Profiel van de respondenten

naam respondent	deelnemer Gay Games	geslacht	leeftijd	sport	ooit lid van heteroclub
Miet	neen	vrouw	52j.	vroeger voetbal	ja
Lisa	neen	vrouw	55j.	geen	ja
Tom	neen	man	22j.	volleybal	ja
Rudy	neen	man	25j.	fitness / vroeger voetbal	ja
Nele	neen	vrouw	32j.	fitness	neen
Paul	neen	man	49j.	geen	neen
Kurt	neen	man	28j.	geen	neen
Brigitte	neen	vrouw	53j.	geen	neen
Frank	neen	man	28j.	geen	neen
Luc	ja	man	39j.	badminton	neen
Frederik	ja	man	26j.	zwemmen	ja
Bert	ja	man	46j.	volleybal / badminton	neen
Anja	ja	vrouw	55j.	zwemmen	neen
Erik	ja	man	49j.	badminton	neen
Pieter	ja	man	29j.	volleybal / badminton/ vroeger dans	ja
Mieke	ja	vrouw	36j.	zwemmen	ja
Johan	ja	man	35j.	badminton	ja
Natalie	ja	vrouw	35j.	voetbal / zwemmen	ja

De gesprekken kregen vorm via een zogenaamde topiclijst. Daarbij liggen de onderwerpen (topics) wel vast, de precieze vraag- en antwoordformulering echter niet. Dit om zoveel mogelijk ruimte te laten aan de onderzoekseenheden zelf (Billiet & Waege, 2001). Voor beide groepen gebruikte ik een verschillende topiclijst (cfr. bijlage 3 en 4), aangezien ik sommige zaken (zoals inhoudelijke vragen omtrent de Gay Games) niet kon stellen aan de niet-deelnemers. In grote mate bestaat ze evenwel uit dezelfde vragen.

1.2 Data-analyse

Voor het analyseren van kwalitatieve gegevens wordt vaak beroep gedaan op *The discovery of grounded theory* van Glaser & Strauss (1967). Daarbij stellen ze dat de ontwikkeling van gefundeerde theorieën stap voor stap wordt ontwikkeld op basis van systematisch verzamelde en geanalyseerde onderzoeksgegevens. *“Generating a theory from data means that most hypotheses and concepts not only come from the data, but are systematically worked out in relation to the data during the course of the research. Generating a theory involves a process of research.”* (p. 6). Men mag daarbij geen enkele onderzoeksvraag formuleren of literatuur doornemen vermits men het veld anders niet meer onbevangen kan betreden. Niemand is echter een onbeschreven blad en de reeds opgedane kennis manifesteert zich altijd in een manier van denken of interpreteren. Bovendien kan het gebruik van bestaande theorieën en inzichten het onderzoeksproces stimuleren en op die manier het ontstaan van nieuwe theorie stimuleren (Declercq, 2002b). Uiteraard mag theorie niet selectief worden gebruikt (zoals bijvoorbeeld slechts enkele concepten overnemen), want op die manier wordt de betekenis ervan vervormd. Ook wanneer een

uitgewerkte theorie als verklaring wordt gebruikt voor bevindingen, loopt men het risico de data in de concepten te dwingen en zodoende tot een verklaring voor de bevindingen te komen zonder nog met die bevindingen zelf rekening te houden (Declercq, 2002b).

Declercq (2002b) concludeert dat men zowel van bestaande theoretische kaders en kennis over het onderzoeksveld gebruik moet maken, als afstand nemen van die kennis en de data ook voor zichzelf laten spreken. Theorie mag dus niet verankerd zijn in de data die in het veld werd verzameld, maar moet zich ook laten beïnvloeden door bestaande kennis die op die manier kan worden uitgebreid, genuanceerd of zelfs weerlegd. *“Kwalitatief onderzoek moet zich ... laten leiden door de data, maar er zich niet door laten beperken. De gemiddelde onderzoeker benadert zijn of haar onderzoeksveld nu eenmaal niet op een volledig open manier, als een leeg blad klaar om zich te laten volschrijven. Hij of zij stapt binnen gewapend met een arsenaal aan concepten, ideeën en theorieën uit de boeken die hij of zijn heeft gelezen.”* (p. 7). Ook in deze scriptie kon ik het veld niet volledig objectief benaderen. Eerst en vooral doordat de topiclijsten volledig zijn opgesteld aan de hand van het theoretisch kader. Daarenboven had ik, mede door de EuroGames als 'buitenstaander' mee te beleven, zelf reeds een visie ontwikkeld op 'aparte' holebi-sportclubs en -evenementen (cfr. *infra*).

1.2.1 Coderen

Bij kwalitatieve interviews vindt men stukken data over één bepaald onderwerp niet netjes samen in een documentje. Dit kan worden opgelost door aan stukken data (woorden, zinnen, paragrafen of zelfs hele teksten) codes toe te kennen.

Seidel & Kelle (1995) zien de rol van coderen als drievoudig, namelijk: relevante fenomenen opmerken, voorbeelden van die fenomenen verzamelen en de fenomenen analyseren om gelijkenissen, verschillen, patronen en structuren te vinden. In deze context kan coderen dus worden gezien als een aspect van *datasimplificatie* of *datareductie*. Coderen kan echter net zo goed worden beschouwd als *datacomplicatie*, waarbij men codes gebruikt om data te transformeren en te verbreden met als doel meer analytische mogelijkheden openen.

In de praktijk is coderen een combinatie van beide. Zo heeft Tesch (in: Declercq, 2002c) het over decontextualisatie en recontextualisatie bij kwalitatieve analyse. Bij *decontextualisatie* wordt de data in stukjes gedeeld die op zichzelf verstaanbaar en betekenisvol zijn. Data-extracten worden hierbij uit hun oorspronkelijke context gehaald terwijl hun betekenis behouden blijft. In het proces van *recontextualisatie* wordt de gesegmenteerde data vervolgens georganiseerd en gesorteerd. Op die manier kan worden nagedacht over de data. Men moet de data eerst en vooral goed leren kennen om de complexiteit, context en veelheid van betekenissen in de informatie te ontdekken. Daarnaast moet afstand kunnen worden genomen van het detail om het geheel te zien. Op die manier kunnen we informatie synthetiseren, erover theoretiseren en ze recontextualiseren (Declercq, 2002c).

1.2.2 Uiteindelijke dataverwerking

"Software won't make you an ethnographer, but an ethnographer can put the software to good use." (Agar, 1996, p. 46).

Voor de analyse van de interviews maakte ik gebruik van het computerprogramma Nvivo 1.1. Daarmee kan men o.a. aan een stuk tekst meerdere codes ('nodes') toekennen, nadenken met codes, modellen bouwen en hiërarchieën van codes maken. Technisch gezien is coderen via Nvivo volgens mij redelijk eenvoudig, het kiezen van de juiste codes en de beslissing wanneer te stoppen met coderen is echter een ander paar mouwen. Terecht beschouwt Declercq (2002c) software als een hulpmiddel, een gereedschapskist die hulp biedt bij de analyse vergemakkelijkt, maar ook niet meer dan dat.

Na mijn eerste codeerronde bleef ik met meer dan 120 'free nodes' over, onbegonnen werk dus. Toen ik de nodes echter van naderbij bekeek, bleek dat heel wat konden worden samengevoegd. Zo gaf ik verschillende meningen omtrent een zelfde onderwerp oorspronkelijk een andere code. 'Rolmodellen belangrijk' en 'rolmodellen onbelangrijk' kunnen echter net zo goed onder één noemer 'rolmodellen' worden geplaatst. Ook konden bijvoorbeeld de nodes 'zelfvertrouwen' en 'coming out' worden samengevoegd tot 'impact op holebi-identiteit'. Op die manier 'mergde' ik heel wat free nodes, om er uiteindelijk nog 33 over te houden.

Maar hoe daar nu in godsnaam 'patronen' in vinden? Via de 'model explorer' poogde ik de verschillende linken tussen de 'free nodes' in kaart te brengen. Het resultaat (cfr. bijlage 5) leek op niets meer dan een spinnenweb. Alles leek met alles verband te houden (wat uiteindelijk ook wel het geval is), wat op dat moment een echte ontmoediging was.

Met Tesch's *decontextualisatie* en *recontextualisatie* (cfr. *supra*) in mijn achterhoofd, benaderde ik de data opnieuw. "*Afstand nemen van het detail om het geheel te zien*", het lijkt simpel maar is het in de praktijk zeker niet. Een logische oplossing was de theorie er opnieuw bijhalen, mijn topiclijst was daar tenslotte op gebaseerd. En inderdaad: mijn data leek al heel wat gestructureerder. De 33 'free notes' veranderde ik in 'tree notes' om er overzichtelijke modellen mee te maken. Deze zijn in bijlage 6 te bewonderen. Aangezien in deze scriptie vooral meningen en visies centraal staan, was een terugkoppeling van de data naar de theorie de meest aangewezen oplossing om 'door het bos de bomen te zien'. Op die manier kon ik de visies van de 18 respondenten niet alleen met elkaar vergelijken, maar ook met reeds gevoerde studies. Dit onderzoek moet dan ook louter worden beschouwd als een (op theoretische gegevens gebaseerd) *verkennend onderzoek*, en niet meer dan dat. Wereldschokkende theorieën worden niet ontdekt, wel kunnen een aantal interessante vaststellingen worden gemaakt.

Ik verwachtte een fundamenteel verschil in meningen omtrent 'categorische' holebi-sport tussen deelnemers en niet-deelnemers. Deze gedachte werd echter niet bevestigd. Ook kunnen geen 'types' worden onderscheiden. Uiteraard is tussen de respondenten een verschil in geslacht en leeftijd. Ook is de ene al wat meer in de holebi-beweging betrokken dan de andere. Toch lijkt niets van dit alles een echte invloed uit te oefenen op hun persoonlijke mening. Wel viel op dat drie van de respondenten (Paul, Lisa en Brigitte, allen niet-deelnemers) nogal conservatief en soms zelfs wat bitsig reageerden. In de loop van de interviews werden hun antwoorden echter wel genuanceerder.

Ook tussen deze drie onderling liepen de meningen uiteen. Het interviewen van een groter aantal respondenten had mijn inziens dan ook weinig nut. Nu waren immers al 18 verschillende visies te onderscheiden, die mekaar op bepaalde punten aanvulden en op andere dan weer tegenspraken. Een kwantitatieve survey leek me hier evenmin aangewezen, gezien daarbij geen nuances in de antwoorden kunnen worden onderkend. Wel zou het, om tot meer algemene bevindingen te komen, interessant kunnen zijn een aantal stellingen te distilleren uit de meningen van de geïnterviewde respondenten en deze voor te leggen aan een ruimere steekproef. Hoewel reeds enkele holebi-organisaties bereid waren hun website daarvoor open te stellen, ontbrak me helaas de tijd dit ook daadwerkelijk uit te voeren. Misschien een interessante denkpiste voor verder (en meer algemeen geldend) onderzoek...

2 Kritiek op kwalitatief onderzoek

Uiteraard kan op basis van een interview (of meerdere interviews) nooit worden gegeneraliseerd naar algemeen, voor iedereen en in elke context, geldende patronen toe (Billiet & Waege, 2001). Zo merkt ook Paul, één van de respondenten, op:

“Ik ben tegen veralgemeningen van alles eigenlijk, van alles. Dé Belg bestaat voor mij niet, dé Hollander bestaat niet, dé homo bestaat niet. Dus op basis van slechts die 20 interviews zal je niet kunnen veralgemenen ... Als je er twintig gaat interviewen, dan is mijn mening zeker niet relevant voor mijn leeftijdsgenoten hoor.”

Ook bij een aantal andere zaken is het nodig wat langer bij stil staan.

2.1 Objectiviteit

Kwalitatieve onderzoekers worden vaak verweten subjectief te zijn. Uiteraard is dit ergens wel terecht. Wanneer we iets menselijks onderzoeken, dragen we altijd reeds opgedane kennis mee. Ook al streven we er naar neutraal te zijn, toch blijft absolute objectiviteit een onbereikbaar doel en is subjectiviteit onvermijdelijk. Zo had ook ik, door mijn aanwezigheid op de EuroGames, reeds een eigen visie op 'aparte' holebi-sport ontwikkeld.

Onderzoek is altijd selectief, opgezet vanuit een bepaald gezichtspunt en met een bepaald doel voor ogen. Toch hoeft dit geen belemmering te zijn voor 'kwaliteitsvol onderzoek', als het onderzoek zo transparant mogelijk wordt gemaakt (Declercq, 2002a). Dat is dan ook wat ik in bovenstaand hoofdstuk heb trachten te doen.

2.2 Validiteit

Declercq (2002a) definieert validiteit als *“de afwezigheid van systematische vertekeningen in de verzamelde gegevens en in de opgebouwde redenering.”* (p. 10).

Lezers van kwalitatief onderzoek vragen zich vaak af of de onderzoeker niet net die datafragmenten selecteerde die zijn argumentatie bevestigen en andere, al dan niet bewust, achterwege liet. Opnieuw volgens Declercq (2002a) is de beste manier om de validiteit van een onderzoek aan te tonen, het zo transparant mogelijk maken van het onderzoeksproces. Op die manier heeft de lezer voldoende informatie om het denkproces van de auteur te volgen. Die transparantie kan worden bevorderd door het gebruik van computers en computerprogramma's, die de onderzoeker de mogelijkheid bieden zijn analyse expliciet te maken (cfr. *supra*). Ook is de kans dat data verloren gaat veel kleiner en kan men op kortere tijd alle data doornemen. Natuurlijk blijft de interviewer bevoordeeld doordat hij de non-verbale reacties van de geïnterviewde zag of hoorde, zonder die altijd te noteren (Declercq, 2002a).

In een poging dit validiteitsprobleem te verhelpen, kunnen de uitgeschreven interviews en coderingen in bijgevoegde cd-rom worden nagelezen.

2.3 Betrouwbaarheid

Betrouwbaarheid definiëren Kirk & Miller (1986) als *“the degree to which the finding is independent of accidental circumstances of the research.”* (p. 20). Bij diepte-interviews speelt daarbij vooral de kwaliteit van de opname en het transcript een belangrijke rol. Ook moet men bij interviews voor ogen houden dat mensen in een geforceerde interviewsetting niet altijd de 'waarheid' vertellen. Volgens Declercq (2002a) is de relatie tussen een verhaal en de realiteit die door dit verhaal wordt beschreven, niet transparant waardoor we moeten aannemen dat *“verhalen de realiteit noodzakelijkerwijs construeren.”* (p. 13). Uiteraard is een interviewsetting altijd ietwat geforceerd. Ik had echter niet de indruk dat één van de respondenten zich belemmerd voelde om zijn mening te spuien. Allen hadden dan ook vrijwillig toegestemd en wisten waarover het interview zou gaan.

Deel 3: Analyse van de kwalitatieve data

1 Veldnotities

Zoals reeds aangehaald ging ik in juli zelf een kijkje nemen op de EuroGames te München. Daarbij was ik, volgens de indeling van Gold (in: May, 2001), “*participant as observer*”.¹⁴ Daarbij neemt de persoon een open rol aan en maakt zijn intenties duidelijk aan de groep. Het is een proces waarbij wordt gepoogd “*to form a series of relationships with the subjects such that they serve as both respondents and informants.*” (Denzin, in: May, 2001, p. 156). Ook ik maakte in München meteen duidelijk wat de reden van mijn ‘bezoek’ was en leerde (dankzij Jan en Koen) er enkele leden van “Active Company” kennen. Omdat ik nog niet ver genoeg was gevorderd met het theoretische deel van mijn scriptie, was het niet mijn bedoeling holebi-sporters te interviewen op de EuroGames zelf. Wel wilde ik kennis maken met eventuele potentiële respondenten en (vooral) de algemene sfeer opsnuiven.

Overdag was het vooral: ogen open en genieten van het weertje, de gemoedelijke sfeer en de gelukkige gezichten. 's Avonds noteerde ik een aantal ‘gedachten’ of dingen die me waren bijgebleven. Hieronder geef ik, om in de sfeer te komen, enkele fragmenten weer van mijn “*veldnotities*”. De volledige tekst is terug te vinden op bijgevoegde cd-rom.

“Wij dus eind juli met de frigobox op de achterbank richting München, op weg naar de 9^e EuroGames, de Europese Kampioenschappen voor holebi-sporters... Ze startten al op donderdag, maar door verlofperikelen konden wij daar onmogelijk geraken. Geen openingsceremonie dus...jammer (zo zou later blijken)!

(...)

Op onze tocht naar de tram merkten we af en toe al een regenboogvlag op en zagen we jongeren met gele badges rond hun nek, tekenen van de EuroGames?

Op de tram zelf werd het pas echt duidelijk. Overal groepjes met gele badges, petjes, T-shirts, etc. Bij het uitstappen vroegen verschillende mensen ons wat er gaande was. Niet iedereen van de lokale bevolking wist dus af van de EuroGames-organisatie in hun stad.

(...)

Dat het holebi-spelen waren, was uiteraard niet te ontkennen. Meisjes hand in hand, kussende jongens... Eerlijk gezegd was het wel wat aanpassen het eerste moment. België staat dan wel redelijk ver wat holebi-rechten en zo betreft, maar zo'n ‘onderdompeling’ waren Xav en ik toch niet gewoon. Het was nu onze beurt om eens te worden nagekeken, van ‘hé, dat is daar een heterokoppel met gele badges rond hun nek, wat doen die hier?’ Zelfs de televisie zou ons later op de middag nog opmerken en ons een interview versieren.

(...)

¹⁴ Gold (in: May, 2001) onderscheidt vier rollen bij veldonderzoek: ‘complete participant’, ‘participant as observer’, ‘observer as participant’ en ‘complete observer’.

Volgens Jan en Koen hadden we echt iets groots gemist: de openingsceremonie, het was geweldig! Meer dan 5000 atleten mochten per land hun intrede doen in het stadion, met vlag in de hand. Net echt... De Belgische delegatie was er met zo'n honderdtal sporters vertegenwoordigd. Het was een fantastisch gevoel, zei Koen, om in een stadion te komen waar 10 000 toeschouwers zaten te juichen. Amai, dacht ik bij mezelf, 10 000 man, en dat zijn nog maar EuroGames, het 'kleine' broertje van de Gay Games.

(...)

Homo's die badmintonnen... het is eens iets anders. Sommigen waren echt wel grappig. Zo waren twee AC'ers aan het spelen met een fluoroze T-shirt met 'bitch' op, anderen hadden het eerder voor 'it's not easy being a princess'. Ik mag dit echter zeker niet veralgemenen, niet iedereen gedroeg zich clichébevestigend. Zo waren opnieuw heel wat 'andere' badmintonners te zien, die (en dat viel wel op) enorm opgingen in hun spel.

Niet alleen de gedrevenheid viel op, ook de samenstelling van de teams had wel iets apart. Heel wat 'koppels' kenden mekaar niet. Blijkbaar kan je gewoon inschrijven en dan zoekt de EGLSF een partner voor je.

(...)

Wat ik ervan onthoud: heel wat... teveel om onder woorden te brengen. Eerst en vooral de supervriendelijke, enthousiaste, trotse, glimlachende, gelukkige mensen. Ook worden stereotiepen er zowel bevestigd als ontkracht. De dragqueens, de 'bitch-badmintonners', de kloeke voetballende lesbiennes, de volleyballende 'showkickers', etc. zijn niet meer dan een bevestiging van de stereotiepen. Uiteraard zag en ontmoette ik ook heel wat 'gewone' holebi-sporters, die één voor één heel fanatiek met hun sport bezig waren, ook al lag het niveau (naar mijn gevoel) niet bij alle sporten even hoog. Voor mij (en Xav) was het een hele ervaring om twee dagen te worden ondergedompeld in 'het' holebi-wereldje. Alles ging er heel gemoedelijk en gelukkig aan toe. En het moet inderdaad nogal een kick geven om als holebi zoveel 'gelijkgestemden' te ontmoeten, en te voelen dat je helemaal niet alleen bent op de wereld. Het kan niet anders dan dat holebi's hier gesterkt uitkomen, en hun batterijtjes kunnen opladen om weer ('back to reality') te worden ondergedompeld in de heterowereld.

Aan de andere kant vindt alles hier eigenlijk plaats in een afgesloten wereldje, in de zin van: steek die holebi's maar allemaal samen in dat Olympisch Dorp. Prachtige locatie, daar niet van, maar nogal nichevorming, nu ja... Misschien hebben Xav en ik heel even (mogen) ervaren wat het is om daarbij een buitenbeentje te zijn... Genoeg stof tot nadenken dus... en (hopelijk) genoeg om een thesis te schrijven..."

2 Integratiemodel a.d.h.v. interviews met respondenten

In het theoretisch kader kwam reeds een meer algemene beschrijving van het multidimensionale integratiemodel van Elling & De Knop (1998) aan bod. In dit deel wordt dat model concreet toegepast op het domein van de holebi-sport. Dit niet alleen theoretisch, ook de meningen van de respondenten¹⁵ worden erin verwerkt. Daarvoor maak ik voornamelijk gebruik van citaten. Die geven volgens mij veel beter het gevoel weer dat leeft bij de respondenten, dan ik in eigen bewoording zou kunnen. In de *eerste* paragraaf wordt de structurele dimensie beschreven. Daarbij maken we onderscheid tussen diverse vormen van structurele integratie (waarbij we, aan de hand van de interviews met de deelnemers, nagaan aan welke integratievormen de Antwerpse holebi-sportclub "Active Company" voldoet). Vervolgens gaan we dieper in op de sportparticipatie van holebi's, op de vraag of holebi's en hetero's op een andere manier aan sport doen en of de Gay Games een invloed kunnen hebben op de sportparticipatie van holebi's. Tenslotte behandelen we de eventuele negatieve ervaringen van discriminatie en homofobie. De *tweede* paragraaf beschrijft de sociaal-culturele dimensie. Daarbij staan we stil bij de dominante normbeelden, stereotypen, en het type holebi dat deelneemt aan de Gay Games. Ook beschrijven we de 'cultuur van het zwijgen' die nog steeds overheerst in de sport en gaan we na hoe de respondenten zichtbaarheid als noodzakelijk zien voor bespreekbaarheid. Tenslotte besteden we aandacht aan de rol van de media en het belang van rolmodellen in de sport. Opnieuw hebben we hierbij oog voor de mening van de respondenten.

De sociaal-affectieve dimensie staat centraal in de *derde* paragraaf. Achtereenvolgens behandelen we daarbij de cohesiefunctie die aan sport wordt toegeschreven, de vraag of op Gay Games echt vriendschappen worden gesloten en of het contact met hetero's er wordt bevorderd. Vervolgens bespreken we het gevoel van 'empowerment' die de deelnemers ervaren en het belang van een gedeelde sociale identiteit en gevoel van verbondenheid.

2.1 Structurele integratie

2.1.1 *Continuüm van structurele integratie*

Individuele personen en groepen kunnen op zeer diverse wijze deelnemen aan sportactiviteiten. Vandaar is het zinvol onderscheid te maken tussen verschillende vormen van structurele integratie binnen de sport. Elling & De Knop (1998) situeren de graad van structurele integratie in de sport op een continuüm gaande van sportdeelname met weinig groepsintegratie (tussen holebi's en hetero's) tot sportdeelname met veel onderlinge groepsintegratie.

Bij *formele integratie* gaat het uitsluitend om contacten met bepaalde 'reguliere' overlegorganen. Dit komt bijgevolg voor wanneer individuen of verschillende sociale groepen in de context van sport bijna geen

¹⁵ Voor het gemak noem ik de respondenten die lid zijn van "Active Company" en ooit hebben deelgenomen aan Gay Games of EuroGames de 'deelnemers'. De overige, die nog nooit hebben deelgenomen, 'niet-deelnemers'.

contact hebben met elkaar (Elling & De Knop, 1998). De Vos (2000) geeft hierbij het voorbeeld van een holebi-sportclub die wel lid is van een 'reguliere' sportbond, maar toch in een 'aparte' competitie sport. Deze vorm van sportbeoefening zal voornamelijk leiden tot sociaal-affectieve integratie binnen 'eigen' kring (De Vos, 2000). Uit volgende uitspraak van Luc kunnen we afleiden dat ook "Active Company" aan deze vorm van integratie voldoet, meer bepaald in het aanvragen van subsidies en het zoeken van sponsors:

"Ge gaat bijvoorbeeld (...) subsidies vragen voor 't één of 't ander. Dat denk ik wel, dat de club subsidies krijgt van de stad. Ik vind dat eigenlijk ook een vorm van integratie. (...) Als wij een toernooi doen bijvoorbeeld, dan gaan we sponsors zoeken. Dan hebben wij bewust, als wij een sponsor aanschrijven (...) dan gaan wij ons niet profileren als dusdanig. Wij zeggen dus niet: 'wij zijn een homoclub en wij zoeken sponsoring'. 'Wij zijn een club en wij zoeken sponsoring', maar in de brief die wij schrijven staat van boven wel ons logo. Dus we gaan dat ook niet wegdoen dat logo. Dus in die zin vind ik het wel een soort vorm van integratie."

Bij *competitieve integratie* zal een holebi-sportclub wel deelnemen aan de 'reguliere' competitie of toernooien (De Vos, 2000). Deze vorm van structurele integratie zal vanwege de 'zichtbaarheid' van een bepaalde gemarginaliseerde groepering (zoals holebi's) en de mogelijkheid tot behoud van bepaalde 'eigen' culturele aspecten en omgangsvormen vooral bijdragen aan sociaal-culturele integratie. Mogelijkheden tot sociaal-affectieve integratie zijn er opnieuw vooral in 'eigen' kring, aangezien 'gemengd' contact slechts mogelijk is na de wedstrijden (Elling & De Knop, 1998).

Frederik geeft een voorbeeld van competitieve integratie bij het zwemmen, wat hij overigens heel positief ervaart:

"Wij doen dat hier met "Active Company" ook, wij doen aan de masters-wedstrijden mee. En in het begin kijken ze dan wel een keer van 'wie zijn dat, en wat komen die hier doen?' Maar naarmate dat ge daar meer en meer aan meedoet, dan beginnen ze u te kennen, en worden daar ook geen problemen meer van gemaakt. Zeker niet.

Interviewster: Dus toch wel positief?

Ja, natuurlijk, als ge kunt meedoen. Eigenlijk zouden meer holebi-sporters in het gewone reguliere circuit moeten meedoen. Maar ik denk dat er vanuit de verenigingen zelf meestal een terughoudendheid is van 'laat ons maar beperken tot het wereldje op zich', en niet daarbuiten treden dus."

Organisatorische integratie vindt plaats wanneer een holebi-sportclub op intense manier samenwerkt met een 'reguliere' vereniging (De Vos, 2000). Hierbij spelen vooral organisatorische aspecten een rol. Het gaat om een nauwere samenwerking tussen twee groepen dan in het geval van zuiver competitieve integratie, waarbij behalve voor sociaal-culturele ook meer mogelijkheden bestaan tot sociaal-affectieve integratie. Zo kan bijvoorbeeld 'gemengd' worden getraind en zijn er ook mogelijkheden voor het aangaan van sociale contacten buiten de sportoefening om (Elling & De Knop, 1998). Ook "Active Company" voldoet (wat het badminton betreft) aan deze integratievorm, zo blijkt uit volgende uitspraak van Johan:

“We hebben hier bijvoorbeeld een club achter ons, hetero’s die spelen. Wel, de homo’s blijven ook langer spelen tegen diegene die beter spelen. Eum, en daar hebben wij echt een heel toffe band mee. Want wij doen soms tornooitjes en zo. Dat is echt heel leuk. En die kunnen goe lachen zo, als we wat plagen en zo. Dus dat eigenlijk wel heel tof. Dus misschien ooit, als het heel normaal wordt, en alles heel goed geaccepteerd wordt, dat wij inderdaad allemaal veel beter samenspelen.”

Directe / participatorische integratie houdt in dat holebi’s binnen ‘regulier’ verband meedoen aan trainingen en wedstrijden, waarbij alleen categorieën bestaan gebaseerd op wedstrijdintrinsieke principes zoals leeftijd, sekse en niveau, en helemaal niet o.b.v. seksuele geaardheid. Directe integratie kan als het meest structureel geïntegreerd worden gezien. Daarbij is echter niet automatisch sprake van sociaal-culturele of sociaal-affectieve integratie, aangezien veel homoseksuele sporters bang zijn om in een ‘reguliere’ vereniging voor hun seksuele geaardheid uit te komen (cfr. *infra*). Natuurlijk is de kans dat vriendschapsrelaties ontstaan tussen sporters uit verschillende sociale groepen groter dan bijvoorbeeld bij een puur organisatorische integratievorm (Elling & De Knop, 2000).

Een sportclub zoals “Active Company”, specifiek gericht op holebi’s, streeft uiteraard niet naar deze vorm van integratie.

In bovenstaande vormen wordt steeds uitgegaan van de mate van integratie van bepaalde minderheidsgroepen (zoals holebi’s) in de ‘reguliere’ sportwereld. Het integratieproces kan echter ook worden omgedraaid. Dergelijke *omgekeerde integratie* vindt plaats wanneer personen uit ‘meerderheidsgroepen’ samen sporten met (overwegend) personen uit gemarginaliseerde groepen. Meer concreet dus wanneer hetero’s samen sporten met overwegend holebi’s. Over het algemeen staan holebi-sportclubs en -evenementen ook open voor hetero’s. Zo richt een internationaal holebi-evenement als de Gay Games zich “voornamelijk op holebi’s, maar staat ook open voor hetero’s.” (Businessplan Gay Games Amsterdam, 1996, p. 3). Maar wat bedoelt men met ‘voornamelijk’ en wanneer zijn er ‘teveel’ hetero’s? Die spanning wordt ook in de studie van Elling, De Knop & Knoppers (2003) duidelijk. Voor veel lesbische teams zijn heteroseksuele spelers welkom, zolang de ‘lesbische cultuur’ niet wordt verstoord. Heteroseksuele mannen daarentegen zijn meer belemmerd om lid te worden van een holebi-sportclub, zodat homoteams volgens hen minder te maken hebben met dit soort ‘integratieprobleem’.

Wat is nu de visie van de respondenten t.a.v. omgekeerde integratie?

Alle deelnemers, en eigenlijk ook de niet-deelnemers, zijn het er over eens dat hetero’s niet of slechts sporadisch (zullen) deelnemen aan Gay Games. Diegene die zich dan toch inschrijven, zijn doorgaans familieleden of vrienden van de deelnemers:

“Er zijn er niet veel, neen, dat is eerder een beperkte groep. En zoals ik daarstraks al gezegd heb, mensen die iemand redelijk goed kennen, die zeggen van ‘oh, ik sluit me er effe bij aan en ik ga meedoen’. Zeker van in teamsporten. Ik denk dat dat daar in eerste instantie wel voorkomt dat ze zeggen van ‘tja, we zoeken er eigenlijk nog twee, ga je niet mee?’. En dat er op die manier misschien wel wat hetero’s gaan meedoen.” (Natalie).

Ook toen ik zelf rondliep op de EuroGames deze zomer in München, had ik niet de indruk daar veel hetero's tegen het lijf te lopen. Een logische vraag bijgevolg is of de respondenten het wel wenselijk achten dat meer hetero's deelnemen aan Gay Games.

De algemene reactie is dat hetero's "niet zullen staan te springen om daar naartoe te gaan." (Frank). Een reden daarvoor volgens Miet is de volgende:

"Er is nog altijd dat stempeltje hé. We blijven een minderheidsgroep, en hoe goed je je ook wilt integreren, en hoe goed een ander je ook verstaat. Toch zullen ze dan eerder naar een gewone ploeg gaan dan meedoen aan zo'n Gay Games. Dat denk ik toch. Ik denk dat je dat er nooit zal uitkrijgen, dat is de moeilijkheid hé, allé moeilijkheid... Het wordt aanvaard, maar als je de keuze hebt als hetero, zal je het zeker nooit gaan opzoeken."

Kurt merkt daarbij op dat hetero's daar ook helemaal geen nood aan hebben:

"Een hetero, die al zo'n overaanbod heeft, en daarnaast nog eens denkt van 'ja maar, waarom dat zo per se apart'. Dat zijn dan al twee dingen die neigen om te zeggen van 'neen, ik ga er niet aan deelnemen'.

Toch vindt hij dat de deelname van hetero's aan Gay Games zeker moet worden aangemoedigd:

"Moest een manager, moest er actief worden gerekruteerd naar hetero's toe, dan zou er duidelijk een grote groep komen. Moesten er brieven gestuurd worden naar organisaties. Vanaf het moment dat je dat individuele sterk gaat benaderen. (...) Dat zou heel positief zijn, want dat is dan een groep hetero's, en dat wordt dan een leuke mix. En dat zou zeker positief kunnen werken."

Ook voor Pieter mag dit actief worden gestimuleerd, en zullen hetero's hoe dan ook een positieve bijdrage leveren:

"Ik denk dat het misschien het ultieme gedachtegoed zou zijn van een halve Gay Games en een halve hetero-Games bij elkaar te zetten, ik denk dat dat een leuke oefening zou kunnen zijn. Het is natuurlijk een feit, de Gay Games zijn maar één keer om de vier jaar, eum, heel veel holebi's die dat evenement ondertussen kennen, of nog niet kennen, kijken daar naar uit, leven daar naartoe, en zijn dan eigenlijk al heel blij dat ze elkaar kunnen ontmoeten, tijdens die week, want het is uiteindelijk maar een week. Eum, moesten daar dan nog eens de helft hetero's bijkomen, dan is dat ook leuk denk ik, maar dan is dat gevoel van mekaar te ontmoeten een stukje weg.

Interviewster: Dus toch wat minder enthousiasme dan?

Tja, misschien ook niet hé. Maar die hetero's kunnen daar ook iets heel positief toe bijdragen."

Volgens Luc zal dat ene 'gemengde' tornooi op een jaar echter het verschil niet maken, aangezien het niet de juiste individuen zijn die je daarmee zult bereiken:

“Of dat dat nu die ene keer die Gay Games of die EuroGames gemengd zou zijn, dan is dat ene keer op een jaar, dat gaat nu niet uitmaken denk ik. En diegene die daar dan aan meedoen, zullen per definitie al ruimdenkende mensen zijn. Ja, en die gaan er dan in de loop van het jaar ook geen moeite mee hebben hé. Dus, diegene waarbij je het zou willen bereiken, die gaan daar niet aan meedoen hé.”

Slechts twee respondenten, Frank en Luc, merken voorzichtig op dat holebi's daar zelf niet altijd open voor staan. Volgens Luc is dit ook bij “Active Company” het geval:

“Ik mag dat niet luidop zeggen, maar je hebt bij ons ook homo's die problemen hebben met het feit dat er lesbiennes meedoen bijvoorbeeld. Ik ben daar absoluut tegen, omdat dat ook een vorm van discriminatie is, maar dan binnen je eigen gemeenschap. Mij kan dat dus niet schelen. Zijn dat nu homo's, lesbiennes, of hetero's, mij maakt dat eigenlijk niet uit. Zolang ik kan badmintonnen, ben ik content. Dus dat stoort mij absoluut niet. Maar ja, er zijn er wel die helemaal niet graag zouden hebben dat hetero's zouden meedoen.” (Luc).

Ook volgens Frank staat de tolerantie nog op een té laag pitje, vooral dan van de 'echte' holebi's en hetero's:

“De 'harde', dat is nogal stom uitgedrukt, maar de harde kern van de holebi's, ik denk dat die toch wel zeggen dat het alleen maar voor homo's zou moeten zijn. Dat bestaat ook hé. Je hebt zo van die echt overtuigenden, zo van 'dit is onze club en daar komt niets of niemand tussen'. Dat is onze leefwereld. (...) Ik denk sowieso dat de echte tolerantie van holebi's naar hetero's toe nog te laag is, en ook omgekeerd. Dat die van de echte hetero's naar de echte holebi's ook te laag is. Ik denk dat je die op dit moment nog niet kunt koppelen met elkaar.”

Uiteraard kunnen holebi's er op dergelijke Gay Games niets op tegen hebben dat hetero's deelnemen, aangezien ze zich openstellen voor iedereen (ongeacht seksuele voorkeur). Anja illustreert dit:

“In Amsterdam weet ik, badminton, weet ik dat in een bepaalde categorie waar we een paar mensen in hadden, dat die dus, die medailles, naar de hetero's gegaan zijn. Dat we zeiden van 'allé ja, nu gaan ze nog met onze medailles lopen'. Neen neen, dat moet ge tolereren en allé ja. Als ge zegt van 'ze zijn voor iedereen', dan kunt ge daar natuurlijk niets op tegen hebben.”

2.1.2 *Sportparticipatie van holebi's*

2.1.2.1 Algemeen

Aangezien in grote representatieve sportonderzoeken seksuele voorkeur zelden wordt opgenomen als variabele (in tegenstelling tot geslacht, leeftijd, etniciteit, etc.), zijn over de deelname van holebi's aan de 'reguliere' sport weinig empirische gegevens bekend (Elling, De Knop & Knoppers, 2003). Wel wordt verondersteld dat in de wereld van de topsport relatief weinig homoseksuele mannen en relatief veel lesbische vrouwen actief zijn (Griffin, 1998; Hekma, 1994; Messner & Sabo, 1994; Palzkill, 1990; Pronger, 1990). Wat echter wel vaststaat, is dat slechts weinig homoseksuele sporters (zowel mannen als

vrouwen) openlijk voor hun, van de heteronorm afwijkende, seksuele oriëntatie uitkomen (o.a. Hekma, 1994). Op die 'culture of silence' gaan we verder nog dieper in.

Een recente studie uit Nederland toont geen grote kwantitatieve verschillen in sportparticipatie tussen holebi's en hetero's. Wel hebben holebi's een eigen sportprofiel, waarbij ze meer van het commerciële en minder van het traditionele sportaanbod gebruik maken. Zo hebben veel holebi's in fitnesscentra een omgeving gevonden waar ze kunnen sporten zonder op te gaan in een sociaal netwerk waarin de heteronorm vanzelfsprekend is (Janssens, Elling & Van Kalmthout, 2003). Ook twee van de respondenten, Nele en Frederik, doen aan fitness.

Toch is doorgaans sprake van onderrepresentatie van (zichtbare) homoseksuele mannen en vrouwen in de 'reguliere' georganiseerde sport en van overrepresentatie in sommige takken en regionen van de sport. Zo zijn homoseksuele mannen bijvoorbeeld niet zichtbaar in het professionele voetbal, terwijl in het vrouwenvoetbal lesbische vrouwen juist weer overgerepresenteerd lijken (Elling & De Knop, 1998). Uit het onderzoek van Palzkill (1990) blijken vooral als 'mannelijk' geëtiketteerde sporten populair bij lesbische vrouwen. Zwemmen en volleybal zijn dan weer populair bij homoseksuele mannen (Stöpler & Schuyf, 1997).

Ook al is homoseksualiteit van vrouwen nog verre van volledig geaccepteerd, toch blijkt sportbeoefening (vooral op hoog niveau) voor veel lesbische vrouwen dé manier om met hun seksuele gevoelens om te gaan (Cahn, 1994; Palzkill, 1990). Ook zij ervaren echter nog heel wat discriminatie wanneer ze openlijk voor hun geaardheid uitkomen (Griffin, 1998; Hekma, 1994).

In principe staan sportverenigingen 'open voor iedereen' en zouden voor mensen met uiteenlopende seksuele voorkeuren geen sportintrinsieke belemmeringen mogen zijn om aan sport te participeren. De impliciete voorwaarde is echter vaak "*als ze maar niet provoceren*" (Hekma, 1998, p. 1). Of met andere woorden: als ze zich maar aanpassen. Van een nieuwkomer wordt verwacht dat hij of zij zich aanpast aan de heersende regels, normen en waarden. Ook de Belgische sportstructuur en -cultuur is nog steeds gebaseerd op 'blanke' en 'heteroseksuele' normen en waarden die net zo min 'neutraal' zijn als de stereotype beelden omtrent de 'eigen' gewoonten van bijvoorbeeld allochtonen of holebi's (Hekma, 1994). Die dominante normbeelden komen verder nog aan bod.

Opvallend is dat ondanks de toenemende sociale aanvaarding van holebi's in heel wat Westerse landen, toch meer en meer holebi's ervoor kiezen lid te worden van specifieke holebi-sportclubs (De Vos, 2000; Elling & De Knop, 1998; Stöpler & Schuyf, 1997). Daarbij nemen ze doorgaans zowel aan 'reguliere' als aan 'aparte' toernooien (zoals de Gay Games) deel (Elling, De Knop & Knoppers, 2003). Zoals reeds aangehaald is dit ook bij enkele van onze deelnemers het geval. De vraag die hier in dit opzicht centraal staat (en waar we in deze scriptie een antwoord op trachten te vinden) is of die ontwikkelingen moeten worden geïnterpreteerd in het licht van identiteit en emancipatie, of eerder als teken van uitsluiting en subtiele discriminatie.

2.1.2.2 Sportparticipatie respondenten

Uiteraard doen de respondenten die lid zijn van "Active Company" aan sport, zij het dan enkel in 'aparte' kring. Over de keuze en de frequentie van sport mogen we echter niets concluderen, gezien die wordt beperkt door de activiteiten die "Active Company" aanbiedt.¹⁶ Door het ruime (recreatieve) aanbod nemen nogal wat leden aan verschillende sporten deel. Ook bij Bert is dit het geval:

"Wel, sport neemt eigenlijk wel een belangrijk deel in van mijn vrijetijdsbesteding. Ik speel badminton, ik speel volleybal nu, dat is toch een groot stuk van mijn tijd dat daar naartoe gaat. (...) Dan ben ik eigenlijk nog meer gaan sporten, omdat zij eigenlijk wel heel wat mogelijkheden bieden. In de zomer probeer ik ook nog wel eens iets van step of zo mee te doen, zodat ik ook eens heb meegemaakt."

Belangrijker in dit verband echter is de vraag of ze ooit lid zijn geweest van een hetero-sportclub, of daarentegen meteen de stap hebben gezet naar "Active Company". Vier van de deelnemers zetten meteen de stap naar een 'aparte' holebi-sportclub. Zo vertelt Luc het volgende:

"Ik wou badmintonnen, want ik ben niet echt sportief aangelegd. En als dat dan ook nog eens in deze club kon, in een homoclub kon, dan was dat mooi meegenomen.

Interviewster: En niet in een heteroclub?

Ik weet niet of dat ik de stap zou hebben gezet. Ik kwam nieuw wonen in het Antwerpse hé, dus voor mij was dat ook een beetje een vorm van... En ik weet niet of ik die stap zou gezet hebben in een heteroclub, dat weet ik niet. Ik heb het niet overwogen, ik zal het zo zeggen."

Voor Erik was het wel een bewuste keuze, waarbij het 'mensen leren kennen' centraal stond:

"D'er was zo'n vriend van ons, Raf, die zegt: "whaa, kom mee badmintonnen". We hebben een paar keer gezegd: 'neen, da's niets voor ons en zo.' Maar uiteindelijk bleek dat toch... is hij toch blijven aandringen, dat we het toch gedaan hebben. Enne, ook vooral als we weggingen en zo, op den duur kenden wij bijna niemand nie meer. En als we dan met Raf weggingen, zei die van: 'ah, die ken ik van den badminton, en dien ken ik van daar'. En zo dachten we van oh, dit is misschien toch wel leuk voor het sociaal gedeelte. En dat is inderdaad heel goed meegevallen, want vanaf dat wij in de club zitten kennen we altijd wel iemand, dus dat is echt heel positief geweest, ja."

¹⁶ Concreet: badminton, conditiegymp, fietsen, hiking, koor, voetbal, volleybal, worstelen, yoga en zwemmen (website Active Company, 2005).

De overige vijf waren ooit lid van een heteroclub en kunnen uiteraard de vergelijking maken. Vooral de gemoedelijke sfeer bij "Active Company" komt in de antwoorden vaak naar voor. Zo omschrijft Natalie haar stap naar het voetbal als volgt:

"Toen ik dan hoorde van "Active Company", van een vrouwenploeg die er was, eum, die eigenlijk ook niet in een competitie zat, sprak mij dat ook enorm aan. En ik moet zeggen dat eigenlijk... dat die sfeer daar ongelooflijk goed was. Dat was dag en nacht verschil in vergelijking met de andere clubsporten waar ik aan meegedaan heb. Ik moet, allé, de manier waarop je daar welkom bent, dat is helemaal anders dan bij een andere sport."

Het 'waarom' van 'aparte' holebi-sport wordt verder nog uitgebreid behandeld.

De niet-deelnemers zijn minder sportief. Nele en Rudy doen, zoals gezegd, aan fitness en slechts vier zijn (of waren) lid van een (hetero-)sportclub. Niemand echter denkt eraan ooit de stap naar een holebi-club te zetten. De reden daarvoor bij Rudy is dat zijn vriendenkring al uit voldoende holebi's bestaat:

"Ik ben via Verkeerd Geparkeerd in het holebi-leventje beland. Ik heb daar heel veel mensen leren kennen. Ik heb daar mijn 'coming out' ook kunnen doen. En ik heb daar dus ook geen behoefte aan om, als ik ga sporten, dat ook nog eens met andere holebi's te doen."

Ook voor Frank liever geen 'aparte' club, al sluit hij het niet volledig uit:

"Als ik aan sport wil doen, dan ga ik het wel in een gewone club doen, ik bedoel...niet in een specifieke holebi-club. Ik zou het ook niet zomaar uitschakelen, dat nu ook weer niet. Maar als dat een goeie club is, en dat wordt daar tof gedaan, en je komt er meer voor uit... ik zou het dan ook niet uitsluiten, maar ik zal niet gaan zeggen dat omdat ik nu homo ben, dat ik absoluut in een homoclub ga zitten, dat doe ik niet."

De hetero-voetbalploeg van de 52-jarige Miet kan in feite als voorloper van een 'apart' holebi-team worden beschouwd. Zo antwoordt ze op de vraag of haar vroegere voetbalploeg een heteroploeg was het volgende:

"Euh, ja, in den beginne, ja. Ik heb het niet uitgezocht, maar ja, 18-20 jaar, toen was dat nog niet gelijk nu hé, dat zeiden wij niet tegen mekaar. Je voelde dat wel, en er waren daar wel een paar meisjes die volgens mij ook zo waren, maar daar werd helemaal niet over gesproken. (...) En dat was een mannelijk bestuur en zo, dus dat was zeker niet de bedoeling om ons als lesbische ploeg te gaan profileren, zeker niet. Maar automatisch kom je hier en daar natuurlijk wel iemand tegen hé, ook in andere ploegen."

2.1.2.3 Sporten holebi's en hetero's anders?

Door het succes van dergelijke 'aparte' sportclubs zou je haast gaan denken dat holebi's en hetero's op een andere manier aan sport doen. Niets is volgens de respondenten echter minder waar. Enkele reacties:

"Tja, ze kunnen ook maar lopen hé, ze hebben ook maar twee benen hé. Dus fysisch zeker niet hé. Ik heb dat toch nooit ervaren hoor." (Miet).

"Nee, zelfs voetballers. Jeanetten kunnen evengoed voetballen en die zijn even macho dan euh hetero-sporters." (Anja).

"Nee, absoluut niet hoor. Dat denk ik niet, sport is sport hé. Als je nu over twee meter kan springen, als je nu hetero of homo bent, je moet over die twee meter springen hé. En de voorschriften van kledij en zo, tja, die zijn ook hetzelfde hé. Allé, die moeten ook gedragen worden hé, ik denk niet dat daar verschil in zit." (Brigitte).

Op de vraag of holebi's minder competitief zijn dan hetero's krijgen we een minder eenduidig antwoord. Kurt bijvoorbeeld is van mening dat het er bij holebi-sport minder competitief aan toe gaat, al heeft hij daar geen doordachte reden voor:

"Hetero's zijn zowat meer kemphanen, terwijl homo's die hebben zowat meer vrouwelijke trekjes. Dat is een cliché, maar dat is ook zo."

Ook Johan en Natalie (die beide met hun vroegere heteroclub kunnen vergelijken) zien wel degelijk een verschil:

"Hetero's, die zullen sowieso zeggen: 'wij gaan er altijd voor'. Terwijl hier, als iemand een beetje te competitief is ingesteld, dan zal de rest al vlug zeggen van 'wij zijn hier wel voor de fun hé, we gaan hier echt niet om te winnen.' 't Is meer als euh, als tijdverdrijf zo. Sportief bewegen hé." (Johan).

"Wel, een belangrijk verschil dat ik wel heb ervaren is dat sporten binnen 'Active Company', die zijn heel weinig competitiegericht. En dat is iets wat naar mijn gevoel in de meeste heterosporten eigenlijk wel heel belangrijk is. Dat is het competitiegerichte. En dat is voor mij dan wel een aangenaam verschil, namelijk dat je gaat sporten om gezellig samen met andere mensen te sporten, zonder dat daar een druk of een drang zit van 'we moeten hier presteren, en we moeten hier tegen mekaar op, en weet ik veel', en dat is eigenlijk wel heel wat aangener." (Natalie).

Andere respondenten menen dan weer dat holebi's even competitief zijn als hetero's, ook in recreatiesport. Zo definieert Bert het eerder als minder agressief i.p.v. minder competitief:

"Competitief wel hé. Want ge moest soms zien als je op die tornooien speelt, daar wordt echt serieus gespeeld hoor. Allé, Antwerpen, dat stelt natuurlijk niet veel voor, maar als je dan ziet op zo'n EuroGames of Gay Games, en je ziet daar zo'n Braziliaanse ploeg spelen, of een Amerikaanse ploeg, dan denk je van 'waaw, wat is dat?' Dat is even goed als al die hetero-sporters, maar ja, dat zie je meestal niet hé."

Ook in het antwoord van Erik komt het minder agressieve, het emotionelere naar voor:

“Ik denk dat, heu, bij het badminton, wij zijn wel emotioneler dikwijls dan, wij, ikke toch in elk geval, en de meeste, leven zich wat meer in of zo en geven dan ook al eens een kreet of zo, allé, ik denk toch wel dat wij, we nemen het op den duur van mekaar over. Het is bevorderend, de sfeer en zo, een beetje “who”, “whaa”, een beetje meedoen gewoon hé. Ge kunt ook constant spelen natuurlijk, maar bij ons is ‘t de bedoeling dat ge er echt voor gaat en zo, dat de emoties mee naar boven komen. Dus in die zin denk ik dat homo’s meer emotioneler reageren.”

Volgens Mieke en Tom mag niet zozeer onderscheid worden gemaakt naar seksuele geartheid, maar hangt alles eerder af van het individuele karakter:

“Je hebt zowel bij de homo’s als bij de hetero’s mensen die heel erg gedreven met sport bezig zijn, en anderen die het meer voor de sociale contacten doen. (...) Je ziet dat bij ons in het zwemmen ook. Er zijn er die komen om te kletsen en die bij wijze van spreken een beetje in de weg van de anderen gaan staan. En je hebt er die echt euh, heel zwaar ervoor gaan.” (Mieke).

“Ik weet niet of het karakter van een holebi veel verschilt, of anders is dan het karakter van een hetero. Ik denk dat niet. Ik denk eerder dat een holebi even gepassioneerd en bedreven zijn in zijn sport dan een hetero. Maar wat ik wel denk is dat ze een andere keuze maken qua sport. Dat wel.” (Tom).

Ook Frank legt, nogal cru, de nadruk op het verschil in ‘sportkeuze’:

“Wel je hebt bepaalde holebi’s, om het zo slecht te zeggen de ‘jeanetten’, dat die toch wel anders sporten, ja, ik zie die niet zo gaan worstelen of gaan vechten, of echt mannelijk over een veld gaan trippelen. Ik denk niet dat die aan zo’n sporten gaan deelnemen?

Interviewster: Geen machosporten?

Neen, ik denk dat niet. Dat ligt ook niet in hun aard, en ook niet in hun interesses denk ik, absoluut niet.”

Anderen dan weer merken op dat holebi’s bij sport waarschijnlijk wel wat meer oog voor het uiterlijk zullen hebben. Volgens Kurt zijn de meeste homo’s niet echt sportief, maar als ze aan sport doen is het omwille van hun uiterlijk. Zo geeft hij zelf toe:

“Ik wil er wel goed uit zien. Ik doe daar niet schijnheilig over, ik vind dat niet leeg of inhoudsloos of zo. Ik wil er wel goed uitzien en zo. Ik wil mezelf ontplooien op persoonlijk, professioneel en relationeel vlak... ho, dat klinkt allemaal wel schoon hé... Maar daarnaast wil ik er ook goed uitzien, wil ik me goed voelen in mijn vel, ook al ben ik dan helemaal niet sportief. Meer als bijkomstigheid eigenlijk, omdat een lekker lijf eigenlijk wel sexy is.”

2.1.2.4 Invloed Gay Games op sportparticipatie holebi's

Kunnen de Gay Games een invloed hebben op de sportparticipatie van holebi's? Gaan holebi's meer sporten en/of ontstaan meer teams naar aanleiding van de Gay Games?

Volgens een aantal deelnemers is het eerder andersom. Precies diegene die reeds lid zijn van een holebi-sportclub nemen deel aan Gay Games of EuroGames. Uiteraard ontstaat hier en daar wel eens uitzonderlijk een gelegenheidsteam, die na het sportevenement volgens Frank echter niet blijven bestaan:

“Ik denk dat moest je zeggen van 't is binnen twee of binnen drie jaar de Gay Games bij ons, misschien 2007', dat je in de aanloop daarvan, dat dan wel een paar ploegjes zullen ontstaan. (...) Maar dat het ook heel rap zal stilvallen erachter.”

Ook volgens Frederik wordt eerder vanuit bestaande teams meegedaan, die hun sportieve capaciteiten wel eens met andere holebi's willen meten:

“Dus dat de teams gewoon ontstaan omwille van het feit van zich bij een holebi-sportclub aan te sluiten, en dat die dan inderdaad de mogelijkheden gaan verkennen van 'waar kunnen wij nu naartoe?' en kunnen we nu effectief onze sportieve prestaties gaan meten met anderen, en dat ze van daaruit wel meedoen aan toernooien en EuroGames en Gay Games.”

Het groeiende succes van holebi-clubs als “Active Company” toont echter dat Gay Games door hun zichtbaarheid onrechtstreeks misschien wel een effect kunnen uitoefenen. Zo ziet Erik het in een soort piramide:

“Hoe hoger de piramide, hoe meer mensen ge kunt bereiken natuurlijk. Dus in die zin denk ik zeker wel dat het een effect zal hebben. Het krijgt meer belangstelling. Maar voor ons, bij het badminton, is de drempel echter al bereikt. Ik zit met een wachtlijst van 30 mensen momenteel. Ik moet zeggen “ge kunt er echt niet meer bij”, en dat is op den duur ook niet meer plezant.”

Volgens Frank echter wordt gewoon in het algemeen meer aan sport gedaan:

“Of dat dat nu holebi's of hetero's zijn, ik denk gewoon dat sport in zijn geheel meer aantrekt. Terwijl vroeger, weet je... Sowieso, badminton is al volledig 'in' tegenwoordig, elke zaal zit overal vol, of je nu holebi of hetero bent.”

Om dat (sportstimulerende) effect aan de Gay Games te kunnen toeschrijven, is volgens sommigen (zoals we verder nog zullen zien) meer zichtbaarheid en bekendheid nodig:

“Ik denk sowieso, gelijk welke media, de meeste holebi's komen vroeg of laat wel op een lokaal tijdschrift uit, of dat het nu de Zizo in België is, of iets anders. En ik denk dat het belangrijk is dat daar regelmatig

vermelding gemaakt wordt van die sportieve activiteiten, en dat het daarom goed is dat zo'n dingen gebeuren. Dat die dan kunnen denken van 'a ja, ik zou ook via sporten contacten kunnen leggen'." (Mieke).

Volgens Erik geldt dat niet alleen voor de Gay Games, maar voor holebi-sport in het algemeen:

"Daarbij is iets als teletekst heel belangrijk. Zo is er een holebi-bladzijde, waar bijvoorbeeld staat: badminton: die dag... Ik denk dat het zeker belangrijk is, ook websites, het internet en dergelijke. Ik denk dat dat veel belangrijker is dan Gay Games. Maar natuurlijk, Gay Games is nog altijd een soort referentiepunt. Dat zeker! Het past in het geheel. Het is als de kers op de taart."

Anderen dan weer trekken in twijfel of Gay Games dat effect kunnen (en moeten) hebben. Lisa maakt zich zelfs kwaad bij de vraag of Gay Games ervoor zorgen dat holebi's meer gaan sporten:

"Mo neen, zeker niet. Allé ja, in ieder geval, ik zou daar geen boodschap aan hebben. Zo van, allé, ik wil wel sporten, ik zal eens tonen dat ik er ook bij kan zijn, ik zal ook mijn wit rokje aantrekken, en beginnen tennissen. Neen dank je, ik kom liever helemaal niet buiten."

2.1.3 Discriminatie / homofobie

2.1.3.1 Algemeen

Een studie van Pratte (1993) toont een daling van de negatieve attitudes t.a.v. homoseksualiteit over een periode van vijf jaar in de Verenigde Staten. Ook in Vlaanderen heerste onder de respondenten uit het onderzoek van Vincke & Stevens (1991) vrij algemeen de opvatting dat het maatschappelijke klimaat t.a.v. holebi's aan het opklaren is. Een groeiende openheid voor homoseksualiteit doet de sociale druk op holebi's om zich te conformeren aan heteroseksuele standaarden en normen, afnemen (Baert & Cockx, 2002).

Vaak is echter sprake van 'schijntolerantie'. Holebi's mogen binnenskamers doen en laten wat ze willen, buitenshuis moeten ze echter *"voldoen aan de algemeen geaccepteerde norm zoals die door de heteroseksuele omgeving wordt vastgelegd."* (Dewaele, 2003, p. 41) Een verklaring hiervoor vinden we bij het reeds besproken concept van 'compulsory heterosexuality' of heteronormativiteit: men neemt de heteroseksuele samenleving als norm en al wat ervan afwijkt wordt als 'minder' ervaren. Volgens Dewaele (2003) is op veel plaatsen heteronormativiteit in de plaats van homofobie gekomen. In het domein van de sport kunnen we vaak echter nog steeds van effectieve discriminatie spreken.

Elich & Maso (in: Stöpler & Schuyf, 1997, p.12) en Hekma (1997, p. 7) verstaan onder discriminatie *"iedere achterstelling of negatieve bejegening van individuen of groepen op grond van kenmerken die in de context van de handeling geen aanvaardbaar motief vormen."* Groepen of individuen worden daarbij in hun functioneren belemmerd op grond van kenmerken die anderen aan hen toeschrijven, meer bepaald stereotiepe vooroordelen. Een kenmerk van de minderheidsgroep wordt aangegrepen, waarop men alle leden van de minderheidsgroep beoordeelt, ongeacht hun werkelijke kwaliteiten.

Ook volgens het Arbitragehof is sprake van discriminatie wanneer een verschil is in behandeling tussen categorieën van personen dat (1) niet op een objectief criterium berust en dat (2) niet redelijk verantwoord is (Dewaele, 2003). Aangezien seksuele voorkeur geen relevant criterium is bij sportbeoefening, valt homofobie eveneens onder deze definitie (Hekma, 1994; Stöpler & Schuyf, 1997).

Heel vaak echter komen holebi's niet openlijk uit voor hun seksuele voorkeur, waardoor de ware aard en omvang van discriminatie niet volledig is vast te stellen. Hoe dan ook zit het ingebakken in de cultuur van de sport (Lenkyj, 1986; Messner & Sabo, 1994; Palzkill, 1990; Pronger, 1990). En precies dat structurele karakter is een ernstig probleem, want zowel holebi's als hetero's worden eraan herinnerd dat homoseksualiteit en sport niet samengaan. *"Homodiscriminatie is een sluipend gif dat zit ingebakken in de sportwereld en waarvan zowel schuldigen als slachtoffers zich vaak niet helder bewust zijn."* (Hekma, 1994, p. 8).

Uit het heteroseksisme vloeit in onze Westerse cultuur vaak homofobie voort. Kari Fasting (in: Baks & Maleck, 2004) definieert dit als: *"the irrational fear and intolerance of homosexuality, gay men or lesbians, and even behaviour that is perceived to be outside the boundaries of traditional gender role expectation."* (p. 4). Ze gaat echter nog verder en linkt het aan homonegativisme, *"a more inclusive term, describing purposeful, not irrational, negative attitudes and behaviours towards non heterosexuals."* (p. 4). Angst en haat kunnen vijandige handelingen opwekken tegen holebi's. Daarbij gaat het zowel om uitsluiting, achterstelling, belediging, schelden, bedreigen als om fysiek geweld. Belangrijk volgens Lenskyj (1991) is dat dit alles niet in puur individuele of psychologische termen wordt begrepen, maar dat ook instituties als de kerk en het onderwijs verantwoordelijk zijn voor homofob geweld.

Uit Belgische en Nederlandse studies (De Vos 2000; Hekma, 1994; Janssens, Elling & Van Kalmthout, 2003) blijkt dat slechts weinig holebi's expliciete discriminatie ervaren. Vaak worden echter wel meer subtiele vormen van discriminatie of gevoelens van ongemak gemeld. Hierbij is het moeilijk een grens te trekken tussen opdringerig machogedrag en homodiscriminatie. Bij mannen slaat gescheld op 'mietjes' in veel gevallen niet op een specifieke homo, maar geldt het eerder als aanmoediging om zich stoer te gedragen. Ook lesbiennes worden door hun medespeelsters vaak verweten zich niet 'vrouwelijk' genoeg te gedragen. Dit alles draagt uiteraard bij aan het holebi-onvriendelijk klimaat van de sport. Ook algemene uitdrukkingen als 'holebi's zijn slecht in sport' bevestigen heteroseksualiteit als ultieme levensvorm, wat ervoor zorgt dat holebi's niet open zullen zijn omtrent hun seksuele geaardheid (Hekma, 1994).

Algemeen kunnen we stellen dat zowel mannen als vrouwen te maken hebben met vormen van (impliciete) discriminatie of een holebi-onvriendelijke cultuur in de 'reguliere' sport, waardoor ze vaak zwijgen over hun seksuele voorkeur of ervoor kiezen om sport in 'eigen' kring te beoefenen (Hekma, 1994; Stöpler & Schuyf, 1997). Zo toont de studie van De Vos (2000) dat 75 % van de holebi's die nu lid zijn van een holebi-sportclub, ooit nog in een 'reguliere' club hebben gesport. Wanneer alternatieven worden aangeboden, neemt men dus een enorme drop-out uit de 'reguliere' sportclubs waar. Wat de

respondenten betreft (althans diegene die lid zijn van "Active Company"), waren vijf van de negen ooit lid van een heterosportclub. Uiteraard kan en mag dit niet worden veralgemeend.

2.1.3.2 Visie respondenten

Geen enkele van de respondenten heeft, naar eigen zeggen, ooit met expliciete discriminatie in sport te maken gehad. Het is (net zoals hierboven werd aangehaald) eerder iets gevoelsmatig, een gevoel van 'er niet bij horen'. Ook Natalie voelde zich niet echt thuis in haar vroegere basketbalploeg:

"Ik had het gevoel van 'ja, er is hier iets...', waardoor ik me niet helemaal aanvaard voelde in de groep. Ik weet niet of dat nu effectief met lesbisch zijn te maken heeft of niet, maar in alle geval, het verschil was wel frappant eigenlijk."

Ook Bert ervaarde sport op school niet echt als positief:

"Nu moet ik wel zeggen, op school, tja, positief heb ik dat toch niet ervaren hoor. Je kreeg altijd zo de indruk dat je tja, moest optornen tegen de hetero-mentaliteit of zo, die toch wel een beetje anders is dan als je alleen maar met homo's sport hé, dat wel. Misschien dat dat daardoor ook is dat ik niet echt naar een sportgroepering gezocht heb erna, dat zou wel kunnen."

Kurt haalt in dit verband een passende anekdote aan over een holebi-kamp:

"Ze hebben daar eens zo'n telling gedaan, en dan vroegen ze zo aan alle jongens van 'wie werd er altijd het laatst gekozen bij de voetbal?' En alle jongens, dus 100% stak hun hand op. Dus dat wil toch iets zeggen hé. En bij de meisjes, toen ze aan de lesbiennes vroegen van 'wie werd er wel eerst gekozen bij de voetbal?', was het, het was niet 100% bij de meisjes, maar 95 of zo, ik zeg maar iets hé, die als eerste werden gekozen om...je weet wel hé, als er zo'n ploegen moeten worden gekozen. Versta je? Er is daar dus wel duidelijk een tendens in hé. Maar om dat te verklaren, dat weet ik niet. Maar het is toch wel opvallend hé.

Interviewster: En wat is de reden daarvoor denk je?

Ho ja, ik denk alleszins dat discriminatie hier niet veel rol in speelt. Want toen dat ze die vragen stelden, was ik 18 à 19 jaar, dus dan is je puberteit al gepasseerd. Kwestie van discriminatie, dan zijn de meeste nog niet 'out' hé dan. Dus als ze niet weten dat je homo bent... dan kan dat al niet veel meespelen. Maar het is meer intern, dat je voelt van 'ik voel me daar niet goed bij' of 'ik doe dat eigenlijk niet zo graag', of ook dat je wel beseft van uzelf van 'ho, eigenlijk ben ik wel homo', en dat dat toch nog een beetje een machowereldje is, maar dat zal allemaal zo onderbewust latent zijn, en niet een bewust iets. Dus van discriminatie zou ik eigenlijk niet spreken."

Ook bij andere respondenten was op het moment dat ze actief sport beoefenden (op school bijvoorbeeld) hun geaardheid nog helemaal niet aan de orde. Ook bij Mieke was dit het geval:

“Wel, ik ben een heel laatbloeier, ik had het pas op mijn 25e door dat ik lesbisch was, dus ja... In de tijd als ik als jongere nog sportte, was daar nog geen enkele sprake van, maar euh, binnen die groepen heb ik daar zeker nooit iets van gemerkt.”

Bij de vraag of in het algemeen nog veel discriminatie is naar holebi's in de sport komt de 'cultuur van het zwijgen' vaak aan bod in de antwoorden. Het blijft ook volgens de respondenten nog steeds een grote stap om voor je geaardheid uit te komen in de sport. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het antwoord van Miet:

“Zelfs in die grote ploegen bij de mannen, die in competitie spelen, lopen veel homo's rond, maar er is geen mens die het weet hé, die willen dat niet geweten hebben. En die trouwen, en kindjes hebben, en dat niet geweten willen hebben.”

Discriminatie komt volgens een aantal respondenten vooral in de zogenaamde 'machosporten' voor. Zo vertelt Rudy, een hevige voetbalsupporter, het volgende:

“Als je tussen supporters staat, dat is toch niet echt alles. In de zin van dat je daar heel veel scheldwoorden hoort, die wel niet naar u gericht zijn, maar naar spelers, en dat homofobie in de voetbalwereld dus echt wel nog groot is. Zo is er geen enkele echte grote holebi-voetballer, terwijl dat toch de grootste sport is hier in België. En ook tussen supporters ken ik er persoonlijk eigenlijk bijna geen. (...) Ik veronderstel dat in kunstschaatsen of ballet meer homo's zitten, of toch meer openlijke holebi's te vinden zijn. Ho, er hangt zo'n ding over dat sportwereldje. Dat is bijna in alle sporten taboe.”

De douche echter is hét grote probleem, zo blijkt uit de antwoorden van negen respondenten, waaronder Bert:

“Je leest toch regelmatig, in de Humo bijvoorbeeld, over de voetballers, het gouden elftal of wat is dat weer, en dan stond daar een foto van en die ene, die verklaarde van 'ho, moest ik met iemand onder de douche gaan staan en die zou iets doen, dat zou echt niet aanvaard worden'. Dan denk ik van: zolang die uitspraken nog worden gezegd, staan we... moeten we nog een weg afleggen. Zo kan het niet. Niemand zou er eigenlijk aanstoot mogen aan nemen dat er nu een ploeg is waar nu een homo tussen zit of niet, en dat die daar evengoed mee onder de douche kan staan. Ik weet het niet, maar dat maakt uiteindelijk toch niets uit. Dus er is nog wel discriminatie...”

Niet alleen bij mannen echter heerst dat 'doucheprobleem'. Alhoewel ze dit zelf niet als discriminatie wil definiëren, had Nele een negatieve ervaring in de kleedkamer van haar fitnessclub:

“Ik ga naar de douche, en ik douche mij, en ik kom terug, en ik merk dat daar niemand meer in de kleedkamer is, dus ik dacht van 'heu?'. Er waren wel een paar mensen die zich daar aan het omkleeden waren en zo. Nu, wat bleek: dat ik daar mappen had gelegd van Wel Jong Niet Hetero. Is dat nu discriminatie of niet? Was iedereen daar nu voor uit de kleedkamer gevluht of niet? Ik denk dat er wel een rechtstreeks verband was. Er lag daar een 'meisje-meisje' en een 'jongen-jongen' boek, ik had daar eigenlijk een hele promostand liggen. Tja, heeft dat ermee te maken? Ik denk op dat moment wel. Eum,

en je hoort wel gegniffel hé. (...) Nu ja, ik heb dat achteraf wel gerelativeerd natuurlijk. Maar uiteindelijk is dat natuurlijk geen fijn gevoel, want op zich heb ik die mensen helemaal geen kwaad gedaan. Want in die douche ga ik al helemaal niet rond me kijken, want dan heb ik zoiets van 'oei'. Allé, ik word dan al eens positief gediscrimineerd. Maar ja, dat dan toch mensen vluchten kennelijk. Allé, wat kan ik daar in mijn bloten gaat uitvoeren? Niets hé. En ook, als mensen zich tot zoiets herleiden... 't leven is iets anders hé. Maar ja, die bekeken dat waarschijnlijk meer van 'ze hebben hier een man in een vrouwenkleedkamer gezet'."

Ook Anja vertelt een passende anekdote:

"Ik had het ook over holebi's. En het was zo van 'oh neen, daar hebben wij geen probleem mee, want ik zit in een voetbalploeg en wij hebben daar ook zo eentje bijzitten die 'zo is', enne die gaat in de douche bij de mannen, want die gaat in een aparte douche'. Ik zeg: 'waarom kan die niet bij de vrouwen onder de douche gaan'. En die zegt van 'da verstaat ge nu toch, dat gaat toch niet. Dat is hetzelfde gelijk of dat er een man bij de vrouwen onder de douche zou staan'. Ik zeg 'dat is niet waar, een lesbienne of een homo is niet alleen seksueel'. Ik zeg 'wij zijn personen, het is niet omdat wij onder de douche bij een vrouw gaan staan dat wij die gaan bespringen'. Ik zeg 'of dat wij die staan te bekwijlen van: die wil ik wel'. Ik zeg 'ik spreek uit eigen ervaring, als ik naar een sauna ga, of naar een fitness, dat is dat ook open'. Allé, dan voel ik mij eerder gegeneerd dat ik een heel schoon vrouw zie, van allé... (...) Dus die vrouw, ik heb die niet overtuigd, maar ik denk, op termijn, dat die wel zal inzien van hoe belachelijk ze bezig zijn. Ik denk dat dat voor een stuk, ja, tijd nodig heeft, dat mensen dat inzien dat dat heel gewoon is en dat zij belachelijk doen."

Slechts één respondent, Frank, merkt op dat, wat het doucheprobleem betreft, het niet hetero's, maar holebi's zelf zijn die het moeilijk hebben:

"Ik denk wel dat je een onderscheid moet maken tussen sporten gelijk badminton, dat is gewoon met twee tegen mekaar, en dan anderzijds van die ploegsporten, of dingen waar je je echt mee moet blootgeven, zoals zwemmen, dat die daar problemen mee hebben. Sta daar maar eens als homo onder een douche met al die schone mannen... maar het is echt ambetant hé, en dat moet de grootste vrees zijn van al die homo's. Ik denk dat dat wel speelt hoor, zo van 'ik ga dat nooit kunnen, ik ga daar nooit tussen kunnen staan, tussen allemaal voetballers'. Maar uiteindelijk... dat doet u helemaal niets hoor. Maar ik denk dat dat inderdaad hun vrees is, dat dat inderdaad hun grootste vrees is, en dus de reden waarom die clubs apart bestaan. Ik denk dat die zich gewoon niet durven blootgeven bij hetero's, niet naar de sauna durven gaan, dat die niet durven gaan zwemmen, of douchen na de match. Dat die zeggen van 'ik heb schrik voor een lichamelijke reactie'. Ik denk dat dat hun grote vrees is."

Opmerkelijk bij dit alles is dat drie van de achttien respondenten hun verwondering laten blijken over het feit dat discriminatie naar holebi's in de sport nog steeds bestaat. De reactie van Lisa bijvoorbeeld is de volgende:

“Ik zou denken van niet, het zou me enorm verwonderen alleszins. Ewel, het zou me enorm verwonderen dat er een groep zegt: ‘op basis daarvan kom je niet in de groep, dus we tolereren dat niet’. Tja, ik zou echt verwonderd zijn dat dat veel zou voorkomen.”

Ook bij Paul verwondering:

“Dat zou me verbazen want tenslotte komt dat toch bijna dagdagelijks in het nieuws, dergelijke onderwerpen, zodanig dat men daar toch meer open voor staat dan vroeger, veel meer open zelfs.”

2.1.4 *Samengevat*

De Antwerpse holebi-sportclub “Active Company” is in hoge mate structureel geïntegreerd. Ook staat ze, net als de Gay Games, open voor hetero’s, die doorgaans echter weinig enthousiasme vertonen.

Wat de sportparticipatie van holebi’s betreft lijken geen kwantitatieve verschillen met hetero’s te bestaan.

Wel zullen holebi’s vaker recreatieve sportclubs opzoeken. Zo prijzen de respondenten die lid zijn van “Active Company” hun sportclub voor de gemoedelijke, verwelkomende sfeer. De overige echter hebben geen nood om ‘apart’ aan sport te doen. Gay Games hebben volgens de respondenten geen invloed op die sportparticipatie. Het is eerder vanuit bestaande clubs dat wordt deelgenomen.

Hoewel het maatschappelijke klimaat t.a.v. holebi’s aan het opklaren is, is toch nog vaak sprake van schijntolerantie. Wat de Vlaamse sport betreft, resulteert dit niet zozeer in effectieve discriminatie, maar eerder in gevoelens van ongemak. Wetten zullen dit probleem echter niet zomaar oplossen, wel is een mentaliteitsverandering nodig bij individuen zelf.

2.2 **Sociaal-culturele integratie**

2.2.1 *Dominante normbeelden*

2.2.1.1 Algemeen

“Gay community sports clubs express the desire to change the myth of athletics as an orthodox pursuit. In gay community sports, lesbians and gay men are not only athletes; they are gay athletes whose paradoxical intuitions have lead them to a different way of being in the world of gender.” (Pronger, 1990, p. 122).

Om inzicht te krijgen in de mogelijkheden van sociaal-culturele integratie in en door de sport is het belangrijk een goed inzicht te hebben in de culturele machtsrelaties die er heersen. Sociaal-culturele aspecten zijn, zoals we reeds zagen in het deel over Gramsci, nauw verbonden met machtsstructuren, met aanpassing aan en weerstand tegen dominante normbeelden. Ook in de sport is sprake van een bepaalde cultuur, van bepaalde normen en waarden die een invloed hebben op processen van selectie en uitsluiting. Die symbolen, opvattingen en regels zijn echter niet altijd zo neutraal en vanzelfsprekend

als ze worden voorgesteld. Zo wordt sportbeoefening al van oudsher geassocieerd met (heteroseksuele) mannelijkheid (Elling & De Knop, 1998; Palzkill, 1990; Pronger, 1990). Ook Elias & Dunning (1986) hebben het over sport als "*male preserve*" waarin 'mannelijkheid' een groot goed is en vooroordelen over holebi's een taai leven leiden. Het machokarakter van vele sporten biedt volgens hen dan ook een goede verklaring voor de bestaande homodiscriminatie.

(Inter)nationale holebi-sportclubs en -evenementen zorgen er, door het creëren van specifieke holebi-plaatsen, voor dat de hegemonische heteroseksuele sportcultuur wordt gecontesteerd (Elling, De Knop & Knoppers, 2003). Volgens Waitt (2003) echter zorgen ze, zoals we reeds zagen, eerder voor een bevestiging van de bestaande hegemonie.

2.2.1.2 Visie respondenten

Moet die bestaande hegemonie aan banden worden gelegd? Moet volgens de respondenten iets worden veranderd aan de huidige sport? Het antwoord op deze vraag is een unanieme 'neen'. Aan die 'hegemonische heteroseksuele sportcultuur' moet niets worden gewijzigd. Vooral van de spelregels moet worden afgebleven. Een aantal van de reacties daaromtrent zijn de volgende:

"Het is niet omdat we holebi's zijn dat er andere regels moeten toegepast worden. Misschien dat de classificatie. Ik bedoel, als ge bijvoorbeeld B en C hebt. En iemand die bij ons B is, zal laat ons zeggen in een goeie club in C zitten dan. Dat kan zijn. Maar dat heeft louter te maken met interne indelingen en zo." (Erik).

Want je kunt dan voor iedere belangengroep, of voor gelijk welke groep, want moet je ze dan weer in hokjes gaan delen, als ik het zo mag stellen... Waarom moet je dingen altijd afzonderlijk gaan organiseren. Ik bedoel, we zitten toch in één gemeenschap met ieder zijn eigen interesses en belangen... Waarom moet dat toch altijd zo in vakjes geduwd worden? Neen, voor mij hoeft dat zeker niet." (Paul).

"Ik vind juist van 'we zijn mensen als andere mensen', eum, ik merk wel dat het vaak onder holebi's, recreatieve sporters dan in dit geval, het er veel gemoedelijker aan toe gaat, plezanter en grappiger, er worden meer grapjes gemaakt tijdens het spel. Maar ik zou zeker niet zeggen dat er andere spelregels moeten zijn." (Pieter).

Ook Miet en Brigitte zijn tegen het creëren van 'aparte' vakjes:

"Maar neen hé, dat is volledig verkeerd hé, want dan is dat opnieuw die minderheidsgroepen die je creëert hé. Dat is verkeerd hé." (Miet).

"Neen, van mij hoeft dat zeker niet. "We kennen wij allemaal mensen hé. Maria Mutola bijvoorbeeld, als je dat ziet lopen op de 800 meter, dat is een man hé. Veel topsporters eigenlijk. Maar moet je die in een vakje apart gaan steken, eerst bloed gaan trekken en je hormonen gaan bepalen waarbij men beslist in welke groep je hoort. Allé, je kunt zo ook gaan zeggen: 'aparte spelen voor negers hé, want hun pezen zijn

langer'. Jaaaarja, het is zo hé. Al dat apart gedoe. In het begin lijkt dat allemaal nog een oplossing, maar waarom moeten die mensen een oplossing hebben. Het is dan toch ook omdat die holebi's iets te weinig hebben, dat ze zich zo apart gaan organiseren. Tja, hebben zij voor- of nadelen bij andere mensen?" (Brigitte).

Volgens een aantal respondenten sporten holebi's en hetero's dan misschien wel op een iets andere manier (cfr. *supra*), toch wil dit niet zeggen dat ze sport daarom té hetero vinden. Nele merkt (terecht) wel het volgende op:

"Ewel ja, zolang dat er weinig holebi's hun 'coming out' doen, blijft het natuurlijk een hetero-wereldje hé."

Alleen Kurt ziet eventueel een mogelijkheid in het iets vrouwelijker maken van de sport:

"Het is natuurlijk een mogelijke route, ze zouden dat eigenlijk eens moeten proberen hé. Maar dat is wel een goede denkpiste, ik had daar eigenlijk nog niet aan gedacht. Het zou kunnen hé, als je wat meer vrouwelijke kenmerken zou stimuleren in sport in het algemeen, dat dat ook wel, niet alleen voor vrouwen op zich, maar ook holebi's die zo tussen de twee wat zitten qua gender dan, eum, ja, dat zal wel. Dat zou me niet verwonderen."

Wel stellen sommige respondenten het 'sportieve' aspect bij topsport in vraag. Zo antwoordt Bert op de vraag op sport té hetero is het volgende:

"Nee, eigenlijk niet. Al vraag ik me soms wel af, als je sommige wedstrijden ziet op televisie, van voetbal of weet ik veel, dat je ziet dat het echte sportieve toch heel vaak naar de achtergrond wordt gedrukt. En dat het toch echt een kwestie is van heel veel geld verdienen. En er komt daar enorm veel agressie bij kijken ook. Maar of dat nu echt typisch hetero is, ik weet het niet, misschien wel."

Ook volgens Anja is dit eerder typisch topsport, dan typisch hetero:

"Ik denk eerder dat de heterosport iets minder commercieel en iets minder competitief en iets sportiever mag zijn. Zonder al die producten die ze nemen voor weet ik wat allemaal. Ik denk dat dat in de holebi-sport, alhoewel, als ge echt een grote wereldkampioen hebt, zoals diene schaatser, ik weet niet meer hoe die heet. Ik denk dat die evengoed dingen heeft genomen. Vanaf een bepaald niveau speelt commercie een rol hé, is er geen scheiding meer tussen hetero en holebi."

2.2.2 Stereotypen

2.2.2.1 Algemeen

De vooroordelen die bij hetero's leven over holebi-sporters zijn dat ze de sport erotiseren en een besmettingsgevaar vormen voor anderen. Maar, zegt Hekma (1994): "*Homo's zijn door de reguliere sport*

misschien belemmerd in hun kleur bekennen, ze zijn er waarschijnlijk nooit hetero van geworden." (p. 21). Erotiek is voor holebi's zeker geen hoofdmotief om aan sport te participeren, de meerderheid vindt het erotiseren van de sport zelfs ongewenst. Wat sekse-stereotiepen betreft lopen de beelden over homomannen en lesbische vrouwen sterk uiteen. Lesbische vrouwen zijn 'manwifven' en homo's zijn 'mietjes'. Uiteraard heeft dit consequenties voor de 'cultuur van het zwijgen'. Homomannen hebben er alle baat bij elk teken van 'onmannelijkheid', dat verwijst naar hun homoseksualiteit, te verbergen. Voor lesbiennes in de sport geldt het omgekeerde: hun 'onvrouwelijkheid' die naar hun seksuele voorkeur verwijst is juist een voordeel in de als mannelijk getypeerde sport. Dit betekent uiteraard niet dat lesbische vrouwen zonder blikken of blozen voor hun seksuele geaardheid kunnen uitkomen (aangezien niet alle hetero-collega's daarvoor te vinden zijn), maar wel dat het voor homomannen aanzienlijk moeilijker is en ze er daarom minder toe geneigd zijn (Hekma, 1994).

Het bizarre van die sekse-stereotiepen is dat ze in veel gevallen nog kloppen ook. Holebi's functioneren op sociaal gebied anders dan hetero's en sport versterkt dat effect. Dit betekent echter helemaal niet dat homo's niet kunnen sporten en lesbiennes er beter in zijn dan heterovrouwen. Wel wijst het erop dat die vooroordelen "*self-fulfilling prophecies*" zijn (Elling, 2002; Elling & De Knop, 1998; Hekma, 1994). Enerzijds voelen homoseksuele mannen zich door de sterk homofobe cultuur niet op hun plaats in de 'reguliere' machosporten en worden ze voor 'mietjes' verweten, waardoor ze ermee stoppen of kiezen voor een andere vorm van sportbeoefening. De vooroordelen over sekse en sport drijven lesbische vrouwen dan weer in de richting van de sport. Ook deelnemer Pieter haalt dit aan:

"Op dat moment kiezen holebi's ook bepaalde sporten uit die dichter bij hun karakter liggen. Eum, zo zullen, over het algemeen is dat dan ook weer, de homo's minder agressieve sporten kiezen, en de vrouwen juist wel."

En precies omdat zoveel lesbiennes gaan sporten, trekken ze weer ander lesbiennes aan (Hekma, 1994).

"En eigenlijk is dat spijtig hé, want hoe komt het? Tja: daar is het niet erg. Want die zouden evengoed ergens anders kunnen gaan sporten hé. Ik denk dat in Vlaanderen enige kilometers worden afgelegd of verplaatsingen gedaan, gewoon om holebi's, allé, dat je weet dat daar andere holebi's zijn." (Nele).

2.2.2.2 Stereotypen bij respondenten

Hetero's gaan misschien wel uit van sekse-stereotiepen, ook de respondenten ontsnappen er niet aan. Enkele voorbeelden:

"Wij zeiden daartegen de 'Jules', weet je wel, zo van die echt mannelijke vrouwen" (Miet).

“Je merkt toch, om in clichés te denken dat de ‘butch’, allé, de kloeke lesbienne, dat wordt gewaardeerd in de sport.” (Nele).

“Dan zou je ervan uitgaan dat onze vrouwen, dat het er allemaal manwijven zijn, dat die sterker zijn dan andere vrouwen, euh, het is, ze gaan het niet graag horen, maar het is wel zo dat wat vrouwen betreft. Sla me dood, maar bij mannen zie ik niet dat verschil, maar bij vrouwen kun je net iets mooier het verschil zien omdat vrouwen spelen, heterovrouwen spelen technischer heb ik de indruk. Dat, ik bedoel, als je een klassieke heterovrouw ziet badmintonnen, die kan zo hard niet smashen als ons badmintonvrouwen. Daar zit veel meer force achter. Omdat die waarschijnlijk ook veel meer andere sporten doen, zoals krachttraining en zo. Dus daar zie ik soms wel een verschil.” (Luc).

Niet alleen voor lesbische vrouwen, ook homoseksuele mannen worden soms klinkend omschreven. Zo zegt Kurt over de sportende homo het volgende:

“Ik zie wel direct zo het type van de fitnessnicht voor mij en de dancingnicht, sorry voor mijn taalgebruik, en dat die dan in de week ook intensief aan die dansclub deelneemt, in groepsverband, of ook lesgeeft, zelfs aan hetero’s in groepsverband, en daar heel gedreven in zijn en zo.”

2.2.2.3 Type deelnemers Gay Games

Welk type holebi neemt eigenlijk deel aan dergelijke Gay Games, zijn dat diegene die voldoen aan de typische sekse-stereotypen? Uit mijn bezoek aan de EuroGames kon ik afleiden dat daar echt alle types aan deelnemen. Maar wat denken de respondenten daar nu van?

De meeste zijn van mening dat het de iets sportievere holebi’s zijn, maar algemeen toch een ‘waaier aan verscheidenheid’:

“Ge hebt daar echt magere sprinkhanen, bodybuilders, ... Ge hebt er eigenlijk heel wat verschillende. Het enige wat ze gemeenschappelijk hebben is ja... hun geaardheid hé.” (Johan).

Niet iedereen echter gaat akkoord met die ‘waaier aan verscheidenheid’. Zo zijn de deelnemers volgens bijvoorbeeld Kurt vooral zelfzekere en ‘out’ holebi’s:

“Natuurlijk, diegene die in de kast zitten, ga je daar niet zien hé. Heel veel homo’s zitten in de kerk, pastoors en zo. Dus die gaan daar allemaal niet aan deelnemen. Ook gehuwde holebi’s, oudere holebi’s, waarvan het nog niet van hun tijd was en zo. Ook mensen die op een andere manier hun seksualiteit niet kunnen beleven, die gaan daar niet bij zijn. Maar voor de rest zal het brede gamma daar wel zijn denk ik.”

Anja en Nele zien vooral de financiële kant van de zaak voor ogen:

“Ik denk dat je sowieso kapitaalkrchtig moet zijn om op verplaatsing te kunnen. Ge moet uw weg al gevonden hebben naar die informatie. Ik denk dat je daar toch met een middenklasse zit hoor. Want allé,

holebi's kom je overal tegen. Maar je zal daar niet de kansarme, thuisblijvende holebi tegenkomen, want daar heb je ook holebi's hé. Ik denk ook naar leeftijd, dat je daar toch zit bij mensen die aan het jonge, sportieve type voldoen. Ja, ik denk niet dat je daar een doorsnee van de holebi-bevolking ziet hoor." (Nele).

"Naargelang waar dat de Gay Games zijn, denk ik dat de meer gefortuneerden toch...ja, het is altijd een heel duur affaire. Momenteel is er in Wenen een competitie, een zwemcompetitie, euh, ik had er ook graag naartoe gegaan, maar dat ge zegt van 'ge kunt niet alles meedoen'. Ja, ik bedoel, een vliegtuigticket, ginder, de inschrijving is toch wel niet niets. Ik weet nu niet wat de Outgames en de Gay Games vragen momenteel. Maar dat is toch altijd wel een serieus bedrag voor daar eens efkes tien minuten in dat water te liggen. En zo eens ja, zo'n ceremonie mee te maken. Maar uiteindelijk vind ik dat een heel dure aangelegenheid. Euh, dat toch maar voor een bepaalde klasse van de maatschappij mogelijk is." (Anja).

Om aan de Gay Games in Sydney te kunnen deelnemen, werkte Anja samen met enkele andere sporters een spaarplan uit:

"Elke maand 1000 frank, dan voelt ge dat niet. Binnen vier jaar hebt ge een fortuin om mee naar Sydney te gaan."

Toch zien een aantal respondenten wel een bepaald type deelnemer voor ogen. Volgens Lisa zijn het individuen die niet erkend worden door hun eigen omgeving:

"Tja, mensen die eigenlijk nog niet klaar zijn om op hun manier naar de maatschappij toe te gaan met hun eigenheid. Dat zie ik daar zo'n beetje in. Maar ja, heb je daar in godsnaam sport voor nodig, heb je daar een sportgroep voor nodig? Dat is zo een etiket opplakken van 't is een sportclub, maar allé ja..."

Ook Frank ziet daar niet de doorsnee-holebi, maar eerder de 'pur sang' holebi:

"Daarom is dat geen 'nicht' of zo, of een 'jeannette', allé, dat zijn nu foute termen natuurlijk. Maar ik denk dat dat echt iets is voor de holebi, de echte holebi, die ook alleen maar in die kringen leeft. Zo iemand die enkel naar homofuiven gaat, naar een homos sauna gaat, die alleen maar kijkt naar 'Heren maken de man', en niet meer weet dat in Irak een bom ontploft is. Ik denk dat dat voor hun wel ideaal is. Dus ik denk zeker niet dat je hier kan spreken van de gemiddelde holebi. Er zijn er veel die daar gewoon niet mee bezig zijn. Ik ga daar zelf ook niet naartoe kijken."

2.2.3 "Culture of silence"

2.2.3.1 Algemeen

"In coming out as gay, two of the most joyful discoveries are that one is not the mythical homosexual monster-in-the-flesh, and that one is not alone; there are others who share, albeit with varying depths of insight, the paradoxical interpretation of our culture and the experience of estrangement." (Pronger, 1990, p. 216).

Met het homoseksuele 'kleur bekennen' zit het nogal ingewikkeld. 'Coming out'¹⁷ is geen vanzelfsprekend proces en verloopt bovendien stapsgewijs. In een sfeer van schijntolerantie en heteronormativiteit zal een holebi zich uiteraard niet gemakkelijk 'outen' (Dewaele, 2003). Nochtans is 'er voor uitkomen' belangrijk om je als holebi goed in je vel te voelen. Zo blijken holebi's die zichzelf hebben aanvaard veiliger te vrijen, minder psychische problemen en een hogere zelfwaardering te hebben (Vincke, 1991). Precies omdat homoseksualiteit zo vaak verborgen blijft, ontstaat alle ruimte voor wanklanken en misverstanden. Daarom vinden heel wat hetero's en ook sommige holebi's zwijgen over homoseksuele preferenties de verstandigste oplossing (Hekma, 1994). In die zin spreekt men over de "*verborgen populatie*" (Baert & Cockx, 2002; Vincke & Stevens, 1999). Onzichtbaarheid houdt culturele stereotiepen echter vaak in stand. Zo stellen Bour, Gresnigt & Tielman (in: Dewaele, 2003) dat wanneer de meeste holebi's hun homoseksuele gevoelens en handelingen verbergen, enkel die holebi's zichtbaar worden die aan de bestaande vooroordelen beantwoorden. Dikwijls is namelijk enkel die laatste groep zichtbaar voor het publiek. Ook Ochs (in: Dewaele, 2003) stelt dat "*het voordeel dat onzichtbare minderheden hebben, doordat ze zich niet kenbaar moeten maken, als nadeel heeft dat men telkens uitdrukkelijk zijn identiteit moet kenbaar maken om zo te vermijden door te gaan voor iemand die men niet is.*" (p. 43) Zichtbaarheid is daarbij niet enkel voor het individu belangrijk, ook voor verschillende holebi-bewegingen is en blijft het een belangrijk strijdpunt (Dewaele, 2003).

Aangezien de 'reguliere' sport overwegend vijandig blijft tegenover de aanwezigheid van holebi's, verbergen velen die belangrijke component van hun identiteit (Hekma, 1994). Zodoende is ook in de sport de 'culture of silence' nog dominant (Griffin, 1998; Hekma, 1994; Lenskyj, 1991; Pronger, 1990; Sykes, 1998). Dit is het mooiste bewijs van de beperkte reikwijdte van antidiscriminatie wetten (Pronger, 2000). "*Lesbian and gay freedom is nothing more than 'virtual' and will remain such unless there are deeper social transformations that eradicate the dependency of the freedom of sexual minorities on their tolerance by the mainstream, which is to say, only in a society in which there is true openness to sexual diversity, only where the body and sexuality are no longer tied to larger programs of social and economic control, will human freedom and equality be possible.*" (Vaid, in: Pronger, 2000, p. 225).

Het invoeren van één of andere wet is duidelijk niet voldoende. Wel moet op individueel niveau een grondige mentaliteitsverandering plaatsvinden. Dit blijkt o.a. ook uit volgende uitspraak van Nele:

"Waarom gaan holebi's apart gaan sporten? Een stuk voor het sociaal contact, omdat dat soortgenoten zijn. Maar toch ook nog voor een groot deel omdat die sportwereld iets uitstraalt van 'we don't like you'. Allé ja, dat betreur ik wel. En dat ga je niet veranderen met wetten. We hebben nu de antidiscriminatie wet hé, maar als zich nu voorvallen zouden voordoen van twee vrouwen die geweigerd worden om les te gaan volgen in een dansschool, dat is discriminatie hé. Maar in de hoofden van de mensen moet dat veranderd worden. En dat is ook zo in de entourage van de sport hé."

Ook volgens Anja moeten sommige mensen eindelijk eens gaan inzien dat ze zich belachelijk gedragen:

¹⁷ Met 'coming out' of 'er voor uitkomen' bedoelen we (voor alle duidelijkheid) het bekendmaken van zijn of haar seksuele voorkeur.

“Maar ik denk dat dat niet met wetgevingen, met antidiscriminatiewetten en weet ik al wat... Want we zien, de antidiscriminatiewet voor vrouwen is er, maar begin maar eens te bewijzen dat ge gediscrimineerd zijt omwille van uw vrouw zijn. Dus begin maar eens...neen, de maatschappij moet gewoon evolueren totdat er geen discriminatie meer is. En wetten kunnen misschien wel helpen als stok achter de deur. Maar ik denk niet dat dat de maatschappij direct zal euh... Ge ziet wel, er zijn snelheidsbeperkingen, er staan heel hoge boetes op. Maar mensen hebben die klik niet van ik mag niet meer zo hard rijden. Ja, dat is het individu zelf die die klik moet maken. En zeggen van hola, holebi's zijn toch maar gewone mensen.”

Holebi-atleten hebben te maken met wat het 'gevangenendilemma' kan worden genoemd. Discriminatie kan zich namelijk alleen voordoen wanneer holebi's 'uit de kast' komen en deel gaan uitmaken van een sportclub. Uiteraard dreigt dan het gevaar van een vijandige omgeving, waardoor velen 'in de kast' blijven. Doordat stilzwijgen de meest vanzelfsprekende strategie is om te volgen, is homoseksualiteit vaak geen issue in 'reguliere' clubs. Anderzijds zijn sportclubs zich vaak gewoon niet bewust van de heersende heteronormativiteit (Beks & Maleck, 2004).

Mannelijke holebi-atleten zitten in de 'reguliere' sport nog meer 'in de kast' dan lesbische vrouwen. Dit is niet alleen een individuele keuze, vaak is het ook een vorm van overlevingsstrategie. Zo doet voormalig topvoetballer én homo Wesley Ton zijn beklag: *“De voetbalerij is een heterowereld. Machogedrag en vrouwen voeren er de boventoon. Zodra voetballers bij mekaar zijn, wordt het plat en gaat het over vrouwen en wippen. Als jonge jongen voelde ik me daar onzeker bij. Daarom wilde ik niet dat mijn medespelers het te weten zouden komen. Acht uur per dag deed ik alsof. Ik kon niet anders.”* (Van Linden, 25 februari 1997).

In de vrouwensport echter is 'zwijgen' volgens Griffin (2002) eveneens de meest consistente en voortdurende manifestatie van homofobie. Die onzichtbaarheid moet volgens haar echter worden doorbroken, want *“making the invisible visible by allowing more and more women to talk about their oppressions is an important first step in understanding the structured relations of inequality in sport.”* (Hargreaves, 2004, p. 201).

Ook volgens Moscovici (in: Marcellini et al., 2000) is zichtbaarheid een belangrijke voorwaarde voor integratie: *“Quel que soit le sacrifice, leur premier souci est en fait de devenir visibles, donc d'obtenir la pleine reconnaissance de leur existence aux yeux de la majorité et dans l'esprit de ceux qui la composent.”* (p. 266). Grootschalige sportevenementen als de Gay Games kunnen hier een belangrijke bijdrage leveren. Een deel van de holebi-populatie wordt daar zichtbaar, wat mogelijkheden schept voor ontmoetingen (Dewaele, 2003). Vincke (in: Dewaele, 2003) stelt namelijk dat homoseksuelen zich moeilijk kunnen identificeren zonder contact met andere homoseksuelen. Zo prijzen holebi's de diverse verenigingen voor het feit zich niet langer alleen op de wereld te voelen (Baert & Cockx (2002).

Ook 'gemengd' contact is (zoals we verder nog zullen zien) nodig, want wanneer *“nongay people get to know gay people, the monster myth disintegrates.”* (Pronger, 1990, p. 269). De integratie van holebi's in de 'reguliere' sport is, net als in elke andere sociale setting, enkel mogelijk wanneer holebi's zichtbaar

zijn, wanneer geweten is dat ze bestaan en een grote groep vormen. *“Increased visibility is an important step towards greater social acceptance of LGBT’s.”* (Krane, Barber & McClung, 2002).

Een belangrijke nuance echter is dat zichtbaarheid zowel een emancipatorische functie kan hebben als kan leiden tot een bevestiging van maatschappelijke opvattingen en uitsluiting. Zo kunnen ook tegengestelde (segregerende) processen, zoals stereotypering, stigmatisering en discriminatie optreden. *“Wanneer een groep zichtbaar geïdentificeerd kan worden, dan is het gemakkelijker om die aan te duiden als gelijkend of anders dan jezelf. Daarom hebben onzichtbare groepen een kwalitatief verschillende ervaring van vooroordeel en verdrukking. Geen enkele groep, zichtbaar of onzichtbaar, kan echter ontsnappen aan de gevolgen van culturele stereotiepen. Mensen van wie het lidmaatschap van een gestigmatiseerde minderheidsgroep zichtbaar is, moeten afrekenen met moeilijkheden die gepaard gaan met hun constante zichtbaarheid.”* (Ochs, in: Dewaele, 2003, p. 43).

2.2.3.2 Invloed van zichtbaarheid op bespreekbaarheid

Volgens de meerderheid van de respondenten moeten holebi's, om discriminatie tegen te gaan, gewoon voor hun ware seksuele geaardheid durven uitkomen. Dit niet alleen in de sport, maar algemeen in de samenleving. Die zichtbaarheid zal op termijn automatisch resulteren in meer bespreekbaarheid:

“Want als ze er zelf geen probleem van maken, dat zal de gemeenschap daar ook minder probleem van maken hé.” (Lisa).

In de uitspraken van Miet en Brigitte staat het 'normaal doen' eveneens centraal:

“Jullie moeten aanvaarden, en wij moeten ook dingen aanvaarden waarvan we zeggen... Dat is wederzijds hé. Want als je dat niet doet, dan creëer je minderheidsgroepen hé. Maar dat is verkeerd hé. Gewoon normaal doen, dat is de boodschap.” (Miet).

“Moesten de mensen die holebi zijn er eens gewoon over doen, het zeker niet wegsteken, er natuurlijk ook geen reclame voor maken, maar zijn wat je bent. Want we zijn wij niet anders dan anderen hé. Als we honger hebben, hebben we honger; zijn we moe, ewel, we zijn moe; als wij ons amuseren, amuseren we ons. Ik denk niet dat er een verschil is. En het verschil dat er is, ik denk dat dat dan de holebi's zelf zijn die dat verschil maken. Dat geldt ook voor die sportclubs hé, dat is ook ontstaan door holebi's zelf, niemand heeft hen dat opgelegd hé. En ik denk dat dat vooral ontstaan is door mensen die nog niet echt 100 % goed in hun vel zitten, en denken dat ze zich apart moeten gaan houden, omdat ze anders zijn. Maar dan kun je natuurlijk massa's subgroepen gaan aanmaken hé. Dan kun je spelen voor pastoren maken, je kan spelen voor ongehuwden maken, voor alleenstaanden, allé ja... Je kunt bezig blijven hé op die manier.” (Brigitte).

Deelnemster Anja meent dat specifieke sport voor holebi's twintig jaar geleden wel mensen uit de kast heeft gehaald, maar dat dit de dag van vandaag voor een stuk achterhaald is:

“Nu denk ik niet dat dat (categorische holebi-sport, cvt) nog heel belangrijk is. Ik zal tegen heel veel schenen stampen hé met dat te zeggen. Maar ik denk dat echt, de maatschappij, ja, nu... want het belangrijke is dat elke homo en lesbienne uitkomt voor zijn geaardheid en dat de discussie ligt in het dagelijkse leven, hoe moeilijk dat dat dikwijls ook is. Maar ge gaat zien, hoe eerlijker dat je bent, hoe gemakkelijker het is.”

Dit is uiteraard makkelijker gezegd dan gedaan. De respondenten met wie ik sprak, zijn allen 'out' holebi's. Er 'gewoon voor uitkomen' is echter niet voor iedereen zo eenvoudig! Sporten in holebi-kringen kan daar misschien een bijdrage toe leveren, althans volgens Nele:

“Pak dat er iemand is die nog helemaal met zichzelf worstelt, en die kan gewoon al twee uur in de week met zijn sportzakje, hij of zij, naar een sportzaal trekken, en die kan daar twee uur zichzelf zijn, zijn batterijkes opladen, dan vind ik dat dat wel een waarde heeft naar de integratie van holebi's toe. Want wie weet dat er ooit op zijn of haar werk gebabbeld wordt van 'ah, wat doe jij in je vrije tijd?' En die kan een keer zeggen van 'ik zit in een sportclub', en 'misschien een maand nadien al van ik zit bij sportclub X' en de collega's vragen van 'wat is dat dan juist', 'ah, dat is voor holebi's'. Allé, dat is toch een lage drempel. Ik denk dat dat op die manier zeker en vast bijdraagt.”

Ook bij Pieter en Erik was dit het geval:

“Ik was de zoon van de baas en is die homo of niet... dat zal wel de ronde doen, maar ge weet dat niet dat dat zo is. Maar na de Gay Games in Amsterdam hadden de mensen het dan toch blijkbaar gezien, op het nieuws of wat dan ook. Ze wisten dan ook wel dat ik in Amsterdam zat. En ik kwam terug, en sommige mensen zeiden van 'tof dat gij daar waart', en dan merkt ge eigenlijk dat er een respons komt en dat mensen daar best wel positief tegenover staan. Dus het brengt altijd wel iets teweeg denk ik.” (Pieter).

“Ik babbel er op het werk over en zo. Koen vertelt er op zijn werk van. (...) Ik bedoel, als ge ergens mee bezig zijt, dan praat ge daar over met mensen, met uw vrienden, collega's. In die zin denk ik zeker dat het een positief effect kan hebben.” (Erik).

Niet-deelnemer Paul meent eveneens dat Gay Games daar (via de media) een bijdrage aan kunnen leveren:

“Er is dan toch altijd een klein percentage van de heteromaatschappij die zal zeggen van 'ho, eigenlijk moeten we daar wel meer voor open staan'. En dan gaat die gebuur, die misschien wel al eens iets heeft gezegd, of laten vallen, of laten doorschemeren dat die anders is... dat die daar eigenlijk niet bijilstaan, maar dat die dan zeggen van 'ho, mo ja, diene Gerard, die is homo, en die durft dat waarschijnlijk gewoon niet zeggen'. Versta je? Dat die mensen daar dan open voor gaan staan. Dus het kan altijd een aanleiding zijn voor uw naaste buur, die zich niet durft outen omdat hij daar... tja, zich niet goed bij voelt of weet ik veel wat.”

Niet louter individueel, ook ruimer gezien leidt zichtbaarheid tot bespreekbaarheid. Dit valt o.a. uit het antwoord van Anja af te leiden:

“Als ge over holebi-items spreekt, of dat dat nu Gay Games of openstelling van het huwelijk, of adoptie... ik denk dat er gewoon over moet gesproken worden in de maatschappij. Natuurlijk, hoe meer evenementen, hoe meer mensen dat zich geroepen zullen voelen om daarover te spreken en het naar buiten te brengen. Dus euh, ik denk dat dat wel een groot maatschappelijk nut heeft.”

Kurt ziet het eveneens eerder in een ruimer geheel:

“Dat centrale effect, allé, dat algemene effect, dat zal doorsijpelen. (...) Net als Roze Zaterdag, ook al loopt daar veel raar volk rond, het komt aan het licht, ze worden in de spotlights gezet, en er wordt over gesproken. En dat is zeker niet slecht op zich. Dat is een positief effect, dat zeker. Dus in die zin zijn de Gay Games en Roze Zaterdag, en nog zo van die dingen, is dat niet slecht voor de bespreekbaarheid. Neen, zeker niet.”

Volgens Rudy zorgen ook de Gay Games op zich reeds voor een toename van de bespreekbaarheid:

"Het stadsbestuur moet een duidelijk... moeten duidelijk hun steun geven, moeten daar veel geld aan geven, moeten heel wat praktische problemen oplossen, moeten infrastructuur ter beschikking stellen. En ze moeten dus aan de bevolking kunnen duidelijk stellen waarom dat ze dat allemaal gaan doen, ze moeten duidelijke standpunten innemen van 'we vinden dat leuk dat dat homogedoe naar hier komt', en ze moeten dat verdedigen tegen die 90% hetero's in hun stad. Dus ja, op die manier wordt dat veel bespreekbaarder. En ik denk dat je daar wel heel wat reacties op gaat krijgen.”

Anderen echter zien het veel minder rooskleurig. Zo meent Paul dat Gay Games helemaal geen impact hebben:

“Het is er wel, maar voor de rest hoeft je daar volgens mij niet zoveel achter te zoeken hoor.”

Ook deelnemer Luc durft de Gay Games dat effect niet toe te schrijven, meer bepaald omdat de 'modale hetero' er helemaal niet wakker van zal liggen dat Gay Games worden georganiseerd:

“Een modale hetero, die gaat er alleen maar van wakker liggen, als 'm er ooit al van wakker ligt is het omdat hun stad het organiseert en omdat dat geld kost. En dan gaat ge een discussie hebben van 'seg, moet dat wel?' Eum, dan wel, maar voor de rest ligt die daar niet van wakker.”

Volgens Brigitte is het in onze contreien al voldoende bespreekbaar:

“Ik denk niet dat dat nodig is daarvoor, in ons milieu hé, of in ons werelddeel, of in België, dat dat zeker al bespreekbaar is.

Interviewster: Misschien dat die deelnemers er dan op hun werk of zo eens over spreken?

Op het werk, als jij op het werk bent, en je spreekt over dagdagelijkse dingen, dan moet het daar al in voorkomen dat je holebi bent. In de gewone dagdagelijkse zaken van het leven. En we moeten wij niet naar zo'n spelen gaan en terugkomen en zeggen van 'ik ben daar geweest, want eigenlijk ben ik zo'. Kom, neen hé. Doet daar gewoon over hé."

2.2.4 De media als "publiek oog"

2.2.4.1 Algemeen

Beeldvorming over holebi's in de media is enorm belangrijk. Enerzijds weerspiegelt de media de maatschappelijke evolutie, terwijl ze anderzijds een grote invloed heeft op de attitudes en het ruimere politieke en sociale klimaat t.a.v. holebi's. Een voorbeeld daarvan is de 'coming out' van zanger Will Ferdy in het BRT-programma 'Zo Zijn' uit 1970. Het weerspiegelde een veranderende mentaliteit: holebi's werden openlijker over zichzelf en in progressieve kringen werd positiever geoordeeld over homoseksualiteit. Terecht wordt dit moment als een mijlpaal in de Vlaamse holebi-geschiedenis beschouwd (Holebifederatie, 2001).

Tegenwoordig komt homoseksualiteit ruim aan bod in de media. Toch blijft bijvoorbeeld de berichtgeving over Roze Zaterdag, waar duizenden holebi's aan deelnemen, voor sommigen een heikel punt. Die dag herinnert pers en politici aan het eisenpakket van de holebi-beweging, hoewel het in de eerste plaats als een feest voor de holebi-gemeenschap wordt gepercipieerd. Vaak focust de berichtgeving dan ook op de kleurrijke excessen van dit evenement, waardoor men uiteraard een clichématige vertekening van de realiteit krijgt (Holebifederatie, 2001).

De rol die de media speelt in de sport, en omgekeerd ook de sport in de media, is enorm toegenomen de laatste twintig jaar. Mediasport bestaat niet alleen uit live-beelden van sportevenementen, maar ook uit interviews, analyses, foto's, etc. van het evenement. Wat iemand ziet, hoort of leest zijn echter media-representaties: de media zorgt voor een presentatie van het evenement en geven er een eigen betekenis aan (Knoppers & Elling, 2001b). De vraag die hierbij moet worden gesteld is of de media niet net zorgt voor een bevestiging van de "*compulsory heterosexuality*" (cfr. *supra*) en voor een commodificatie van de heteroseksuele sportlichamen (Clarke, 1998). Volgens Wright & Clarke (1999) spelen mediavoorstellingen van sport namelijk een heel belangrijke rol in het naturaliseren en normaliseren van hegemonische betekenissen over het lichaam en sociale relaties. Zo gingen bijvoorbeeld ook de vrouwelijke rugbyspelers uit hun studie hun vrouwelijkheid extra in de verf zetten om niet als 'lesbisch' te worden beschouwd.

Krane & Waldron (2000) stellen dat de Gay Games, door de holebi-gemeenschap op een positieve manier voor te stellen, helpen "*to debunk stereotypes and increase the status, recognition, and legitimacy of the LGBT community.*" (p. 162). De Gay Games kunnen echter zowel bijdragen aan als weerstand bieden tegen de bevestiging van de traditionele stereotiepen. Enerzijds kunnen ze, via de media, de zichtbaarheid en bespreekbaarheid van de holebi-gemeenschap bevorderen. Daardoor

kunnen 'reguliere' sportorganisaties gevoeliger worden voor de nood aan een aangepast holebi-beleid en bewustzijns campagnes voor meer acceptatie en tolerantie van holebi's in de sport (EGLSF, 2004). Anderzijds kunnen de Gay Games ook zorgen voor nog meer afzondering en bij het grote publiek juist leiden tot grotere weerstand in plaats van bredere acceptatie (Stöpler & Schuyf, 1997). Zo gaat de media vaak op zoek naar stereotiepe "*queer signs*" (Heijne, 25 juli 1998), waardoor dus niet eenduidig kan worden gesteld dat een grotere zichtbaarheid van de Gay Games automatisch leidt tot integratie. Critici vrezen dan ook dat stereotiepe beelden van extravagante holebi's op een dergelijk sportevenement vooroordelen zullen bevestigen in plaats van bij te dragen tot begrip en acceptatie ("Gay Games beginnen als spektakel", 31 juli 1998). Zo waarschuwt bijvoorbeeld schrijver Gerrit Komrij (in: De Foer, 17 juli 1998): *"Met te veel integratie en te veel roepen kan je wel eens de maximale tolerantiegrens overschrijden, waardoor je een terugslag krijgt en weer bij de oude gezellige discriminatie belandt."* Toch is volgens Yves Aerts (14 juni 2001) geen integratie mogelijk zonder zichtbaarheid. Alle emancipatiebewegingen volgden immers deze weg: zich organiseren, zich manifesteren, totdat de meerderheid ruimte gaf aan de terechte eisen van de minderheid. Wanneer anderen echter zeggen dat holebi's zich moeten integreren, bedoelen ze assimileren: de eigen identiteit gaat op in een meerderheidsnorm.

2.2.4.2 Visie respondenten

De media heeft een belangrijke rol te vervullen inzake zichtbaarheid, en bijgevolg ook bespreekbaarheid. De vraag echter is of Gay Games wel zo zichtbaar zijn? Komen daar wel beelden van in de media? Volgens de respondenten alvast mag het gerust wat meer in beeld komen. Deelnemer Frederik illustreert dit:

"Over de EuroGames hebben ze hier in België niets van gehoord. In München stond er een heel klein artikeltje in de krant, maar dat is dan ook alles. En de Gay Games, dat wordt wel eens vernoemd bij de openingsceremonie, maar voor de rest, qua plechtigheid, allé, qua het sportieve gedeelte wordt daar heel weinig van gezegd. Heel wat mensen kennen het eigenlijk niet."

Niet-deelnemster Miet bijvoorbeeld had er nog nooit van gehoord. Toch pleit ze ervoor dat het wat meer op tv, of in de krant zou komen:

"Want we zijn er weer hé, integratie, maar zeker niet door de media hé. En dat is nu een spectrum die het wel zou kunnen hé, dat over de ganse wereld gaan verkondigen. Je kunt wel mensen samenbrengen, maar als niemand het ziet..."

Rudy ziet het echter positief:

“We zitten in zo'n boom dat holebi's hip zijn, voor televisie dan toch, en dat dat volgende keer toch wel aan bod zal komen.”

Ook voor de respondenten is de beeldvorming omtrent Roze Zaterdag een heikel punt. Hetero's krijgen een verkeerd beeld van de holebi-wereld, en precies daarom moeten ook alternatieve evenementen, zoals de Gay Games, aandacht krijgen:

“Dan kunnen ze ook eens zien dat dat niet allemaal mensen zijn die alleen maar op Roze Zaterdag naar buiten komen. Dat die ook een sociaal leven hebben, en dat die ook aan sport kunnen doen, en zich ook willen meten met anderen. Dus op dat vlak zeker en vast. Maar het moet meer in beeld komen, in de media komen.”

Natalie deelt de mening dat holebi's door de Gay Games op een positieve manier in beeld gebracht worden:

“Eum, en met positief bedoel ik dan vooral dat het niet clichématig is. Vaak als je beelden van Roze Zaterdag ziet, is dat net de clichés die ze laten zien, terwijl als ze dingen vertellen of tonen van de EuroGames of Gay Games, dan komen daar ook heel gewone mensen en heel gewone dingen aan bod. En in die zin is het wel een belangrijk, allé, vind ik het wel een belangrijk signaal van het gebeuren naar hetero's toe.”

Dezelfde redenering bij Rudy, die meent dat het makkelijker is een correct beeld van de Gay Games te schetsen dan van Roze Zaterdag:

“Ho ja, het zijn holebi's die aan het sporten zijn. Voor zover ik weet zijn er daar geen travestieten die met sjakosjen gooien. Die beelden krijg je dus al niet. Terwijl het veel makkelijker is om op een pride clichématig beelden te schieten en te tonen omdat dat de hele pride is.”

Erik en Frank nemen de media echter niets kwalijk. Die extravagante personen zijn daar nu eenmaal ook aanwezig:

“Ja natuurlijk, als ge een foto trekt of iets wilt filmen, dan kiest ge iets dat eruit springt, en dat zijn meestal dat soort dingen, dus ja, meestal pikken ze er die dan uit. Maar terwijl filmen ze ook een paar andere en zo. Ik bedoel: ze proberen altijd wel een evenwicht te hebben, maar de mensen onthouden toch alleen maar die felle beelden. En dat is helemaal niet de fout van de media, ik bedoel, het is gewoon een stuk van de media. Die mensen lopen er uiteindelijk ook echt, dus waarom zou ge dan geen schoon prentje maken? Dus da's geen probleem, als mensen dat willen doen. Ik heb daar helemaal geen probleem mee, maar ik snap wel dat sommige mensen daar last mee hebben. Maar dat is dan maar zo.” (JanRens).

“Met de Gay Pride is daar elk jaar zo'n 4000 à 5000 man, waarvan de eerste 1000 met hun bloot bovenlijf rondlopen en dansen met van die pluimen in hun gat bij wijze van spreken. En dan lopen daar zo'n 100 000 gewone mensen bij wijze van spreken, maar die komen natuurlijk niet in de media, want dat pakt niet voor

de camera, dat pakt niet. Dus dat is een deeltje door de media, maar ze zoeken het ook zelf, ze zoeken het ook zelf. Tja, als ze daar op zo'n openingsceremonie op zo'n Games staan met van die rokskes en van die pomponnekes, tja, dan kun je er ook niet naast kijken natuurlijk." (Frank).

Hetero's moeten volgens Rudy gewoon zelf leren inzien dat het holebi-wereldje meer is dan die *"naakte venten met pluimen in hun gat"*.

"Want als ik naar Jambers kijk, en ik zie daar een hetero weer zijn rare voorkeurtjes komen vertellen, ja dan denk ik ook niet van 'dat is de modale hetero'. Dus mensen moeten dat omgekeerd ook maar eens gaan bekijken en een beetje kritisch naar het nieuws kijken."

Kurt vat het effect van de media mathematisch samen:

"Als we honderd, als we het effect punten moeten geven, dan zou ik zeggen 80, of laat ons zeggen 8 punten naar het positieve effect, en 2 punten naar het negatieve effect. Mensen die al heel conservatief zijn vanuit henzelf, zo die extreem-rechtse, die verbitterde, of weet ik veel wie, allé, die mensen hun beeld wordt nog bestendig."

Zichtbaarheid (o.a. via de media) hoeft echter niet per se op nationaal of internationaal vlak. Ook op lokaal niveau, in de organiserende stad zelf, kan het een belangrijke bijdrage leveren aan de emancipatie en integratie van holebi's:

"Ook de stad of het land waarin het plaatsgrijpt, dat zal ook wel profiteren van die uitstraling, en de lokale holebi-beweging of verenigingen, of politiciers en zo. Dat zal wel zijn betekenis hebben. Je kunt er op dat moment ook niet naast kijken hé." (Nele).

"Er is een enorme organisatie die daaraan voorafgaat. Ge hebt slaappleatsen nodig, families worden betrokken. Euh, allé, zo'n evenementen, door dat de organiseren komt ge automatisch met heel veel hetero's in contact. En uiteindelijk, als die dan zien van "tiens, dat is toch allemaal, dat ziet er allemaal leuk en normaal uit en we hebben goe gelachen en ja. Dan hebt ge toch al een heel positief beeld gekregen." (Johan).

Deelnemers Bert en Mieke schetsen een sfeerbeeld van die zichtbaarheid:

"Die trams rijden allemaal met regenboogvlaggen, er hangen spandoeken overal. Iedereen liep daar rond met van die kanjers van inschrijvingskaarten, dus ik denk dat dat toch ook wel een factor zichtbaarheid, en ook een factor integratie is." (Bert).

"De Gay Games zijn zo enorm groot dat je eerder het gevoel hebt van, wij zijn mee geweest naar Sydney, door die massa bezet je bijna de stad. En de hele stad was ... in de hele stad door kon je aspecten van de Gay Games tegenkomen. En dat was een heel groot herkenningsgevoel, en dat heb je doordat daar zo'n grote massa is. Er waren zo'n 12 of 13 000 sporters en dan nog een massa supporters, dus dat is, dat is...

waaninnig. En ja, de meeste mensen hebben dan een badge aan, en dat is, dat geeft een heel bijzonder gevoel.” (Mieke).

Nochtans zien niet alle respondenten die zichtbaarheid als een positieve zaak. Zo stelt Lisa het volgende:

“Het feit dat je voor jezelf zo’n uitzondering vraagt, dat je speciale aparte organisaties voor Spelen moet hebben, Allé, dan heb ik zoiets van ‘allé, welk lef moet je nu hebben om te pretenderen dat je zoiets apart nodig hebt. Allé, dat vind ik nogal lef hebben van diegene die dat nodig hebben. Ze zijn zij toch niet anders dan de andere, waarom zitten ze dan niet in de gewone sport?”

Ook Brigitte is nogal kritisch:

“Moet dat zichtbaar zijn? Neen hé. Tja, dat gaat het wel zichtbaar maken, maar moet dat dan weer? (...) Zij willen gewoon tonen aan de maatschappij dat er heel wat holebi’s bestaan. (...) Maar ik denk dat wij dat nu ook wel weten dat er veel zijn. Ze moeten daarvoor niet in van die sportclubs zitten, of in zo’n Gay Pride zitten. We kunnen dat op andere manieren ook nagaan hé.”

2.2.5 Belang van rolmodellen

2.2.5.1 Algemeen

Over de lesbische tennisster Martina Navratilova zegt Munt (1998) het volgende: *“In the interests of defending a range of cultural strategies which evangelize lesbian life, one particular format seems to me to stride out onto the page: the hero. Heroes offer a metaphor of the self in movement, change and process. She is a radical myth, a lesbian success story, an icon of struggle, and both we and ‘mainstream’ culture need her versatility. Normalization is resisted by the public discourse of lesbianism – if our lesbianism is kept secret, then our private desires become domesticated – hence the importance of images like the heroic, which exist in the popular, public realm. To live as a lesbian today, even after twenty-five years of attempted liberation, is still an heroic act.”* (p. 2).

Tijdens de EuroGames te Kopenhagen (in 2003) vond een conferentie plaats omtrent homofobie en discriminatie van holebi’s in de sport. Ook daar was men het unaniem eens over het belang van rolmodellen in de sport, al dan niet professioneel (EGLSF, 2003).

Zoals in voorgaande paragrafen reeds duidelijk werd, moet niet alleen de sportwereld zich toleranter opstellen, ook holebi’s zelf moeten het stilzwijgen durven doorbreken. Homoseksuele topsporters kunnen daarbij een belangrijke functie vervullen. Voorbeelden uit de topsport (zoals Martina Navratilova, Amelie Mauresmo, Billy Jean King) kunnen (vooral via de media) vooroordelen helpen wijzigen, de zichtbaarheid vergroten en op die manier bijdragen tot antidiscriminatie en sociaal-culturele integratie. Hun persoonlijke getuigenissen kunnen een extra dimensie geven aan het doorbreken van de visie dat holebi-sporters geen problemen ervaren. Ook heteroseksuele sporters echter moeten hun functie van rolmodel aanwenden om het goede voorbeeld te geven en respect te tonen t.o.v. hun holebi-collega’s. Individuen kunnen tevens op individuele basis stereotypen proberen ontcrachten binnen ‘reguliere’

sportverenigingen. Vaak is dit in realiteit echter aanpassing aan de geldende, heteroseksuele normen (Elling & De Knop, 1998).

Uit voorgaande is al duidelijk geworden dat wat rolmodellen betreft, het vooral vrouwen zijn die een voorbeeldfunctie hebben. Bijna geen homomannen komen in de 'heteroseksuele' topsportwereld voor hun ware geaardheid uit. Professionele sportclubs willen namelijk niet dat homoseksuele topatleten het mannelijke beeld gaan verstoren. Homo's weten dat, en houden hun seksualiteit geheim. Want *"to call into question the masculine myths of athletics by asserting one's homosexuality is to upset the most fundamental beliefs and deep motivations of many coaches, athletes, sports administrators, writers, and fans; it is a break with the established order in sports. The spirit of sport is one of playing by the rules. This often results in a slave-master relationship between athletes and the status quo. Questioning the rules is not part of the game- which means that athletes are frequently reluctant to challenge the unwritten rules, such as compulsory heterosexuality."* (Pronger, 1990, p. 10).

2.2.5.2 Visie respondenten

Hebben die zogenaamde 'voorbeeldfiguren' eigenlijk wel een rol te vervullen? Kan dat van hen worden verlangd? Daarover vinden we bij de respondenten geen eensluidend antwoord.

Een aantal achten het van groot belang dat bekende holebi-sporters voor hun seksuele geaardheid uitkomen. Zo antwoordt Bert op de vraag of rolmodellen de dag van vandaag nog belangrijk zijn het volgende:

"Ja, nog altijd. Dat is serieus veranderd, toch in positieve zin. Terwijl vroeger, de homo die bekend was, dat was diegene die rondliep met van die pluimen, maar dat is nu toch wel een beeld dat al een beetje bijgetrokken is, ook door de gewone mens in de straat. Die zien ook wel dat er ook homo's bestaan die niet per se zo vrouwelijk moeten zijn, of lesbiennes die niet per se een baard moeten hebben hé. En als zo iemand, die echt homo is, en die er op een volkomen normale manier mee omgaat, en dan ook nog eens blijkt een topsporter te zijn, dat zal toch wel voor sommige mensen belangrijk zijn, ja, ik denk dat wel. Homo's, allé, vooral voor jongere mensen, zo van 'die is ook homo', dat zou kunnen helpen hé.

Interviewster: Meer topsporters zouden ervoor uit mogen komen?

Ja, je ziet dat toch al bij de tennissers en zo, een paar vrouwen die ervoor uitkomen. En ik weet niet... toen dat het de eerste keer Gay Games waren in Amsterdam, toen was ook een Belgische topsporter mee, ik weet nu niet meer hoe die heet, maar het was ook één uit het Antwerpse, een looper, die meedeed aan atletiek. En ik vond dat toch eens iets extra, zo van 'tiens, ja, die loopt er hier ook bij'. Ja, dat vind ik wel belangrijk."

Omdat het in de sport nog steeds een taboe is, hebben ook volgens Frank heel wat holebi-sporters nood aan een rolmodel:

"Maar ik denk dat als een aantal mensen zeggen van 'ik ben holebi en ik kom daar voor uit', dat dat dan ook meer aanvaard gaat worden, en dat anderen er dan ook rapper voor gaan uitkomen. Dat dat bespreekbaar wordt dan. Ik denk gewoon dat rolmodellen ontbreken voor het moment.

Interviewster: Bekende mensen dus?

Ja, gelijk een Amelie Mauresmo bijvoorbeeld, daar kijkt de dag van vandaag niemand meer van op. Moest daar nu een lesbische of een homo staan tennissen. Maar ik moet nog altijd de eerste voetballer weten die er openlijk voor gaat uitkomen. Er zijn er, maar ze zeggen het niet.

Interviewster: Dus meer topsporters moeten ervoor uitkomen?

Ja, inderdaad. Dat is zeker belangrijk voor anderen, om het te leren aanvaarden denk ik. Dan heeft dat zeker zijn nut.”

Anderen vinden het niet zozeer noodzakelijk, maar eerder mooi meegenomen:

“Dat is eigenlijk altijd wel leuk om te weten, om te horen van ‘kijk eens, die zit in de topsport, in het zwemmen of weet ik veel, en die heeft een vriendin of weet ik wat’. Dat is altijd eens prettig om dat toch te weten of te horen. Maar in hoeverre dat dat... tja, is dat belangrijk?” (Natalie).

Lisa en Luc hechten er dan weer helemaal geen belang aan:

“Ho ja, voor mij is dat totaal naast de kwestie hé. Voor mij is dat wie die sporter is, en wat hij presteert. Dus ja, of dat nu een bekend iemand is of niet. De maatschappij zal die niet minder of niet meer accepteren dan de rest hé. Ze zullen hem accepteren omwille van zijn sport en zijn kwaliteiten, maar niet omwille van zijn anders-zijn, zijn zelf-zijn.” (Lisa).

“Nee, mij interesseert dat de ballen wat een topsporter is. Nu, ik ben ook niet sportief aangelegd, dus ik heb daar geen voordeel, geen boodschap aan hé. Dus bij wijze van spreken als er morgen een wielrenner, of allé, een topsporter zal zeggen van ‘ik ben homo’, pff... ik heb daar geen boodschap aan eigenlijk.

Interviewster: Dus je vindt niet dat rolmodellen belangrijk zijn.

Nee, ik denk dat dat ook niet... allé, met zangers en zo is dat hetzelfde hé. Ik denk niet dat, allé, er wordt dikwijls gezegd van ‘die moeten een rolmodel spelen’, die moeten voor mijn part niets. Die moeten alleen doen waar ze zichzelf goed bij voelen. Ik vind niet dat ge andere mensen een rolmodel kunt gaan opleggen. Ik vind niet dat zij moeten een voorbeeld gaan spelen. Allé, ik zou dat ook niet willen als iemand mij die druk oplegt, maar ik heb daar helemaal geen behoefte aan.” (Luc).

2.2.6 *Samengevat*

Hoewel de hegemonische waarden en normen in de huidige sport niet zo neutraal zijn als ze worden voorgesteld, moet er volgens de respondenten niets worden gewijzigd.

Ook nemen aan de Gay Games volgens hen niet enkel individuen mee die voldoen aan de typische sekse-stereotypen ('manwijven' en 'mietjes'), maar zijn alle maten, soorten en gewichten er te onderscheiden.

Door de heersende sfeer van schijntolerantie, heteronormativiteit en homofobie is ook in de sport de 'cultuur van het zwijgen' nog steeds dominant. Niet alleen de sportwereld moet zich daarbij toleranter opstellen, ook holebi's zelf moeten dat stilzwijgen doorbreken. Integratie van holebi's in de samenleving

en in de sport is namelijk enkel mogelijk wanneer ze een zichtbare groep zijn. Bekende holebi-sporters kunnen daarbij een voorbeeldfunctie vervullen, maar ook grootschalige sportevenementen als de Gay Games kunnen daar een belangrijke bijdrage aan leveren.

De invloed van de Gay Games op de publieke beeldvorming is echter in grote mate afhankelijk van de presentatie door de media. Die kan de heersende stereotiepen zowel teniet doen, als bevestigen.

2.3 Sociaal-affectieve integratie

2.3.1 Cohesiefunctie van sport

2.3.1.1 Algemeen

Over de sociaal-affectieve relaties in de sport is relatief weinig bekend. In ieder geval brengt sport grote aantallen mensen bij elkaar, wat uiteraard kan leiden tot langdurige vriendschappen. Ze krijgt dan ook een belangrijke cohesiefunctie toegeschreven (Vanreusel & Bulcaen, 1992). Omtrent de diepgang van de ontstane vriendschappen is echter minder éénduidigheid. Bij sommigen zijn die sportoverstijgend, bij anderen blijven ze beperkt tot de sport of komt sportbeoefening voort uit reeds bestaande vriendschappen (De Vos, 2000). Daarentegen kan het niet-geaccepteerd worden en/of de onmogelijkheid tot het aangaan van sociaal-affectieve relaties binnen een vereniging, een reden zijn om te stoppen met sport of ze in 'eigen' kring te beoefenen (Hekma, 1994).

Voor heel wat holebi's is de sportwereld een belangrijke sociale ontmoetingsplaats, vooral dan in 'eigen' kring (Griffin, 1998; Hekma, 1994, Stöpler & Schuijf, 1997). Het belang van expressieve aspecten, zoals de ontwikkeling van vriendschapsrelaties, is dan ook één van de belangrijkste redenen waarom de ontwikkeling van 'eigen' recreatieve holebi-verenigingen in de toekomst waarschijnlijk nog zal toenemen (Duyvendak et al., 1998; Tamboer & Steenbergen, 2000). Het is echter niet bekend of men door middel van sport makkelijker tot vriendschappen komt dan door andere vormen van vrijetijdsbesteding (Vanreusel & Bulcaen, 1996). Ook is het de vraag of het holebi-uitgaansleven deels is vervangen door holebi-sportverenigingen of niet, of *"gay sports club offer a healthful alternative to the alcohol-dominated world of bars."* (Pronger, 1990, p. 234). Bert meent alvast dat het vooral voor jongeren eenvoudiger is om via sport je 'coming out' te doen:

"Het is toch veel gemakkelijker om ergens bij een vereniging aan te sluiten, zachtjes, dan dat ge op een avond al uw moed moet bijeen gaan rapen om daar in zo'n bar te gaan zitten op een avond en te zeggen van 'nu moet het hier gebeuren'. Dat is verschrikkelijk toch hé."

2.3.1.2 Echte vriendschappen op Gay Games?

Een aantal respondenten halen aan dat holebi's veel makkelijker dan hetero's vriendschappen sluiten, dus waarom niet op de Gay Games? Zo meent bijvoorbeeld Pieter dat er op Gay Games wel degelijk vriendschappen worden gesloten:

“Maar dat is eigenlijk op elke bijeenkomst van holebi's zo. Hetzij in discotheken, op café, hier in een sporthal. Eender waar worden vriendschappen gesloten. Daar waar mensen elkaar ontmoeten worden er vriendschappen gesloten.”

Frank beaamt dit:

“Zet tien holebi's bij mekaar en dat is in orde hé, dat is dan één grote familie. Dat is echt zo.”

Maar kunnen we dat als hechte vriendschappen definiëren, of eerder als oppervlakkige contacten? Bert omschrijft het toch als vriendschappen:

“Ho ja, bij de één is dat al wat sterker dan bij de andere, maar er zijn toch altijd wel vriendschappen hoor, en soms meer dan vriendschappen zelf, hahaha. (...) Zelf heb ik heel wat mensen leren kennen door die Gay Games. Ik zeg het, ik heb er in Barcelona, in Madrid, in Parijs... Eum, een heleboel Nederlanders die ik ken en die ik regelmatig terugzie, en waarvan het toch altijd fijn is om die terug te zien. Ja... Ik ben ook al verschillende keren gewoon naar Barcelona geweest, en dan logeer ik bij die mensen. Dat is gewoon zo, als die naar hier komen ook, dan worden die ook altijd ondergebracht bij holebi's, en andersom ook, dus ja... Dat is nog een manier meer om banden te smeden.”

Ook Kurt haalt die internationale contacten aan:

“Holebi's zijn over het algemeen heel flexibel, ze hebben geen kinderlast. Dat is een last en een lust natuurlijk. Maar ze kunnen heel snel verplaatsen, eum, en ze zijn gewoon veel flexibeler in die dingen. Als je iemand kent in Barcelona, allé, ik spreek nu over mezelf. Dan ga je elk jaar eens naar daar, eens een weekend naar daar, want waarom zou je het niet doen? Als je niet moet werken en zo. Je gaat gewoon op reis, dat is allemaal geen probleem. Dus op zo'n Gay Games is dat zeker zo. En zeker met internet en e-mail en zo.”

Precies omwille van dat internationale karakter van de Gay Games is de meerderheid van de respondenten van mening dat het bij oppervlakkige contacten blijft:

“Eum, ik denk dat omdat het zo op wereldniveau is georganiseerd, dat dat eerder oppervlakkig zal zijn, echte vriendschappen zou ik daar toch niet durven aan binden hoor. Ik denk niet dat ge die daar moet zoeken of gaan vinden” (Tom).

“Ja, de Gay Games, dat is wereldwijd. Dus als jij in België woont en je leert een Australiër kennen, of dat je daar een intieme vriendschapsband mee kunt uitbouwen, tja, dat is een beetje moeilijk hé.” (Rudy).

Ook deelneemster Natalie geeft dit toe:

“Ik kan niet zeggen dat ik in de loop van de Games die ik heb meegemaakt, er een heel belangrijke vriendschap aan overgehouden heb.”

Een volgende vraag die hier kan worden gesteld is of die vriendschappen, dan wel oppervlakkige contacten, voornamelijk ontstaan door samen te sporten, of eerder door de randactiviteiten die worden georganiseerd?

Frederik is heel duidelijk op de vraag of die vriendschappen er komen door de sport:

“Ho neen, vooral door die randactiviteiten. Jaja, zeker door de randactiviteiten. Een stuk gebeurt het eerste contact in het zwembad, en de randactiviteiten dan daarna. Want is dat dan ook meestal met eten 's avonds en een fuif, en dan 's zondags een brunch, en allé, je hebt mekaar dan gezien in het zwembad, en je spreekt dan af, maar 's avonds komt dan het echte contact pas eigenlijk. Dus tijdens de fuiven nadat de competitie gedaan is, dan maak je pas echt contacten.”

Bert ziet het eerder omgekeerd:

“Neen, dat is wel door de sport hoor. Ja, en dat wordt uitgebreid uiteraard hé, maar de basis wordt altijd gelegd bij de sporten eerst. Je speelt tegen een ploeg, je praat achteraf dan nog eens over de wedstrijd, en dan 's avonds dan zie je terug diezelfde mensen, en dan babbel je daar nog eens tegen. En twee maanden nadien, dan zie je die terug in Parijs, en dan is het van 'ah, voila'. Neen, het is natuurlijk de sport die de basis is van die vriendschappen, maar natuurlijk die randactiviteiten, dat kan dan mooi uitbreiden natuurlijk.”

Voor Natalie dan weer “is dat eigenlijk heel goed in evenwicht over het algemeen.”

2.3.1.3 Ook met hetero's?

De vraag (met ons doel van integratie voor ogen), is echter of op Gay Games ook bruggen worden gebouwd tussen holebi's en hetero's. Ook hier zijn de meningen van de respondenten opnieuw verdeeld. Zo zijn volgens Miet contacten met hetero's perfect mogelijk:

“Dat (het holebi of hetero zijn, cvt) heeft daar niets mee te maken. Dat moet gewoon klikken onder mekaar hé. Jij komt hier binnen, je voelt hier ook dat je goed zit, of niet goed. En ik denk dat dat daar ook zo'n beetje is. Het zou alleszins geen hinder mogen zijn, maar ik denk alleszins dat dat kan. Dat wel.”

Maar lopen daar wel hetero's rond om contacten mee aan te gaan? Hetero's zijn vaak enkel bij de organisatie betrokken, en hier en daar tref je misschien een verdwaalde toeschouwer, maar voor de rest...:

“Er zijn waarschijnlijk wel bijna alleen holebi’s. Maar zo’n evenement is volgens mij ook niet mogelijk zonder hulp van anderen, dus misschien op die manier.” (Lisa).

Hetzelfde vinden we bij Tom:

“Natuurlijk zijn wel hetero’s nodig om zoiets te organiseren hé, misschien op die manier, maar op deelnemersvlak denk ik dat toch niet hoor. Want dan moet je gewoon meedoen aan de Olympische Spelen hé.”

Ook volgens deelnemer Frederik worden geen vriendschappen met hetero-deelnemers gesloten:

“Want daar lopen er geen rond natuurlijk, of toch heel weinig. Het enige wat die hetero’s misschien gaan doen is eens komen kijken, eens nieuwsgierig zijn, van hoe gaat dat daar eigenlijk aan toe? En ik denk dat het daar ook bij blijft.”

Van bruggen bouwen tussen hetero’s en holebi’s is volgens hem (en ook volgens andere deelnemers) dan ook helemaal geen sprake:

“Het is wel echt specifiek een volledig holebi-gebeuren, dus ik zou daar bij manier van spreken wel een cirkel kunnen rond trekken, zo van ’nu zitten ze er allemaal, en ga nu maar eens zoeken of er hetero’s tussen zitten’. En in München zat je daar dan nog allemaal in zo’n Olympisch dorp.”

Volgens Mieke zal de hetero-sporter daar helemaal niet wakker van liggen. Contacten met hetero’s moeten volgens haar dan ook op buitensportief vlak worden gezocht:

“In Sydney, waarschijnlijk hebben daar 20 à 30 000 holebi’s rondgelopen. Ja, dat zal de lokale commercie wel goed gedaan hebben. En uiteindelijk hebben de Sydney-bewoners heel veel holebi’s zien rondlopen.”

Ook volgens Erik moeten hetero’s vooral in de organiserende stad worden gezocht:

“Daar kunt ge niet naast kijken. Dus in die zin, dat wel, is het wel confronterend of kunnen ze er niet naast kijken zullen we maar zeggen. Maar echt dat ge daar met mensen gaat spreken, dat denk ik eigenlijk niet echt. Meestal wordt dan ook door de gastholebi-clubs eigen feesten of eigen fuiven georganiseerd. Dus dat is dan ook, ook daar kunt ge dan ander holebi’s weer terugzien, maar het blijft toch eigenlijk wel een beetje een apart circuit. (...) Het is wel zo dat ge bij zo’n evenementen vaak bij mensen logeert, maar dat zijn dan ook homo’s. Het is bijna eigenlijk een wereld op zich eigenlijk. Het blijft ook zo. Er blijft altijd wel een circuit. Het milieu laat ons zeggen hé, of “the scene”...”

Ook volgens Luc blijft alles uiteindelijk binnen het holebi-wereldje:

“Je komt toe ’s avonds. ’s Anderendaags ’s morgens begint ge te sporten, dus je komt eigenlijk... tja, in de stad zelf komt ge eigenlijk niet veel. Tenzij ge er één of twee dagen verlof aan koppelt natuurlijk, een beetje extra. Maar anders in zo’n klassiek tornooi, kom je eigenlijk uit die sporthal bijna niet weg. En als je afsprekt om ’s avonds dan iets te gaan drinken, dan is dat voor ons meestal georganiseerd. Meestal is dat dan in een bepaalde homo-gelegenheid waar dat ge u gaat inschrijven of wat dan ook, dus je blijft in dat wereldje eigenlijk. Dat hangt een beetje af van de ‘couleur locale’ hé. Wij zeggen, we willen iets eten of drinken, wat heeft die of die stad hier aan homo-gebeuren te bieden, en dat gaan wij dan ook opzoeken, ook al is het niet georganiseerd, dan gaan we er wel een plan bijhalen waar we terecht moeten. Dan gaan we op dat moment niet zeggen: ‘ik ga hier eens een heterodiscotheek opzoeken of zo. Allé, dat gaat wel, maar dan kan ik natuurlijk niet pinken naar de één of andere knappe gast. Dan denk ik dat ik wat lappen rond mijn oren krijg, dus wij gaan automatisch homo-dingen gaan opzoeken. Wij zijn gedocumenteerd tegen dat we naar die stad moeten gaan.”

Kurt is optimistischer. Volgens hem komen contacten met hetero’s zeker voor:

“Onder andere met de pers bijvoorbeeld, de heteropers zal daar ook zijn, zo’n evenement zullen ze niet links laten liggen. (...) Dus ze zullen er zeker mee in contact komen. Maar natuurlijk, het grootste gedeelte zit natuurlijk wel op een eiland van holebi’s. En ze gaan ook bij elkaar gaan slapen en zo, en in van die holebi-hotels. Maar sowieso heb je contact met de taxichauffeur en zo. Dus eigenlijk heeft dat wel een impact op de stad. Zeker met de lokale bevolking.“

Ook hetero-scheidsrechters worden vaak aangehaald als ‘bruggenbouwend’. Zo antwoordt Natalie op de vraag of Gay Games het contact bevorderen tussen holebi’s en hetero’s:

“Tijdens de Gay Games, euh... In zekere zin wel, en vooral dan, ik spreek vooral dan weer over het zwemmen en die tijdopnemers. Eum, het is zo, doordat wij die tijdopnemers hadden uitgenodigd voor een tornooi dat wij zelf hadden georganiseerd, kwamen er ook vragen van hen, zo van ‘zeg, maar wij organiseren ook een tornooi binnenkort, komen jullie ook niet?’ Dus daar zijn wel een aantal dingen uit verder gekomen. Dus concreet voor het zwemmen is dat wel iets... het is nu niet dat daar dan grote groepen van “Active Company” aan gaan deelnemen, maar er is toch duidelijk wel een beetje een wisselwerking gekomen. (...) Er is duidelijk een stimulans. Daar werd ook door die tijdopnemers bijvoorbeeld heel positief op gereageerd, dat ze zeggen van ‘waaw, er hangt hier een sfeer en dat hebben wij nooit op die andere tornooien of wedstrijden.’”

Anja ziet het ‘bruggen bouwen’ tussen holebi’s en hetero’s vooral op maatschappelijk vlak:

“Omdat er een aanleiding is om een discussie te hebben, denk ik wel dat dat een positieve wending geeft naar het aanvaarden van holebi’s. Toch wel ja.”

2.3.2 “Empowerment”

2.3.2.1 Algemeen

“The Gay Games enable participants and spectators to become fully enmeshed in a queer environment for one week, without concern for heterosexist prejudice and discrimination. This experience enhances self-esteem and promotes empowerment.” (Krane & Waldron, 2000, p. 157).

Even belangrijk als ruimere sociale veranderingen is het effect op individuen. Joe Clark (in: Krane & Waldron, 2000) stelt: *“Would it really be a disappointment if the only effect of the Games were to leave over 10 000 athletes with memories they will cherish for a lifetime?”* (p. 164).

Deelnemen aan de Gay Games betekent een ganse week worden ondergedompeld in een holebi-omgeving, zonder angst voor heteroseksistische vooroordelen en discriminatie (Krane & Romont, 1997; Waitt, 2003). Het biedt holebi-atleten de mogelijkheid te participeren in een bevestigende en ‘empowerende’ omgeving.

‘Empowerment’ wordt door Guttierrez (in: Pensgaard & Sorensen, 2002) gedefinieerd als *“a process of increasing personal, interpersonal, or political power so that individuals can take action to improve their lives.”* (p. 1). Zo kunnen ‘aparte’ sportverenigingen en -evenementen als de Gay Games er voor zorgen dat holebi’s een grotere weerbaarheid krijgen waardoor ze de confrontatie met de hetero-sportwereld beter aankunnen (De Vos, 2000; Hekma, 1994; Krane & Romont, 1997). Zo benadrukten ook vrouwelijke deelnemers aan de Gay Games van ’94 *“the importance of participation in an inclusive sport environment and feelings of self-enhancement and empowerment”* (Krane & Romont, p. 136). Deelnemers die terugkeren van de Gay Games voelen zich vol energie en inspiratie, wat een impact kan hebben op hun ‘coming out’. En dat kan dan weer gevolgen hebben voor de zichtbaarheid van de holebi-gemeenschap in het algemeen.

2.3.2.2 Visie respondenten

Het ‘empowerment’-gevoel kan het best worden weergegeven door enkele deelnemers zelf aan het woord te laten. Zo omschrijft Bert de Gay Games als ‘iets versterkend’:

“Het versterkt je gevoelens van waarmee je bezig bent, dat het goed is op die manier. Het naar buiten komen, niet beschaamd ervoor zijn. Er op een heel gewone, normale manier mee omgaan. Ik denk dat dat een heel positieve uitwerking heeft, allé, in mijn geval toch. (...) Dat gevoel dat je hebt. Ho, ik weet dat nog, de eerste keer toen dat wij, in Amsterdam was dat, met al die landen, en je komt in die arena, die volzit met al die sporters. Dat geeft een kick, dat vergeet je nooit van je leven niet meer. Dat is zo een opkikker voor uzelf. Je staat niet alleen, er zijn er nog. Daar alleen al voor, dan moet je nog niet meedoen met de sport. Maar gewoon al om ertussen te lopen en erbij te zijn, dat is zo’n fantastisch gevoel.”

Hetzelfde gevoel bij Johan, die meent dat dergelijke evenementen ertoe bijdragen dat holebi’s zich goed in hun vel gaan voelen:

“En als ge ziet dat er zoveel zijn die analoog zijn en die zich heel goed voelen, dat ge u dan ook anders gaat gedragen. Iemand heeft mij ooit gezegd: “d’er gaat niemand een probleem rond maken, als ge er zelf geen probleem rond maakt”. En zo’n games gaan er juist voor zorgen dat ge u zelf beter in uw vel voelt. En door dat ge er daarna open over zijt, ge gaat misschien af en toe eens een idioot hebben die er slecht op reageert, maar meestal ligt eigenlijk niemand er wakker van wat gij in uw bed doet met een ander.”

Ook volgens Nele en Anja wordt het zelfvertrouwen van de deelnemers er bevorderd:

“Ik zeg het hé, als ge u eens op een plek goed kunt voelen, dan zal zeker het zelfvertrouwen bevorderd worden. Ik denk dat voor sommigen het in eerste instantie een plek is waar ze eens zoveel holebi’s samen zien. (...) Ik weet ook nog de eerste keer toen ik op holebi-kamp ging, zo van ‘amai, we zijn hier met honderd tezamen’. En dan ga je naar Roze Zaterdag, en daar zijn er duizend samen, zo van ‘waaw’. Allé ja, ik kan mij dat voorstellen, zo’n Gay Games en internationaal en zo...

Interviewster: Dus toch het belang te zien dat je niet alleen bent?

Ja, inderdaad, ik ben niet alleen, en we zijn hier met zoveel samen. En er moet efkes niet op gelet worden wie ik ben, wat ik doe, het kan gewoon, dus ja...” (Nele).

“Zo een hele week ondergedompeld worden in wat dat uw normaliteit is. Euh, komen mensen toch wel sterker terug, kunt ge toch wel mensen zien die ineens een stuk open bloeien. Dat ze zeggen van, oh ja, we mogen er zijn. Dat ze niet altijd moeten zeggen van ‘o ja, ik ben toch maar een jeannette’. En die dan ineens zeggen van ‘a ja, ik mag als homo ook door het leven gaan’.” (Anja).

Volgens deelnemster Mieke is dat gevoel van ‘empowerment’ er vooral bij mensen die nog niet ‘out’ zijn:

“Ik denk dat het er een beetje van afhangt met welke instelling en met welke redenen dat je daaraan deelneemt. Ik bedoel, voor dat wij de eerste keer deelgenomen hebben aan EuroGames, dat was in 2000 in Zürich, toen waren wij al vijf jaar samen. En al jaren ‘out’ op werk en in de omgeving en zo. En dan haal je daar qua identiteit niet zoveel uit. Maar ik denk voor mensen die nog in hun beginfase staan, dat die daar wel wat kunnen uithalen, ja.”

Volgens niet-deelnemer Rudy moet het voor alle deelnemers als positief worden gezien:

“Veel trotser worden op wie dat je bent, of wat dat je bent. Eum, een bevestiging van je... tja, ik denk dat er toch nog altijd heel veel mensen zijn die teleurstellingen hebben opgelopen. Eerst en vooral ontdekken dat je homo bent, soms heel negatieve reacties uit je omgeving krijgen. Eum, bijvoorbeeld geen kinderen kunnen adopteren. Dat zijn toch allemaal wondjes die geslagen worden. Daarvoor kan zo’n zelfbevestiging natuurlijk wel goed doen, meer eigenwaarde. Dat is soms het grote probleem bij holebi’s, dat hun eigenwaarde-gevoel soms heel laag kan zitten. En dat kan door zo’n Gay Games heel veel verbeteren.”

Volgens anderen echter hebben Gay Games helemaal geen impact op iemands eigenwaarde. Zo vraagt Lisa zich het volgende af:

“De dag dat ze naar huis komen, en uit dat wereldje stappen, wie ze dan zijn? Ik veronderstel niet dat ze er echt gesterkt uitkomen, want ik vraag me af of dat dan blijvend is. Tja, zoiets van ‘we stappen af naar dat wereldje, we gaan daar eens 14 dagen, drie weken euh, een goeie entourage hebben, en achter de spelen, tja, terug naar huis, waar ze het misschien moeilijk hadden, misschien ook niet, maar waar dat alles hetzelfde gebleven is.”

Volgens Brigitte dan weer mag sport die functie helemaal niet vervullen:

“Ik zou wel zeggen dat er nood is aan een soort clubs, maar zeker en vast geen sportclubs. Wel van die kampen eventueel, om zichzelf te leren kennen, jongerenkampen. Dat vind ik wel een goed idee. Want heel veel gasten weten geen weg met zichzelf, en dat ze dan eigenlijk wel terechtkunnen bij zo’n initiatieven. Maar om daar aparte sportclubs voor op te richten, neen hoor, dat vind ik geen goed idee.”

2.3.3 *Identieke sociale identiteiten*

2.3.3.1 Algemeen

In het officiële handboek van de tweede Gay Games in 1986 schreef Waddell (in: Pronger, 1990) het volgende: *“The message of these games goes beyond validating our culture. The Gay Games were conceived as a new idea in sport based on inclusion rather than exclusion. Since anyone from anywhere is welcome to participate in this event, we transcend the traditional problems of ageism, sexism, and racism, and just as importantly, nationalism. There are no competing world ideologies in these games... Inclusiveness is the central philosophy of the Gay Games.”* (p. 255, eigen onderlijning). Waddell verwijst hier naar ‘our culture’ waarmee hij de holebi-cultuur als uitdrukking van een collectieve holebi-identiteit en bewustzijn bedoelt. De Gay Games zijn een reflectie van die identiteit: *“These games are not just a celebration of skill, they are a celebration of who we are and who we can become. It’s a celebration of the best in us.”* (Brown, in: Pronger, 1990, p. 252). Dat gevoel van behoren tot een wereldwijde holebi-gemeenschap gebaseerd op vriendschap, komt niet alleen voort uit de sportdeelname, maar ook uit de waaier aan culturele activiteiten die worden georganiseerd (Pronger, 1990).

Een sociale identiteit is gebaseerd op het gevoel te behoren tot een bepaalde groep en op de emotionele waarde gerelateerd aan de attitudes en gevoelens die gepaard gaan met dat groepslidmaatschap (Tajfel & Turner, in: Elling, 2002). Bepaalde sociale identiteiten (zoals holebi’s) worden minder gewaardeerd, andere (hetero’s) meer. Sociale identiteiten worden altijd in relatie tot ‘anderen’ geconstrueerd en zijn dus relationeel van aard. Identiteiten zijn sociale constructies met een communicatief karakter: *“Mijn eigen identiteit hangt wezenlijk af van mijn dialogische relaties met anderen.”* (Taylor, in: Elling & De Knop, 1998, p. 175). Vaak wordt die geconstrueerde sociale identiteit pas rond de puberteit of later ‘ontdekt’, maar staat ze net als andere sociale identiteiten centraal in iemands persoonlijke leven en kan ze een invloed hebben op sociale netwerken (Scheurs, in: Elling & De Knop, 1998). Want net als leeftijd,

opleidingsniveau en sekse, is ook iemands seksuele geaardheid belangrijk voor het aangaan van vriendschapsrelaties (Adams & Blieszner, in: Elling & De Knop, 1998).

Hoe ouder mensen worden, hoe bewuster ze een bepaalde 'eigen' sociale identiteit beleven. Ook het belang om mensen met vergelijkbare sociale en culturele waarden en/of omgangsvormen te ontmoeten neemt toe wat, zoals reeds aangehaald, een invloed kan hebben op de mate van structurele integratie in de sport (Nixon, in: Elling & De Knop, 1998). Dat mensen een 'aparte' holebi-vereniging oprichten hoeft dus niet noodzakelijk voort te komen uit negatieve ervaringen in een 'reguliere' vereniging (cfr. *infra*). Ze kunnen ook op basis van positieve expressieve argumenten worden verklaard en gewoon het gevolg zijn van een vrije keuze om met andere holebi's te sporten (Duyvendak, 1994). Mensen hebben namelijk altijd behoefte aan een bepaalde institutionalisering van 'authentieke' normen- en waardepatronen. Sportbeoefening is daarbij geen doel, maar een middel om een zekere culturele 'eigenheid' te bewaren waar in andere sectoren van de samenleving vaak geen plaats voor is. Zelfs wanneer marginalisatie en discriminatie in de toekomst niet langer een probleem zou vormen in de 'reguliere' sport, zal de mogelijkheid tot het ontmoeten van 'like-minded' people één van de belangrijkste legitimaties van holebi-sportinitiatieven blijven (Elling & De Knop, 1998).

2.3.3.2 Gevoel van verbondenheid?

Hebben de deelnemers er eigenlijk wel het gevoel te behoren tot een wereldwijde holebi-gemeenschap? Ervaren ze op dergelijke Gay Games een gevoel van verbondenheid? Frederik alleszins niet:

“Voor mij is dat... ok, we zijn daar wel allemaal samen, maar het is niet zo dat je naar de buitenwereld zegt van 'kijk, hier zijn we, zie ons een keer, zeker niet!'”

Bert dan weer ondervindt wel een soort van 'verbondenheid':

“Een gevoel ook van ook wel iets te betekenen, niet zomaar één of ander zielig groepje te zijn, weet ik veel, of een minderheidsgroep of zo. Neen, ook wel mensen die iets te vertellen hebben, die iets te betekenen hebben, ook al is het natuurlijk niet zo grootschalig. Maar het geeft echt wel een kick.”

Andere deelnemers ervaren wel een gevoel van verbondenheid, maar dan eerder onder de leden van de club. Zo antwoordt Mieke op de vraag of ze zich er lid voelde van de ruimere holebi-gemeenschap:

“Tja, ik voel me eigenlijk eerder lid van mijn eigen club op zo'n moment. (...) En het is eerder van 'we zitten hier met een heleboel aantal holebi's', maar het is niet zo dat je denkt van 'ah, ik ben hier nu lid van de Federation of Gay Games, of ik ben lid van de EGLSF, dat zeker niet. Maar we zijn wel één grote zwemclub.”

Luc ervaart eveneens eerder een verbondenheid tussen de clubleden, vooral dan op het moment zelf:

“Allé, op die moment wel. Ter plekke wel hé. Maar nu kan ik niet meer zeggen van ‘ho’. Maar ik heb dat gemerkt, tja, vorig jaar was echt wel... Vorig jaar was dat ook binnenkomen bijvoorbeeld, het klinkt heel belachelijk, land per land, zoals op de Olympische Spelen hé. En dan zat daar zo’n kleine 10 000 man of zo. En dan hebt ge wel dat gevoel van ‘wij zijn hier de Belgen hé’, en dat had wel zoiets. Dat binnenkomen, en dan hoort ge dat gejoel van de Belgen die in de zaal zitten enzovoort en dat had wel iets. Op dat moment hebt ge wel een zekere verbondenheid, dat wel. Maar ja, dan gaat ge naar huis en ja... Ik vind wel dat de verbondenheid er vooral ook groeit binnen onze eigen club. Door samen op stap te gaan, er gebeurt al eens iets. Bijvoorbeeld: er breekt iemand zijn voet. Dan gaat ge mee voor mekaar zorgen, allé, ge hebt wel bepaalde verbondenheid. Ik vind wel dat dat groeit door op tornooi te gaan. Maar met die andere mensen... verbondenheid...”

Als dan al een gevoel van ‘behoren tot de wereldwijde holebi-gemeenschap’ wordt ervaren, is het tijdens de openingsceremonie. Pieter illustreert dit:

“Vooral tijdens zo’n openingsceremonie merk je dat. Omdat daar een aantal mensen iets komen of zingen, of spreken, of vertellen, of wat dan ook. En dat zijn dan, bewust denk ik, mensen gekozen uit verschillende landen en culturen. Eum, en uiteindelijk brengt iedereen dezelfde boodschap. En dan krijgt ge al een soort van verbondenheid, een mondiale verbondenheid, en dat is ook heel tof.”

Hetzelfde gevoel bij Natalie:

“Je kunt dat moeilijk tastbaar maken, maar dat is er toch wel, zeker als je met zo’n openingsceremonie, en je komt dan met de groep van jouw land ergens binnen en dan zie je een grote groep van Nederland daar binnenlopen, en ik zeg maar, Australië of weet ik veel. Dat maakt ook wel indruk, dat geeft wel een fijn gevoel, dat doet u ook wel iets. Vooral, ik moet zeggen, vooral in Sydney... dat was behoorlijk overweldigend om al die groepen zien binnen te lopen.”

Tom, een niet-deelnemer, kan zich niet inbeelden dat Gay Games zorgen voor een gevoel van ‘verbondenheid met de rest van de holebi-gemeenschap’. Wel moet volgens hem persoonlijke erkenning (‘empowerment’) centraal staan:

“Want als ik naar een fuif ga, dan is dat ook niet om deel uit te maken van de ruimere holebi-gemeenschap. Wij gaan naar een fuif omdat we daar zeker weten dat we daar geen fouten kunnen maken als we daar een jongen aanspreken. En ik denk dat dat op zo’n Gay Games ook zo is, en naar dat principe moeten we eigenlijk ook gewoon toegaan. Niet zozeer dat deel uitmaken van die ruimere holebi-gemeenschap, maar gewoon jezelf goed voelen. Dat is het belangrijkste hé.”

2.3.4 *Samengevat*

Sporten is een leuke en ongedwongen manier om mensen te leren kennen. Ook op een internationaal sportevenement als de Gay Games is dit het geval. Contact met hetero’s echter moet voornamelijk op

buitensportief vlak worden gezocht, hoewel holebi's ook daar vaak binnen het holebi-wereldje blijven hangen.

De meerwaarde van de Gay Games ligt in het feit dat ze de deelnemers een grotere weerbaarheid en een boost van zelfvertrouwen geven, waardoor ze de confrontatie met de hetero-(sport)wereld beter aankunnen. Niet alleen echter hebben ze een impact op iemands persoonlijke identiteit, ook de sociale identiteit, het gevoel lid te zijn van de 'ruimere holebi-gemeenschap' kan worden versterkt.

3 Opkomst en succes van 'aparte' holebi-sport

Zoals uit het voorgaande waarschijnlijk al duidelijk werd, hangt het succes van diverse 'aparte' sportinitiatieven niet alleen af van negatieve 'push'-factoren (zoals discriminatie en uitsluiting), doch spelen ook positieve 'pull'-factoren (zoals een gevoel van verbondenheid en het ontmoeten van 'gelijkgestemden') een belangrijke rol. In de *eerste* paragraaf wordt daar nog verder aandacht aan besteed. Met name: waarom sporten holebi's nu eigenlijk 'apart', en wat is de visie van de respondenten daarop? De *tweede* paragraaf gaat dieper in op onze ultieme onderzoeksvraag: moeten de Gay Games nu worden opgevat als springplank of eerder als struikelblok tot integratie en emancipatie? Meer concreet stelden we de respondenten de vraag of Gay Games een bijdrage leveren aan de integratie van holebi's in onze samenleving en in de sport? Of is dit enkel mogelijk door 'gemengd' aan sport te doen? Ook vragen we ons in deze paragraaf af of Gay Games dezelfde betekenis hebben voor minder tolerante landen en of we een onderscheid moeten maken tussen de Verenigde Staten en Europa. In de *derde* paragraaf tenslotte vragen we ons af of Gay Games al dan niet als een voorbijgaande fase moeten worden gepercipieerd.

3.1 Resultaat van dwang en drang / push- en pullfactoren

3.1.1 *Waarom apart?*

De opkomst van 'zichtbare' holebi-sportinitiatieven kan uiteraard worden gezien als reflectie van een relatief tolerante samenleving. Diverse sociaal-kritische auteurs (o.a. Clarke, 1998; Griffin, 1998; Palzkill, 1990) echter interpreteren de constructie van holebi-sport als een reactie op ervaringen van homofobie, discriminatie en exclusie; als een resultaat van de hegemonische heteroseksuele en holebi-onvriendelijke atmosfeer binnen 'reguliere' sportverenigingen, waardoor holebi's zich minder welkom of 'thuis' voelen (Elling, De Knop & Knoppers, 2003). Dat proces waarbij leden van de 'minderheid' de 'reguliere' club verlaten om sport te gaan beoefenen binnen de 'eigen' cultuur beschrijft Anthonissen (2001) als de *"flight of the minorities."* (p. 199).

Discriminatie en uitsluiting van holebi's in de 'reguliere' sport hebben dus een grote invloed op de keuzes die holebi's maken omtrent deelname aan een 'reguliere'- of holebi-vereniging. Dit beslissingsproces wordt echter niet alleen beïnvloed door negatieve 'push'-factoren. Ook positieve 'pull'-factoren, zoals sociale verbondenheid en ontmoeten van gelijken spelen een rol bij het lid worden van een holebi-sportclub of het participeren aan Gay Games (Elling, De Knop & Knoppers, 2003).

Door 'apart' te sporten heeft men de mogelijkheid contacten te leggen met mensen uit 'eigen' kring en ook de speciale sfeer onder gelijkgestemden heeft een enorme aantrekkingskracht. Holebi-sportclubs en -evenementen zijn dus tevens te interpreteren vanuit de behoefte zich te ontspannen zonder zichzelf daarvoor te moeten verloochenen, uit een behoefte aan gezelligheid, bevestiging en contact onder

gelijkgestemden (De Vos, 2000). In een holebi-sportclub vindt men *"respectability, a legitimicity that is denied in orthodox culture."* (Pronger, 1990, p. 218).

Ook bij de respondenten uit de volleybalstudie van Elling, De Knop & Knoppers (2003) blijkt de belangrijkste reden om lid te worden van een holebi-sportclub het feit dat ze zich er meer op hun gemak voelen en het eenvoudiger is contacten te leggen met mensen van de 'eigen' groep.

Uit de studie van Janssens, Elling & Van Kalmthout (2003) blijkt de keuze voor sporten in 'eigen' kring eerder een combinatie van 'drang' en 'dwang'. Enerzijds sport men graag met gelijkgestemden, terwijl men zich anderzijds door discriminatie niet altijd thuis voelt in de 'reguliere' sport. Toch zijn de positieve aspecten van de 'eigen' club (prettige, 'eigen' sfeer, vrienden zijn lid) volgens de auteurs doorslaggevend.

In holebi-sportclubs is de zuivere sportprestatie vaak minder van belang dan in 'reguliere' clubs. Wanneer actieve holebi's minder geïnteresseerd raken in het competitie-aspect, zullen ze vaak een 'categorische' holebi-sportclub gaan opzoeken (Elling, De Knop & Knoppers, 2003).

Ook het niveau van de Gay Games is allesbehalve te vergelijken met dat van de 'echte' Olympische Spelen. Wat helemaal niet wil zeggen dat nooit records gevestigd worden, de nadruk blijft toch op je 'personal best' liggen. De focus verschuift van prestatie en competitie naar meer 'sociability' (Elling, De Knop & Knoppers, 2001; 2003). Als de motivatie van de sporter hoofdzakelijk is gebaseerd op het zo goed mogelijk presteren, zal die opteren voor een 'reguliere' club (De Vos, 2000; Palzkill, 1990). Daar wordt doorgaans echter aanpassing aan de gangbare (hetero)norm gevraagd en is weinig ruimte voor expressie van andere sociale identiteiten (Elling & De Knop, 1998).

We stelden reeds dat integratie *in* en *door* de sport nauw met elkaar zijn verbonden, of meer concreet: sportdeelname kan een impact hebben op de ruimere sociale integratie. De vraag is echter in hoeverre holebi-sporters die in 'eigen' verband sporten minder maatschappelijk geïntegreerd zouden zijn dan zij die 'gemengd' sporten. Ook bij formele of competitief geïntegreerde sportbeoefening in 'eigen' kring kan namelijk buiten de sport wel sprake zijn van structurele integratie op meerdere terreinen (zoals werk, onderwijs, huisvesting) en van 'gemengde' vriendschappen (Duyvendak, 1994). Zo stelde één van de respondenten uit de studie van Elling & De Knop (1998): *"We integreren toch al genoeg!?! We werken de hele dag, we winkelen de hele dag, weet ik veel wat we allemaal uitspoken de hele dag met hetero's."* (p. 138).

Precies vanuit die maatschappelijk geïntegreerde positie kan dan soms bewust worden gekozen voor een vorm van sportbeoefening met 'eigen' mensen op grond van een bepaalde sociale identiteit (zoals seksuele voorkeur) (Elling & De Knop, 1998). Dit kunnen we ook uit volgende uitspraak van niet-deelnemer Rudy afleiden:

"Je zit al de hele dag in dat hetero-wereldje, uw collega's zijn hetero, uw familie is hetero, een deel van uw vrienden is waarschijnlijk hetero, als je op café gaat zitten daar hetero's. Dus als je dan één uurtje op de week gaat sporten, kun je volgens mij nooit van segregatie gaan spreken."

3.1.2 *Visie respondenten*

Eerst en vooral dient opgemerkt dat drie van de respondenten (Miet, Lisa en Brigitte) zelfs niet afwisten van het bestaan van 'aparte' sportclubs voor holebi's. Zo zegt Miet bij het begin van het interview:

"Het is het eerste wat ik ervan hoor. Ik wist niet dat er aparte sportclubs waren voor homo's of lesbiennes."

De niet-deelnemers Brigitte, Lisa Paul en Frank zijn eigenlijk niet zo opgetogen met dergelijke 'aparte' sportinitiatieven. Lisa windt zich er zelf in op:

"Ho, het maakt mezelf zelfs een beetje kwaad. Jaja, zo in een bepaald vak apart geschoven worden...allé, om te horen dat er daar zo'n vak apart bestaat, dat maakt me kwaad ja. Het is gelijk of dat binnen ons ras nog een ander subras bestaat en dat we moeten afzonderen. En het vreemde is dus dat dat eigenlijk van de holebi's zelf komt, dat dat niet door de samenleving opgelegd wordt. Neen, daar kan ik me zeker niet in vinden hoor, ik ben daar niet te gelukkig mee."

Haar woede raast zelfs nog verder:

"Het feit dat je voor jezelf zo'n uitzondering vraagt, dat je speciale aparte organisaties voor Spelen moet hebben, Allé, dan heb ik zoiets van 'allé, welk lef moet je nu hebben om te pretenderen dat je zoiets apart nodig hebt. Allé, dat vind ik nogal lef hebben van diegene die dat nodig hebben. Ze zijn zij toch niet anders dan de andere, waarom zitten ze dan niet in de gewone sport?"

Ook Brigitte reageert nogal uitgelaten:

"Gelijk of dat ze nu bezig zijn met alles in een vakje te steken, zou je bijna denken dat we in de tijd zitten van Hitler hé. We gaan allemaal een ster dragen, jij een gele, jij een groene, jij een roze...allé, waarmee zijn we bezig zeg? Maar ze steken henzelf in een vakje hé. Ze gaan de integratie niet bevorderen hé, door henzelf in groep te steken, het is eerder omgekeerd hé."

In de loop van het gesprek echter worden hun antwoorden genuanceerder en zien ze, ondanks het feit dat het hen zelf niets zegt toch een aantal positieve aspecten. Zo meent bijvoorbeeld Lisa dat Gay Games gerust mogen bestaan:

"Voor die mensen die er inderdaad nood aan hebben, dat staat in mijn weg niet. Ze doen maar hé."

Ook Frank is er niet echt voor te vinden, maar ziet het toch positief voor die holebi's die de stap naar een hetero-club niet durven zetten:

"In de zin van dat er mensen zijn die zich daar goed bij voelen, en die anders niets zouden doen. Dus op dat gebied is het dan eigenlijk wel goed. Maar ik vind dat ze het uit mekaar trekken, want ge hebt weeral... Uiteindelijk willen ze wel gelijkheid, maar toch willen ze aparte clubs. En onze aparte reisagentschappen, en onze aparte dit en onze aparte dat, ja maar dat is zo. En dat komt de holebi-gemeenschap niet ten goede

denk ik. Maar er zijn mensen die inderdaad zeggen van 'ik wil sporten, maar ik durf het niet in een gewone club', dan is dat wel goed."

Zoals hierboven reeds duidelijk werd, bestaan zowel push- als pullfactoren om 'apart' aan sport te gaan doen. Rudy vat beide goed samen. Op de vraag of aparte holebi-sportclubs echt nodig zijn antwoordt hij het volgende:

"Ik denk het wel. Dat is niet te onderschatten hoor. Hetzelfde bij een sportgroep als bij een jongerengroep is dat, en vaak bij sportgroepen waar mensen het op latere leeftijd ontdekken, dat ze eventjes een periode nodig hebben, waar ze zich gesteund voelen, waar ze zichzelf kunnen zijn, waar ze mensen kunnen leren kennen, waar dat ze er kunnen over babbelen. En dat ze dus op een leuke en ontspannende manier mensen kunnen leren kennen, en dat ze dan sterk genoeg zijn om hun 'coming out' te doen. De omgekeerde beweging werkt niet. Je kan niet zeggen van 'woho', tegen iedereen, allé, ik kon dat toch niet, je zult altijd mensen hebben die dat wel kunnen, maar ik kon dat niet. Ik kon niet gewoon aan iedereen gaan vertellen van 'ik ben homo', en dan naar een jongerengroep gaan. Ik heb het omgekeerde moeten doen. Ik heb eerst naar een jongerengroep moeten gaan, en dat had ik echt nodig. En dat was elke week uitkijken naar die ene avond waar je jezelf kon zijn, waar je efkes niet moest denken van 'ho, mensen gaan dat toch niet ontdekken, of mensen gaan dat toch niet weten'. En daar keek ik echt naar uit. En ik denk dat daarvoor sportclubs echt goed zijn. Een andere reden is ook dat je... je hebt heel veel discriminatie binnen het sportwereldje. En het is wel heel gemakkelijk om te zeggen van 'ja, dat is segregatie, en jullie moeten daar maar tegen kunnen'. Als ik mijn 'coming out' heb gedaan, en als ik nu naar een sportclub zou gaan, en ze maken daar grappen over homo's in de douche... ja, ik kan daar tegen, want ik heb al heel veel meegemaakt, en ik weet waarvoor ik sta. Maar als je net uit de kast bent of uit de kast aan het komen bent, dan doet dat pijn, en dan vlucht je daarvan weg. Dus het is tweeledig. Uw persoon moet sterk genoeg zijn om het te kunnen. Maar de maatschappij en de sportclub moeten ook aangepast zijn, moeten holebi-vriendelijk zijn en er mogen geen discriminaties en zo zijn. Maar zover zijn we absoluut nog niet. Het bewijs... het voetbalwereldje, de eerste moet daar nog uit de kast komen, en het kan niet anders dan dat er heel wat holebi's verborgen blijven. Er zitten zeker holebi-spelers in eerste klasse, maar niemand weet het officieel."

Slechts drie respondenten (Rudy, Nele en Erik) halen de negatieve push-factor aan als reden voor het bestaan van aparte holebi-sport:

"Maar ik denk toch dat holebi's in hun jeugd afgehaakt zijn, allé, dat kwam er bij mij toch uit, door negatieve ervaringen. Allé, bij mij kwam dat nu door een andere reden, maar allé, ik sport eigenlijk wel graag, maar ik werd uitgelachen, gepest. Dus ik associeerde dat met iets wat niet leuk was. Eum, tja. Ik denk dat holebi's dat ook vaak gaan doortrekken hé. Als je ergens gediscrimineerd wordt, zo van, ja, dan zal het in de sportclub ook wel zo zijn." (Nele).

"Ik denk toch, ik hoor het toch dikwijls zeggen, als ge in een heteroclub, als ge daar als homo tussenzit, dan wordt ge direct al dikwijls raar bekeken als ze het weten, dus de meeste zullen daar niet voor uitkomen.

Ook in actieve grote sportverenigingen, of sportclubs, zijn dat echt uitzonderingen die daar openlijk homo zijn. En daarom, vind ik dat dat zeker noodzakelijk is.”

Vooraf de positieve ‘pull factor’ komt aan bod in de antwoorden. Holebi’s voelen zich in ‘aparte’ clubs gewoon meer op hun gemak, wat hen volgens de respondenten kan versterken om hun ‘coming out’ ook naar de buitenwereld toe te doen. Zo vertelt Miet over haar vroegere voetbalclub:

“Waarom kwamen ze naar onze sportclub in de tijd. Omdat ze wisten dat er bepaalde meisjes waren die lesbisch waren. Ik zeg het, wij hebben er nooit iets voor moeten doen, we hebben er ook nooit apart gerekruteerd, maar toch waren ze daar. En je voelde dat. Ik denk dat dat bestaat omdat ze zich daar beter kunnen uiten, omdat ze er meer op hun gemak zijn. En zo van ‘ga je vanavond niet eens mee weg, en naar waar ga je’. Versta je? Een beetje voor dat sociaal contact, en je moet je niet inhouden voor iets. Het is nu niet dat er onder die douche rare dingen gebeuren, of aantastelijkheden, dat zeker niet. Maar ik denk dat het grootste argument is dat mensen er meer op hun gemak zijn.”

Dat ‘op je gemak zijn’ geldt volgens Frederik niet alleen in de sport, maar algemeen binnen de holebi-wereld:

“Ge zijt wie da ge zijt, en of dat je nu maar één been hebt bij manier van spreken, er is niemand die naar u kijkt. En gelijk ergens anders in de heterowereld, als je ook maar een klein beetje uit de toon valt, dan wordt je bij manier van spreken al bekeken, en dat hoeft daarvoor nog niet negatief te zijn. Maar ge wordt bekeken, en ge voelt u ook zo wel. Terwijl hier: iedereen is wie dat hij is, en daar maakt eigenlijk niemand problemen van.”

Ook zien sommigen het als een leuke manier om mensen te leren kennen, een beetje als alternatief voor het cafébezoek. Zo meent Johan dat om die reden een enorme nood is aan ‘aparte’ holebi-sportclubs:

“Want hoe kunt ge mensen op een leuke manier leren kennen? Via anonieme chat, door naar een lugubere bar te gaan, door naar een park te gaan, maar dat zijn toch geen leuke manieren om iemand te leren kennen? Dat is toch zo hé? Maar als ge dan zo kunt gaan sporten, en ge kunt echt van alles gaan doen. Badminton, volleybal, ... zelfs worstelen. Alles zit er zowat in. Het is gewoon leuk om op een normale manier mensen te leren kennen. Daarvoor gaat ge nog niet na één sportevenement met iemand naar bed of zo, maar je leert wel mensen leren kennen. En van ‘t één komt ‘t ander. Ge leert uw vriendenkring met mensen die gelijkgeaard zijn uit te breiden. Nu, is dat echt integrerend? Eerder niet hé, want ge leert enkel mensen kennen van uw eigen gevoelswereld, maar die eigenlijk nie echt, toch een beetje een seksualiteit apart hé.”

Brigitte ziet het eerder als een dekmantel:

“Gewoon een alternatief om op café te gaan, en sport, tja, het klinkt wel goed. Het is een dekmantel hé. Maar we moeten wij ook niet op café gaan om gelijkgestemden te ontmoeten. Wij hebben ook onze vrienden, massa’s vrienden, en het zijn allemaal hetero’s, maar die aanvaarden ons zoals we zijn. Maar mensen die naar zo’n aparte sportclubs gaan... tja, ze zullen daar inderdaad gelijkgestemden ontmoeten, als

ze daar nood aan hebben. Maar automatisch zetten ze een stempel op hun eigen kop hé, als ze dat doen. Allé ja, ze spreken altijd over de integratie in de maatschappij, en iedereen moet gelijk zijn voor iedereen, maar ze gaan zichzelf dan wel in vakjes gaan steken. En allé, dat is zoiets dat volgens mij niet klopt hoor.”

Uiteraard leren hetero's eveneens mensen kennen via sport. Zo is Rudy ervan overtuigd dat ook hetero's deels aan sport doen omwille van het sociaal contact:

“Om daarna in de kantine te gaan zitten en vrienden te ontmoeten en zo. Dus ik denk dat dat bij hetero's ook het sociaal contact en de sport is, dat dat hetzelfde is. Gewoon omdat dat gezond is.”

Waarom sporten holebi's dan niet in een heteroclub? Luc geeft een antwoord op deze vraag:

“Omdat ik dan, één, ik weet niet ‘wie zijn hier nu de homo's in de club?’, ge kunt ook stellen, en dan zijn we natuurlijk vertrokken voor de komende vier uur hé. Ge kunt ook zeggen: ‘ja maar, ge kunt ook vrienden leren kennen bij hetero's natuurlijk’, en dat is waar, maar dan komt ge terug bij dat kuddegeestje, tja, ge wilt gelijkgestemden leren kennen, want ge wilt met die homo's ook naar een homocafé kunnen gaan in het weekend, iets gaan drinken. Ik kan dat natuurlijk ook met een hetero, maar dat is anders natuurlijk. Ik heb dat ook al gedaan. Met hetero-vrienden van mij ga ik in Antwerpen ook in een homo-kroeg iets drinken. Maar dat is goed, zo eens occasioneel. Maar uiteindelijk komt ge volgens mij altijd terug bij dat kuddegeestje van ‘ons zoekt ons’ en dat zal ook zo blijven. En ik vind dat daar ook niets mis mee is.”

Zoals we reeds aanhaalden, gaat het er op holebi-sportevenementen doorgaans veel minder competitief aan toe:

“Naar de Olympische Spelen zou ik in nog geen honderdduizend jaar kunnen meedoen, of dat ik dat nu wil of niet wil. Maar de Gay Games is totaal iets anders, ge kunt dat niet vergelijken met topsport.” (Anja).

Frederik en Mieke illustreren dit:

“Iedereen leeft daar met iedereen mee, dus of je nu bij wijze van spreken vijftig meter in tien minuten zwemt, of twintig seconden, dat is allemaal hetzelfde voor iedereen. De traagste zwemmers krijgen zelfs nog het meest applaus van allemaal. Rond dat zwembad is er een enorme sfeer, er is muziek daarbij, er wordt gelachen, ... Veel verbreederd en verzusterd, wat je op andere wedstrijden natuurlijk veel minder hebt.” (Frederik).

“Twee van ons, die logeerden bij een gastgezin daar, en daarvan nam er één zelf deel aan de Gay Games, en die zei van ‘ik ben eigenlijk totaal niet sportief, ik zou niet weten wat ik moet doen, dus ik ga eens iets doen wat compleet absurd is’, en hij is gewoon gaan speerwerpen. Bij wijze van spreken op de dag zelf van de competitie was er zo'n official van ‘ja maar, zoals gij dat ding vastpakt zullen er ongelukken gebeuren hé, ge moet dat zo doen’. Dat kan, en dat is daar aan de ene kant belachelijk aan, maar langs de andere kant fantastisch. En dat is eigenlijk het leuke eraan, dat je mensen hebt die gewoon voor het idee van de Gay Games, voor het idee om erbij te zijn, iets gaan doen wat ze nog nooit gedaan hebben.” (Mieke).

Ook deelneemster Anja vindt het soms ietwat lachwekkend:

“Meedoen staat centraal, dat iedereen mee kan doen, gehandicapten, holebi, hetero, oud, jong, iedereen kan meedoen. En dat is echt, in die toernooien ook, dat is echt per leeftijdscategorie van 5 jaar, en als gij niemand in uw leeftijdscategorie hebt, dan moet ge gewoon zien dat ge niet gediskwalificeerd wordt, en dan hebt ge een medaille.”

Toch zijn een aantal niet-deelnemers van mening dat het niveau te hoog ligt om er ooit aan deel te nemen. Zo blijkt uit volgende uitspraak van Rudy:

“Ho, ik ben niet goed genoeg daarvoor hoor.”

Tom is echter realistischer:

“Ik beschouw het niet als de Olympische Spelen op het hoogste niveau, en ik denk zo... het is zoiets waar ge u binnen uw geaardheid kunt onderscheiden bij bijvoorbeeld andere volleyballers, of een andere sportactiviteit waarin ge goed zijt. Ik denk dat daar... er zijn geen drempels en zo, ik denk dat het meer iets recreatiefs is. En moest ik de kans krijgen daartoe, misschien wel ja, ik zou daar zeker wel eens aan meedoen, zeker en vast.”

Natalie en Pieter vergelijken de Gay Games met het oorspronkelijke Olympische gedachtegoed. Zo vertelt Natalie het volgende:

“Allé, de kern van alle Games die georganiseerd worden voor holebi's, is eigenlijk allemaal hetzelfde, zo van 'deelnemen is belangrijker dan winnen'. En dat is uiteindelijk ook euh, de kern waar de Olympische gedachte indertijd mee gestart is. Waarom dat eigenlijk georganiseerd is, was om mensen te motiveren om aan sport te doen eigenlijk. En dat is voor mij eigenlijk ook heel belangrijk. Je gaat daar niet naartoe om een medaille te halen, je gaat daar naartoe om, tja, gewoon omdat het prettig is om mee te doen, iedereen krijgt de kans om mee te doen. Er zijn eigenlijk geen echte selectiecriteria, dus eum, tja, ge voelt heel goed dat het sociale, dat je daar samen staat met een heleboel mensen, dat dat veel belangrijker is dan het winnen. En dat is voor mij persoonlijk heel belangrijk. Want ik heb niet zo'n grote competitiedrang. Dus in die zin is dat enorm prettig voor mij om daaraan mee te doen.”

Ook volgens Pieter is 'deelnemen belangrijker dan winnen' het sterke punt van de Gay Games:

“De ene die gaat echt voor het winnen van die medaille, en die is heel kwaad als die het niet haalt, eum, dan denk ik ook van 'tja, die heeft het niet echt heel begrepen'. Maar ik vind dat basis van sportief gegeven. Sportief gegeven moet je elk je eigen best doen. En win je niet, dan heb je toch nog altijd gewonnen omdat je je ongelooflijk hard hebt ingezet en je best hebt gedaan. Wat oorspronkelijk toch het Olympische goed, of gedachtegoed is. Dat is nu natuurlijk al lang verdwenen, want nu gaat het puur om imago, prestige, allé ja, en sponsorcontracten binnenhalen. Dus het sportieve gegeven vind ik bij Olympische Spelen ver te

zoeken, ook al is het wel leuk om te kijken wat voor enorme prestatie die atleten daar neerzetten. Maar een Gay Games vind ik in die zin, ok, 't is dan wel gay, maar het is veel leuker en veel gemoedelijker, juist omdat er geen druk, er zijn bijvoorbeeld ook geen geldprijzen, gelukkig maar! Eum, moesten die er wel zijn, dan zou het een totaal ander evenement worden.”

Alle respondenten die vroeger lid waren van een hetero-sportclub en nu van “Active Company”, benadrukken het weinig competitiegerichte. Vandaar dat een aantal deelnemers veel belang hechten aan de culturele activiteiten. Zo zit het concept volgens Frederik wel goed:

“Zo met serieus veel culturele randactiviteiten, en sociale activiteiten errond. Ik denk dat dat het hoofddoel is van zo'n EuroGames en Gay Games, en dat het sportgedeelte pas op de tweede plaats komt. Dat het dus eigenlijk meer is om mensen te verenigen, en de sport is daar het middel toe om ze samen te brengen, dat wel.”

Volgens Mieke maken de culturele activiteiten wel een groot deel uit van de Gay Games, maar zijn ze nooit het centrale thema:

“Voor mij hoeft dat er allemaal niet bij te zijn, maar blijkbaar vindt... Vooral de Federation of Gay Games stond daar heel erg op van 'dat cultureel programma moet erbij'. Ik denk dat dat ook één van de grote struikelblokken was en dat hoeft voor mij helemaal niet hoor.

Interviewster: Sport op zich is dus toch het belangrijkste?

Tja, ik bedoel, wat is sporten dan nog... Bij die culturele activiteiten zitten ook free podiums en euh, bridge en schaakwedstrijden en zo. Ja, ok, ze doen maar hé.”

Ook bij andere deelnemers staat toch vooral de sport centraal. Zo blijkt uit volgende uitspraken:

“Het sportieve luik is eigenlijk heel belangrijk. Ik heb daar zelf 6 dagen in de sporthal gesport.” (Pieter).

“Sport staat centraal, pas op. Gelijk op de EuroGames, en op de Gay Games in Amsterdam bijvoorbeeld, dat was bijna de hele week dat wij moesten spelen.” (Bert).

3.2 Springplank of struikelblok tot emancipatie?

Vanaf de jaren '90 zijn holebi-sportclubs en -tornooien een nieuw gegeven binnen de vrijetijdswereld en zorgen ze voor een verruiming van het niet-commerciële aanbod voor holebi's in Vlaanderen. De eerste officiële holebi-sportclub in België ontstond pas in 1991, in Brussel. Volgens De Vos (2000) was dat aantal in 1994 reeds opgelopen tot 12. Zo heeft bijvoorbeeld “Active Company” al meer dan 300 leden die, voor een aantal sporten, reeds op wachtlijsten staan. Ook om in te schrijven bij Gay Games of EuroGames wordt reeds met wachtlijsten gewerkt. Dat actuele succes duidt er op dat ze wel degelijk een vraag invullen (Elling & De Knop, 1998).

Zowel de hetero- als de homogemeenschap stelt zich echter vragen bij deze variant op het homocategoriale aanbod. *Waarom een roze eiland in de oceaan van de 'reguliere' sport?* In welke mate dragen 'aparte' sportclubs en internationale evenementen (als de EuroGames en Gay Games) bij tot een grotere sportparticipatie van holebi's en aan hun emancipatie in en door de sport? Zijn ze toe te juichen als trotse organisatie van een geëmancipeerde bevolkingsgroep, of eerder af te keuren als tegendeel van integratie? Moeten ze af van het holebi-stigma en zich integreren in de ruimere samenleving of toch maar liever het "gay-ghetto" prefereren? (Lefèvre, in: Marcellini et al., 2000).

3.2.1 Visie hetero's

"Dat vind ik echt onzin. Ik vind dat je jezelf een beetje af gaat zonderen. Dat je juist jezelf een beetje gaat discrimineren als je dat doet. Dat je jezelf helemaal afsluit van de normale maatschappij. Wat is normaal? ... Het is eigenlijk heel tegenstrijdig: ze willen niet gediscrimineerd worden en tegelijkertijd zonderen ze zich af. Volgens mij wordt er niet gediscrimineerd en denken ze dat alleen maar." (Elling & De Knop, 1998, p. 107). Heel wat hetero's ontkennen het bestaan van mogelijke 'push'-factoren zoals discriminatie en negatieve stereotypen, en seksualiseren de affectieve 'pull'-factor door te stellen dat alle leden van een holebi-sportclub alleen maar op zoek zijn naar een partner (Elling, De Knop & Knoppers, 2003). Zo vindt ook senator Dedecker dat *"Vlaanderen geen jeanettespelen nodig heeft"* omdat sport volgens hem niets te maken heeft met iemands seksuele geaardheid. *"In mijn judoteam zat er indertijd ook een homo, en die had geen Gay Games nodig om Europees kampioen te worden. Wat denk je trouwens dat er zou gebeuren als ik Olympische Spelen organiseer die alleen voor hetero's toegankelijk zijn? Dan vlieg ik de bak in!"* (Van Vlierden, 29 september 2003).

Tegen 'aparte' sportevenementen en -clubs bestaan dus heel wat contra-argumenten, gebaseerd op de nadelige effecten van het maken van te veel aparte 'loketten' en groepsetikettering (Elling & De Knop, 1998). Zo kenmerkt ook Hargreaves (2000) de Gay Games meer als segregierend dan als integrerend. Holebi-clubs, -teams, etc. creëren volgens haar barrières tussen de holebi- en de 'reguliere' sport, waardoor de 'reguliere' clubs een excuus hebben om niets te doen tegen seksuele intolerantie, homofobie en discriminatie (Hargreaves, 2000).

Ook Bas Heijne (journalist voor het NRC Handelsblad) vraagt zich af waarom holebi's zich weer in een hokje stoppen, nu het niet meer nodig is. *"Is het niet een beetje vreemd je vrijwillig te isoleren in een samenleving die na honderden jaren van repressie en discriminatie eindelijk in staat blijkt homoseksualiteit te zien als iets dat niet wezensvreemd is?"* (Heijne, 25 juli 1998). Volgens hem zijn de Gay Games geen viering van een culturele identiteit, maar net een poging er één uit te vinden. Holebi's steken zich opnieuw in hokjes, net omdat hun identiteit als holebi alle maatschappelijke betekenis verloren heeft. De culturele identiteit die sterk en vastomlijnd was in tijden van isolement en repressie, dreigt te vervagen wanneer de dominante meerderheid zijn armen gaat openen. Een evenement als de Gay Games moet bijgevolg niet worden gezien als een onverwachtse stap terug in het emancipatieproces, maar eerder als de afsluiting ervan. Vandaar de nadruk op sportiviteit en gezelligheid, en de ontkenning van iedere politieke betekenis. De Games zijn volgens hem een onvervalste uiting van folklore, *"het vieren van wat eigenlijk niet meer is"*, het definitieve afscheid van de

sociaal gemarginaliseerde, onderdrukte homo door de volledig geïntegreerde folkloristische homo (Heijne, 25 juli 1998).

Staan alle hetero's zo sceptisch t.o.v. 'aparte' sportevenementen als de Gay Games? Deze vraag werd ook aan de respondenten gesteld. Daarbij meent een aantal dat hetero's amper van het bestaan ervan afweten. Als ze het dan al kennen zal hun reactie eerder onverschillig zijn:

"Ho ja, ze weten waarschijnlijk ook niet dat het bestaat. Het is daarvoor nog niet genoeg bekend. Maar er zullen daar waarschijnlijk veel tegenstanders tussen zitten, zo van 'ze gaan maar naar daar om bij mekaar te zijn, en de sport komt pas op de tweede of de derde plaats', tja, ik denk dat er veel tegenstanders zullen zijn. Moesten ze het weten tenminste." (Miet).

Anderen, zoals Anja, menen dat hetero's zullen reageren in de zin van 'Moet dat nu ook weer apart?':

"Ik vind dat dan ook een heel moeilijke discussie. Want uiteindelijk, aan de ene kant willen we integratie, en willen we normaliteit, als normaliteit beschouwd worden. Maar aan de andere kant doen we dan zo Gay Games. Maar Gay Games staan ook open voor hetero's. Dus daar hebt ge al een punt zo van: 't is niet alleen voor homo's en lesbiennes, het is voor iedereen dan. Dus ge kunt dat dan wel euh weerleggen. Maar ik denk als provocatie af en toe dat dat wel eens nuttig is. Voor te zeggen van 'hé, wij zijn er wel'." (Anja).

Hetzelfde vinden we terug in het antwoord van Pieter:

"Ewel, eum, ik ... de mensen die ik spreek daarover hebben meestal iets van 'is dat nu nog nodig?' Dat is eigenlijk in één zin samen te vatten: de meeste hebben zoiets van 'allé, waarom is dat nu?' Moet dat zo nodig. Dus het nichevormen vinden ze over het algemeen vrij negatief. Overbodig ook, ook omdat ze zich nooit in de plaats hebben kunnen stellen van holebi's. (...) Ze kunnen zich dat ook niet inbeelden. Soms, de weinige mensen die dat meemaken, als ik iemand eens meeneem naar een homodiscotheek, dan voelen zij zich ineens van 'a, oei, en voelen jullie je nu ook zo in een heterobar, a ja, nu begrijp ik het. Nu kan ik dat verstaan dat ge mekaar opzoekt.' Maar diegene die dat niet doen, die hebben daar ook geen idee van."

Frederik denkt dat hetero's er in eerste instantie wat lachwekkend over doen:

"Ik merk dat in mijn directe omgeving ook van 'tja, het zijn maar Gay Games of het zijn maar EuroGames' en de overgrote meerderheid van de sporters zal daar natuurlijk niet bij zijn'. Zo wordt dat dan gezegd, maar als je dan een beetje verder gaat, weten ze dat dan wel te appreciëren en te waarderen wat dat ge daar gepresteerd hebt."

Volgens Frank stoort het de grote grijze middenmoot niet, maar hoeft het ook niet per se:

"Ik bedoel, dat die daar echt geen problemen mee hebben dat die er zijn, maar dat die het ook niet zouden missen, moesten ze er niet zijn. Terwijl die tolerantie, die aanvaardbaarheidsdrempel veel vergroot is de laatste jaren, heel veel! Enorm veel!"

Ook volgens Bert geen paniek:

“Langzamerhand zal die verdraagzaamheid nog groter en groter worden, en zal die mix nog groter en groter worden.”

Volgens Paul, Brigitte en Lisa wijkt hun eigen mening niet af van die van hetero's. Zo stelt Brigitte zich de volgende vraag:

“Waarom moeten wij iets apart hebben, wij mankeren toch niets? Wij moeten niets apart hebben, we hebben wij niet meer of niet minder dan een ander.”

Volgens Lisa vinden hetero's het, net als zijzelf, compleet belachelijk:

“Vanuit de idee van ‘waarom in godsnaam moeten die mensen nu spelletjes apart spelen’, allé ja, ik zou er ook mijn bedenkingen bij hebben hoor. Ik denk dat ze er een verschrikkelijke kijk zouden op hebben en het echt viseren. Zo van ‘wat gebeurt er daar wat anders moet zijn dan bij iemand anders’. Allé, zou je niet nieuwsgierig zijn, ik zou zelf nieuwsgierig worden.”

3.2.2 *Visie holebi's*

3.2.2.1 Algemeen

Niet alleen hetero's staan wat sceptisch tegenover dergelijke 'aparte' holebi-sporten, ook binnen de holebi-gemeenschap zelf is niet iedereen ermee akkoord dat de integratie van holebi's wordt geholpen met 'ghettovorming'. Sommigen geloven heilig in integratie, anderen hebben moeite met het niveau van de holebi-sport, en nog anderen kunnen de 'nichterige' sfeer niet uitstaan. Ook roepen sommigen de vraag op om welke vorm van integratie het gaat? Te vaak blijft de heteronorm het uitgangspunt en is integratie alleen mogelijk als holebi's 'niet provoceren', en hun seksuele voorkeur bijgevolg verbergen. Zo meent bijvoorbeeld ook Henk Krol (hoofdredacteur van de Gay Krant) dat de Gay Games de holebi-beweging meer kwaad dan goed doen. Ze lijken teveel op Apartheidsspelen, waar homoseksualiteit de norm is, en wie afwijkt nog net wordt getolereerd. Precies die houding van heteroseksuelen heeft de holebi-beweging de afgelopen jaren krachtig bestreden. De Gay Games kunnen volgens hem wel een positief effect teweegbrengen, maar mogen nooit een doel op zichzelf worden (Krol, 30 juli 1998).

Ook Gay Belgium (2002) stelt dat *“als we het concept van dit exclusief evenement bekijken in het licht van de holebi-beweging, gericht op de emancipatie van de andersgeaarde mens in de ons omringende samenleving, dan moet je als nuchtere nicht of lesbo op zijn minst enkele kritische bedenkingen maken bij zoiets als de Gay Games.”* Ook bij hen is de vraag wat een verdere segregatie van holebi-atleten nog bijdraagt aan de ontvoogding van holebi's. Want *“als Jan met de pet vandaag geen zenuwtrekjes meer*

krijgt wanneer hij twee jongens hand in hand over straat ziet lopen, dan is dit hoofdzakelijk te danken aan hen die elke dag opnieuw tonen dat holebi's hoegenaamd niet 'anders' zijn dan hetero's." Volgens hen zou het dan ook consequenter zijn deel te nemen aan de échte Spelen (website Gay Belgium, 2002).

Wanneer holebi-sportclubs en -evenementen zuiver vanuit het perspectief 'sport-om-de-sport' worden bekeken, zijn ze inderdaad overbodig. Vanuit een sociaal perspectief echter leveren ze een belangrijke meerwaarde voor holebi's. Zo zien Elling & De Knop (1998) holebi-sportclubs en -initiatieven in de eerste plaats als *noodzakelijk*, gezien de tolerantie t.a.v. holebi's nog vaak de wensen overlaat. Door met gelijkgestemden in een recreatieve, taboeloze sfeer te sporten, kan een holebi zijn of haar identiteit vorm geven. Door hun laagdrempelig karakter vormen holebi-sportclubs een alternatief voor andere vormen van vrijetijdsbesteding in 'eigen' kring en zijn ze een tegengewicht voor de nog steeds discriminerende sfeer in de 'reguliere' clubs. Naast die 'noodzakelijke' is er ook een '*mogelijke*' dimensie. Het feit dat dergelijke 'aparte' clubs en -evenementen kunnen bestaan, duidt erop dat holebi's in Vlaanderen reeds een zeker niveau van acceptatie hebben bereikt.

Ook Roze Huis-voorzitter Yves Aerts (14 juni 2001) onderkent, ondanks alle kritiek, een aantal positieve aspecten aan dergelijke 'aparte' holebi-tornooien. Eerst en vooral bieden ze volgens hem ruimte aan ontmoeting en herkenning, wat het zelfvertrouwen van de deelnemers vergroot en een kick teweegbrengt door met zoveel 'gelijkgestemden' samen te zijn. Ten tweede zorgen dergelijke internationale tornooien volgens hem voor een uitwisseling van culturen. Zo openden de Gay Games in Amsterdam de ogen van West-Europese deelnemers voor de situatie van holebi's in Latijns-Amerika en Oost-Europa. Ten derde maken hetero's via de sport op een spontane manier kennis met de diversiteit aan holebi's, wat kan zorgen voor een afbouw van vooroordelen en voor meer begrip en solidariteit in beide richtingen. Tenslotte zorgt zo'n groot sportevenement ook voor internationale uitstraling, wat een motor kan zijn voor meer investeringen in sportinfrastructuur (Aerts, 2001).

3.2.2.2 Integratie in de samenleving en de sport door Gay Games?

Hoewel ook de respondenten heel wat positieve functies toeschrijven aan de Gay Games, zijn ze niet van mening dat zich 'apart' organiseren in se leidt tot de integratie van holebi's in de maatschappij:

“Dat creëert inderdaad, kwestie van integratie in de maatschappij, als algemeen aanvaard te worden, dat vind ik dan weer wat anders hoor. Want eigenlijk creëer je op die manier een apartheidsgroep hé.” (Miet).

Volgens Tom is het negatief in vergelijking met andere minderheidsgroepen, die er echt nood aan hebben:

“Allé ja, als je kijkt naar de Olympische Spelen voor gehandicapten, want die hebben ook zo'n speciale Olympics, de Paralympics of zoiets. En voor kinderen heb je dat ook. Maar dat zijn mensen die op een andere manier aan sport doen. En dat hebt ge eigenlijk niet bij holebi's. Dus qua integratie is het zeker niet

positief dat we zo'n dingen alleen doen denk ik dan. Maar pff... ja, of dat nu echt supernegatief is. Tja, er gaat niemand van wakker liggen hé, dat dat gebeurt.”

Ook deelnemer Frederik meent niet dat 'apart' sporten echt voor integratie en emancipatie van holebi's zorgt:

“Daarvoor zouden we allemaal in een gewone sportclub moeten gaan. Nu, het zit gewoon zo in de mensen volgens mij dat mensen van dezelfde soort, maar dan tussen aanhalingstekens, bij elkaar kruipen. Je hebt dat op fuiven ook hé. Je hebt hardrockers, je hebt punkers... dus die hebben ook aparte fuiven. Dus dat is hetzelfde met die aparte sportclubs, eigenlijk is dat ook maar normaal dat wij dat hebben. Maar qua integratie, eigenlijk zou dat moeten zijn dat ge kunt zeggen van 'ik ben holebi en ik zit in een gewone sportclub, punt uit'. Dat is pas echt integratie. Nu naar de EuroGames of Gay Games toe, kwestie dat dat wordt georganiseerd, brengt dat wel weer in de kijker en maakt alles weer een beetje meer bespreekbaar op dat vlak.”

Rudy, Tom en Johan vragen zich zelfs af of dat eigenlijk wel het doel is van de Gay Games: de integratie bevorderen? Daarbij haalt Rudy aan dat holebi's reeds op zoveel andere manieren structureel geïntegreerd zijn in de samenleving:

“Voor zover ik weet is dat ook de doelstelling niet. Er zijn veel andere dingen die wel leiden tot integratie. Ik denk dat integratie iets moet zijn van de persoon zelf. De persoon bepaalt zelf hoe hij zich voelt, en zich integreert in de maatschappij. En je kunt volgens mij heel goed deelnemen aan de EuroGames en in een holebi-sportgroep zitten en voor de rest niets met holebi's te maken hebben: naar heterofuiven gaan, uitgaan in het heteromilieu, heterovrienden hebben, gaan werken... Dus ja, de rest staat daar eigenlijk los van. Je kunt het vergelijken met gehandicapten. Je gaat die ook niet afzonderen doordat je ze één keer in een jaar naar de Paralympics stuurt. Ik bedoel, dat gebeurt op andere manieren al meer dan genoeg. Het feit dat er hier zo'n huizen bestaan als Casa Rosa, ik bedoel, we zitten hier midden in Gent, waar hetero's zomaar kunnen binnenhuppelen. Waar hetero's kunnen vergaderen, waar dat er heel veel hetero's in het café hier beneden komen. Dus zo doen we veel dingen om te integreren.” (Rudy).

Ook volgens Nele kan niemand daar iets op tegen hebben:

“Komaan, mensen mogen in hun vrije tijd toch doen wat ze willen. En op zich doen ze daar geen schade mee. Allé, als ge zegt: 'we vormen een clubke om elke zaterdag telefooncellen in mekaar te kloppen', dat zou ik toch wel zeggen tja, ik weet niet. Maar samen sporten, daar kan toch niemand iets op tegen hebben.”

Als het dan toch als integrerend wordt gezien, is dat vooral binnen de holebi-samenleving zelf. Zo heeft bijvoorbeeld Bert soms de indruk dat "die Gay Games, dat dat vooral het saamenhorigheidsgevoel versterkt binnen de homogemeenschap.”

Ook uit het antwoord van Luc kunnen we dit afleiden:

“Er zijn mensen, en dan komt ge misschien wel tot bij uw vorm van integratie, weliswaar integratie in het homo-gebeuren. Er zijn mensen die zich enorm afvragen hoe ze moeten integreren in het homo-wereldje. Omdat ze nog maar net die stap gezet hebben. En eum, niet dat die minder durven, maar er zijn mensen die hier nog maar pas badmintonnen, die er nog niet veel van terechtbrengen, maar die gaan mee omwille van de sfeer, ge zijt in groep weg, allé, die ‘couleur locale’ om het dan zo maar weer te noemen, dus die komen dan wel ferm naar buiten. Wat ze misschien hier minder vlug gaan doen, en daar dan weer wel.”

Deelneemster Natalie voelt zich daar zelf niet altijd even goed bij:

"Ik moet toegeven dat ik al eens van zo'n weekend ben thuisgekomen, dat ik eerder het gevoel had van 'ho, wat voor een afgesloten wereldje zaten we weer in'. En volgens mij kunnen op dat vlak toch nog een aantal dingen verbeterd en veranderd worden, in de zin van meer naar integratie toe te werken, om daar toch meer aandacht aan te besteden dat het niet zo'n afgesloten wereldje is."

Niet-deelneemster Brigitte maakt er zich zelfs druk om en ziet het als een stap terug in de tijd:

“Maar dat kan dus gewoon niet hé. Want ze blijven gewoon in hun kringetje hangen hé. Ik denk dat dat een misverstanden is hoor. Integreren in de maatschappij, door je aan te sluiten bij een bepaalde groep. Tja, dat is van alles hetzelfde hé. Aparte wijken, aparte ... Tja, ik vind dat erg. Vooral in een maatschappij die toch relatief ver staat in vergelijking met andere landen. Vroeger in de tijd van de Middeleeuwen werd iedereen in hokjes geplaatst. Toen is er tegen in opstand gekomen, en nu zouden we onszelf weer een beetje in hokjes gaan steken, kom zeg. Waar zijn we meer bezig?”

“The EuroGames are intended for sportswomen and sportsmen who actively support equal rights for, and the integration of, homosexuals in sports”, zo luidt het in de persmededeling van de EuroGames (2004).

Maar zorgen Gay Games of EuroGames wel voor integratie van holebi's in de sport?

Volgens Lisa is die vraag een beetje dubbel:

“Aan de ene kant is het wel verruimend, omdat er op grotere schaal getoond wordt van 'ho, die mensen sporten, die mensen presteren, die mensen hanteren dezelfde spelregels en zo, allé, alles is identiek hetzelfde'. Maar aan de andere kant is het ook zoiets van, en hier mijn colère, van 'waarom moet je in groepjes gaan verdelen en je op die manier gaan opstellen?’”

Volgens de meerderheid van de respondenten is echter geen verband tussen de Gay Games en de integratie en acceptatie van holebi's in hetero-clubs. Zo blijkt o.a. uit het antwoord van Frederik:

“Ho, ik denk niet dat daar een verband tussen is. Eerst en vooral omdat de meeste hetero's het helemaal niet kennen, en ze weten eigenlijk ook niet... de meeste denken ook dat het competitie is op een heel laag niveau. Ok, het niveau ligt lager, dat is een feit. Maar ik denk moest je weten hoeveel toppers er nog in de kast zitten, en dat die daaraan zouden meedoen, dat dat in ene keer wel het niveau zal omhooghalen, maar ja... dat gebeurt jammer genoeg nog niet.”

3.2.2.3 Pas integratie bij gemengd sporten?

“Allé, ze zullen dat altijd sowieso gaan bekijken als ‘kijk dat zijn de Gay Games’, en altijd als minderwaardig. Moest iemand nu 100 meter op de Gay Games lopen en die wint dat, ok, binnen gans dat evenement krijgt die enorme aandacht, maar daarbuiten zeker niet. Maar moest diezelfde homo dat nu eens lopen op de Olympische Spelen, tja, dan kijkt de hele wereld daar naartoe, en dan weten die ook dat die homo is. Maar als zij nu per se hun eigen Gay Games moeten hebben, dan is dat... ik denk niet dat dat integrerend werkt, ik blijf daar bij.” (Frank).

Zoals we reeds zagen is het niveau van de ‘echte’ Olympische Spelen doorgaans onbereikbaar (en vaak zelfs ongewenst) voor recreatieve holebi-sporters. Uiteraard zou het ideaal zijn moest iedereen, holebi of hetero, samen kunnen sporten in een recreatieve club. Negatieve pull- en positieve pushfactoren zorgen er echter voor dat dit toekomstmuziek is (en zal blijven?). Misschien moet dan wel meer worden gestreefd naar ‘gemengd’ sporten, in die zin dat holebi-ploegen deelnemen aan ‘reguliere’ evenementen. Bij het continuüm van structurele integratie gaven we reeds voorbeelden van hoe ook “Active Company” aan dergelijke (competitieve en/of organisatorische) integratievormen voldoet.

Tom, een niet-deelnemer, vindt dit een goed initiatief:

“Tja, het zou tof zijn dat er ook tussen van die gewone evenementen of tornooien eens een gay-ploeg zou zitten. Het zou tonen, allé ja, dat we ook meer aanvaard zijn. Elk jaar doen wij hier in Gent met de holebi’s ook mee aan de 12-urenloop. Maar we eindigen daar altijd laatste. Maar dat komt meer omdat wij te weinig volk hebben, en te weinig man hebben die zich daar achter willen zetten, en daardoor zijn wij altijd laatste, maar ja.” (Tom).

Niet alleen bij het zwemmen echter, ook bij andere sporten doet “Active Company” vaak mee aan hetero-competities of -tornooien. Pieter merkt daarbij het volgende op:

“Dat heeft ook wel zijn functie als duidelijk is dat de ploeg homo is. Eum, het grappige is dat je dan in zo’n heterotornooi als ploeg of als individu toch wel alleen zijt. Eum, en dan voelt ge uw eigen ook weer bekeken, zo van ‘a ja, dat is dé homoploeg’. Ok, achteraf hebben zij ook wel van ‘ok, het zijn ook maar gewone mensen’, dus dat heeft dan ook wel zijn functie, maar ge voelt er uzelf wel heel raar bij.”

Natalie heeft er eveneens een dubbel gevoel bij:

“Wel, het is dan leuk omdat je daar dan met een groepje bent. En ergens heb je ook zoiets van ‘ho, wij doen toch eens mee met de hetero’s’, allé, dat heeft op zich ook wel iets hoor. Meer van een statement eigenlijk. Eum, maar langs de andere kant is inderdaad de sfeer veel minder leuk, en dan hebt ge zoiets van ‘ik wil daar wel af en toe eens aan meedoen, maar niet te vaak, niet alle weken’.”

Niet iedereen echter staat positief t.o.v. dergelijke 'gemengde' tornooien. Het antwoord van Lisa is duidelijk:

“Ik kan al achter de gedachte niet staan van aparte groepen, dus ja, ik kan me nog minder vinden in de gedachte van ‘die groep tegen die groep’, allé zeg, neen, dat snap ik niet hoor. Voor mij hoeft het zeker en vast niet op die manier, voor sommige anderen misschien wel, maar ik denk dat je veel meer waardering en de mensen om je heen het minder moeilijk maakt, om ze te leren accepteren zoals je bent. En je ook toont zoals je bent. Maar of dat op die manier moet gehanteerd worden, ik heb daar toch ferm mijn vragen bij hoor.

Interviewster: En hoe kan dat dan beter?

Ewel, gewoon door te zijn wie dat je bent. Door lid te worden van een gewone sportclub, en er daar gewoon voor uitkomen dat je homo of lesbisch bent. Maar dan op een niet provocerende wijze natuurlijk.”

Ook volgens Brigitte zou het naar integratie toe veel effectiever zijn moesten holebi's zich aansluiten bij 'reguliere' sportclubs, aangezien ze zich enkel op die manier kunnen meten de maatschappij:

“Ze moeten natuurlijk deelnemen aan gewone wedstrijden, op een gewoon niveau. Dan pas kunnen ze zich meten hé, want het gaat tenslotte om de sport hé. En om je te gaan meten met elkaar, moet je dat niet onder holebi's gaan doen, je moet je gaan meten met dé maatschappij hé, wat dat die maatschappij dan ook mag zijn hé. En op die manier gaan ze zich integreren hé. In een gewone maatschappij. Allé, een gewone maatschappij bestaat natuurlijk niet, je hebt altijd verschillende soorten hé. Maar we moeten gewoon proberen samen te leven hé.”

Tja, makkelijk gezegd natuurlijk...

3.2.2.4 Betekenis Gay Games voor minder tolerante landen

België lijkt relatief hoog te scoren op het lijstje van tolerante landen. We kunnen ons hierbij afvragen of Gay Games dan niet van groter belang zijn in die landen waar het voor holebi's minder goed vertoeven is. Lisa en Brigitte denken alvast van niet. Zo stelt Brigitte zich de vraag of de maatschappij er ginds ook al niet klaar voor is:

“Omdat... het is wij die moeten maken dat ze er klaar voor zijn hé, het is wij die ermee naar buiten moeten komen als gewone mensen hé. En ik denk dat daar ook de boodschap is van ‘mensen, kom gewoon naar buiten gelijk of dat ge bent’.”

Volgens andere respondenten is dat verschil echter niet te ontkennen:

“Een Oost-Europese holebi die naar zo'n tornooi gaat, die bekijkt dat toch nog net iets anders dan zo'n Belgische homo die al alles meegemaakt heeft. Die hier op straat hand in hand kan wandelen met zijn vriendje, en... dat is toch nog iets heel anders.” (Rudy).

Erik vindt het belangrijk dat ook in die landen holebi-sportgroepen kunnen ontstaan:

“Dat er ook iets anders is dan uitgaan en zo, dan het circuit van bars en zo. Ik denk dat er zeker ook een circuit voor de sport moet zijn.”

Heel wat respondenten zien Gay Games of EuroGames als een soort voorbeeld, een eindpunt waar minder tolerante landen naar moeten streven:

“Het toont aan die landen hoe ver dat ze achterstaan op landen die daar heel goed mee presteren en overweg kunnen denk ik.” (Tom).

Ook volgens Paul kan een dergelijke organisatie in minder tolerante landen zeker en vast een bijdrage leveren aan de acceptatie en emancipatie van de 'andersgeaarde mens':

“Ik denk voor die landen dat dat wel belangrijk kan zijn van 'kijk het bestaat', voor landen die het niet accepteren dat het bestaat, dan kan dat wel een zeer belangrijke invloed hebben op politiek vlak.

Interviewster: Op welke manier dan?

Door te zeggen 'kijk, het is een internationaal erkende organisatie', van die landen mogen ze niet deelnemen omdat de discriminatie er is, tja, dan gaat misschien wel een lichtje op of is die desbetreffende verantwoordelijke politicus net ook gay en is niet ge-out uiteraard omdat het niet mag in dat land. En dat die mens er dan misschien zal voor vechten om bepaalde rechten toch naar binnen te halen in dat land. Zodanig dat toch op zijn minst misschien zo'n Gay Games aanvaard worden, maar enfin, dat is dan wel heel complex en moeilijk natuurlijk.”

Frank ziet het voor de deelnemers uit die landen als een uitstekend middel om te tonen waar ze mee bezig zijn:

“Ik denk bijvoorbeeld in landen als Iran, waar het absoluut niet mag, waar uw kop erop staat, dat die mensen die daar aan sport willen doen, dat zij gewoon geen kans hebben om dat in aparte holebi-clubs te doen, dat die dat niet mogen in clubs. Als ze homo zijn, en als ze daarvoor uitkomen in een gewone club, tja, dan wordt je veroordeeld. Dus ik denk dat dat voor hen de enige manier is, om door zo'n Gay Games, in een ander land te komen, en tonen waar ge mee bezig zijt. En ook een standpunt innemen tegen uw eigen regering, en tonen van 'in dat land kan iedereen eraan meedoen, dat land staat op zijn kop, in dat land kan en mag het dus wel'. Dat denk ik wel dat een impact kan hebben.”

De vraag is echter of deelnemers uit dergelijke landen na afloop niet eerder ontmoedigd naar huis terugkeren. Alle respondenten zijn hierover unaniem: hoe dan ook zullen de batterijtjes opgeladen zijn. Zo kan Natalie zich moeilijk voorstellen dat ze daar slechter uitkomen:

“Ik denk dat dat die mensen eigenlijk juist zal sterken, zo van 'kijk eens, er zijn mogelijkheden, er is nog toekomst', het kan goed of beter evolueren dan de situatie waar ze momenteel inzitten.”

Luc illustreert dit:

“Ewel, van een bepaald land zijn er twee mensen. Voor die 10 000 mensen komen daar dan ineens twee mensen met hun vlaggeke, maar dan zijn die 10 000 enorm enthousiast en steunend, en dan gaat die zaal echt uit hun dak hé. En ik kan mij echt wel inbeelden dat dat voor die mensen heel belangrijk is.”

Uiteraard kunnen (en zullen) ze wel een soort weerbots ervaren, maar ook bij de Vlaamse deelnemers is dat het geval volgens Pieter:

“Ik kan me voorstellen dat de landen, of beter de deelnemers uit landen waar het taboe is, of fel gediscrimineerd wordt, of het zelfs onbespreekbaar is, want zo zijn er ook landen, is dat vaak een enorme openbaring. En voor die mensen is het dan ook van, helaas, maar we moeten terug naar tja, bijna een gevangenis, terug naar huis. Bij ons is dat contrast minder groot, eum, en het gevoel wat kleiner. Maar zoals ik al heb gezegd, in Amsterdam was mijn gevoel wel van ‘waaw’ en kwam ik ook terug met een ‘waaw-idee’, waar ik nog twee weken erna plezier aan had. Ik was nog twee weken aan het zweven daardoor. Dus ik kan me voorstellen dat iemand uit, tja, uit moeilijke situaties zich daar helemaal aan vast kan klampen van ‘waaw, het bestaat, het kan’. Een individu in zo’n land zal het dan heel moeilijk hebben. Een groep die naar zo’n Games gaat zal het dan iets makkelijker hebben. Die zullen misschien makkelijker soortgenoten gaan opzoeken, zich organiseren, en misschien wel iets teweeg brengen in hun gemeenschap. Hopelijk! En dat is eigenlijk een beetje de bedoeling van zoiets.”

Rudy en Nele vergelijken het met het holebi-kamp van Wel Jong Niet Hetero:

"Waar je vijf dagen in een wereldje zit dat niet bestaat, en dat is het holebi-wereldje. En de zesde dag is er een daguitstap, en dan is het de doelstelling van kijk: dat holebi-wereldje bestaat niet. En morgen moet je in dat heterowereldje verder. Want we moeten leven in dat heterowereldje. En dan moet je zelf bepalen of je 'coming out' doet of niet. Eum, en dat, die bots, dat zal daar ook wel zijn, maar dan niet zo veilig als op holebi-kamp. Maar het zijn volwassenen ook hé, ze hebben al veel meer meegemaakt." (Rudy).

3.2.2.5 Gay Games zelfde betekenis V.S. / Europa?

Gezien de oorsprong van de Gay Games in de Verenigde Staten ligt, kunnen we ons afvragen of ze wel dezelfde betekenis hebben voor Europeanen.

De respondenten zijn echter kritisch in hun antwoord en menen (terecht) dat we niet zomaar kunnen spreken van dé Verenigde Staten en één Europa. Een aantal reacties:

“Let op, je mag niet veralgemenen hé. Er zijn in Amerika ook staten die progressiever zijn dan andere. Dat is net alsof wij hier zeggen de Oostbloklanden, dat is ook een deel van Europa hé.” (Miet).

“Als jij daar in een boerengat in Texas woont, of je woont in San Fransisco, waar je zelfs homowijken hebt. Een beetje hetzelfde als hier in België hé. Als je hier in een boerengat aan de kust woont, of je woont in Brussel, dat is een heel groot verschil hé.” (Rudy).

“In Amerika zijn ook zo'n grote verschillen dat je dat heel moeilijk kan veralgemenen. Ik bedoel... de grootste delegaties, die komen uit Californië en uit New York. Tja, dat zijn twee zeer progressieve staten, maar daartussen heb je de 'Bible Belt', waar ik denk dat het even erg is dan als je uit Zimbabwe komt. En ok, je zal misschien niet opgeknoopt worden en neergeknald, maar ik denk dat het niet veel zal schelen. Dus ik denk niet dat je dé Verenigde Staten kan zeggen.” (Mieke).

Toch kunnen we een aantal verschilpunten opmerken in hun uitspraken. Zo menen een aantal respondenten dat het hokjesdenken nog steeds primeert in de Verenigde Staten:

“Ik denk dat je daar nog veel meer het zwart-wit hebt. Dat het ofwel welles, ofwel nietes is, maar dan met een streep van nietes, dat mag niet en dat mag niet. Terwijl dat het bij ons zo is van, allé, ik heb toch het gevoel van 'zolang dat jullie ons niet in de weg staan, ok...'” (Lisa).

Frederik meent dat het voor een sporter in Amerika veel moeilijker is om voor zijn seksuele geaardheid uit te komen:

“Ik denk dat het in Amerika voor een topsporter, of een sporter in het algemeen die zich ge-out heeft het veel moeilijker ligt dan hier in West-Europa om daar dan voor uit te komen, en dat die daarom zich misschien meer gaan toespitsen op die Gay Games, dat denk ik nu wel. Omdat zeker als ge 'out' zijt en ge zijt dan topzwemmer... ik denk dat dat in Amerika niet zo eenvoudig ligt dan hier.”

Volgens Luc en Bert zijn Amerikanen veel meer manifestatiegericht in vergelijking met Vlamingen:

“Wij zijn, wat dat betreft, denk ik, Vlamingen, en wij zijn zo heel 'down to earth' hé. Met andere woorden: wij zijn niet zo manifestatiegericht. Allé, andere landen profileren zich veel meer dan ons als homo. (...) Bijvoorbeeld Noord-Amerika en zo, die hebben dat meer, waardoor dat die meer ook dat initiatief zullen nemen van zoiets te gaan organiseren.

Interviewster: Dus toch een andere betekenis in de Verenigde Staten?

Ja, voor hen en voor ons heeft dat een andere betekenis. Voor mij toch. Ik heb de indruk dat wij minder geneigd zijn om die vlag omhoog te steken en te zeggen van 'kijk, dit zijn wij en wij zijn daar fier op'. Wij hebben meer zoiets van, de Vlamingen, allé, hier op de club dan toch, hebben wij meer zoiets van 'dit zijn wij, maar so what?'. Allé, ik bedoel wij liggen daar niet van wakker van denk ik en gij gaat daar ook niet van wakker liggen. Ik heb dat minder vlug dat ik me naar andere mensen wil gaan profileren, terwijl dat ze het wel allemaal weten op mijn werk.” (Luc).

Natalie merkt zelfs een verschil in motivatie op tussen de deelnemers:

“Over het algemeen zijn Amerikanen veel meer op sport gericht en veel meer op competitie gericht. Dus in die zin denk ik wel dat hun motivatie wel lichtjes anders is dan voor Europeanen laat ons zeggen. Dat ze toch meer streven naar die medailles in plaats van naar het echt gewoon deelnemen. Nu, ik kan niet zeggen dat ik daar echt concreet negatieve dingen van heb ondervonden, dus het is eerder zo van een algemeen gevoel of gedacht. Het kan ook gewoon één groot vooroordeel zijn hoor. Het is in alle geval zo dat de meeste Amerikaanse zwemmers dan bijvoorbeeld over het algemeen ook wel betere tijden kunnen neerzetten, dus ge merkt wel dat de Amerikanen die er zijn, dat dat niveau toch iets hoger ligt dan bij de Europeanen.”

Bovendien meent Paul dat dezelfde interviews met holebi's uit de Verenigde Staten een gans ander beeld zouden opleveren:

“Omdat die mensen daar veel meer sportminded zijn dan de doorsnee-Belg, als ik het dan toch mag veralgemenen. Daar zijn ze veel meer begaan met het lichaam, met de sport, met de gezondheid, dan wij hier in Vlaanderen. Dat is gewoon zo, dat verschil is er gewoon.”

Een aansluitende vraag is of de organisatie van Gay Games of EuroGames wel mogelijk of wenselijk is in Vlaanderen? Zowel in Oostende als in Antwerpen is dit een reële discussie geweest. Op de (politieke) vraag zelf gaan we hier niet dieper in, wel trachten we te ontcijferen welke mening de respondenten erop nahouden.

Zes van de niet-deelnemers sluiten niet uit dat, moesten EuroGames of Gay Games in Vlaanderen worden georganiseerd, ze eens een kijkje zouden gaan nemen. Zo reageert Miet heel enthousiast over de kandidatuur van Antwerpen voor de EuroGames:

“Zou ik dan nog kunnen meedoen? Allé, ik zou niet echt meedoen om te winnen hoor, ik zou eerder gaan om eens rond te kijken, enne contacten te leggen, hahaha... En een pintje te drinken.”

Ook Nele zou het wel eens opzoeken:

“Mo ja gij. Ik zou daar wel eens gaan kijken, ik denk dat ik me daar wel reuze zou amuseren. Jaja. En waarom zou ik dat dan doen: voor die sociale contacten. Jaja, ik zou wel eens gaan supporteren, misschien wel deelnemen ook hoor, als ze nog iemand nodig hebben die in de weg moet lopen of zo. Dat zou ik wel nog doen, zeker wel.” (Nele).

Niet iedereen is echter zo positief. Zoals ook bij andere vragen duidelijk werd, antwoordden opnieuw Lisa, Brigitte en Paul nogal negatief op de vraag of ze ooit zelf aan Gay Games zouden deelnemen of gaan kijken. Hun reacties spreken dan ook boekdelen:

“Jammer, maar ze gaan geen ticketje kunnen verkopen aan mij hoor, ik zal waarschijnlijk echt kwaad zijn die dag. Misschien hoor ik er zelfs niet eens van.” (Lisa).

“Al ging het nog in Parijs door, of Amsterdam, of Keulen, of Berlijn, ik bedoel: ik ben daar nog nooit naartoe gegaan, dus waarom zou ik daar naartoe gaan moest het in Antwerpen zijn?” (Paul).

“Nee, zeker niet. Als ik sport wil doen, dan ga ik wel sport doen. Zeker niet.” (Brigitte).

Kan het praktisch eigenlijk wel worden georganiseerd in Vlaanderen?

Niet-deelnemer Rudy zou alvast heel graag hebben dat de EuroGames in 2007 naar Antwerpen komen:

“Maar als zowel de sportgroep als het Roze Huis, vertegenwoordiger van alle Antwerpse holebi-groepen, zeggen van ‘kijk, nee, onze sportgroep ziet het niet zitten’, dan moet Antwerpen luisteren naar die sportgroep. Want dat zijn diegene die het moeten organiseren. Dus ik zou heel graag hebben dat moest het praktisch lukken, dat het naar Antwerpen komt, maar het lukt op dit moment niet praktisch om het naar Antwerpen te halen. Dus dan is het zowel voor die sportgroep als voor de stad Antwerpen een serieuze blamage als zoiets mislukt, niet goed lukt.”

Ook Nele meent dat de organisatie ervan met argusogen zal worden gevolgd:

“Doordat je er een holebi-accent aan geeft, moet je maken dat je heel sterk staat. (...) Je moet een ijzersterke organisatie hebben. Voor de deelnemers, maar ook voor de buitenwereld. Er wordt veel kritischer naar gekeken. Alles moet perfect zijn.”

Van de deelnemers zien slechts twee (Pieter en Anja) de organisatie van EuroGames in Vlaanderen wel zitten. De overige zeven echter zien het organisatorisch niet te doen.

Erik meent dat als iedereen er echt in gelooft, het wel zou lukken:

“Maar we vrezen dat dat al ons energie, al ons middelen, al ons financiën daar naartoe zouden gaan, en we vinden dat nog iets te vroeg. Allé ja, als we nu financieel daar echt zeker van zouden zijn, dat er geen problemen komen, dat de stad of een andere sponsor ons kan helpen, dan denk ik dat de grootste hindernis wegvalt.”

Niet alleen is er een financiële hindernis, ook qua infrastructuur kunnen een aantal problemen de kop opsteken:

“Antwerpen is de enige stad in Vlaanderen die een groot genoeg sportorganisatie heeft om zoiets eventueel te kunnen dragen. Ik zeg met nadruk eventueel. Voor de rest denk ik dat in het algemeen de infrastructuur hier in Vlaanderen, en zeker in Antwerpen, totaal inadequaat is om iets van die omvang te kunnen organiseren. En dan heb ik het niet alleen over de sportieve infrastructuur, maar ook de horeca-infrastructuur.” (Mieke).

Johan heeft het liever verspreid over kleinere tornooitjes:

“Dat ge er altijd wat van kunt genieten, dan dat ze heel ‘t budget daarin zouden steken. Plus daarnaast is het feit van wie gaat het doen hé. Daar moet je heel wat vrijwilligers voor hebben. Die ‘s morgens mee terreinen opzetten, die de soep koken ‘s middags, die zorgen voor al die dingen. Daar zit al een belangrijke oorzaak van ‘t feit dat de Gay Games niet kunnen doorgaan in Vlaanderen, omdat er geen vrijwilligers zijn. Er zijn genoeg mensen gemotiveerd om te komen supporteren. Maar om ook nog consequent mee te werken, om in het draaiboek mee te draaien, dat hebben we dan weer niet. (...) Er zijn honderden vrijwilligers, maar als er iets moet gedaan worden, zijn het altijd dezelfde 20, 30 die er staan. Daarom is het ook niet mogelijk dat wij het organiseren. Niet alleen financieel, maar ook logistiek kan het niet. En er komt ook geen ondersteuning vanuit andere hoeken. Ook niet van de hetero’s. Het is inderdaad zo van “ok, de Gay Games komen, dan ok, dan gaat het naar het gay kamp, en gaan we wel zien wat er van gaat komen”. Maar, terwijl andere evenementen, ok het zijn heterogames en jan en alleman springt daar de bres, en dat is bij ons niet zo.”

Ook Eriks interesse gaat eerder uit naar toernooitjes op kleine schaal. Zo hebben de deelnemers tenminste geen vertekend beeld van de organiserende stad:

“Daar komt ook veel bij kijken, maar allé, dan kunt ge ook meer uw eigenheid behouden en zo en ‘t is ook plezanter. Ge hebt dan ook niet een totaal vertekend beeld van de stad. Terwijl ge bij de Gay Games zoiets hebt van “zou dat altijd zo zijn”, terwijl dat helemaal niet zo is. Ik vind die kleine, anoniemere toernooitjes eigenlijk wel belangrijker. Die grote mogen er wel zijn, maar op den duur worden die te groot. Misschien is dat wel belangrijk of zo voor de media. Terwijl die ander, dat zijn gewoon anonieme toernooitjes. Zoals elke voetbalclub wel eens een toernooitje doet.”

Volgens Pieter, die zich engageert om de EuroGames naar Antwerpen te halen, zijn ze uiteraard wel perfect mogelijk:

“Gay Games zijn voor België te groot gedacht. (...) Nu, EuroGames, daar zijn we momenteel mee bezig om die naar hier te krijgen in Antwerpen in 2007. Dat is dan een kleine EuroGames. En dat is absoluut haalbaar. Ik bedoel, Antwerpen heeft genoeg te bieden op dat vlak, en ik denk dat het ook zeer leuk is om in Antwerpen al die Europese culturen eens op een, helaas maar 4 dagen, maar hier toch aanwezig te hebben.”

3.3 Slechts een fase?

Sociale integratie is volgens Moscovici (in: Marcellini et al., 2000) een interactief proces met het opbouwen van een nieuwe sociale realiteit als doel. “*Ainsi les minorités déviantes deviennent-elles des minorités actives- ou encore à créer de nouvelles façons de penser et d’agir.*” (p. 253). De positie van holebi’s binnen de ‘reguliere’ sport ziet hij als een indicator van de fase van sociale integratie en vooruitgang in het proces van destigmatisatie.

Net als Elling & De Knop (1998), plaatst ook Moscovici (in: Marcellini et al., 2000) de verschillende niveaus van sociale integratie op een continuüm, *“d’une relation d’exclusion et de ‘ghettoïsation’ volontaire, qui correspond à une position défensive, à une relation d’interactions provoquées et provocantes dans une position de revendication, pour finir par une relation de fusion, dans laquelle ils se dissolvent, l’objet de leur émergence (le besoin de défense face à la stigmatisation) devenant caduc.”* (p. 265). Daarbij ligt de nadruk in de verschillende fases voornamelijk op identiteitsvorming.

Een eerste stap daarbij is *“la construction de ‘nous’”* (p. 260), waarbij men een 'eigen' sportgroep construeert en een positieve identiteit ontwikkelt. Destigmatisatie gebeurt hier enkel intern, binnen de minderheidsgroep zelf.

Een tweede stap is *“l’appropriation du sport : ‘être identifié et être visible’”* (p. 260). Hierbij gaat de minderheidsgroep hun 'eigen' sport creëren door bijvoorbeeld de regels te veranderen. Ze heeft nood aan segregatie van de anderen, neemt een contranormatieve positie aan en verwerft op die manier zichtbaarheid.

Een derde stap definieert hij als *“la négociation: ‘rencontrer les autres’”* (p. 260). Hierbij worden contacten gelegd tussen de gecreëerde minderheidsgroep en de dominante groep. Twee types van integratie situeren zich hier: de minderheidsgroep die toenadering zoekt tot de meerderheid, of de meerderheid die zich integreert binnen de minderheidsgroep (cfr. omgekeerde integratie). In deze fase wordt de gestigmatiseerde minderheid een actieve groep die haar omgeving gaat verplichten zich aan te passen, zodat de minderheid kan worden geïntegreerd in de 'reguliere' sport en in het ruimere sociale systeem.

Een laatste stap is *“la connaissance sociale : ‘être accepté par les autres dan sa différence’”* (p. 260). Hierbij gaat zowel de minder- als de meerderheid deelnemen aan de 'reguliere' sport, en wordt respect getoond voor diversiteit. Er is sprake van 'echte' sociale integratie en van een effectieve destigmatisatie van de minderheidsgroep. De minderheidsgroep is gewoon een groep als de andere geworden, met een gemeenschappelijke identiteit die hen wat zekerheid biedt.

Waar plaatsen we de Gay Games nu op dit continuüm?

Zijn visie op de Gay Games als een soort parodie op de Olympische Spelen, als een groot sportief feest waar iedereen welkom is zonder nadruk op prestatie, situeert Moscovici bij *stap 2: “l’appropriation du sport : ‘être identifié et être visible’”*. De holebi-minderheidsgroep stelt haar eigen normen t.o.v. de meerderheid (die hen stigmatiseert en discrimineert). Moscovici ziet o.a. holebi-sportclubs, de Gay Games, EGLSF, etc. kenmerkend voor die fase. De nadruk ligt op het versterken van de sociale identiteit, waarbij holebi's zich gaan afsluiten van hetero's. Toch staat de minderheidsgroep ook open voor 'anderen', de meerderheid is welkom bij de minderheid, wat reeds duidt op een overgang naar *stap 3: “la négociation: ‘rencontrer les autres’”*. Zowel bij Gay Games als bij "Active Company" is dit het geval. Die 'anderen' echter zijn, zoals ook de deelnemers aanhaalden, voornamelijk vrienden en familieleden, personen die doorgaans reeds openstaan voor diversiteit (Marcellini et al., 2000).

Uiteraard hebben niet alle holebi's het gevoel deel uit te maken van een uitgesloten minderheid en willen ze zich gewoon, zonder meer, aanpassen aan de 'reguliere' sport. Gezien stigmatisatie hen niets zegt,

treden ze gewoon binnen in de dominante logica. De specifieke holebi-sportclub wordt, net als een voetbalploegje, samengesteld uit vrienden, een groep als een ander waar mensen elkaar ontmoeten en appreciëren. Het gevoel van een gedeelde sociale identiteit overheerst niet langer (Lefèvre, in: Marcellini et al., 2000). Deze individuen nemen deel aan officiële competities, worden er geaccepteerd en zien de noodzaak niet meer in van 'aparte' organisaties.

Het domein van de sport biedt dus diverse mogelijkheden voor sociale integratie van minderheidsgroepen, en dat op verschillende niveaus, *"il pourrait être représenté comme un 'sas' d'intégration sociale qui permet d'ouvrir la voie à une reconnaissance sociale 'entière'."* (Marcellini et al., 2000, p. 268). Het integratiecontinuüm toont aan dat 'echte' integratie een aantal fases moet doorgaan van conflicten, onderhandelingen en wederzijdse aanpassingen tussen minderheid en meerderheid. 'Aparte' sportinitiatieven kunnen in deze visie worden gezien als een emancipatieproces dat uiteindelijk moet leiden tot volledige integratie (Anthonissen, 2001).

Elling & De Knop (1998) gaan met bovenstaande echter niet akkoord en vragen zich af waarom 'eigen' verenigingen van holebi's nog voornamelijk als voorbijgaande emancipatieprocessen worden opgevat en niet, zoals bijvoorbeeld christelijke sportverenigingen, als 'reguliere' clubs? Wat betekent dan de buitensporige groei van holebi-sportverenigingen *"zonder enige stimulering van buitenaf en tegen de stroom in?"* De centrale reden volgens hen is dat 'aparte' organisaties niet louter mogen worden gezien vanuit achterstelling door de 'reguliere' sport (als push-factor), maar dat ook de expressieve en sociaal-affectieve (pull)aspecten niet uit het oog mogen worden verloren. Zo stelt ook Pollack (in: Marcellini et al., 2000) dat gedurende heel wat periodes in het leven van een holebi *"le bonheur est dans le ghetto; 'ghetto' dans lequel le sujet stigmatisé se retrouve 'en vacance de son stigmaté'..."* (p. 268).

3.3.1 Segregatie vooraleer integratie?

Ook volgens een aantal respondenten is segregatie (en met name het 'apart' groepsgevoel) noodzakelijk vooraleer van integratie sprake kan zijn. Het kan mensen immers een plaats geven:

"Het is natuurlijk zowat de vraag stellen van 'als ge u afscheidt, integreert ge u dan?', maar is die afscheiding ook niet een beetje een soort van erkenning aan de andere kant. Dat is zo'n beetje een mes dat aan beide kanten snijdt denk ik. Eum, aan één kant, tja, het is zeker geen integratie, maar aan de andere kant zorgt het er wel voor dat bepaalde mensen die twijfelen aan hun geaardheid, allé ja, dat die ergens wel een plaats kennen. Allé, het is ergens wel... een plaats geven aan die mensen. Ik denk dat dat een eerste stap is. En een tweede stap is, tja, die aanvaarding zal daaruit voortvloeien. Als die mensen een plaats hebben, dan zal dat ook veel meer aanvaarding zijn, en zal dat allemaal wel wat vervagen denk ik." (Tom).

Ook Bert denkt dat individuen zich eerst goed in hun vel moeten voelen vooraleer ze kunnen integreren in de hetero-(sport)wereld:

“Zolang als ge denkt dat je minder bent, of maar van een minderheidsgroep bent, dat je dan moeilijk aan integratie kan doen. En de sport, dat kan dat samenhorigheidsgevoel, dat kan uzelf sterker maken. En ik denk dat je dan pas veel gemakkelijker met uzelf naar buiten kunt komen. Dus dat die afzondering eerst een extra stimulans kan betekenen, om daarna te zeggen van ‘het kan mij allemaal niet meer schelen, ik heb vrienden, die staan achter mij, die kunnen mij steunen daarin, ik heb eigenlijk die hetero’s niet echt meer nodig, ik hang daar niet meer van af, ik ben niet meer afhankelijk van hun goedkeuring’. Ja, ik denk dat dat echt wel een belangrijke stap is. Jonge mensen die doen dat ook, die gaan eerst in zo’n kleine groepering, en dan... Allé, mensen die die kunnen zeggen in een volkomen heterowereld van ‘gasten, ik ben homo’, dat is fantastisch hé. Dan moet je al heel sterk in uw schoenen staan hé, en die sterkte kun je krijgen door die contacten met andere homo’s, dat denk ik wel.”

Kurt geeft toe dat ook hijzelf dat segregerende, die groepssteun, nodig had:

“Het is gemakkelijker om jezelf tot holebi te benoemen, te catalogeren als je anderen kent waardoor dat je steviger voelt in je schoenen, en eum... dat je efkes dat logo op je durft plakken. (...) Op mijn 17e ben ik naar Gent hier geweest, naar Verkeerd Geparkeerd. (...) En ik had nood om andere holebi’s te zien, en ik ben daar slechts een tijdje naartoe geweest. Ik wist dat er anderen waren, ik voelde me daar goed bij en ik had daar genoeg aan. Ik benoemde mezelf dan ook als holebi, en ik ben er dan ook voor uitgekomen naar vrienden toe op dat moment. Dus die groepsvorming is noodzakelijk. Je hebt die steun uit de groep nodig om u als individu zo te kunnen benoemen als holebi, het lef er dus voor te hebben.

Interviewster: En er te durven voor uitkomen naar de rest?

Ja, inderdaad. Maar die groepjes blijven... dat zijn geen eilandjes in de samenleving, neen... die hebben ook contact en zo. En er zijn 10%, volgens sommige berekeningen 5 à 10% holebi’s in de samenleving, dat wil zeggen: die komen uit gezinnen. Die ouders, die broers en die zussen, die weten dat dan ook al. Dus in principe zou... allé, mijn neefjes en mijn nichtjes gaan opgroeien met nonkel Kurt en nonkel Piet, als het zo nog zal zijn, die samenwonen, en ze gaan van niet beter weten, dus er zullen geen problemen meer rond zijn. Versta je? Die segregatie zorgt voor, en is eigenlijk noodzakelijk om de latere integratie te kunnen verwezenlijken.”

Pieter is van mening dat niet tot integratie kan worden overgegaan als vooraf geen sterkte is gevormd.

Hij vergelijkt het met andere minderheidsgroepen:

“Eén, een individu, voelt zich alleen, vrouw, holebi, wie dan ook. Een minderheidsgroep die voelt zich alleen, en die kan alleen maar verder komen door soortgenoten op te zoeken. Dus vrouwen zoeken mekaar op, holebi’s zoeken mekaar op. Uiteindelijk beginnen die zich sterker te voelen door de organisatie, en kunnen dan pas integreren en emanciperen. En het stomme is dat je dus eerst een soort ‘niche’ moet vormen voor dat ge u kunt presenteren aan de buitenwereld van hé, wij zijn er ook. En natuurlijk moet je ergens een keer die stap maken van: nu houden we eens op met dat aparte ‘niche vormen’, we gaan dat volledig openstellen. (...) Maar het kan wettelijk wel er zijn, maar in de maatschappij is dat nog lang niet helemaal aanvaard.

Interviewster: Dus moest het in de maatschappij algemeen aanvaard worden...

Dat zou dat op zich inderdaad niet meer nodig zijn, dan zou het puur nog plezant zijn. Net als ge, tja, een breiclubke hebt. En in een breiclubtje heb je ook nog van ja, een breiclubke van mensen die 80 jaar zijn, euh, die zullen moeilijker met een breiclubke van bijvoorbeeld mensen van 40 jaar samen gaan zitten. Het is gewoon een andere leefwereld. Zo is holebi ook een andere leefwereld dan de hetero. Maar er is zeker integratie mogelijk en het zou natuurlijk heel leuk zijn om dat samen te doen. Maar ik denk gewoon dat het altijd wel zal blijven bestaan, gewoon vanwege de behoefte aan soortgenoten op te zoeken.”

Johan illustreert die behoefte:

“Ik heb ooit zo eens een fuif gegeven en al mijn vrienden gecombineerd zo. Dus hetero’s, lesbiennes en homo’s. En wat viel mij op? Op het einde van die avond stonden al die lesbiennes samen, die homo’s samen en die hetero’s samen. Dus die vormen automatisch een aparte klik. En waarom is dat? Ik denk dat seksualiteit één van de belangrijkste drijfveren is. Het zou misschien wel leuk zijn dat meer hetero’s geïntegreerd worden in het spel. Dat ge ze wat beter leert kennen. (...) Want er zijn heel wat homo’s die alleen maar homo’s kennen. En door het feit dat je in een sportclub misschien ook met hetero’s speelt en er achteraf ook een pint mee drinkt, dat er misschien toch raakpunten zijn in interesse, dat ge misschien ook hetero’s in uw leefwereld krijgt. Dan dat we sporten alleen met homo’s, met vrienden alleen, eten alleen, weggaan alleen. Ik bedoel... Allé, ik denk dat dat ook een stadium is een beetje. Dus op een gegeven moment wilt ge uw eigen wat beter leren kennen. Ge wilt uw seksualiteit opzoeken, en ge begint te merken dat als ge met homo’s praat die analoge problemen hebben, analoge zaken hebben opgelost, enzovoort. En dan gaat ge eigenlijk meer naar naar die leefwereld. Maar op een gegeven moment zeg je van: ja, ik mis toch wel iets anders. En dan zoekt ge terug uw oude vrienden op en dan zorgt ge dat ge een evenwicht zoekt tussen homo’s, hetero’s.

3.3.2 *Gay Games: voorbijgaand emancipatieproces?*

Segregatie kan dan wel nodig zijn om uiteindelijk te resulteren in integratie. Maar betekent dit dat de Gay Games als een voorbijgaande fase moeten worden gepercipieerd, of eerder als iets dat volhardt in de boosheid en bijgevolg altijd zal blijven bestaan?:

“Ik zou eerder een modeverschijnsel zeggen, dus ja, eigenlijk wel een fase. Ze moeten zich uiten, en ze vinden dat prima. Het schijnt dat vrouwen die niet lesbisch zijn, dat die nu ook moeten een vriendinneke hebben, dat dat ook een modeverschijnsel is. Dat dat ook ‘in’ is, misschien wel hé.” (Miet).

Frank ziet het eveneens als een modeverschijnsel, maar precies daarom zullen Gay Games volgens hem blijven bestaan:

“En zeker als dat met de jaren met meer aandacht zou worden bekeken. Allé, tegenwoordig, holebi-zijn is echt wel ‘in’. Het is echt zo’n grill, zo’n modeverschijnsel aan het worden.”

Hoezeer de samenleving ook verandert, volgens Tom zullen holebi's altijd een groep op zichzelf blijven. Bijgevolg zullen ook alle 'aparte' evenementen volgens hem in leven blijven:

“Allé, ik bedoel... Uiteindelijk hebben we nog altijd een aparte naam, we blijven een individu op zich, dat toch anders wordt benoemd, zijnde dan op één vlak, namelijk je geaardheid. En ik denk dat je dat niet kunt wegcijferen. Ook al gaan wij door iedereen aanvaard blijven, we gaan een groep op zich blijven. Net als wij jullie hetero's blijven noemen, zullen ze ons holebi's blijven noemen. Ik denk niet... allé, gelijk gehandicapt, dat blijft ook een groep apart hé. Allé ja... niet in vergelijking dat wij gehandicapt zijn natuurlijk. Maar gewoon dat dat een groep is die zal samen klikken en zich onrechtstreeks toch beter zal voelen en dat zal blijven zo zijn denk ik.”

Anderen zouden het eigenlijk wel positief vinden moesten 'aparte' holebi-sportinitiatieven ooit overbodig worden of een gans andere invulling krijgen:

“Het zou fijn zijn eigenlijk dat, laat ons zeggen binnen x aantal jaren aparte sportclubs niet meer nodig zijn. Dat zou ideaal zijn natuurlijk. Maar dan nog, dat zal nog altijd blijven bestaan denk ik. Allé, waarmee zou je dat nu kunnen vergelijken. A ja, je hebt toch ook clubs, of dingen die alleen maar vrouwen doen, en die vinden dat ook fijn om dat alleen eens onder vrouwen te zijn. Ik weet niet of het zal verdwijnen het fenomeen, maar het zal verminderen, en dat zou wel goed zijn.” (Bert).

Volgens Anja is dat precies het doel van de holebi-beweging: zichzelf overbodig maken. Ook Gay Games en holebi-sportclubs zullen volgens haar met de tijd verdwijnen:

“Dat is in feite het doel van de holebi-gemeenschap, van de holebi-organisaties, dat ze zich overbodig maken. Maar ook die sportclubs à la “Active Company” zullen met de tijd wel verdwijnen. Ze zullen dat natuurlijk niet graag horen hé dat ik dat zeg. Ja, hoe dichterbij dat dat bij komt dat moment, hoe meer opstand, hoe meer tegenwerking ge krijgt. Maar in feite moet ge er fier op zijn dat die fuiven niet meer werken, niet meer aanslaan, dat ge geen aparte organisaties meer nodig hebt. Daar zouden we fier moeten op zijn, dat ge uzelf opheft, overbodig maakt. Dat is natuurlijk niet zo normaal om te horen en om te zeggen, maar we moeten er eigenlijk fier op zijn.”

Volgens Rudy, die de vergelijking maakt met andere landen, klopt die redenering echter niet:

“Je ziet in het buitenland, landen als Denemarken, Zweden enzovoort, waar de tolerantie veel hoger ligt, een veel opener maatschappij is. Dat dat daar ook nog bestaat. Je hebt nu éénmaal een subcultuur, en minderheden hebben nu éénmaal een subcultuur nodig... of een deel van die minderheid heeft die subcultuur nodig, en gaat een deel bij elkaar plakken, om te gaan klagen over de meerderheid. Je hebt dat bij migranten. Migrantverenigingen gaan ook blijven bestaan, en moeten blijven bestaan omdat dat zo waardevol is voor hun eigen cultuur. Zo kunnen ze toch nog hun eigen waarden en normen blijven hebben, en moeten ze zich niet volledig assimileren. Volgens mij is het accepteren van mensen niet dat die andere persoon zich volledig moet assimileren. Je mag je eigen verschillen hebben, en je mag je eigen ding doen. En ik denk dat ook zo bij holebi's is. Het homomilieu, die hebben een eigen cultuur, een eigen subcultuur,

die enorm divers is, en waar de heterocultuur nog van kan leren, van die diversiteit. Waarom zouden wij die prijs moeten geven om ons te assimileren met heteronormen. Ik denk dat we naast en samen met elkaar moeten leven. Dat het toch gewoon ook naast elkaar kan blijven bestaan voor een deeltje.”

Tal van subgroepen hebben eigen sportactiviteiten, waarom zouden Gay Games dan verdwijnen, vraagt Mieke zich af:

“Er zijn ook Medical Games, die bestaan ook, voor medici en paramedici. En zo zijn er heel veel dingen, er zijn ook militaire kampioenschappen. Ik denk dat dat soort ‘eigen’ competities en...tja, eigenlijk zijn het meer feesten dan competities, dat die altijd gaan blijven bestaan.”

Ook volgens anderen zullen dergelijke sportinitiatieven blijven bestaan omdat ze, voornamelijk voor jongeren, een nood vervullen. Zo ziet Brigitte het als een fase waar ze door moeten:

“Dat zal altijd wel blijven bestaan, maar het zal altijd een bepaalde groep zijn die daar naartoe zal gaan, totdat ze aan een bepaalde leeftijd zijn dat ze zeggen: ‘ok, nu moeten ze me nemen zoals ik ben’.

Interviewster: Dus eigenlijk vooral voor individuen een fase dan?

Ja, inderdaad. Ik denk dat de gastjes die daar inzitten, dat dat meer een persoonlijke fase is waar ze door moeten. Een stuk aanvaarding voor zichzelf, en ik denk als ze het voor henzelf aanvaard hebben dat ze zo zijn, dat ze beseffen dat ze evenwaardig zijn aan anderen, dat ze gemakkelijker de stap zetten naar een andere club. Ik denk dat dat gewoon een fase is waar sommigen door moeten.”

Erik zou het heel jammer vinden moesten dergelijke ‘aparte’ sportinitiatieven verdwijnen:

“Dat zou het ergste zijn, dat die plots afgelopen zouden zijn, allé, ge kunt ook zeggen van een club: we bestaan nu, nu zijn we er en nu stoppen we. Waarom zou ge der nie mee verder doen, eens ge er zijt. Als het plezant is, en als er mensen zijn die het willen organiseren.”

Precies daar ligt vaak echter het probleem:

“Je moet altijd vrijwilligers hebben, en mensen die blijven daarvoor instaan en die helpen, en omkaderen en ondersteunen.” (Miet).

Paul deelt die mening:

“Zolang dat die organisatie daar achter staat en dat dat doorgaat, dan wel, maar voor mij... euh, ik weet dat dus niet hé, dat hangt af van die organisatie. Maar ik denk dat er altijd wel voldoende mensen zijn die geïnteresseerd zijn om eraan deel te nemen, het is internationaal bekend, dus waarom niet.”

Precies met die omkadering is dit jaar een groot probleem. Een ruzie, te complex om hier te bespreken, resulteert dit jaar in twee internationale holebi-sportevenementen: de Outgames te Montréal en de Gay

Games te Chicago. Ook een aantal deelnemers halen dit als argument aan voor het einde van de Gay Games:

“Er is de echte Gay Games organisatie en dan ondertussen de Outgames die zijn ontstaan. Dat is eigenlijk wel een heel spijtige situatie. Dus ik hoop eigenlijk dat ze daar tegen de volgende keer terug op één lijn komen, want ik vind het compleet belachelijk dat er nu twee Games worden georganiseerd op twee weken na mekaar. Euh, ik kan dat allemaal niet zo goed vatten. En dat is iets wat eigenlijk ook het groepsgevoel helemaal niet ten goede komt. Dus allé, het is eigenlijk wel een heel slecht signaal. Dus ik hoop van harte dat dat nu ene keer is gebeurd, maar dat dat terug op één lijn komt, dat dat niet zo zal blijven.” (Natalie).

Anja is daarover zelfs heel duidelijk:

“Ik denk dat dat ook het einde zal zijn van de Gay Games.”

Volgens enkele respondenten zullen dergelijke clubs en -evenementen wel blijven bestaan, maar zullen ze, zoals reeds aangehaald, anders worden ingevuld. Zo meent Kurt dat er helemaal niets mis is met al die 'aparte' holebi-groepen:

“Tot op een bepaald moment, dat dat geen issue meer is dat je homo bent, en dan nog zouden die groepen mogen blijven bestaan eigenlijk... uit nostalgie eigenlijk, allé, om hun belangen te blijven verdedigen.

Interviewster: Maar ze blijven niet noodzakelijk?

Neen, niet meer zo nodig als ze nu zijn. Neen, zeker niet. Ik denk dat, als dezelfde evolutie blijft voortgaan, zouden binnen nu en vijftig jaar eum... minder, zou er minder nood zijn aan holebi-groepen, allé, de noden gaan anders liggen. Het gaat meer socializen zijn, om eerder samen de zondagavond een koffietje te drinken en zo, in plaats van nu, nu worden veel fundamenteelere noden ingevuld. Versta je? Zo'n beetje gelijk de koffiekranjes onder de vrouwen, of de breiclubs... om het een beetje stereotypisch uit te drukken.”

Ook Nele ziet een evolutie naar een soort 'social clubs':

“Theatergroepen, sportclubs, waardoor je een onderwerp neemt: sport, theater, leesclubs, andere... motorclubs. Dat je een thema neemt, maar waar dat ook de ontmoeting tussen holebi's belangrijk is. En ik denk dat dat een nieuwe ontwikkeling is. Voor mensen die iets hebben van 'al die eisen en zo, we hebben het gehad, of het is gerealiseerd, of het spreekt me niet aan, maar ik heb wel nood, ik wil efkes twee uur in de week mezelf kunnen zijn als holebi, en ik sport graag, of ik zou nu toch wel eens de stap naar de sport willen zetten, dan denk ik dat... Ho ja, net gelijk de KAV en zo hé, die doen ook bloemschikken allemaal samen. Zo heb je altijd uw eigen sfeer, uw eigen ding en zo.”

Frank ziet het eerder evolueren naar 'gay minded clubs', zo blijkt uit zijn antwoord op de vraag of 'aparte' holebi-sport als een fase moet worden beschouwd:

“Wat ik wel denk is dat er een evolutie zal zijn van zogenaamde holebi-clubs, waar ook hetero's naartoe zullen komen die gay-minded zijn, dat denk ik nu wel. Omgekeerd zal het minder rap gebeuren. Maar een heteroclub... ja, waar vrienden of familie zijn van die homo's of van die lesbische, en dat die samen gaan blijven sporten. En zo ga je dan een homoclub hebben, maar met een invloed van hetero's: familie en vrienden, sympathisanten, laat het ons zo zeggen.

Interviewster: Meer recreatief dan?

Ja, gewoon recreatief sporten, maar toch nog altijd met de nadruk dat iedereen mag meedoen, ongeacht wie dat hij is of welke geaardheid hij heeft.”

Tom vertelt hetzelfde over de 'holebi-fuiven':

“Dat zijn eigenlijk ook aparte fuiven, maar nu zie je steeds meer dat heteromensen, allé, dat hetero's daar evengoed naartoe komen. En zien dat dat toffe fuiven zijn. En ik vind dat heel positief dat die vermenging veel groter is, dat maakt het fenomeen ook veel aanvaardbaarder. En als we ons enkel gaan afsluiten, dan gaan we dat nooit niet krijgen denk ik.”

3.4 Samengevat

De beslissing om lid te worden van een holebi-sportclub en/of deel te nemen aan Gay Games wordt niet alleen beïnvloed door negatieve 'push'factoren, ook positieve 'pull'factoren spelen een rol. Enerzijds voelt men zich door discriminatie niet altijd thuis in de 'reguliere' sport, en anderzijds sport men gewoon graag met gelijkgestemden in een gemoedelijke sfeer. Holebi's voelen zich er meer op hun gemak, wat een invloed kan hebben op hun 'coming out' naar de buitenwereld. Ook het recreatieve van holebi-sport, 'deelnemen is belangrijker dan winnen', wordt door de respondenten hoog in het vaandel gedragen.

Maar moeten dergelijke 'aparte' sportclubs en -evenementen nu als springplank of eerder als struikelblok tot integratie worden gezien?

Hetero's staan er doorgaans nogal sceptisch tegenover, in de zin van 'moet dat nu ook weer apart?'. Ook holebi's echter zijn niet altijd even positief over 'aparte' evenementen. Op puur sportief gebied zijn ze inderdaad overbodig, op sociaal-affectief vlak echter hebben ze een belangrijke functie. Ze bieden ruimte aan ontmoeting en erkenning, aan een boost voor het zelfvertrouwen door met zoveel gelijkgestemden in een recreatieve en tabeloze sfeer te sporten. Ook kunnen Gay Games een richtpunt zijn voor landen waar het voor holebi's heel wat minder vertoeven is. Vooraleer ze echter in Vlaanderen kunnen worden georganiseerd, moeten nog heel wat logistieke, financiële en infrastructurele watertjes worden doorzwoomen.

Van 'échte' integratie is uiteraard pas sprake wanneer holebi's lid worden van een 'reguliere' sportclub. Toch mogen dergelijke 'aparte' clubs en evenementen niet uitsluitend als 'segregerend' worden gezien, daar holebi's doorgaans op heel wat andere manieren wel structureel geïntegreerd zijn in de samenleving.

Volgens Moscovici moet 'échte' integratie een aantal fases doorlopen van conflicten, onderhandelingen en wederzijdse aanpassingen tussen minderheid en meerderheid. 'Aparte' sportinitiatieven zijn volgens hem dan ook slechts een fase in een emancipatieproces, uiteindelijk resulterend in volledige integratie. Ook de respondenten zien segregatie doorgaans nodig vooraleer van integratie sprake kan zijn. Toch zien ze de Gay Games niet zomaar als een voorbijgaand emancipatieproces. Voor de ene blijven 'aparte' sportinitiatieven voor bepaalde individuen belangrijk om zichzelf als holebi te aanvaarden. Voor de andere krijgen ze een andere invulling, meer evoluerend naar een soort van 'social clubs'.

Algemene conclusie

In deze scriptie trachtten we een antwoord te vinden op de vraag of 'aparte' holebi-sport (en Gay Games in het bijzonder) een bijdrage kan leveren aan de integratie en emancipatie van de 'andersgeaarde mens' in de samenleving en de sport. Kortom: wat is de bedoeling van dat roze eiland in de oceaan van de 'reguliere' sport?

Deze vraag is niet zomaar met ja of neen te beantwoorden, maar vereist een meerdimensionale analyse. In navolging van Elling & De Knop (1998) maakten we een onderscheid tussen een structurele, sociaal-culturele en sociaal-affectieve dimensie. In deze conclusie is het dan ook de bedoeling de belangrijkste vaststellingen daaromtrent (aan de hand van de interviews met de respondenten) nog eens op een rijtje te zetten. Uit die gesprekken blijkt dat de respondenten elkaar zowel aanvullen, tegenspreken, als andere klemtonen leggen.

Wat de *structurele dimensie* betreft plaatsten we "Active Company" op een integratiecontinuüm. Daaruit konden we concluderen dat de Antwerpse holebi-sportclub in hoge mate structureel geïntegreerd is. Niet alleen doet ze aan formele integratie (in de vorm van het aanvragen van subsidies en aanschrijven van sponsors). Ook competitieve (het deelnemen aan 'reguliere' zwemtornooien bijvoorbeeld) en organisatorische integratie (het delen van de sportzaal met de plaatselijke 'reguliere' badmintonclub) zijn haar niet vreemd. Wat omgekeerde integratie tenslotte betreft, staat ook "Active Company" open voor hetero's, al zijn die uiteraard in de minderheid.

Ook op Gay Games zijn hetero's welkom, hoewel uit de interviews met de deelnemers valt af te leiden dat ze er slechts sporadisch aan deelnemen. Door een overvloed aan andere mogelijkheden, hebben hetero's doorgaans weinig nood om met holebi's te sporten en een éénmalig 'gemengd' tornooi zou daar weinig aan veranderen. Meer nog: niet alleen hetero's, ook holebi's zelf moeten er open voor staan. Wat de sportparticipatie betreft, wees recent onderzoek uit dat tussen hetero's en holebi's geen kwantitatieve verschillen bestaan. Wel maken ze een verschillende sportkeuze, waarbij holebi's een voorkeur vertonen voor recreatieve sportbeoefening. Ook "Active Company" is het prototype van een recreatieve holebi-club, die echter ook heel wat mogelijkheden biedt tot competitie (in de vorm van tornooien, zowel met hetero's als holebi's). Wanneer de geïnterviewde leden de vergelijking maken met hun vroegere hetero-club, prijzen ze "Active Company" dan ook voor de gemoedelijke en verwelkomende sfeer die er heerst. Van de geïnterviewde niet-leden heeft echter niemand nood aan 'aparte' sport. Holebi's en hetero's doen volgens de respondenten op eenzelfde manier aan sport. Toch merken sommige op dat er wel een verschil bestaat wat sportkeuze betreft, en dat homo's meer oog voor het uiterlijke hebben. Ook was geen éénduidigheid omtrent de vraag of hetero's competitiever zijn ingesteld of niet.

Uit de antwoorden van de respondenten konden we afleiden dat Gay Games geen invloed uitoefenen op de sportparticipatie van holebi's. Het is eerder de omgekeerde weg: vanuit de clubs zelf wordt deelgenomen. Toch valt misschien onrechtstreeks wel een effect waar te nemen. Hoe meer Gay Games immers in de belangstelling komen, hoe groter de mogelijkheid dat holebi's opnieuw de stap naar sport

zullen zetten (zij het dan vooral in 'aparte' clubs). Voorwaarde hierbij echter is zichtbaarheid, in beeld komen, en dat is wat Gay Games betreft precies het grote struikelblok.

Doordat holebi's in de sport doorgaans niet voldoen aan de heersende heteroseksuele norm, krijgen ze er vaak te maken met schijntolerantie en homofobie, gaande van uitsluiting tot fysiek geweld. Uit Belgische en Nederlandse studies echter blijkt dat holebi's niet zozeer effectieve discriminatie ervaren, doch eerder gevoelens van ongemak. Het gevolg is dat ze ofwel stoppen met sport, ofwel kiezen voor sportbeoefening in 'eigen' kring. Ook bij de deelnemers (die ooit lid waren van een 'reguliere' club) geen expliciete discriminatie, wel een gevoel van zich niet op hun plaats voelen.

Wat algemene discriminatie in de sportwereld betreft, zijn drie respondenten (niet-sporters) verwonderd dat dit nog steeds voorkomt. De overige zien het als een prangend probleem en verwijzen daarbij vaak naar de weinige 'out' (top)sporters. Vooral de douche lijkt hier het heikele punt. Voorbeelden van lesbische vrouwen die zich apart moeten douchen, zou het optimisme omtrent de Belgische tolerantiegraad wat moeten temperen. Deze of gene wet zal dergelijke problemen echter niet oplossen, wel zijn mentaliteitsveranderingen bij individuen zelf nodig. Met de stelling 'vele kleintjes maken één grote' in het achterhoofd, kunnen wetten uiteraard een bijdrage leveren en een stap in de goede richting zijn.

Wat de *sociaal-culturele dimensie* betreft, blijkt uit de theorie dat sport ook de dag van vandaag een reflectie blijft van de hegemonische, heteroseksuele mannelijkheid. Toch moet volgens de respondenten aan de 'institutie sport' niets worden gewijzigd.

De sekse-stereotypen van het lesbische 'manwijf' en het homoseksuele 'mietje' vinden we ook in uitspraken van de respondenten terug. Dergelijke vooroordelen zijn echter 'self-fulfilling prophecies'. Homo's voelen zich niet op hun plaats in de 'reguliere' sport waardoor ze ermee kappen of 'apart' gaan sporten, terwijl lesbische vrouwen dan weer vaak in de richting van de sport worden geduwd en andere lesbiennes meetrokken.

Aan de Gay Games participeren niet enkel holebi's die voldoen aan bovenstaande stereotypen, maar zijn alle maten en gewichten te onderscheiden. Wel wordt door de respondenten opgemerkt dat het voornamelijk 'out' holebi's zijn die er financieel goed voor staan. Blijkbaar geldt het sleutelwoord 'inclusie' op dergelijke Gay Games dan toch niet voor alle lagen van de bevolking. Ook een aantal niet-deelnemers stellen die 'waaier aan verscheidenheid' in vraag en definiëren het type deelnemer als iemand die in eigen omgeving niet wordt erkend waardoor die nood heeft aan activiteiten binnen 'eigen' kring.

Door de heersende sfeer van schijntolerantie, heteronormativiteit en homofobie zullen holebi's zich niet gemakkelijk 'outen', waardoor ze het label van 'verborgen populatie' krijgen opgespeld. Ook in de sport is die 'cultuur van het zwijgen' nog steeds dominant. Dit is uiteraard problematisch voor de integratie van holebi's in de sport en in de samenleving in zijn geheel. De respondenten menen dan ook terecht dat integratie moeilijk te verwezenlijken is zonder zichtbaarheid en gaan ervan uit dat holebi's in het dagelijkse leven reeds te zien moeten zijn. Uiteraard is dit niet voor iedereen zo vanzelfsprekend. Vandaar dat grootschalige sportevenementen als Gay Games een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de zichtbaarheid van de holebi-gemeenschap, wat dan weer een invloed kan uitoefenen op de

bespreekbaarheid. Dit niet louter individueel (op het werk bijvoorbeeld), ook op maatschappelijk vlak kan een discussie worden losgeweekt.

De invloed van een grootschalig sportevenement op de publieke beeldvorming t.a.v. holebi's hangt uiteraard af van de presentatie door de media, die heersende stereotiepen zowel teniet kan doen als bevestigen. Deze discussie is echter al een stap te ver, gezien beelden van Gay Games zelden de actualiteit halen. De respondenten pleiten dan ook voor meer media-aandacht, vooral als tegenhanger voor Roze Zaterdag. Beelden van Gay Games geven volgens hen een veel correcter en genuanceerd beeld van de holebi-gemeenschap dan bijvoorbeeld praalwagens op Roze Zaterdag. Een aantal merken echter op dat de media niets kwalijk mag worden genomen, aangezien die extravagante personen er nu éénmaal ook effectief rondlopen. Zichtbaarheid start echter ook al op lokaal niveau, in de organiserende stad zelf. Deelnemers lopen er rond met petjes, badges, etc. en ook de talrijke regenboogvlaggen zijn niet uit het straatbeeld weg te denken. Ook in de stad zelf kan dit dus een bijdrage leveren aan de bespreekbaarheid en bijgevolg ook de acceptatie van holebi's in de samenleving en de sportwereld. Een aantal sceptische respondenten stelt de invloed van zichtbaarheid op bespreekbaarheid echter in vraag. De modale hetero weet volgens hen zo ook wel dat holebi's bestaan en zullen er helemaal niet wakker van liggen dat Gay Games in hun stad worden georganiseerd.

Dat zichtbaarheid echter wel een belangrijk rol speelt, bewijst ook de voorbeeldfunctie die aan bekende holebi-sporters wordt toegeschreven. Niet alleen de sportwereld moet zich toleranter opstellen, ook holebi's zelf moeten het stilzwijgen doorbreken willen ze integreren in de 'reguliere' samenleving en sportwereld. Bekende holebi-sporters die 'gewoon' doen over hun seksuele geaardheid kunnen anderen misschien inspireren hun 'coming out' te doen. Niet alle respondenten echter hechten evenveel belang aan dergelijke rolmodellen.

Wat de *sociaal-affectieve dimensie* betreft, is sporten ook voor holebi's een ideale manier om mensen te leren kennen. Maar worden op een internationaal sportevenement als de Gay Games wel échte vriendschappen gesloten, of gaat het eerder om oppervlakkige contacten? De meningen daaromtrent bij onze respondenten zijn verdeeld. Ook op de vraag of deze al dan niet hechte vriendschappen ontstaan door sport of eerder door de randactiviteiten komt geen éénduidig antwoord.

Contact met hetero's is er slechts sporadisch (bvb. met pers, scheidsrechters). Uiteraard heeft een dergelijk evenement geen kans op slagen zonder hulp van (hetero-)buitenstaanders, wat ook de respondenten terecht aanhalen. Voor het overige echter zal de hetero-sporter er volgens hen niet wakker van liggen. Contact met hetero's moet dan ook op buitensportief vlak worden gezocht, hoewel de deelnemers ook daar voornamelijk binnen het holebi-wereldje blijven hangen.

Ook al bouwen Gay Games dan wel geen bruggen tussen holebi's en hetero's, toch kunnen ze zorgen voor een grotere weerbaarheid, waardoor holebi's de confrontatie met de 'reguliere' (sport)wereld beter aankunnen. Dergelijk gevoel van 'empowerment', van een versterkt zelfvertrouwen vinden we bij alle geïnterviewde deelnemers terug. Volgens de organisatoren bevestigen de Gay Games niet alleen de persoonlijke identiteit van een individu, maar eveneens diens sociale (holebi)-identiteit. Als de geïnterviewde deelnemers dan al een dergelijk gevoel van 'lidmaatschap van de ruimere holebi-

gemeenschap' ervaren, is het tijdens de openingsceremonie. Doorgaans echter voelt men zich eerder lid van de eigen club dan van de ruimere holebi-gemeenschap.

'Categorische' holebi-sport is dus een resultante van drang en dwang... Individuen voelen zich omwille van negatieve ervaringen of gevoelens van ongemak niet altijd thuis in de 'reguliere' sport, terwijl het anderzijds gewoon amusant is met gelijkgestemden te sporten. Hoewel onze respondenten wel erkennen dat discriminatie nog steeds een prangend probleem vormt in de sport, halen ze voornamelijk de positieve 'pull'factoren aan als reden voor het bestaan van 'aparte' sport. Toch zijn niet alle respondenten opgetogen met dergelijke 'aparte' sportinitiatieven. Door zichzelf in vakjes te steken gaan ze de integratie zeker niet bevorderen, integendeel, zo redeneren de tegenstanders.

Ook heel wat hetero's reageren volgens de respondenten doorgaans nogal sceptisch, in de zin van 'moet dat nu weer apart?', 'waarom is dat nu eigenlijk nodig?'. Pas als ze zelf eens worden ondergedompeld in het holebi-milieu, en voelen wat het betekent een minderheid te zijn, zullen ze volgens mij meer begripvol reageren.

Van échte integratie is volgens de respondenten pas sprake wanneer holebi's lid worden van een 'reguliere' sportclub. Eerst en vooral is die stap voor vele holebi's echter nog steeds te groot. En ten tweede mag ook het alsmar toenemende succes van 'aparte' holebi-sport niet over het hoofd worden gezien. Ook al hebben niet alle holebi's er behoefte aan, toch kunnen 'aparte' sportevenementen en -clubs als een goed alternatief worden gezien voor mensen die andere holebi's willen ontmoeten, maar zich niet zo goed voelen in het milieu van bars en disco's. En aangezien 'coming out' gemakkelijker gebeurt binnen een vertrouwde omgeving, kan lidmaatschap van een holebi-sportclub of deelname aan Gay Games bijdragen tot meer zelfvertrouwen. En dat is precies wat holebi-sporters nodig hebben willen ze ook in de 'reguliere' sportwereld openlijk voor hun seksuele geaardheid uitkomen en aanvaard worden. Sommige hebben dat segregerende, die groepsvorming dus nodig om zichzelf als holebi te durven benoemen, daardoor steviger in hun schoenen te staan en vervolgens 'uit de kast' te komen.

Gay Games moeten mijn inziens zeker als springplank tot integratie en niet als struikelblok worden gezien. Van een volledige 'segregatie' is dan ook geen sprake. Ten eerste zijn leden van holebi-sportclubs (en deelnemers van Gay Games) op heel wat andere manieren in de samenleving wél volledig geïntegreerd. En ten tweede doen 'aparte' sportclubs als "Active Company" vaak heel wat inspanningen om zich structureel te integreren. Toch blijven deelnemers aan 'reguliere' evenementen zich een 'aparte' groep voelen en vinden ze de sfeer er doorgaans heel wat minder. Algemeen echter worden ze als een leuke afwisseling beschouwd.

Onder het motto 'soort zoekt soort' zullen andere minderheidsgroepen elkaar eveneens blijven opzoeken om aan sport te doen, dus ook 'aparte' holebi-sport mag volgens de respondenten niet als een voorbijgaand emancipatieproces worden beschouwd. Er is nu éénmaal een verschil tussen holebi's en hetero's, dat valt niet te ontkennen, en ook met een hogere tolerantiegraad of het invoeren van deze of

gene wet zal dat niet zomaar uit de wereld verdwijnen. Wel menen een aantal dat dergelijke 'aparte' clubs een andere invulling zullen krijgen, meer voor de gezelligheid, voor het sociale, te vergelijken met moeders breiclub of wekelijkse koffiekranen. En daar kan niemand toch iets op tegen hebben...

Net als een 'nationale dag ter bestrijding van de homofobie' de homohaar niet in één klap zal doen verdwijnen, mogen ook Gay Games niet worden overroepen als zijnde 'het' ultieme middel om de integratie van holebi's in de samenleving en de sport te bevorderen. Het is dan wel een nobel doel, maar het klopt niet. Wel is een genuanceerd en meerdimensionaal antwoord nodig, wat we hierboven (en in de rest van deze scriptie) dan ook, mede a.d.h.v. de afgenomen interviews, hebben proberen geven.

Literatuurlijst

- Active Company. (2005, 10 mei). Geraadpleegd op 20 februari 2005 op www.activecompany.be
- Adam, B.D. (1995). *The rise of a gay and lesbian movement*. New York: Twayne Publishers.
- Adam, B.D., Duyvendak, J.W. & Krouwel, A. (1999). Gay and lesbian movements beyond borders? National imprints of a worldwide movement. In: B.D. Adam, J.W. Duyvendak & A. Krouwel (Eds.), *The global emergence of gay and lesbian politics. National imprints of a worldwide movement* (pp. 344-371). Philadelphia: Temple University Press.
- Aerts, Y. (2001, 14 juni). Europese holebispelen in Antwerpen? *De Morgen*.
- Agar, M.H. (1996). *The professional stranger. An informal introduction to ethnography*. San Diego: Academic Press.
- Alford, R.R. & Friedland, R. (1992). *Powers of theory. Capitalism, the state, and democracy*. Cambridge: University Press.
- Andersen, E. (2002). Openly gay athletes. Contesting hegemonic masculinity in a homophobic environment. *Gender and Society*, 16 (6), 860-877.
- Anthonissen, A. (2001). Dutch amateur sports organisations in transition. Organising diversity. In: J. Steenbergen, P. De Knop & A.H.F. Elling (Eds.), *Values and norms in sport. Critical reflections on the position and meanings of sport in society* (pp. 197-215). Oxford: Meyer & Meyer Sport.
- Altman, Dennis. (1982). *The homosexualization of America*. Boston: Beacon Press.
- Baert, H. & Cockx, F. (2002). *Holebi's en een gelijkekansenbeleid. Verslag van een zoektocht naar toekomstige onderzoekspistes*. Universiteit Antwerpen, Limburgs Universitair Centrum, K.U. Leuven.
- Baks, B. & Malecek, S. (2004). *Invisible. Synopsis on homophobia and discrimination on sexual orientation in sport*. Amsterdam: EGLSF, niet gepubliceerd rapport.
- Bennett, T. (1998). *Culture. A reformer's science*. Londen: Sage Publications.
- Billiet, J. & Waege, H. (2001). *Een samenleving onderzocht. Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek*. Antwerpen: Standaard Uitgeverij.
- Blasius, M. & Phelan, S. (1997). *We are everywhere*. Londen & New York: Routledge.
- Bourdieu, P. (2001). *Masculine domination*. Cambridge: Polity Press.
- Buechler, S.M. (1993). Beyond resource mobilization? Emerging trends in social movement theory. *The Sociological Quarterly*, 34 (2), 217-235.
- Businessplan Gay Games Amsterdam. (1996). *Friendship through culture and sports*. Amsterdam: Gay Games Amsterdam 1998.
- Butler, J. (1993). *Bodies that matter. On the discursive limits of 'sex'*. Londen & New York: Routledge.
- Cahn, S.K. (1994). *Coming on strong. Gender and sexuality in twentieth century women's sport*. Cambridge: University Press.
- Clarke, G. (1998). Queering the pitch and coming out to play. Lesbians in physical education and sport. *Sport, Education and Society*, 3 (2), 145-161.
- Clarke, J. & Critcher, C. (1985). *The devil makes work*. Londen: Macmillan.

- Coakley, J. (1990). Using sociological theories: Is sport an inspiration or an opiate? In: J. Coakley (Ed.), *Sport in society. Issues and controversies* (pp. 36-51). St.Louis: C.V. Mosby.
- Connell, R.W. (1995). *Masculinities*. Cambridge: Polity Press.
- Crum, B. (1992). *Over versporting van de samenleving. Reflecties over bewegingsculturele ontwikkelingen met het oog op sportbeleid*. Rijswijk: Ministerie van welzijn, volksgezondheid en cultuur.
- D'Emilio, J. (1983). Capitalism and gay identity. In: A. Snitow, C. Stansell & S. Thompson (Eds.), *Powers of desire. The politics of sexuality* (pp.100-113). New York: Monthly Review Press.
- Dalton, R.J. & Kuechler, M. (1990). *Challenging the political order. New social and political movements in Western democracies*. Cambridge: Polity Press.
- De Foer, S. (1998, 17 juli). Homo of lesbo zijn is belangrijker dan winnen. *Standaard magazine*.
- De Knop, P. & Walgraeve, L. (1992). *Sport als integratie. Kansen voor maatschappelijk kwetsbare jongeren*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.
- De Knop, P. en Elling, A. (2000). *Samenleving en sport. Gelijkheid van kansen en sport*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.
- De Vos, D. (2000). *Sporten als holebi. Een springplank of een struikelblok tot integratie?* Vrije Universiteit Brussel: Faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen, Afstudeerrichting Sociologie, niet-gepubliceerde scriptie.
- Declercq, A. (2002a). *Wat is kwalitatief onderzoek?* Universiteit Gent: academiejaar 2003-2004, niet-gepubliceerde cursus.
- Declercq, A. (2002b). *Een kritische bespreking van 'Grounded Theory' van Glaser & Strauss*. Universiteit Gent: academiejaar 2003-2004, niet-gepubliceerde cursus.
- Declercq, A. (2002c). *Analyse van kwalitatieve data*. Universiteit Gent: academiejaar 2003-2004, niet-gepubliceerde cursus.
- Dewaele, A. (2003). *Structurele en culturele belemmeringen en succesfactoren in het leven van holebi's: een verkenning*. Consortium Universiteit Antwerpen en Limburgs Universitair Centrum: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.
- Duyvendak, J.W. (1994). *De verzuiling van de homobeweging*. Amsterdam: Uitgeverij Sua.
- Duyvendak, J.W., Krouwel, A., Boonstra, N. & Kraaijkamp, R. (1998). *Integratie door sport? Een onderzoek naar gemengde en ongemengde sportbeoefening van allochtonen en autochtonen*. Rotterdam: Bestuursdienst.
- Dworkin, S.L. & Wachs, F.L. (2000). The morality/manhood paradox. Masculinity, sport, and the media. In: J. McKay, M.A. Messner en D. Sabo (Eds.), *Masculinities, gender relations and sport* (pp. 47-66). Thousand Oaks: Sage Publications.
- EGLSF. (2003). *Discrimination and homophobia in sports. The situation in Denmark and Europe*. Kopenhagen: Eurogames 2003, niet-gepubliceerd rapport.
- EGLSF. (2004). *Kick homophobia and racism out of sport!* Amsterdam: Conferentie 'Dialogo in sport', niet-gepubliceerd rapport.
- Elias, N. en Dunning, E. (1986). *Quest for excitement. Sport and leisure in the civilizing process*. Oxford: Blackwell Publishers.

- Elling, A. & De Knop, P. (1998). *Naar eigen wensen en mogelijkheden. Een onderzoek naar de sociaal-integrerende betekenissen van sport in relatie tot vier doelgroepen van het landelijk sportstimuleringsbeleid*. Arnhem: NOC*NSF.
- Elling, A. (2002). *Ze zijn er niet voor gebouwd. In- en uitsluiting in de sport naar sekse en etniciteit*. Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Elling, A., De Knop, P. & Knoppers, A. (2001). The social integrative meaning of sport. A critical and comparative analysis of policy and practice in the Netherlands. *Sociology of Sport Journal*, 18 (4), 414-434.
- Elling, A., De Knop, P. & Knoppers, A. (2001b). The integrating and differentiating significance of sport. In: J. Steenbergen, P. De Knop & A. Elling (Eds.), *Values and norms in sport. Critical reflections on the position and meanings of sport in society* (pp. 73-94). Oxford: Meyer & Meyer Sport.
- Elling, A., De Knop, P. & Knoppers, A. (2003). Gay/lesbian sport clubs and events. *International Review for the Sociology of Sport*, 38 (4), 441-456.
- Engbersen, G. & Gabriëls, R. (1995). *Sferen van integratie. Naar een gedifferentieerd allochtonenbeleid*. Amsterdam: Boom.
- Engel, S.M. (2001). *The unfinished revolution. Social movement theory and the gay and lesbian movement*. Cambridge: University Press.
- Epstein, S. (1999). *Gay and lesbian movements in the United States*. In: B.D. Adam, J.W. Duyvendak & A. Krouwel (Eds.), *The global emergence of gay and lesbian politics. National imprints of a worldwide movement* (pp. 30-90). Philadelphia: Temple University Press.
- EuroGames. (2005, 12 mei). Geraadpleegd op 20 februari 2005 op www.eurogames.info
- Federation of Gay Games (FGG). (2003, 20 september). *Image of the Gay Games*. Chicago: Strategic Planning Committee. Geraadpleegd op 20 februari 2005 op <http://www.gaygames.com>
- Gay Belgium. (2002, 6 november). Kritische bedenking bij de Gay Games in Sydney. Geraadpleegd op 20 februari 2005 op <http://www.gaybelgium.be/content/EpFyVALupAgVggihNx.shtml>
- Gay Games beginnen als spektakel. (1998, 31 juli). NRC Handelsblad.
- Gay Games. (2003, 24 februari). Geraadpleegd op 24 februari 2005 op www.gaygames.com
- Glaser, B.G. & Strauss, A.L. (1967). *The discovery of grounded theory. Strategies for qualitative research*. Chicago: Aldine Publishing Company.
- Gramsci, A. (1971). *Selections from the prison notebooks*. New York: International Publishers.
- Griffin, P. (1998). *Strong women, deep closets. Lesbians and homophobia in sport*. Champaign: Human Kinetics.
- Griffin, P. (2002). Changing the game. Homophobia, sexism and lesbians in sport. In: S. Scraton, & A. Flintof (Eds.), *Gender and sport. A reader* (pp. 193-208). Londen & New York: Routledge.
- Gruneau, R. (1983). *Class, sports, and social development*. Amherst: The University of Massachusetts Press.
- Hargreaves, J. (1982). *Sport, culture and ideology*. Londen: Routledge & Kegan Paul.
- Hargreaves, J. (1986). *Sport, power and culture. A social and historical analysis of popular sports in Britain*. Cambridge: Polity Press.

- Hargreaves, J. (1994). *Sporting females. Critical issues in the history and sociology of women's sport*. Londen & New York: Routledge.
- Hargreaves, J. (2000). Sporting lesbians. Heroic symbols of sexual liberation. In: J. Hargreaves (Ed.), *Heroines of sport. The politics of difference and identity* (pp. 129-173). Londen & New York: Routledge.
- Hargreaves, J. (2004). Querying sport feminism: personal or political? In: R. Giulianotti (Ed.), *Sport and modern social theorists* (pp. 187-205). New York: Palgrave Macmillan.
- Heijne, B. (1998, 25 juli). Niets meer om trots op te zijn. Gay Games als sluitstuk van de homo-emancipatie. *NCR Handelsblad*.
- Hekma, G. (1994). *Als ze maar niet provoceren. Discriminatie van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen in de georganiseerde sport*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Hekma, G. (1998). As long as they don't make an issue of it... Gay men and lesbians in organized sports in the Netherlands. *Journal of Homosexuality*, 35 (1), 1-23.
- Hellinck, B. (2002). *Een halve eeuw (in) beweging. Een kroniek van de Vlaamse holebibeweging*. Gent: Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit.
- Holebifederatie. (2001). *Holebi's in Vlaanderen*. Brussel: Gelijke Kansen in Vlaanderen.
- Huntington, S. (1968). *Political order in changing societies*. New Haven: Yale University Press.
- Inglehart, R. (1990). *Culture shift in advanced industrial society*. Princeton: University Press.
- Ingram, G.B., Bouthillette, A.M & Retter, Y. (1997). *Queers in space: communities/public spaces/site of resistance*. Seattle: Bay Press.
- Janssens, J., Elling, A. & Van Kalmthout, J. (2003). *Het gaat om de sport. Een onderzoek naar de sportdeelname van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen*. Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Jenkins, C. (1983). Resource Mobilisation Theory and the Study of Social Movements. *Annual Review of Sociology*, 9, 527-553.
- Jeukens, I., Devuyt, D. & Vanoutryve, F. (1996). *Stand van zaken. De maatschappelijke positie van lesbiennes, homo's en biseksuelen in Vlaanderen*. Gent/Brussel: Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit ism RoSa (in opdracht van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap).
- Johnston, H., Larana, E. & Gusfield, J. (1997). Identities, grievances and new social movements. In: S. Buechler & F. K. Cylke (Eds.), *Social movements. Perspectives and issues* (pp. 274-294). California: Mayfield Publishing Company.
- Kearney, A.T. (1992). *Sport als bron van inspiratie voor onze samenleving. Sport biedt unieke kansen voor de ontwikkeling van de maatschappij*. Amsterdam, A.T. Kearney (in opdracht van NOC*NSF).
- Kirk, J. & Miller, M.L. (1986). *Reliability and validity in qualitative research*. Newbury Park: Sage.
- Kitschelt, H.P. (1986). Political opportunity structures and political protest. Anti-nuclear movements in four democracies. *British Journal of Political Science*, 16, 57-85.
- Knoppers, A. & Elling, A. (2001). Organizing masculinities and femininities. The gendered sporting body. In: J. Steenbergen, P. De Knop & A. Elling (Eds.), *Values and norms in sport. Critical reflections on the position and meanings of sport in society* (pp. 171-194). Oxford: Meyer & Meyer Sport.
- Knoppers, A. & Elling, A. (2001b). Sport and the media. Race and gender in the representation of athletes and events. In: J. Steenbergen, P. De Knop & A. Elling (Eds.), *Values and norms in sport. Critical reflections on the position and meanings of sport in society* (pp. 281-300). Oxford: Meyer & Meyer Sport.

- Kornhouser, W. (1997). The politics of mass society. In: S. Buechler & F.K. Cylke (Eds.), *Social movements. Perspectives and issues* (pp. 91-98). California: Mayfield Publishing Company.
- Krane, V. & Romont, L. (1997). Female athletes' motives and experiences at the Gay Games. *Journal of Gay, Lesbian, and Bisexual Identities*, 2, 123-138.
- Krane, V. & Waldron, J. (2000). In: K. Schaffer en S. Smith (Eds.), *The Olympics at the millennium. Power, politics and the games* (pp. 147-166). New Brunswick: Rutgers University Press.
- Krane, V., Barber, H. & McClung, L.R.. (2002). Social psychological benefits of Gay Games participation. A social identity theory explanation. *Journal of Applied Sport Psychology*, 14, 27-42.
- Kriesie, H., Koomans, R., Duyvendak J.W. & Giugnil, M.G. (1995). *New social movements in Western Europe. A comparative analysis*. Londen: UCL Press Limited.
- Krol, H. (1998, 30 juli). Gay Games lijken te veel op Apartheidsspelen. *NCR Handelsblad*.
- Lenskyj, H. (1991). Combating homophobia in sport and physical education. *Sociology of Sport Journal*, 8 (1), 61-69.
- Lenskyj, Helen. (1986). *Out of bounds. Women, sports and sexuality*. Toronto: The Women's Press.
- Marcellini, A., Lefèvre, N., De Léséleuc, E. & Bui-Xuan, G. (2000). D'une minorité à l'autre...pratique sportive, visibilité et integration sociale de groupes stigmatisés. *Loisir et Société*, 23 (1), 251-271.
- May, T. (2001). Participant observation: perspectives and practice. In: T. May, *Social research. Issues, methods and process* (pp. 146-174). Buckingham: Open University Press.
- McAdam, D. (1997). The classical model of social movements examined. In: S. Buechler & F.K. Cylke (Eds.), *Social movements. Perspectives and issues* (pp. 172-192). California: Mayfield Publishing Company.
- Melucci, A. (1980). The new social movements. A theoretical approach. *Social Science Information*, 19 (2), 119-226.
- Messner, M.A. & Sabo, D.F. (1994). *Sex, violence and power in sports. Rethinking masculinity*. Freedom: The Crossing Press.
- Messner, M.A. (1992). *Power at play. Sports and the problem of masculinity*. Boston: Beacon.
- Messner, M.A. (1994). Gay Athletes and the Gay Games. An Interview with Tom Waddell. In: M.A. Messner & D.F. Sabo (Eds.), *Sex, Violence, and Power in Sports. Rethinking Masculinity* (pp. 113-119). Freedom: The Crossing Press.
- Messner, M.A. (1996). Studying Up on Sex. *Sociology of Sport Journal*, 13, 221-37.
- Miller, Neil. (1992). *Out in the world. Gay and lesbian life from Buenos Aires to Bangkok*. New York: Vintage.
- Munt, S.R. (1998). *Heroic desire. Lesbian identity and cultural space*. Londen: Cassell.
- Nardi, P.M. (1998). The globalisation of the gay and lesbian socio-political movement. Some observations about Europe with a focus on Italy. *Sociological Perspectives*, 43 (3), 567-586.
- Olsen, M. (1965). *The logic of collective action. Public goods and the theory of groups*. Cambridge: University Press.
- Palzkill, B. (1990). Between gymshoes and high-heels. The development of a lesbian identity and existence in top class sport. *International Review for the Sociology of Sport*, 25, 221-233.

- Palzkill, B. (1990). *Zwischen Turnschuh und Stöckelschuh. Die Entwicklung lesbischer Identität im Sport*. Bielefeld: AJZ-Verlag.
- Pensgaard, A.M. & Sorensen, M. (2002). Empowerment through the sport context. A model to guide research for individuals with disability. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 19, 48-67.
- Persmededeling EuroGames (2004). *Munich s'ports the rainbow*. München: EuroGames 2004, niet-gepubliceerd.
- Plummer, K. (1999). The lesbian and gay movement in Britain. Schisms, solidarities, and social worlds. In: B. Adam, J. Duyvendak & A. Krouwel (Eds.), *The global emergence of gay and lesbian politics. National imprints of a worldwide movement* (pp. 133-157). Philadelphia: Temple University Press.
- Pratte, T. (1993). A comparative study of attitudes toward homosexuality. 1986 and 1991. *Journal of Homosexuality*, 26 (1), 77-83.
- Price, M. & Parker, A. (2003). Sport, sexuality, and the gender order. Amateur rugby union, gay men, and social exclusion. *Sociology of Sport Journal*, 20, 108-126.
- Pronger, B. (1990). *The Arena of masculinity: Sports, homosexuality, and the meaning of sex*. New York: St. Martin's press.
- Pronger, B. (2000). Homosexuality and sport. Who's winning? In: J. McKay, M.A. Messner en D. Sabo (Eds.), *Masculinities, gender relations and sport* (pp. 222-244). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Rowe, D. (2004). Antonio Gramsci. Sport, hegemony and the national-popular. In: R. Giulianotti (Ed.), *Sport and modern social theorists* (pp. 97-110). New York: Palgrave Macmillan.
- Sabo, D., Gray, P.M. & Moore, L.A.. (2000). Domestic violence and televised athletic events. In: J. McKay, M.A. Messner en D. Sabo (Eds.), *Masculinities, gender relations and sport* (pp. 127-146). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Seidel, J. & Kelle, U. (1995). Different functions of coding in the analysis of textual data. In: U. Kelle (Ed.), *Computer-aided qualitative data analysis. Theory, methods and practice* (pp. 52-61). Londen: Sage.
- Steenbergen, J. (2001). The double character of sport. In: J. Steenbergen, P. De Knop & A. Elling (Eds.), *Values and norms in sport. Critical reflections on the position and meanings of sport in society* (pp. 33-56). Oxford: Meyer & Meyer Sport.
- Stokvis, R. (1989). *De sportwereld. Een sociologische inleiding*. Alphen aan den Rijn: Samsom.
- Stöpler, L. & Schuyf, J. (1997). *Seksueel onbekend: Een verkenning rond de verdere mogelijkheden tot samenwerking tussen homoseksuele en lesbische sportclubs en de bonden*. Universiteit Utrecht: Homostudies, niet-gepubliceerd rapport.
- Strauss, A.L. (1987). *Qualitative analysis for social scientists*. Cambridge: University Press.
- Sykes, H. (1998). Turning the closet inside/out. Towards a queer-feminist theory in women's physical education. *Sociology of Sport Journal*, 15, 154-173.
- Tamboer, J. & Steenbergen, J. (2000). *Sportfilosofie*. Leende: Uitgeverij Damon.
- Tarrow, S. (1999). *Power in movement. Social movements and contentious politics*. Cambridge: University Press.
- Vaid, Urvashi. (1995). *Virtual equality. The mainstreaming of gay and lesbian liberation*. New York: Anchor Books.
- Van Bottenburg, M. & K. Schuyt. (1996). *De maatschappelijke betekenis van sport*. Arnhem: NOC*NSF.

- Van Linden, B. (1997, 25 februari). Acht uur per dag deed ik alsof. *Algemeen Dagblad*.
- Van Vlierden, G. (2003, 29 september). Dedecker oogst storm met 'jeanettespelen': Ik ben geen homohater. *Het Laatste Nieuws*.
- Vanreusel, B. & Bulcaen, F. (1992). *De sociale betekenis van sportdeelname*. Leuven: Katholieke Universiteit / Instituut voor Lichamelijke Opleiding.
- Veenman, J. (1994). *De sociale integratie van Molukers*. Bloemendaal: Koninklijke Vermande (in opdracht van het Ministerie van VWS).
- Vincke, J. & Cloes, M. (2004). *Meer samen, beter toegankelijk. Een verkenning van de maatschappelijke kracht van de sport*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.
- Vincke, J. & Stevens, P. (1999). *Een beleidsgerichte algemene survey van Vlaamse homoseksuele mannen en vrouwen*. Cel Gelijke Kansen en Universiteit Gent: Vakgroep Sociologie (in opdracht van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap).
- Vincke, J. (1991). *Mannen met mannen. Welzijn, relaties en seksualiteit*. Gent: CGSO.
- Vlaeminck, M. (2002). Homo's ook buiten de Gay Games sportief. *Gus*, 8, 26.
- Waddell, T. en Schaap, D. (1996). *Gay Olympian: Life and death of Dr. Tom Waddell*. New York: Alfred A. Knopf.
- Waitt, G. (2003). Gay Games. Performing 'community' out from the closet to the locker room. *Social & Cultural Geography*, 4 (2), 167-183.
- Wellard, I. (2002). Men, sport, body performance and the maintenance of 'exclusive masculinity'. *Leisure Studies*, 21, 235-247.
- Wright, J. & Clarke, G. (1999). Sport, the media and the constructions of compulsory heterosexuality. *International Review for the Sociology of Sport*, 34 (3), 227-243.
- Young, K. & White, P. (2000). Researching sports injury. Reconstructing dangerous masculinities. In: J. McKay, M. A. Messner en D. Sabo (Eds.), *Masculinities, gender relations and sport* (pp. 108-126). Thousand Oaks: Sage Publications.

Bijlagen

1 Chronologisch overzicht Gay Games

- Gay Games 1:
 - San Fransisco
 - 28 augustus – 5 september 1982
 - 1350 atleten uit 12 landen
 - 14 sporttakken

- Gay Games 2: 'Triumph '86'
 - San Fransisco
 - 9 augustus – 17 augustus 1986
 - 3482 atleten uit 17 landen
 - 17 sporttakken

- Gay Games 3: 'Celebration '90'
 - Vancouver
 - 4 augustus – 11 augustus 1990
 - 7500 atleten uit 39 landen
 - 27 sporttakken

- Gay Games 4: 'Unity '94'
 - New York City
 - 18 juni – 25 juni 1994
 - 10864 atleten uit 40 landen
 - 35 sporttakken

- Gay Games 5: 'Friendship '98'
 - Amsterdam
 - 1 augustus – 8 augustus 1998
 - 14715 atleten uit 68 landen
 - 29 sporttakken

- Gay Games 6: 'Under new skies'
 - Sydney
 - 2 november – 9 november 2002
 - 13000 deelnemers uit 80 landen
 - 31 sporttakken

2 Chronologisch overzicht EuroGames

- EuroGames 1: 1992
 - Den Haag
 - 300 deelnemers

- EuroGames 2: 1993
 - Den Haag
 - 540 deelnemers

- EuroGames 3: 1995
 - Frankfurt
 - 2000 deelnemers

- EuroGames 4: 1996
 - Berlijn
 - 3400 deelnemers

- EuroGames 5: 1997
 - Parijs
 - 2000 deelnemers

- EuroGames 6: 2000
 - Zürich
 - 4300 deelnemers

- EuroGames 7: 2001
 - Hannover
 - 1500 deelnemers

- EuroGames 8: 2003
 - Kopenhagen
 - 2200 deelnemers

- EuroGames 9: 2004
 - München
 - 5300 deelnemers

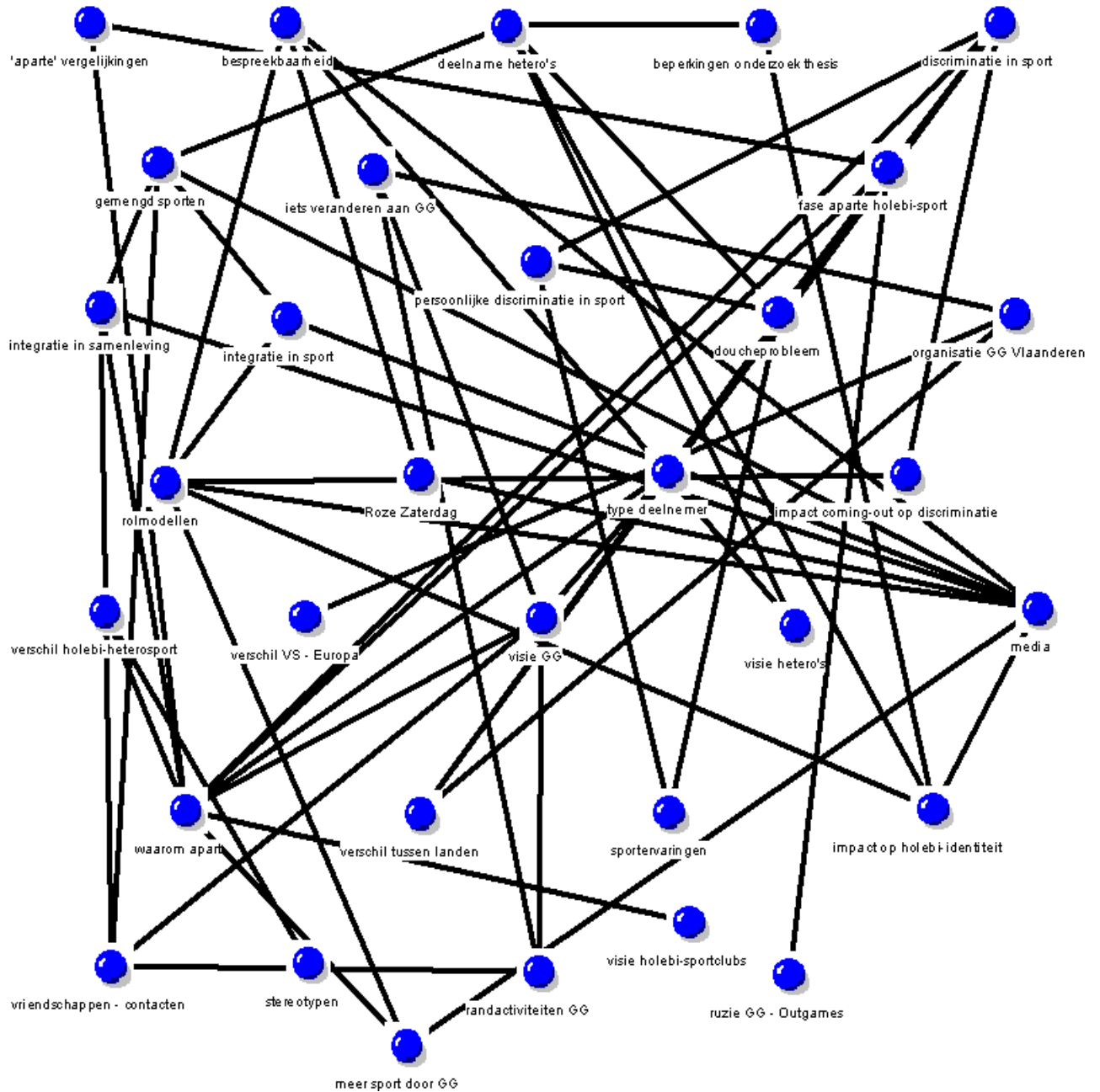
3 Topiclijst deelnemers

- ervaringen met sport?
 - o waarom apart?
 - o waarom niet in heteroclub?
 - o negatieve ervaringen in sport?
 - nog veel discriminatie naar holebi's in het algemeen?
- meer aanvaarding bij meer 'coming out'?
- sporten holebi's en hetero's anders?
 - o is sport té hetero? (verandering regels?)
- betekenis GG?
 - o hoe deelgenomen?
 - o sfeer?
 - o wat centraal?
- meer integratie in sl door holebi-clubs / GG?
- meer integratie in sport door GG?
 - o meer acceptatie in heteroclubs door GG?
- meer holebi-sporters door GG?
 - o ontstaan clubs?
- segregatie als vorm van integratie?
 - o niet beter deelname reguliere evenementen?
- lid 'wereldwijde holebigemeenschap' op GG?
- meer 'coming out' door GG?
- impact van GG op holebi-identiteit?
 - o meer zelfvertrouwen?
- GG een fase, ooit overbodig?
- type deelnemer GG?
 - o sommige belemmerd?
- GG zelfde betekenis voor landen waar veel / weinig discriminatie?
- GG zelfde betekenis voor Europa / VS?
- vriendschappen?
 - o langdurig?
 - o ook met hetero's?
 - o gevoel van verbondenheid?
 - o door sport?
- houding hetero's t.o.v. GG?
 - o deelname hetero's?
- bruggen tussen hetero's en holebi's door GG?
 - o contact bevorderd?
- impact van GG op zichtbaarheid?
- beeldvorming GG?
 - o onderdrukking stereotypen?
- impact van GG op bespreekbaarheid?
- belang rolmodellen
- organisatie EG in Vlaanderen?
- iets veranderen aan GG?

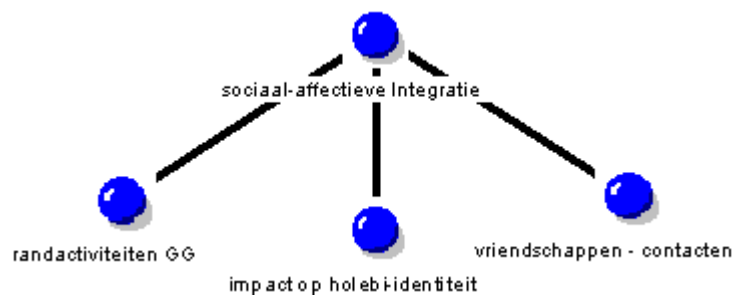
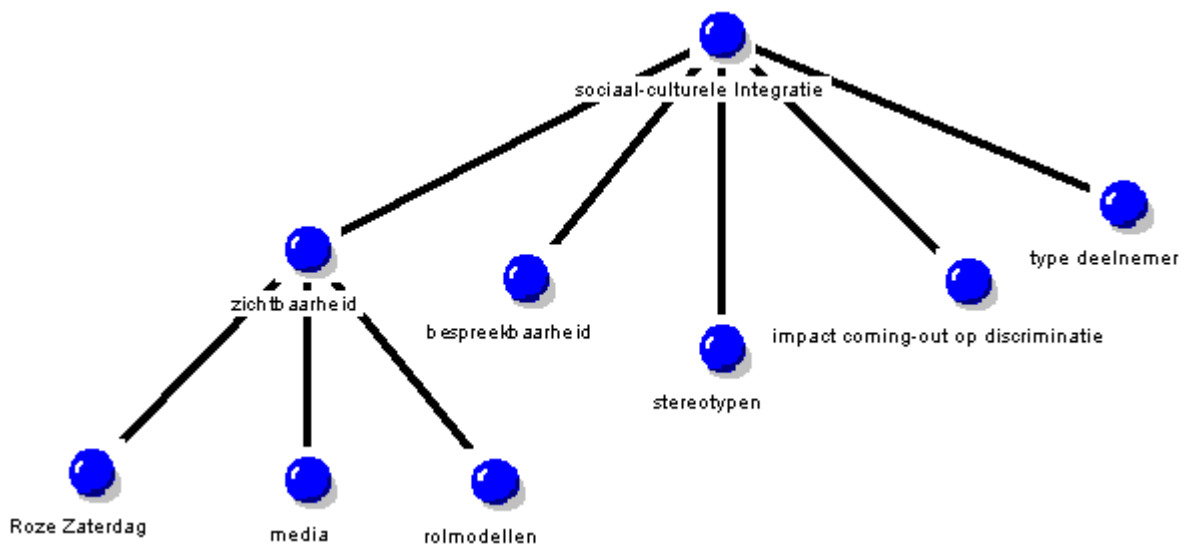
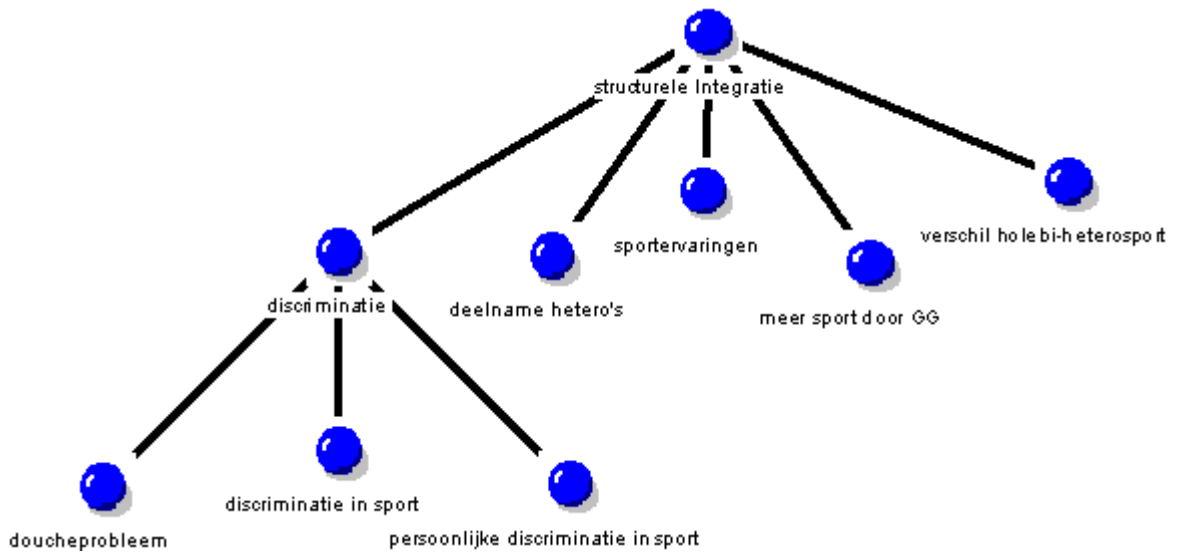
4 Topiclijst niet-deelnemers

- ervaringen met sport?
 - o vroeger?
 - o waarom heteroclub?
 - o negatieve ervaringen in sport?
 - nog veel discriminatie naar holebi's in het algemeen?
- meer aanvaarding bij meer 'coming out'?
- sporten holebi's en hetero's anders?
 - o is sport té hetero? (verandering regels?)
- visie aparte holebi-sportclubs?
 - o ooit lid?
 - o echt nodig?
 - o een fase, ooit overbodig?
 - o wat centraal?
- visie GG?
 - o ooit deelnemen?
- meer integratie in sl door holebi-clubs / GG?
- meer integratie in sport door GG?
 - o meer acceptatie in heteroclubs door GG?
- meer holebi-sporters door GG?
 - o ontstaan clubs?
- segregatie als vorm van integratie?
 - o niet beter deelname reguliere evenementen?
- meer 'coming out' door GG?
- impact van GG op holebi-identiteit?
 - o meer zelfvertrouwen?
- GG een fase, ooit overbodig?
- type deelnemer GG?
 - o sommige belemmerd?
- GG zelfde betekenis voor landen waar veel / weinig discriminatie?
- GG zelfde betekenis voor Europa / VS?
- vriendschappen?
 - o langdurig?
 - o ook met hetero's?
- houding hetero's t.o.v. GG?
 - o deelname hetero's?
- impact van GG op zichtbaarheid?
- beeldvorming GG?
 - o onderdrukking stereotypen?
- impact van GG op bespreekbaarheid?
- belang rolmodellen
- organisatie EG in Vlaanderen?

5 Linken tussen free nodes

6 Modellen NVivo

Een roze eiland in de oceaan van de 'reguliere' sport?

